

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

The cover features a stylized illustration in shades of yellow, orange, and brown. A tall, segmented tower stands in the center of a landscape with a body of water and distant hills. The scene is framed by a decorative border composed of various organic and geometric shapes, including large, eye-like motifs and intricate patterns. The overall style is reminiscent of folk art or a woodcut.

Sprogforeningens
ALMANAK
1991

- og dem vil vi gerne være med til at skabe.

Derfor har vi ingen standard-løsninger. Men ser på hver enkelt opgave for sig og gør en engageret indsats for at finde netop den løsning, der kan realisere hver enkelt kundes økonomiske planer.

Den arbejdsform giver resultater. Kontakt os, og lad os bevise det i praksis.

Det er resultaterne, der tæller...

SYDBANK
Sønderjylland

SPROGFORENINGENS ALMANAK FOR 1991

98. ÅRGANG

Udgivet af Sprogforeningen – Redaktion: Ingolf Haase

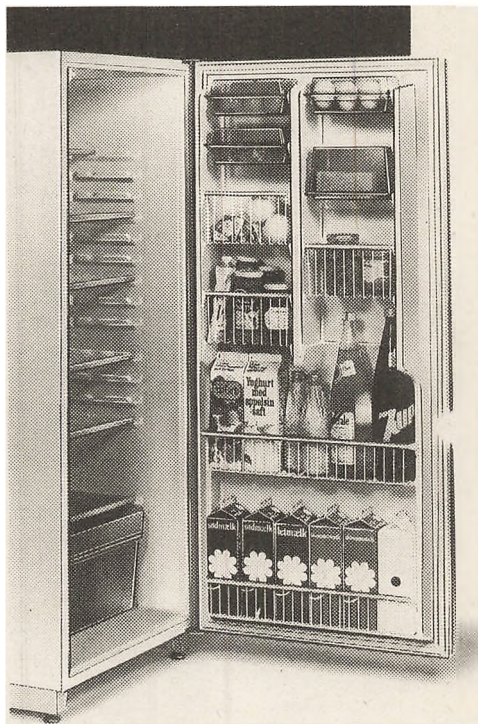
DY-PO BOGFORLAG - SØNDERBORG 1990

Danmarks mest forslugne dør

Et nyt GRAM er en forslugen sag – på nær i strøm, altså, for GRAM er ren lav-energi.

Til gengæld tager døren for sig af retterne. GRAM-døren er fremstillet af danskere til danske køkkenvaner og er utrolig rummelig. Bl.a. takket være serveringsbokse, flytbare trådkurve og store, gennemgående flaskekurve, der kan indstilles, så de passer til alle slags flasker og kartoner.

**Vælg mellem
GRAM
køleskabe fra
130 til 382 liter**

GRAM
- til dig, der tænker
lidt længere

INDHOLDSFORTEGNELSE

Kalenderen	4	HÅNDBOG:	
Solens opgang og nedgang	28	Det danske Kongehus	148
Højvandet ved vestkysten	28	Regering og Folketing	147
Førleplan for skolerne i Sydslesvig	29	Amt og kommuner	151
Stjernesked	30	Foreninger, organisationer, institutioner	158
Formerkelser i året 1991	31	Museer, biblioteker, lokalhistoriske samlinger og arkiver	188
Planeterne i 1991	31	Skoler og undervisning	179
Jens Lampe: H. A. Kløvning den slagfærdige slønhugger fra Flensborg	33	Land- og skovbrug	181
Sigfred Andersen: Fremtiden er vor	41	Handel, håndværk og industri	188
Claes Johansen: Kaptajn Hammerichs præludivium i d-mol	45	Finansiering	192
Hans Petersen: Brønsepræst i en menneskealder	56	Danske og irisiske Institutioner i Sydslesvig	194
Sigfred Andersen: Ollomoes pue	68	Jagt og vildtforvaltning	201
Hakon Gjessing: Når krigen er forbi skal jeg ned og være byfoged i Tønder	70	Markedsfortegnelse	205
Peter Petersen: Broderfroden på Kilplev herredsting	77		
Torp Frils Møller: Dansk Slægtsgårdsforening	85		
Tove Pilgaard: Havet	91		
Hans Christian Fogtmann Lauridsen: Skyerne	94		
Ingolf Haase: Da kongen rakte hånden over grænsen	96		
Lauge Bock: Kampberedt kommandant i Haderslev	103		
MINDEORD:			
Christian Andersen, Augustenborg	125		
Hans Bønde Møller, Skærbæk	143		
Andreas Brink, Rørkær	136		
Hans Busch-Alsen, Flensborg	137		
Ida Bücherl, Munkvølstrup	131		
Werner Christiansen, Tønder	134		
Hans Ebbesen, Skærbæk	122		
Chresten Findahl, Skærbæk	141		
Bruno Görckens, Nusum	127		
Hans Haarder, Rønshoved	128		
Anna Kjems, Hørreslev	138		
Hans Kjær, Skærbæk	138		
Karen Knudsen, Bylderup-Bov	142		
Peter Kragelund, Frøderiksberg	140		
Krista Krarup, Løgumkloster	132		
Frieda Nissen, Skovlund	129		
Jens Pinholt, Haderslev	126		
Ejnar Ramsing Lorenz, Flensborg	121		
Anna Schrøder, Tønder	133		
Urban Schrøder, Varmæs	123		
Jens Svendsen, Slesvig	130		
Nikolaus Thorsen, Flensborg	135		

JANUAR 1991

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 7 ^h 3 ^m og tiltager i månedens løb 1 ^h 3 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
Uge 1			h m	h m	h m	h m
Ti. 1	Nyttår <i>Jesu navn, Luk. 2,21.</i> 2' række, Matth. 6,5-13.	Solens radius 16' 17"	8 41	15 45	16 46	9 18
O. 2	Abel	Tusmørket varer 49 ^m Vega kulm. midn. mod nord	41	46	18 23	9 43
To. 3	Enoch	Jordan nærmest Solen	41	47	19 56	10 0
F. 4	Methusalem	Sirius kulm. midn.	41	49	21 24	10 13
L. 5	Simeon		40	50	22 47	10 23
S. 6	Hellig 3 konger		40	52	-	10 32
<i>Hjemkomsten til Nazareth, Matth. 2,19 til enden</i> 2'række, Matth. 2,13-18.						
M. 7	Knud Hertug	☉ S.kv. 19 ^h 35 ^m	8 39	15 53	0 8	10 41
Ti. 8	Erhardt	Uge 2	38	54	1 27	10 52
O. 9	Julianus	Tusmørket varer 48 ^m	38	56	2 45	11 5
To. 10	Paul eremit		37	58	4 2	11 23
F. 11	Hyginus		36	59	5 16	11 47
L. 12	Reinhold	☾ fjernest jorden	35	16 1	6 23	12 23
S. 13	1.s.e.h.3 k.	Hilarius	34	3	7 18	13 12
<i>Jesus 12 år gammel i templet, Luk. 2,42 til enden</i> 2'række, Mark. 10,13-16.						
M. 14	Felix	Merkur st. vestl. elong.	8 33	16 5	7 59	14 15
Ti. 15	Maurus		32	6	8 28	15 28
O. 16	Marcellus	Tusmørket varer 46 ^m ● N.m. 0 ^h 50 ^m	31	8	8 48	16 46
To. 17	Antonius	Castor kulm. midn.	30	10	9 2	18 6
F. 18	Prisca	Procyon kulm. midn.	29	12	9 14	19 25
L. 19	Pontianus	Pollux kulm. midn.	27	14	9 24	20 44
S. 20	2.s.e.h.3 k.	Fabian og Sebastian	26	16	9 32	22 4
<i>Brylluppet i Kana, Joh. 2,1-11.</i> 2'række, Luk. 19,1-10.						
M. 21	Agnes	Uge 4	8 25	16 18	9 42	23 27
Ti. 22	Vincentius		23	20	9 52	-
O. 23	Emerentius	Tusmørket varer 45 ^m ☉ F.kv. 15 ^h 21 ^m	22	22	10 6	0 52
To. 24	Timotheus		20	24	10 24	2 21
F. 25	Pauli omv.		19	26	10 53	3 52
L. 26	Polycarpus		17	28	11 37	5 16
S. 27	Septuagesima	Chrysostomus	15	30	12 42	6 24
<i>Arbejderne i vingården, Matth. 20,1-16.</i> 2'række, Matth. 25,14-30.						
M. 28	Fred. 6.s. føds.	Carolus Magnus ☾ nærmest Jorden	8 14	16 32	14 7	7 12
Ti. 29	Chr. 7.s føds.	Valerius Jupiter i opp. til Solen	12	16 34	15 42	7 43
O. 30	Adelgunde	Tusmørket varer 43 ^m ○ F.m. 7 ^h 10 ^m	10	37	17 18	8 3
To. 31	Vigilius		8	39	18 50	8 18

Januar 1991

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	2.24	14.47
2.	3.12	15.37
3.	3.58	16.15
4.	4.43	17.11
5.	5.27	17.56
6.	6.09	18.41
7.	6.53	19.26
8.	7.38	20.16
9.	8.31	21.12
10.	9.37	22.17
11.	10.53	23.31
12.	12.00	-
13.	0.34	13.05
14.	1.22	13.50
15.	2.03	14.28
16.	2.40	15.05
17.	3.16	15.41
18.	3.51	16.17
19.	4.25	16.52
20.	4.57	17.25
21.	5.28	18.01
22.	6.01	18.37
23.	6.37	19.21
24.	7.22	20.16
25.	8.28	21.33
26.	9.57	22.56
27.	11.24	-
28.	0.13	12.44
29.	1.19	13.47
30.	2.14	14.41
31.	3.02	15.29

FEBRUAR 1991

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 8 ^h 34 ^m og tiltager i månedens løb 2 ^h 3 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
F. 1	Brigida	Solens radius 16' 16"	h m	h m	h m	h m
L. 2	Kyndelmisse		8 6	16 41	20 18	8 30
			5	43	21 42	8 39
S. 3	Sexagesima	Blasius Deneb kulm. midn. mod nord	3	45	23 4	8 49
<i>De fire slags sædejord.</i> Luk. 8,4-15.						
2'række, Mark. 4,26-32.						
M. 4	Veronica	Uge 6	8 1	16 47	-	8 59
Ti. 5	Agathe		7 59	49	0 25	9 12
O. 6	Dorothea	Ø S.kv. 14 ^h 52 ^m Tusmørket varer 42 ^m	57	52	1 44	9 28
To. 7	Richard		55	54	3 1	9 49
F. 8	Corintha		53	56	4 11	10 21
L. 9	Apollonia	☾ fjernest Jorden	50	58	5 11	11 4
S. 10	Fastelavn	☾ Quinquagesima. Esto mihi. Scholastica	48	17 0	5 57	12 3
<i>Jesu ddb.</i> Matth. 3,13 til enden						
2'række, Luk. 18,31 til enden						
M. 11	Euphrosyne	Uge 7	7 46	17 3	6 30	13 12
Ti. 12	Hvide Tirsdag	Eulalia	44	5	6 53	14 29
O. 13	Aske Onsdag	Benignus Tusmørket varer 41 ^m	42	7	7 10	15 49
To. 14	Valentinus	● N.m. 18 ^h 32 ^m	40	9	7 23	17 9
F. 15	Faustinus		37	11	7 33	18 30
L. 16	Juliane		35	13	7 42	19 51
S. 17	1.s. i fasten	Quadragesima. Incovit Findanus	33	16	7 52	21 13
<i>Jesus fristes af Djævelen.</i> Matth. 4,1-11.						
2'række, Luk. 22,24-32.						
M. 18	Concordia	Uge 8	7 31	17 18	8 2	22 39
Ti. 19	Ammon		28	20	8 15	-
O. 20	Tamperdag	Eucharis Tusmørket varer 40 ^m	26	22	8 31	0 6
To. 21	Samuel	● F.kv. 23 ^h 58 ^m	23	24	8 56	1 36
F. 22	Peters stol		21	26	9 33	3 0
L. 23	Papias		19	29	10 28	4 13
S. 24	2.s. i fasten	Reminiscere Matthias	16	31	11 43	5 7
<i>Den kanaanæiske kvinde.</i> Matth. 15,21-28.						
2'række, Mark. 9,17-29.						
M. 25	Victorinus	☾ nærmest Jorden Uge 9 Regulus kulm. midn.	7 14	17 33	13 12	5 43
Ti. 26	Inger		11	35	14 45	6 7
O. 27	Leander	Tusmørket varer 39 ^m	9	37	16 17	6 23
To. 28	Øllegaard	○ F.m. 19 ^h 25 ^m	7	39	17 46	6 36

Februar 1991

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	3.46	16.12
2.	4.25	16.53
3.	5.04	17.32
4.	5.42	18.09
5.	6.19	18.47
6.	6.57	19.23
7.	7.45	20.16
8.	8.45	21.16
9.	9.57	22.25
10.	11.31	23.54
11.	-	12.43
12.	0.55	13.29
13.	1.40	14.07
14.	2.18	14.44
15.	2.55	15.19
16.	3.29	15.54
17.	4.02	16.28
18.	4.45	17.02
19.	5.06	17.45
20.	5.40	18.12
21.	6.16	18.53
22.	7.02	19.45
23.	8.10	21.02
24.	9.41	22.31
25.	11.14	23.56
26.	-	12.36
27.	1.05	13.38
28.	2.00	14.28
29.		

MARTS 1991

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 10 ^h 37 ^m og tiltager i månedens løb 2 ^h 23 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
F. 1	Albinus	Solens radius 16' 10"	h m	h m	h m	h m
L. 2	Simplicius		7 4	17 41	19 12	6 47
S. 3	3.s. i fasten	Oculi Kunigunde	2	43	20 36	6 57
<i>Jesus uddriver en uren ånd, Luk. 11,14-28.</i>			6 59	45	21 59	7 7
<i>2'række, Joh. 8,42-51.</i>						
M. 4	Adrianus	Uge 10	6 57	17 48	23 20	7 19
Ti. 5	Theophilus		54	50	-	7 33
O. 6	Gotfred	Tusmørket varer 39 ^m	51	52	0 39	7 53
To. 7	Perpetua		49	54	1 53	8 20
F. 8	Beata	☉ S.kv. 11 ^h 32 ^m	46	56	2 58	8 59
L. 9	40 riddere	☾ fjernest Jorden	44	58	3 50	9 51
S. 10	Midfaste	Lætare Edel	41	18 0	4 29	10 56
<i>Jesus bespiser 5000, Joh. 6,1-15.</i>						
<i>2'række, Joh. 6,35-51.</i>						
M. 11	Fred. 9.s føds.	Thala	6 39	18 2	4 56	12 10
Ti. 12	Gregorius	Uge 11	36	4	5 15	13 28
O. 13	Macedonius	Tusmørket varer 38 ^m	34	6	5 29	14 48
To. 14	Eutychius		31	8	5 41	16 8
F. 15	Zacharias		28	10	5 51	17 30
L. 16	Gudmund	● N.m. 9 ^h 10 ^m	26	12	6 1	18 53
S. 17	5.s. i fasten	Judica Gertrud	23	14	6 11	20 19
<i>Englen Gabriel bebuder Jesu fødsel, Luk. 1,26-38.</i>						
<i>2'række, Luk. 1,46-56.</i>						
M. 18	Fred. 3.s føds.	Alexander	6 21	18 16	6 23	21 48
Ti. 19	Joseph	Uge 12	18	18	6 39	23 19
O. 20	Gordius	Tusmørket varer 39 ^m	15	20	7 2	-
To. 21	Benedictus	Jævndøgn 4 ^h 2 ^m	13	22	7 35	0 47
F. 22	Paulus	☾ nærmest Jorden	10	24	8 24	2 4
L. 23	Fidelis	☉ F.kv. 7 ^h 3 ^m	8	27	9 33	3 3
S. 24	Palme søndag	Ulrica	5	29	10 56	3 44
<i>Jesu indtog i Jerusalem, Matth.21,1-9.</i>						
<i>2'række, Mark. 14,3-9.</i>						
M. 25	Mariæ bebud.	Uge 13	6 2	18 31	12 26	4 11
Ti. 26	Gabriel		0	33	13 56	4 29
O. 27	Kastor	Tusmørket varer 39 ^m Merkur st. østl. elong.	5 57	35	15 23	4 43
To. 28	Skærtorsdag	Dr. Ingrid Eustachius	54	37	16 48	4 55
F. 29	Langfredag	Jonas	52	39	18 11	5 5
L. 30	Quirinus	☉ F.m. 8 ^h 17 ^m	49	41	19 34	5 15
S. 31	Påskedag	Fred. 5.s føds. Balbina	47	43	20 55	5 26
<i>Kristi opstandelse, Mark. 16,1-7.</i>						
<i>2'række, Matth. 28,1-8.</i>						

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Marts 1991		Højvande ved vestkysten se s. 29	
1.		2.47	15.13
2.		3.26	15.53
3.		4.04	16.29
4.		4.39	17.03
5.		5.13	17.34
6.		5.45	18.06
7.		6.22	18.41
8.		7.05	19.24
9.		8.00	20.18
10.		9.10	21.29
11.		10.38	22.57
12.		12.05	-
13.		0.20	12.57
14.		1.08	13.36
15.		1.49	14.14
16.		2.25	14.49
17.		3.01	15.26
18.		3.34	16.01
19.		4.08	16.36
20.		4.43	17.13
21.		5.23	17.51
22.		6.06	18.34
23.		7.00	19.31
24.		8.10	20.48
25.		9.34	22.11
26.		11.03	23.37
27.		-	12.20
28.		0.46	13.21
29.		1.40	14.10
30.		2.24	14.51
31.		3.03	15.27

APRIL 1991

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 13 ^h 0 ^m og tiltager i månedens løb 2 ^h 14 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			h m	h m	h m	h m
M. 1	2. påskedag	Hugo Solen radius 16' 2"	Uge 14 5 44	18 45	22 16	5 40
Ti. 2	Theodosius		41	47	23 33	5 57
O. 3	Nicetas	Tusmørket varer 40 ^m	39	49	-	6 22
To. 4	Ambrosius		36	51	0 43	6 56
F. 5	Irene	☾ fjernest Jorden	34	53	1 40	7 43
L. 6	Sixtus		31	55	2 24	8 43
S. 7	1.s.e. påske	Quasimodo Egesippus ☉ S.kv. 7 ^h 45 ^m	29	57	2 55	9 53
<i>Den tvivlende Thomas, Joh. 20,19 til enden</i>						
<i>2'række, Joh. 21,15-19.</i>						
M. 8	Chr. 9.s føds.	Janus	Uge 15 5 26	18 59	3 18	11 8
Ti. 9	Procopius		23	19 1	3 34	12 26
O. 10	Ezechiel	Tusmørket varer 41 ^m	21	3	3 47	13 45
To. 11	Leo		18	5	3 57	15 5
F. 12	Chr. 4.s Føds.	Julius	16	7	4 8	16 27
L. 13	Justinus		13	9	4 18	17 52
S. 14	2.s.e. påske	Misericordia Domini Tiburtius ☉ N.m. 20 ^h 38 ^m	11	11	4 30	19 21
<i>Den gode hyrde, Joh. 10,11-16.</i>						
<i>2'række, Joh. 10,22-30.</i>						
M. 15	Chr. 5.s føds.	Olympia	Uge 16 5 8	19 13	4 45	20 53
Ti. 16	Margrethe 2.s føds.	Mariane Spica kulm. midn.	6	15	5 5	22 25
O. 17	Anicetus	Tusmørket varer 42 ^m ☾ nærmest Jorden	3	17	5 35	23 49
To. 18	Eleutherius		1	19	6 20	-
F. 19	Daniel		4 59	21	7 25	0 56
L. 20	Sulpicius		56	23	8 45	1 43
S. 21	3.s.e. påske	Jubilate Florentius ☉ F.kv. 13 ^h 39 ^m	54	25	10 13	2 14
<i>Jesus forbereder disciplene på sin bortgang til Faderen, Joh. 16,16-22.</i>						
<i>2'række, Joh. 14,1-11.</i>						
M. 22	Cajus		Uge 17 4 51	19 27	11 43	2 35
Ti. 23	Georgius		49	29	13 9	2 50
O. 24	Albertus	Tusmørket varer 44 ^m	46	31	14 33	3 2
To. 25	Mark. evang.		44	33	15 55	3 13
F. 26	Bededag	Cletus	42	35	17 16	3 23
L. 27	Charl. Amalie	Ananias	39	37	18 36	3 34
S. 28	4.s.e. påske	Cantate Vitalis ☉ F.m. 21 ^h 58 ^m Arcturus kulm. midn.	37	39	19 56	3 47
<i>Sandhedens ånd, Joh. 16,5-15.</i>						
<i>2'række, Joh. 8,28-36.</i>						
M. 29	Peter martyr		Uge 18 4 35	19 41	21 15	4 3
Ti. 30	Severus		33	43	22 27	4 25

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

April 1991

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	3.39	16.01
2.	4.12	16.32
3.	4.43	17.00
4.	5.16	17.30
5.	5.52	18.02
6.	6.33	18.41
7.	7.22	19.31
8.	8.24	20.31
9.	9.44	22.00
10.	11.06	23.24
11.	-	12.09
12.	0.33	12.57
13.	1.10	13.39
14.	1.50	14.18
15.	2.28	14.56
16.	3.06	15.34
17.	3.46	16.12
18.	4.28	16.55
19.	5.13	17.40
20.	6.05	18.29
21.	7.04	19.28
22.	8.10	20.35
23.	9.23	21.50
24.	10.42	23.10
25.	11.56	-
26.	0.20	12.55
27.	1.15	13.45
28.	2.00	14.25
29.	2.40	15.02
30.	3.15	15.33

MAJ 1991

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 15 ^h 14 ^m og tiltager i månedens løb 1 ^h 48 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			h m	h m	h m	h m
O. 1	Voldermisse	Philip og Jacob Tusmørket varer 46 ^m Solens radius 15' 54"	4 30	19 45	23 30	4 55
To. 2	Athanasius		28	47	-	5 37
F. 3	Korsmisse	☾ fjernest Jorden	26	49	0 19	6 33
L. 4	Florian		24	50	0 54	7 39
S. 5	5.s.e. påske	Rogate Danmarks befrielse Gothard De lyse nætter beg.	22	52	1' 19	8 52
<i>Bøn i Jesu navn, Joh. 16,23-28.</i>						
<i>2'række, Joh. 17,1-11.</i>						
M. 6	Johannes ante portam	Uge 19	4 20	19 54	1 38	10 7
Ti. 7	Flavia	☉ S.kv. 1 ^h 46 ^m	17	56	1 52	11 24
O. 8	Stanislaus	Tusmørket varer 48 ^m	15	58	2 3	12 42
To. 9	Kr. himmelfart	Caspar	13	20 0	2 13	14 1
F. 10	Gordanius	Pluto i opp. til Solen	11	2	2 24	15 23
L. 11	Mamertus		9	4	2 35	16 49
S. 12	6.s.e. påske	Exaudi Pancratius Merkur st. vestl. elong.	7	6	2 48	18 20
<i>Åndens vidnesbyrd, Joh. 15,26 til enden og 16,1-4.</i>						
<i>2'række, Joh. 17,20 til enden</i>						
M. 13	Ingenius	Uge 20	4 6	20 8	3 6	19 53
Ti. 14	Kristian	● N.m. 5 ^h 36 ^m	4	10	3 32	21 23
O. 15	Sophie	Tusmørket varer 51 ^m ☾ nærmest Jorden	2	11	4 11	22 40
To. 16	Sara		0	13	5 9	23 37
F. 17	Bruno		3 58	15	6 27	-
L. 18	Erik		56	17	7 56	0 14
S. 19	Pinsedag	Potentiana	55	19	9 28	0 39
<i>Helligåndens komme, Joh. 14,23 til enden</i>						
<i>2'række, Joh. 14,15-21.</i>						
M. 20	2. pinsedag	Angelica ● F.kv. 20 ^h 46 ^m	3 53	20 20	10 57	0 57
Ti. 21	Helene		52	22	12 22	1 10
O. 22	Tamperdag	Castus Tusmørket varer 54 ^m	50	24	13 44	1 21
To. 23	Desiderius		48	25	15 4	1 31
F. 24	Esther		47	27	16 24	1 42
L. 25	Urbanus		46	29	17 43	1 54
S. 26	Trinitatis	Kpr. Frederik Beda	44	30	19 1	2 9
<i>Jesus og Nikodemus, Joh. 3,1-15.</i>						
<i>2'række, Matth. 28,18 til enden.</i>						
M. 27	Lucian	Uge 22	3 43	20 32	20 15	2 29
Ti. 28	Vilhelm	○ F.m. 12 ^h 37 ^m	41	33	21 21	2 56
O. 29	Maximinus	Tusmørket varer 57 ^m	40	35	22 14	3 34
To. 30	Vigand		39	36	22 54	4 25
F. 31	Petronella	☾ fjernest Jorden	38	37	23 22	5 28

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Maj 1991

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	3.47	16.02
2.	4.19	16.29
3.	4.53	17.00
4.	5.30	17.34
5.	6.10	18.12
6.	6.54	18.55
7.	7.46	19.47
8.	8.49	20.55
9.	10.04	22.19
10.	11.13	23.28
11.	12.10	-
12.	0.25	13.01
13.	1.14	13.47
14.	1.59	14.30
15.	2.44	15.13
16.	3.29	15.57
17.	4.18	16.43
18.	5.10	17.32
19.	6.03	18.25
20.	7.00	19.18
21.	7.59	20.16
22.	9.01	21.20
23.	10.11	22.35
24.	11.23	23.47
25.	12.25	-
26.	0.45	13.15
27.	1.35	13.59
28.	2.16	14.35
29.	2.54	15.08
30.	3.29	15.39
31.	4.02	16.10

JUNI 1991

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 17 ^h 2 ^m og tiltager indtil den 21., hvor den er 17 ^h 27 ^m . Herefter og til månedens ende aftager dagen 5 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			h m	h m	h m	h m
L. 1	Nikomedes	Solens radius 15' 48"	3 37	20 39	23 43	6 39
S. 2	1.s.e.trin	Antares kulm. midn. Marcellinus	36	40	23 58	7 54
<i>Den rige mand og Lazarus, Luk. 16, 19 til enden</i>						
M. 3	Fred. 8.s føds.	Erasmus Uge 23	3 35	20 41	-	9 9
Ti. 4	Optatus		34	43	0 10	10 25
O. 5	Grundlovsdag	Kong Hans' føds. Bonifacius Tusmørket varer 60 ^m Ø S.kv. 16 ^h 30 ^m	33	44	0 20	11 42
To. 6	Norbertus		32	45	0 30	13 0
F. 7	Jeremias		31	46	0 40	14 22
L. 8	Medardus		31	47	1 52	15 48
S. 9	2.s.e.trin.	Primus	30	48	1 7	17 18
<i>Den store nadver, Luk. 14,16-24.</i>						
<i>2'række, Luk. 14,25 til enden.</i>						
M. 10	Onuphrius	Uge 24	3 30	20 49	1 29	18 50
Ti. 11	Prins Henrik	Barnabas apostel	29	50	2 0	20 15
O. 12	Basilius	Tusmørket varer 63 ^m ● N.m. 13 ^h 6 ^m ☾ nærmest Jorden	29	51	2 49	21 22
To. 13	Cyrillus	Venus st. østl. elong. Capella kulm. midn. mod nord	28	51	3 59	22 9
F. 14	Rufinus		28	52	5 27	22 40
L. 15	Valdemarsdag	Vitus	28	53	7 2	23 1
S. 16	3.s.e.trin.	Tycho	28	53	8 35	23 16
<i>Det tabte får, Luk. 15,1-10.</i>						
<i>2'række, Luk. 15,11 til enden.</i>						
M. 17	Botolphus	Uge 25	3 27	20 54	10 5	23 29
Ti. 18	Leontius		27	54	11 30	23 39
O. 19	Gervasius	Tusmørket varer 64 ^m Ø F.kv. 5 ^h 19 ^m	27	54	12 52	23 50
To. 20	Sylvenius		27	55	14 12	-
F. 21	Albanus	Solhverv 22 ^h 19 ^m , længste dag	28	55	15 32	0 2
L. 22	10000 martyrer		28	55	16 50	0 15
S. 23	4.s.e.trin.	Paulinus	28	55	18 5	0 34
<i>Vær barmhjertige, Luk. 6,36-42.</i>						
<i>2'række, Matth. 5,43 til enden.</i>						
M. 24	St. Hansdag	Uge 26	3 28	20 55	19 13	0 58
Ti. 25	Prosper		29	55	20 11	1 32
O. 26	Pelagius	Tusmørket varer 64 ^m ○ F.m. 3 ^h 58 ^m ☾ fjernest Jorden	29	55	20 55	2 19
To. 27	Syvsoverdag		30	55	21 26	3 19
F. 28	Carol. Amalie	Eleonora	30	55	21 49	4 28
L. 29	Petrus Paulus		31	55	22 5	5 42
S. 30	5.s.e.trin.	Lucia	32	54	22 18	6 57
<i>Peters fiskedragt, Luk. 5,1-11.</i>						
<i>2'række, Matth. 16,13-26.</i>						

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Juni 1991

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	4.38	16.42
2.	5.14	17.17
3.	5.52	17.54
4.	6.32	18.32
5.	7.15	19.15
6.	8.04	20.06
7.	9.06	21.16
8.	10.18	22.33
9.	11.25	23.41
10.	12.26	-
11.	0.41	13.21
12.	1.36	14.11
13.	2.30	14.59
14.	3.22	15.47
15.	4.12	16.35
16.	5.03	17.23
17.	5.54	18.10
18.	6.44	18.58
19.	7.35	19.49
20.	8.30	20.45
21.	9.30	21.51
22.	10.39	23.06
23.	11.48	-
24.	0.15	12.46
25.	1.11	13.32
26.	1.56	14.13
27.	2.37	14.48
28.	3.13	15.22
29.	3.48	15.55
30.	4.24	16.31

JULI 1991

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 17 ^h 22 ^m og aftager i månedens løb 1 ^h 23 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			h m	h m	h m	h m
M. 1	Chr. 2.s. føds.	Fred. 2.s føds. Uge 27 Theobaldus Solens radius 15' 45"	3 32	20 54	22 29	8 13
Ti. 2	Mariæ besøg.		33	54	22 38	9 28
O. 3	Cornelius	Tusmørket varer 62 ^m	34	53	22 48	10 45
To. 4	Ulricus	Uranus i opp. til Solen Vega kulm. midn.	35	52	22 59	12 3
F. 5	Anselmus	● S.kv. 3 ^h 50 ^m	36	52	23 12	13 25
L. 6	Dion	Jorden fjernest Solen	37	51	23 29	14 50
S. 7	6.s.e.trin.	Villebaldus	38	50	23 55	16 19
<i>Kristi nye lov. Matth. 5,20-26.</i>						
2'række, Matth. 19,16-26. Uge 28						
M. 8	Kjeld	Neptun i opp. til Solen	3 39	20 50	-	17 46
Ti. 9	Sostrata		40	49	0 33	19 2
O. 10	Knud, konge	Tusmørket varer 60 ^m	41	48	1 31	19 59
To. 11	Josva	● N.m. 20 ^h 6 ^m ☾ nærmest Jorden	43	47	2 51	20 38
F. 12	Henrik		44	46	4 24	21 3
L. 13	Margarethe		45	45	6 2	21 21
S. 14	7.s.e.trin.	Bonaventura	47	43	7 36	21 35
<i>Jesus bispiser 4000, Mark. 8,1-9.</i>						
2'række, Matth. 10,24-31. Uge 29						
M. 15	Apostl. deling		3 48	20 42	9 6	21 47
Ti. 16	Susanne		49	41	10 32	21 58
O. 17	Alexius	Tusmørket varer 57 ^m Venus lyser klarest	51	40	11 55	22 9
To. 18	Arnolphus	● F.kv. 16 ^h 11 ^m	52	38	13 17	22 23
F. 19	Justa		54	37	14 37	22 39
L. 20	Elias		56	35	15 54	23 1
S. 21	8.s.e.trin.	Evenus	57	34	17 5	23 32
<i>De falske profeter, Matth. 7,15-21.</i>						
2'række, Matth. 7,22 til enden. Uge 30						
M. 22	Maria Magd.	Altair kulm. midn.	3 59	20 32	18 6	-
Ti. 23	Apollinaris	Hundredagene beg.	4 0	31	18 54	0 15
O. 24	Christina	Tusmørket varer 53 ^m ☾ fjernest Jorden	2	29	19 30	1 11
To. 25	Jacobus	Merkur st. østl. elong.	4	27	19 55	2 17
F. 26	Anna	○ F.m. 19 ^h 24 ^m	5	26	20 13	3 30
L. 27	Martha	Saturn i opp. til Solen	7	24	20 27	4 45
S. 28	9.s.e.trin.	Aurelius	9	22	20 38	6 1
<i>Den utro husholder, Luk. 16,1-9.</i>						
2'række, Luk. 12,32-48. Uge 31						
M. 29	Oluf		4 11	20 20	20 48	7 17
Ti. 30	Abdon		12	19	20 58	8 33
O. 31	Germanus	Tusmørket varer 50 ^m	14	17	21 8	9 51

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Juli 1991

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	4.59	17.04
2.	5.34	17.37
3.	6.19	18.10
4.	6.46	18.46
5.	7.26	19.28
6.	8.18	20.25
7.	9.29	21.44
8.	10.43	23.04
9.	11.55	-
10.	0.17	13.00
11.	1.25	13.57
12.	2.23	14.49
13.	3.15	15.37
14.	4.04	16.22
15.	4.50	17.07
16.	5.37	17.49
17.	6.20	18.32
18.	7.04	19.17
19.	7.50	20.10
20.	8.44	21.05
21.	9.44	22.17
22.	10.57	23.42
23.	12.13	-
24.	0.48	13.08
25.	1.38	13.52
26.	2.18	14.30
27.	2.55	15.05
28.	3.29	15.39
29.	4.04	16.12
30.	4.38	16.45
31.	5.10	17.14

AUGUST 1991

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 15 ^h 59 ^m og aftager i månedens løb 2 ^h 11 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			h m	h m	h m	h m
To. 1	Peters fængsel	Solen radius 15' 47"	4 16	20 15	21 20	11 10
F. 2	Hannibal		18	13	21 35	12 33
L. 3	Nikodemus	☉ S.kv. 12 ^h 25 ^m	20	11	21 56	13 58
S. 4	10.s.e.trin.	Dominicus Deneb kulm. midn.	22	9	22 28	15 23
<i>Jesus græder over Jerusalem, Luk. 19,41 til enden</i>						
2'række, Matth. 11,16-24.						
M. 5	Osvaldus	Uge 32	4 23	20 7	23 15	16 42
Ti. 6	Kristi forkl.		25	5	-	17 46
O. 7	Donatus	Tusmørket varer 48 ^m	27	2	0 22	18 32
To. 8	Ruth	De lyse nætter ender ☾ nærmest Jorden	29	0	1 48	19 3
F. 9	Romanus		31	19 58	3 23	19 25
L. 10	Laurentius	☉ N.m. 3 ^h 28 ^m	33	56	4 59	19 40
S. 11	11.s.e.trin.	Herman	35	54	6 33	19 53
<i>Farisæeren og tolderen, Luk. 18,9-14.</i>						
2'række, Luk. 7,36 til enden.						
M. 12	Chr. 3.s føds.	Clara	4 37	19 52	8 3	20 5
Ti. 13	Hippolytus		39	49	9 30	20 17
O. 14	Eusebius	Tusmørket varer 45 ^m	41	47	10 54	20 29
To. 15	Marie himmelfart		42	45	12 17	20 45
F. 16	Rochus		44	42	13 37	21 6
L. 17	Anastatius	☉ F.kv. 6 ^h 1 ^m	46	40	14 52	21 33
S. 18	12.s.e.trin.	Agapetus	48	38	15 57	22 12
<i>Jesus helbreder en døvstum, Mark. 7,31 til enden</i>						
2'række, Matth. 12,31-42.						
M. 19	Sebaldus	Uge 34	4 50	19 35	16 51	23 3
Ti. 20	Bernhard		52	33	17 30	-
O. 21	Salomon	Tusmørket varer 43 ^m ☾ fjernest Jorden	54	31	17 59	0 6
To. 22	Symphorian		56	28	18 19	1 16
F. 23	Zakæus	Hundredagene ender	58	26	18 35	2 31
L. 24	Bartholomæus		5 0	23	18 47	3 48
S. 25	13.s.e.trin.	Ludvig ☉ F.m. 10 ^h 7 ^m	2	21	18 58	5 4
<i>Den barmhjertige samaritan, Luk. 10,23-37.</i>						
2'række, Matth. 20,20-28.						
M. 26	Irenæus	Uge 35	5 4	19 18	19 8	6 21
Ti. 27	Gebhardus		6	16	19 18	7 38
O. 28	Lovise	Augustinus Tusmørket varer 42 ^m	7	13	19 30	8 58
To. 29	Joh. halsh.		9	11	19 44	10 19
F. 30	Benjamin		11	8	20 3	11 43
L. 31	Bertha		13	6	20 30	13 8

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

August 1991		Højvande ved vestkysten se s. 29	
1.		5.42	17.45
2.		6.16	18.17
3.		6.54	18.58
4.		7.40	19.50
5.		8.45	21.10
6.		10.10	22.40
7.		11.31	-
8.		0.10	12.46
9.		1.18	13.46
10.		2.14	14.37
11.		3.03	15.22
12.		3.48	16.04
13.		4.31	16.45
14.		5.11	17.24
15.		5.51	18.02
16.		6.29	18.41
17.		7.08	19.25
18.		7.53	20.23
19.		8.51	21.32
20.		10.00	23.04
21.		11.34	-
22.		0.25	12.43
23.		1.15	13.28
24.		1.55	14.06
25.		2.30	14.40
26.		3.03	15.13
27.		3.36	15.46
28.		4.10	16.17
29.		4.42	16.47
30.		5.14	17.20
31.		5.48	17.56

SEPTEMBER 1991

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 13 ^h 48 ^m og aftager i månedens løb 2 ^h 16 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			h m	h m	h m	h m
S. 1	14.s.e.trin.	Ægidius Solens radius 15' 52" ☉ S.kv. 19 ^h 16 ^m	5 15	19 3	21 10	14 28
<i>De ti spedalske, Luk. 17,11-19.</i>						
2'række, Joh. 5,1-15.						
M. 2	Elisa	Uge 36	5 17	19 1	22 8	15 36
Ti. 3	Seraphia		19	18 58	23 24	16 27
O. 4	Juliane Marie	Theodosia Tusmørket varer 40 ^m	21	56	-	17 3
To. 5	Regina	☾ nærmest Jorden	23	53	0 53	17 27
F. 6	Magnus		25	50	2 27	17 45
L. 7	Louise	Robert Merkur st. vestl. elong. Mariæ føds.	27	48	4 0	17 59
S. 8	15.s.e.trin.	☉ N.m. 12 ^h 1 ^m Fomalhaut kulm. midn.	29	45	5 30	18 12
<i>Bekymrer Eder ikke, Matth. 6,24 til enden</i>						
2'række, Luk. 10,38 til enden.						
M. 9	Gorgonius	Uge 37	5 31	18 43	6 59	18 23
Ti. 10	Burchhardt		32	40	8 25	18 36
O. 11	Hillebert	Tusmørket varer 40 ^m	34	37	9 50	18 51
To. 12	Guido		36	35	11 13	19 10
F. 13	Cyprianus		38	32	12 32	19 35
L. 14	† ophøjelse		40	30	13 43	20 9
S. 15	16.s.e.trin.	Eskild ☉ F.kv. 23 ^h 1 ^m	42	27	14 42	20 56
<i>Enkens søn fra Nain, Luk. 7,11-17.</i>						
2'række, Joh. 11,19-45.						
M. 16	Euphemia	Uge 38	5 44	18 24	15 27	21 54
Ti. 17	Lambertus	☾ fjernest Jorden Chr. 8.s. føds.	46	22	16 0	23 2
O. 18	Tamperdag	Titus Tusmørket varer 39 ^m	48	19	16 23	-
To. 19	Constantia		50	16	16 41	0 15
F. 20	Tobias		52	14	16 54	1 31
L. 21	Matthæus		54	11	17 6	2 47
S. 22	17.s.e.trin.	Mauritius	55	9	17 16	4 4
<i>Jesus som gæst hos farisæeren, Luk. 14,1-11.</i>						
2'række, Mark. 2,14-22.						
M. 23	Linus	Jævndøgn 13 ^h 48 ^m ☉ F.m. 23 ^h 40 ^m	5 57	18 6	17 27	5 22
Ti. 24	Tecla		59	3	17 39	6 41
O. 25	Cleophas	Tusmørket varer 39 ^m	6 1	1	17 52	8 3
To. 26	Chr. 10.s føds.	Adolph	3	17 58	18 10	9 28
F. 27	Cosmus		5	55	18 35	10 54
L. 28	Venceslaus	Venus lyser klarest	7	53	19 11	12 16
S. 29	18.s.e.trin.	St. Michael	9	50	20 4	13 28
<i>Dei store bud, Matth. 22,34 til enden</i>						
2'række, Joh. 15,1-11.						
M. 30	Hieronymus	Uge 40	6 11	17 48	21 13	14 23

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

September 1991

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	6.26	18.37
2.	7.12	19.35
3.	8.17	20.58
4.	9.47	22.31
5.	11.14	23.58
6.	12.32	-
7.	1.05	13.31
8.	2.00	14.20
9.	2.47	15.02
10.	3.29	16.41
11.	4.08	16.19
12.	4.45	16.56
13.	5.18	17.31
14.	5.51	18.08
15.	6.26	18.50
16.	7.07	19.43
17.	8.00	20.51
18.	9.10	22.17
19.	10.42	23.48
20.	12.05	-
21.	0.42	12.55
22.	1.22	13.33
23.	1.59	14.09
24.	2.32	14.42
25.	3.06	15.15
26.	3.40	15.48
27.	4.14	16.22
28.	4.49	17.00
29.	5.25	17.42
30.	6.08	18.32

OKTOBER 1991

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 1 ^h 32 ^m og aftager i månedens løb 2 ^h 19 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			h m	h m	h m	h m
Ti. 1	Remigius	Solens radius 16' 0" ☉ S.kv. 1 ^h 30 ^m	6 13	17 45	22 36	15 3
O. 2	Ditlev	Tusmørket varer 38 ^m ☾ nærmest Jorden	15	42	-	15 30
To. 3	Mette		17	40	0 6	15 50
F. 4	Franciscus		19	37	1 36	16 5
L. 5	Placidus		21	35	3 5	16 18
S. 6	19.s.e.trin.	Fred. 7.s føds. Broderus	23	32	4 32	16 30
<i>Den værkbrudne, Matth. 9,1-8.</i>						
<i>2'række, Joh. 1,35 til enden.</i>						
M. 7	Fred. 1.s føds.	Amalie Uge 41 ☉ N.m. 22 ^h 39 ^m	6 25	17 29	5 58	16 43
Ti. 8	Ingeborg		27	27	7 23	16 57
O. 9	Dionysius	Tusmørket varer 39 ^m	29	24	8 47	17 14
To. 10	Gereon		31	22	10 8	17 37
F. 11	Fred. 4.s føds.		33	19	11 23	18 7
L. 12	Maximilian		35	17	12 28	18 49
S. 13	20.s.e.trin.	Angelus	37	14	13 19	19 44
<i>Kongesønnens bryllup, Matth. 22,1-14.</i>						
<i>2'række, Matth. 21,28-44.</i>						
M. 14	Calixtus		6 39	17 12	13 57	20 48
Ti. 15	Hedevig	☉ F.kv. 18 ^h 33 ^m ☾ fjernest Jorden	41	9	14 24	21 59
O. 16	Gallus	Tusmørket varer 39 ^m	43	7	14 44	23 13
To. 17	Florentinus		45	4	14 59	-
F. 18	Lukas evang.		47	2	15 12	0 28
L. 19	Balthasar		49	16 59	15 23	1 44
S. 20	21.s.e.trin.	Felicianus	51	57	15 34	3 0
<i>Den kongelige embedsmand, Joh. 4,46-53.</i>						
<i>2'række, Joh. 4,34-42.</i>						
M. 21	11000 jomfr.		6 53	16 55	15 45	4 19
Ti. 22	Cordula		55	52	15 58	5 40
O. 23	Søren	Tusmørket varer 40 ^m ☉ F.m. 12 ^h 8 ^m	57	50	16 15	7 5
To. 24	FN dag	Proclus	7 0	48	16 38	8 32
F. 25	Crispinus		2	45	17 11	9 58
L. 26	Amandus		4	43	17 59	11 16
S. 27	22.s.e.trin.	Sem ☾ nærmest Jorden	6	41	19 5	12 18
<i>Den gældbundne tjener, Matth. 18,23 til enden</i>						
<i>2'række, Matth. 18,1-14.</i>						
M. 28	Marie Sophie Frederikke Simon og Judas		7 8	16 38	20 26	13 3
Ti. 29	Narcissus		10	36	21 53	13 34
O. 30	Absalon	Tusmørket varer 41 ^m ☉ S.kv. 8 ^h 10 ^m	12	34	23 22	13 55
To. 31	Reform. beg.	Louise	14	32	-	14 12

Oktober 1991

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	6.58	19.35
2.	8.07	20.55
3.	9.32	22.21
4.	10.57	23.42
5.	12.12	-
6.	0.48	13.10
7.	1.40	13.57
8.	2.25	14.40
9.	3.06	15.19
10.	3.41	15.54
11.	4.15	16.29
12.	4.46	17.03
13.	5.17	17.40
14.	5.49	18.20
15.	6.26	19.08
16.	7.14	20.10
17.	8.20	21.26
18.	9.46	22.46
19.	11.07	23.52
20.	12.08	-
21.	0.40	12.53
22.	1.21	13.32
23.	1.59	14.09
24.	2.35	14.47
25.	3.12	15.25
26.	3.50	16.04
27.	4.29	16.49
28.	5.13	17.37
29.	6.01	18.33
30.	6.55	19.36
31.	8.00	20.47

NOVEMBER 1991

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 9 ^h 13 ^m og aftager i månedens løb 1 ^h 48 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			h m	h m	h m	h m
F. 1	Alle helgen	Solens radius 16' 8"	7 16	16 29	0 49	14 25
L. 2	Alle sjæle	Venus st. vestl. elong.	18	27	2 15	14 37
S. 3	Alle helgens s.	Hubertus	21	25	3 38	14 49
<i>Saligprisningerne, Matth. 5,1-12.</i>						
<i>2'række, Matth. 5,13-16.</i>						
M. 4	Otto	Uge 45	7 23	16 23	5 2	15 3
Ti. 5	Malachias		25	21	6 24	15 19
O. 6	Leonhardus	Tusmørket varer 42 ^m	27	19	7 46	15 39
		● N.m. 12 ^h 11 ^m				
To. 7	Engelbrecht		29	17	9 4	16 6
F. 8	Claudius		31	15	10 13	16 44
L. 9	Theodor		33	13	11 10	17 34
S. 10	24.s.e.trin.	Luther	35	11	11 53	18 35
<i>Jairi datter, Matth. 9,18-26.</i>						
<i>2'række, Joh. 5,17-29.</i>						
M. 11	Morten Bisp	Uge 46	7 37	16 9	12 24	19 44
Ti. 12	Torkild	☾ fjernest Jorden	39	7	12 47	20 56
O. 13	Arcadius	Tusmørket varer 43 ^m	42	6	13 4	22 10
To. 14	Frederik	● F.kv. 15 ^h 2 ^m	44	4	13 17	23 24
F. 15	Leopold		46	2	13 29	-
L. 16	Othenius		48	0	13 39	0 39
S. 17	25.s.e.trin.	Anianus	50	15 59	13 50	1 55
<i>Ødelæggelsens vederstyggelighed, Matth. 24,15-28.</i>						
<i>2'række, Luk. 17,20-33.</i>						
M. 18	Hesychius	Uge 47	7 52	15 57	14 3	3 13
Ti. 19	Elisabeth	Merkur st. østl. elong.	54	56	14 18	4 36
O. 20	Volkmarus	Tusmørket varer 45 ^m	56	54	14 38	6 2
To. 21	Mariæ ofring	○ F.m. 23 ^h 56 ^m	58	53	15 7	7 30
F. 22	Cecilia		8 0	51	15 49	8 53
L. 23	Clemens		2	50	16 50	10 5
S. 24	26.s.e.trin.	Chrysogonus ☾ nærmest Jorden	4	48	18 8	10 58
<i>Kom hid til mig, Matth. 11,25 til enden</i>						
<i>2'række, Matth. 25,31 til enden.</i>						
M. 25	Catharina	Uge 48	8 5	15 47	19 37	11 35
Ti. 26	Conradus		7	46	21 8	12 0
O. 27	Facundus	Tusmørket varer 46 ^m	9	45	22 37	12 18
To. 28	Sophie Magd.	● S.kv. 16 ^h 21 ^m	11	44	-	12 33
F. 29	Saturninus		13	43	0 3	12 45
L. 30	Chr. 6.s føds.	Andreas	14	42	1 26	12 57

November 1991

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	9.13	22.02
2.	10.32	23.18
3.	11.45	-
4.	0.25	12.46
5.	1.17	13.35
6.	2.03	14.18
7.	2.42	14.56
8.	3.17	15.33
9.	3.48	16.07
10.	4.19	16.42
11.	4.49	17.18
12.	5.23	17.58
13.	5.59	18.41
14.	6.41	19.32
15.	7.32	20.32
16.	8.38	21.43
17.	9.58	22.49
18.	11.07	23.48
19.	12.03	-
20.	0.39	12.53
21.	1.25	13.38
22.	2.09	14.23
23.	2.51	15.08
24.	3.34	15.54
25.	4.19	16.43
26.	5.06	17.35
27.	5.55	18.29
28.	6.47	19.26
29.	7.45	20.28
30.	8.48	21.34

DECEMBER 1991

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 7 ^h 25 ^m og aftager derefter indtil den 22., hvor den er 6 ^h 56 ^m . Herefter og til månedens ende tiltager dagen 7 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			h m	h m	h m	h m
S. 1	I.s. i advent	Arnold Solens radius 16' 15"	8 16	15 41	2 49	13 10
<i>Jesus i Nazareth synagoge, Luk. 4,16-30.</i>						
1'række, Matth. 21,1-9. Uge 49						
M. 2	Bibiana	Aldebaran kulm. midn.	8 18	15 40	4 10	13 25
Ti. 3	Svend		19	39	5 31	13 43
O. 4	Charlotte Frederikke	Barbara Tusmørket varer 48 ^m	21	38	6 49	14 8
To. 5	Sabina		22	38	8 0	14 41
F. 6	Nikolaus	● N.m. 4 ^h 56 ^m	24	37	9 2	15 26
L. 7	Agathon		25	36	9 50	16 24
S. 8	2.s. i advent	Mariæ undf.	27	36	10 25	17 30
<i>De 10 brudejomfruer, Matth. 25,1-13.</i>						
1'række, Luk. 21,25-36. Uge 50						
M. 9	Rudoph		8 28	15 35	10 50	18 42
Ti. 10	Judith	☾ fjernest Jorden	29	35	11 9	19 55
O. 11	Damasus	Tusmørket varer 49 ^m	31	35	11 23	21 9
To. 12	Epimachus	Rigel kulm. midn.	32	35	11 35	22 22
F. 13	Lucia	Capella kulm. midn.	33	34	11 46	23 35
L. 14	Crispus	☉ F.kv. 10 ^h 32 ^m	34	34	11 57	-
S. 15	3.s. i advent	Nikatius	35	34	12 8	0 50
<i>Zakarias' lovsang, Luk. 1,67 til enden</i>						
1'række, Matth. 11,2-10. Uge 51						
M. 16	Lazarus		8 36	15 34	12 21	2 9
Ti. 17	Albina		37	34	12 38	3 31
O. 18	Tamperdag	Lovise Tusmørket varer 49 ^m	37	35	13 1	4 56
To. 19	Nemesius		38	35	13 36	6 22
F. 20	Abraham		39	35	14 27	7 41
L. 21	Thomas	☉ F.m. 11 ^h 23 ^m	39	36	15 38	8 44
S. 22	4.s. i advent	Japetus Solhverv 9 ^h 54 ^m , korteste dag ☾ nærmest Jorden	40	36	17 6	9 30
<i>Han bør vokse, men jeg forringes, Joh. 3,25 til enden</i>						
1'række, Joh. 1,19-28. Uge 52						
M. 23	Torlacus	Betelgeuse kulm. midn.	8 40	15 37	18 40	10 1
Ti. 24	Alexandrine	Adam	41	37	20 14	10 22
O. 25	Juledag	Tusmørket varer 49 ^m	41	38	21 45	10 39
To. 26	St. Stephan		41	39	23 12	10 53
F. 27	Joh. evang.	Merkur st. vestl. elong.	42	40	-	11 5
L. 28	Børnedag	☉ S.kv. 2 ^h 55 ^m	42	40	0 36	11 18
S. 29	S.m. jul og nvtår	Noah	42	41	1 58	11 32
<i>Simeons lovsang, Luk. 2,25-32.</i>						
1'række, Luk. 2,33-40. Uge 1						
M. 30	David		8 42	15 42	3 19	11 49
Ti. 31	Sylvester		42	43	4 38	12 11

December 1991

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	9.58	22.46
2.	11.11	23.54
3.	12.17	-
4.	0.51	13.12
5.	1.39	13.59
6.	2.20	14.38
7.	2.56	15.17
8.	3.29	15.51
9.	4.00	16.38
10.	4.32	17.03
11.	5.06	17.40
12.	5.41	18.17
13.	6.17	18.58
14.	6.57	19.43
15.	7.43	20.38
16.	8.44	21.47
17.	10.02	22.56
18.	11.13	23.58
19.	12.16	-
20.	0.55	13.15
21.	1.49	14.09
22.	2.37	14.59
23.	3.25	15.48
24.	4.11	16.38
25.	4.57	17.27
26.	5.44	18.17
27.	6.32	19.07
28.	7.19	20.00
29.	8.14	20.58
30.	9.17	22.04
31.	10.31	23.16

Solens opgang og nedgang

Korrektioner for Sønderjylland

De i kalenderen angivne klokkeslæt for Solens opgang og nedgang gælder for Københavns horisont. Ved hjælp af de i hosstående tabel anførte korrektioner er det muligt at udregne tidspunkterne for henholdsvis Åbenrå og Slesvig.

Tabellen anvendes på følgende måde: I tabellens første kolonne opsøges tidspunktet på året, idet de efter månederne anførte romertal I og II betegner henholdsvis første og sidste halvdel af den pågældende måned. De ud for månedhalvdelen anførte tal i de følgende kolonner er det antal minutter, der skal lægges til kalenderens klokkeslæt for henholdsvis solopgang og solnedgang for at få klokkeslættet for vedkommende lokalitet.

I landsdelens vestlige egne indtræder de omhandlede begivenheder yderligere op til 3 minutter senere, ved østkysten 1-2 minutter tidligere.

Eksempel: Solopgang i Højer den 7. juli. Kalenderen angiver 3^t 38^m. Hertil lægges ifølge tabellen for juli I for Åbenrå 17^m, hvorved man får 3^t 56^m. Da Højer ligger ved vestkysten lægges yderligere 3 minutter til. Resultat: 3^t 59^m.

Det bemærkes, at tabellen ikke kan anvendes til korrektion af tidspunkterne for Månens op- og nedgang.

N. O. Dohn.

	ÅBENRÅ		SLESVIG	
	Solopgang	Solnedgang	Solopgang	Solnedgang
Dec. II	+ 8	+ 17	+ 4	+ 20
Jan. I, Dec. I	+ 9	+ 17	+ 5	+ 19
Jan. II, Nov. II	+ 9	+ 16	+ 6	+ 18
Febr. I, Nov. I	+ 10	+ 15	+ 8	+ 16
Febr. II, Okt. II	+ 11	+ 14	+ 9	+ 15
Mar. I, Okt. I	+ 12	+ 13	+ 11	+ 13
Mar. II, Sept. II	+ 13	+ 13	+ 12	+ 12
Apr. I, Sept. I	+ 14	+ 12	+ 13	+ 11
Apr. II, Aug. II	+ 15	+ 11	+ 15	+ 9
Maj I, Aug. I	+ 16	+ 10	+ 17	+ 7
Maj II, Juli II	+ 16	+ 9	+ 18	+ 6
Juni I, Juli I	+ 17	+ 8	+ 20	+ 4
Juni II	+ 17	+ 8	+ 20	+ 4

Højvandet ved vestkysten

Højvandet er i omstående tabeller beregnet for Havneby på Rømø. Udgangspunktet for beregningen er højvandet ved London Bridge, som er angivet i den almanak, der udgives af Københavns Universitet (i kommission hos Nyt Nordisk Forlag). Tidsangivelserne er mellemeuropæisk tid. Vil man kende vandtiderne ved andre punkter på vestkysten end ved Havneby, må man ved:

Nordslesvig: Rømødæmningen	lægge 10 min. til
Lakolk	trække 30 min. fra
Højer sluse	lægge 33 min. til
Koldby	lægge 30 min. til
Ballum sluse	lægge 15 min. til
Rejsby sluse	lægge 30 min. til
Vester Vedsted	lægge 20 min. til
Fanø/Esbjerg: Nordby, Fanø	lægge 35 min. til
Esbjerg	lægge 20 min. til
Sønderho, Fanø	trække 10 min. fra
Sydslesvig: Dagebøl (forbindelsen til Før)	trække 7 min. fra
Schlüttsiel (forbindelsen til Halligerne)	trække 36 min. fra
Husum (forbindelsen til Pellworm m. v.)	trække 37 min. fra
Frederiksstad	trække 13 min. fra
Tønning	trække 1 time og 7 min. fra
St. Peter	trække 1 time og 46 min. fra
Wyk	trække 26 min. fra
Westerland	trække 1 time og 41 min. fra

Når der er sommertid, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Willy Buch.

Danske helligdage i 1991, som er hverdage i Sydslesvig

28. marts	Skærtorsdag
26. april	St. Bededag

Sydslesvigske fest- og helligdage i 1991, som er hverdage i Danmark

1. maj	Maj-festdag
3. oktober	Den tyske enheds dag
20. november	St. Bededag

Ferieplan for skolerne i Sydslesvig i 1991 – Fastlandet

Påskeferie	25. marts	1991	–	5. april	1991
Sommerferie	28. juni	1991	–	9. aug.	1991
Efterårsferie	14. oktober	1991	–	18. okt.	1991
Juleferie	23. december	1991	–	3. januar	1992

Sidste skoledag før hver ferie er hel skoledag.

Formørkelser i året 1991

1. *Ringformet solformørkelse den 15.-16. januar, ikke synlig i Danmark.* Formørkelses synlighedsområde fremgår af kortet her på siden. I område B vil formørkelsen være synlig i hele sin udstrækning. I område A vil formørkelsen være påbegyndt ved solopgang og i område C vil Solen gå ned før formørkelsen er afsluttet. Langs kurven a-b vil formørkelsen ses ringformet, i de øvrige områder vil den kunne ses som en partiel formørkelse.

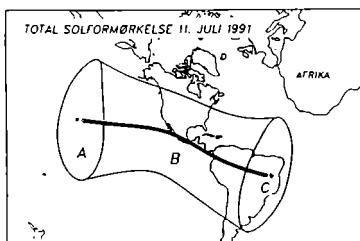
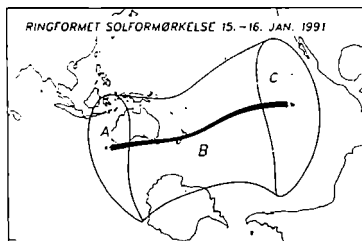
2. *Total solformørkelse den 11. juli, ikke synlig i Danmark.* Formørkelses synlighedsområde fremgår af kortet her på siden. I område B vil formørkelsen være synlig i hele sin udstrækning. I område A vil formørkelsen være påbegyndt ved solopgang og i område C vil Solen gå ned før formørkelsen er afsluttet. Langs kurven a-b vil formørkelsen ses total, i de øvrige områder vil den ses som en partiel formørkelse.

3. *Partiel måneformørkelse den 21. december, ikke synlig i Danmark.*

Penumbrale måneformørkelser. Foruden de ovenfor omtalte formørkelser forekommer der i 1991 tre penumbrale måneformørkelser. Ved en penumbral måneformørkelse bevæger Månen sig ind i Jordens halvskygge. Månen bliver herved kun belyst af en del af solskiven. Penumbrale måneformørkelser ses som en dæmpning af Månens lys, der vanskeligt lader sig registrere med det blotte øje.

De tre penumbrale måneformørkelser forekommer:

1. Den 30. januar, hvor den begynder kl. 4.58 og varer indtil Månens nedgang. Den er på sit højeste kl. 6.59.
2. Den 27. juni, hvor den begynder kl. 2.46 og varer indtil Månens nedgang. Den er på sit højeste kl. 4.15.
3. Den 26. juli, ikke synlig i Danmark.

Figurerne viser de områder, hvorfra solformørkelserne den 15.-16. januar og 11. juli er synlige.

Planeterne i 1991

Merkur. Planeten vil, set fra Jorden, bevæge sig fra den ene side af Solen til den anden flere gange i årets løb. Står Merkur øst for Solen, er det muligt at se den som aftenstjerne lavt i vest lige efter solnedgang; står den vest for Solen, kan den ses som morgenstjerne over den østlige horisont kort før solopgang. Den 27. marts, 25. juli og 19. november er den længst øst for Solen og går omkring disse dage ned henholdsvis 2 timer, $\frac{3}{4}$ time og $\frac{3}{4}$ time efter Solen. Den 14. januar, 12. maj, 7. september og 27. decem-

ber er den længst vest for Solen og står omkring disse dage op henholdsvis 1¼ time, ¼ time, 1¼ time og 2 timer før Solen.

Venus. Planetens tilsyneladende bevægelse er meget lig Merkurs, men noget langsommere, og Venus når større vinkelafstand fra Solen. Fra årets begyndelse og indtil midt i juli ses Venus klart lysende på aftenhimlen efter solnedgang, herefter står den for tæt ved Solen til at kunne iagttages. Fra begyndelsen af september og året ud ses den på morgenhimlen før solopgang. Den 13. juni er den længst øst for Solen og går da ned 2¼ time efter Solen. Den 2. november er den længst vest for solen og står da op 4¼ time før Solen. Venus lyser klarest den 17. juli og den 28. september. Den er i konjunktion med Saturn den 1. januar, med Jupiter den 17. juni og 17. oktober, med Mars den 23. juni og 22. juli og med Merkur den 7. og 29. august.

Mars står ved årets begyndelse i stjernebilledet Tyren, i begyndelsen af april går den ind i Tvillingerne, i slutningen af maj ind i Krebsen, i slutningen af juni ind i Løven, i slutningen af august ind i Jomfruen, i slutningen af oktober ind i Vægten, i slutningen af november ind i Skorpionen og i begyndelsen af december ind i Ophiuchus, hvor den forbliver resten af året. Den 22. februar passerer den 8° nord for Aldebaran, den 16. maj passerer den 5° syd for Pollux og den 14. juli passerer den 0.97° nord for Regulus. Den er i konjunktion med Jupiter den 14. juni og med Venus den 23. juni og 22. juli. Ved årets begyndelse kan Mars ses det meste af natten, den står i syd kl. 21 og går ned kl. 5.30. Herefter vil den gå ned tidligere og tidligere og vil efterhånden kun kunne ses på aftenhimlen. Mod slutningen af september vil den være så nær Solen at den ikke kan iagttages, men mod slutningen af året vil den være synlig på morgenhimlen. Den kommer ikke i opposition til Solen i 1991.

Jupiter står ved årets begyndelse i stjernebilledet Krebsen. Midt i juli går den ind i Løven, hvor den forbliver året ud. Den 10. september passerer den 0.4° nord for Regulus. Den er i konjunktion med Mars den 14. juni, med Venus den 17. juni og 17. oktober og med Merkur den 15. juli og 10. september. Jupiter vil ved årets begyndelse være synlig det meste af natten. I begyndelsen af januar vil den stå i syd kl. 2.30. Herefter vil den efterhånden gå ned tidligere og tidligere og fra juni vil den kun være synlig på aftenhimlen. Fra begyndelsen af juli og indtil slutningen af august vil den stå for tæt ved Solen til at kunne iagttages. Herefter vil den kunne ses på morgenhimlen og i slutningen af december vil den stå i syd kl. 5. Den er i opposition til Solen den 29. januar.

Saturn står ved årets begyndelse i stjernebilledet Skytten. I begyndelsen af februar går den ind i Stenbukken, hvor den forbliver resten af året. Den er i konjunktion med Venus den 1. januar og med Merkur den 5. februar. Saturn står ved årets begyndelse for tæt ved Solen til at kunne iagttages, men fra slutningen af januar vil den kunne ses på morgenhimlen. Herefter vil den efterhånden kunne ses en større del af natten og den 27. juli er den i opposition til Solen og kan iagttages hele natten. I den resterende del af året vil den efterhånden kun kunne ses på aftenhimlen og ved årets udgang vil den gå ned 2½ time efter Solen.

Uranus, som under særlig gunstige forhold netop kan skimtes med det blotte øje, står hele året i stjernebilledet Skytten. Den er i opposition til Solen den 4. juli og står da 11° over horisonten i København.

Neptun står hele året i Skytten. Den er i opposition til Solen den 8. juli og står da 12½° over horisonten i København.

Pluto står hele året ved grænsen mellem stjernebillederne Vægten og Jomfruen.

G.

Navn fra Mindesmærket

H.A. Kleving - den slagfærdige stenhugger fra Flensborg

Af Jens Lampe

I sidste års Almanak fortalte Jens Lampe, Brabrand, om den flensborgske sten- og billedhugger H.A. Klevings (1807-79) liv og genvordigheder, som en førende skikkelse i forrige århundredes brydninger og strid for Flensborgs danskhed. Forfatteren fortsætter i år sin beretning med hovedvægten lagt på Klevings arbejder som stenhugger.

På sit værksted på Lillevej i Flensborg huggede Hans Andreas Kleving og hans medhjælpere i årenes løb talrige mindesmærker, gravsten og fundamenter til danske kunstværker. Vi vil kun nævne nogle af de vigtigste og mest kendte.

Under sit ufrivillige ophold i Sønderborg i 1848 fik Kleving til opgave at udføre et monument over nordiske faldne menige og befalingsmænd i 1848. Mindesmærket er af sandsten og består af en ottesidet, ornamenteret obelisk, 5 meter høj med kapitæl, hvorover der er en offerskål. På en indlagt marmorplade står: »Minde om Danske, Svenske og Nordmænd, faldne i Kampen for Danmarks Sag i Aaret 1848.« Mindesmærket står lige ved hovedindgangen til Marie kirkegård i Sønderborg ud mod Kirke Allé og blev afsløret ved en højtidelighed den 27. februar 1849.

Knap 17 år efter den jyske digter Steen Steensen Blichers død, den

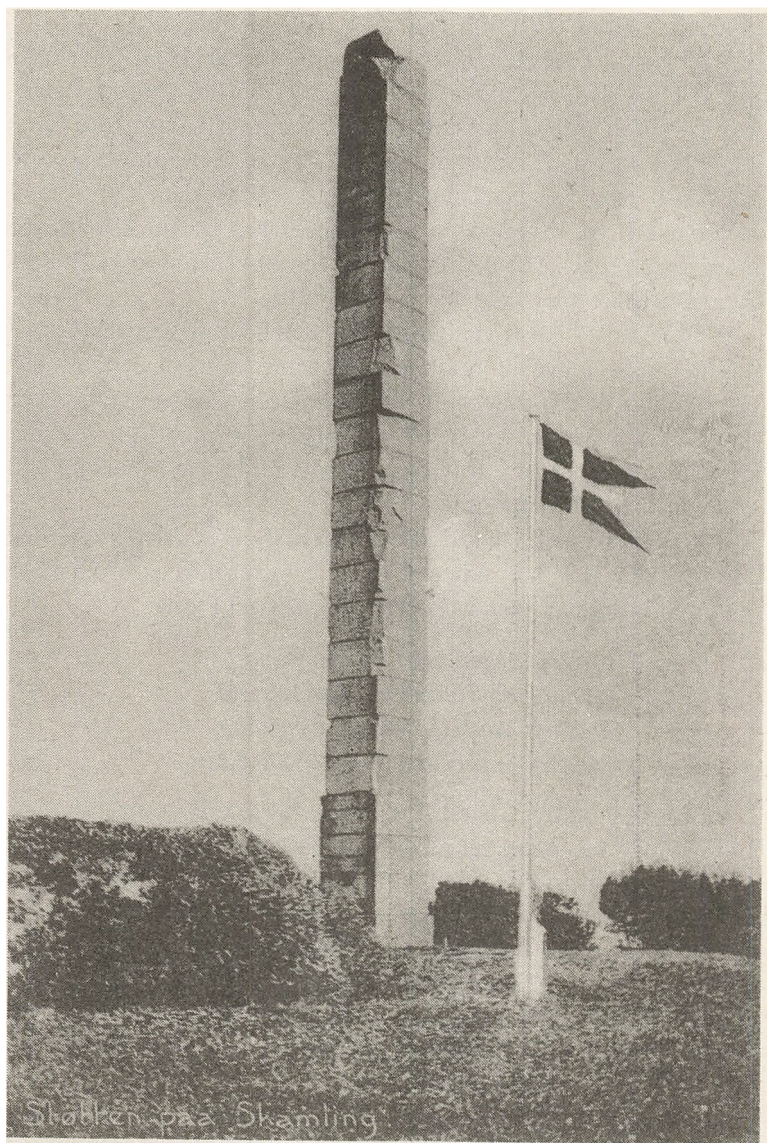
26. marts 1848, fik Kleving bestilling på at tegne og hugge et gravminde med indskrift til opsættelse på Spentrup kirkegård nord for Randers, hvortil der efter flere års indsamling var samlet 351 rigsdaler. Stenen er af granit med poleret forside, ca. 1,5 m høj. På forsiden er udhugget en lyre omgivet af en laurbærkrans. Midt på stenen står med forgyldte bogstaver: »Steen Steensen Blicher født i Vium 11. oktober 1782 død i Spentrup 26. marts 1848. Dit Navn skal i fjerne Dage mindes, og Fremtids Børn dit Kvad forlyste vil, naar Ingen ved, at her Din Gravhøj findes, og Ingen af Din Slægt er mere til.«

Fra Klevings værksted udgik også mindesmærket for de faldne 1848-50, som ligger på assistenskirkegården i Assens.

Knap en uge efter Fredericiaslaget den 6. juli 1849 kom planen om et sejrsmonument frem. Både tidens førende billedhuggere: H.V. Bissen (1798-1868) og J.A. Jerichau (1816-83) blev af en komité opfordret til at indlevere udkast. Under påvirkning af kunsthistorikeren N.A. Høyen (1798-1870) vovede Bissen at indsende et udkast til en helt utraditionel og realistisk idé: at personliggøre den danske sejr i en menig landsoldats skikkelse, med en bølgegren svingende over sit hoved og geværet i venstre hånd, sættende sin venstre fod på en erobret fjendtlig mortér.

H.V. Bissens »Den tapre landsoldat« er rejst som verdens første monument over den menige soldat. Preusserne ville ødelægge statuen i 1864, men den noble østrigske feltmarskal Gablenz satte vagt ved »landsoldaten« og forpurrede derved vandalismen. Kleving fik til opgave at forarbejde den fint proportionerede sokkel, ligesom det var ham, der ristede de mange navne på mindemuren med relieffet af de to soldater, der lægger deres faldne kammerat i graven. Her på Trinitatis kirkegård i Fredericia hviler 372 faldne fra 6. juli 1849 og 60 faldne fra kampen ved Kolding og Gudsø.

Kong Frederik 7. opsøgte under et af sine mange ophold på Lyksborg slot Kleving i Flensborg og bestilte personlig de over et halvt hundrede mindeplader af marmor til krigergravene på Flensborg gamle kirkegård ved Stuhrs Allé til minde om de 465 danske, der faldt ved Isted i dagene før og på den 25. juli 1850, blandt dem oberst

Støtten på Skamlingsbanken, fra 1863 - vel nok Klevings kendteste arbejde.

Frederik Læssøe (1811-50), general F.A. Schleppegrell (1792-1850) og oberst Johan Trepka (1809-50). I højen er også oberst Hans Helgesen (1793-1858) og general G.C. Krogh (1785-1860) jordede. Sydvest for mindehøjen i Flensborg findes et stort mindesmærke - en 4 meter høj obelisk af sandsten - rejst af danske flensborgere over de danske soldater, der faldt under kampen ved Bov den 9. april 1848 med indskriften: »Treu waren sie geschworenen Eiden« (De var tro mod svorne eder). Dette mindesmærke er også skabt af H.A. Kleving. Obelirken blev rejst den 9. juni 1851.

I 1862 fremstillede Kleving soklen til den berømte Istedløve, med hovedet vagtsomt vendt mod syd, og Kleving fæstnede den så solidt og sikkert, at da en flok tyske bøller og nogle bestilte smede fra Altona ville vælte den natten mellem 22. og 23. februar 1864, viste det sig, at al deres energi var forgæves. De blev nødt til at hente hjælp til deres destruktive virksomhed.

Løven var skabt af H.V. Bissen og blev afsløret på Isted-dagen den 25. juli 1862. Hele monumentet var 7,25 meter højt og løven alene 3,75 m høj. På bagsiden var der et vers af Carl Ploug:

*»Trofaste Kæmper i Farens Stund
mandig har værnet vor Odelsgrund.
Troskab skal Vagt ved Graven være.
Manddom skal skærme Arv og Ære.«*

På forsiden læses: »Isted. Det danske Folk rejste dette Minde.« Løvens hale blev brækket af og en tysksindet gørtler fremstillede deraf et antal lysestager. Ved et tilfælde opdagede den kendte sydslesvigske skolemand, politiker og antikvitetsamler Niels Bøgh-Andersen en dag i 1950'erne hos en skrothandler i Flensborg i en stak ragelse en lysestage af bronze. Ved nærmere eftersyn konstaterede Bøgh-Andersen, at der på foden fornedet stod følgende indskrift: »Metall aus dem Flensburger Löwen-Denkmal errichtet 25. Juli 1862 zerstört Februar 1864.«

Som bekendt blev Isted-løven som et sejrstrofæ i februar 1864 af tyskerne ført til Lichterfelde Kadet-akademis kasernegård i Berlin,

H. A. Kleving 1807-1879.

hvor den stod indtil den 20. oktober 1945, da den blev overdraget kong Christian 10. ved dansk-amerikansk formidling og opstillet foran Tøjhus-museet i København, mens medaljerne fra fodstykket af den britiske hær blev skænket til kongen. Afstøbninger af de originale medaljoner findes på »Flensborghus.«

På de faldnes grave på mindehøjen i Flensborg opstillede Kleving af egen drift og delvis på egen bekostning en stor sten med marmortavle og inskription. Over tavlen ses en kongekrone og stenens indskrift lyder: »Landets Drot, Frederik VII rejste disse 51 Mindestene for Fædrelandets Kæmper, der faldt i Sejrens Stund, den 25. Juli 1850 ved Isted. Ved Siden af dem hvile de Vaabenbrødre, som med dem delte Krigerens stolte Død for Konge og Fædreland. Deres Navne kunne ej optegnes, men Mindet om dem skal leve, saalænge danske Hjerter slaae, thi større Kjærlighed har Ingen, end han som sætter Livet til for sine Venner.« Støtten er - sammen med Frihedsstøtten ud for Hovedbanegården i København - de to mest berømteobelisker i Danmark.

Endnu et berømt dansk monument på gammel slesvigsk grund skyldes Klevings håndværksmæssige indsats, nemlig den 16 meter

høje obelisk på Skamlingsbanken, som med sine 113 m er Sønderjyllands højeste punkt og som siden 1970 igen ligger i Sønderjylland. Støtten består af 25 granitkvadre til minde om 18 af det danske sprogs forkæmpere i grænselandet. Den er tegnet af arkitekt, professor F. Meldahl (1827-1908) og granitblokkene sejlede fra Uddevalla i Bohuslän i Sverige til Kolding. Det var Kleving selv, der ledede transporten med blokvogne fra Kolding havn til Skamling, hvortil der brugtes i alt 104 par stærke heste. Op ad bakken fra Grønninghoved til toppen skulle der 4-5 heste for. Den 10. oktober 1863 var alle sten kørt op til det sted, hvor støtten skulle rejses. I slutningen af oktober var Kleving færdig med sit arbejde. Støtten har et bredt og solidt fundament.

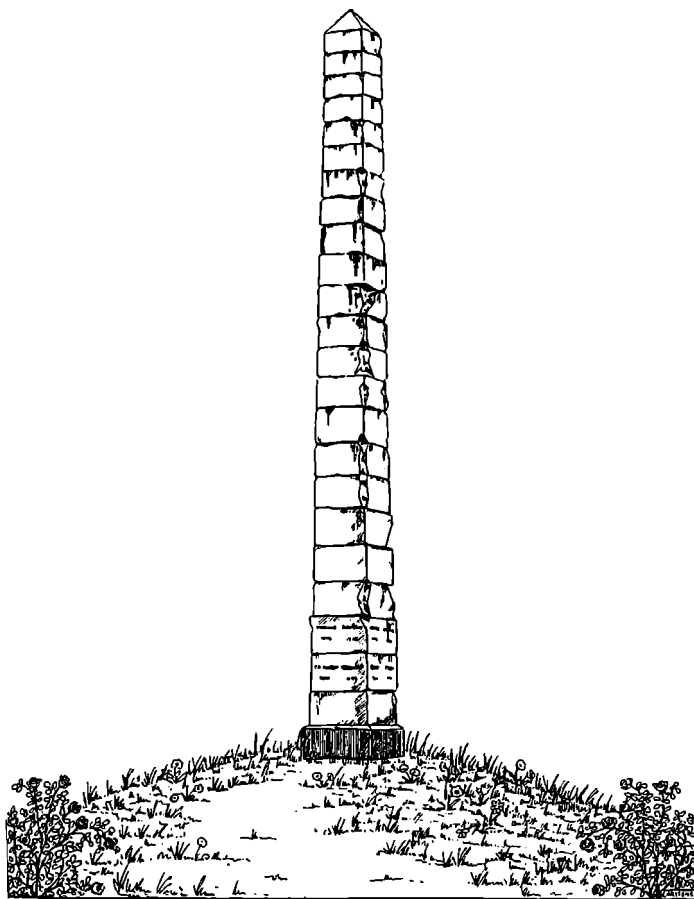
Allerede året efter, den 21. marts, kom en deling preussiske pionerer, som havde fået ordre til at sprænge støtten i luften, men de kunne ikke få den væltet takket være Klevings solide arbejde. De antændte den ene mine efter den anden. Støtten stod urokket, så over middag måtte pionererne give tabt og søge bistand hos en stenhugger i Sdr. Bjert, som de tvang til at bore huller i granitkvadrene til anbringelse af sprængstof. Først ved solnedgang lykkedes deres uværdige arbejde. Jorden rystede og vinduerne klirrede i flere miles omkreds, da den sidste sprængning foretoges. Klevings fundament var så stabilt, at han kunne have fortjent at få sit navn på støtten også.

Ved en auktion fire uger senere blev de 25 sten, hvoraf nogle havde afsprængte hjørner og kanter, købt af de to danske gårdmænd: Johannes Chr. Petersen fra Dalby og Jacob Østergaard fra Grønninghoved for 40 rigsdaler. Ved fredsslutningen i Wien den 30. oktober 1864 udveksledes de kongerigske enklaver i Vestslesvig med egnen nærmest omkring Ribe, samt Ærø og de otte sogne syd for Kolding. De sidste kom under Vejle amt, hvorfor støtten på Skamlingsbanken kunne genrejses af Kleving den 27. maj 1866 - med afsprængte hjørner og kanter »i håb om at den må være et varsel for vort folk, og at det ligesom den engang vil lykkes danske mænd at samle det sønderlemmede danske folk.«

Ved kommunalreformen i 1970 blev Skamlingsbanken indlemmet

i Christiansfeld kommune og kom således tilbage til Sønderjylland.
Nu står støtten med sine ar og skrammer og vidner om, at

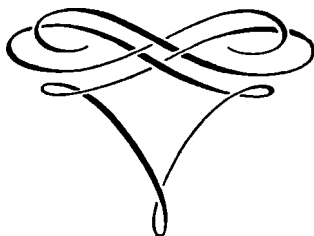
*»Brudt kan blive helt,
samlet, hvad var delt.
Søgt kan blive set.
To kan blive ét.«*

Da Hans Andreas Kleving var deltager i den flensborgske Borgerforenings udflugt til København fra 28.-31. juli 1861 og var med til den storslåede fest ude ved den skandinaviske sten i Jægersborg Dyrehave, lod han professor Ballin meddele, at han ved siden af den skandinaviske sten gerne ville rejse en slesvigsk sten for at vise efterverdenen, at Slesvig hørte sammen med kongeriget og Norden.

Den blev rejst året efter og ved stenen holdtes et større folkemøde under det sønderjyske besøg den 5. september 1865. Bagefter afholdtes et festmøde på Klampenborg, hvori ca. 2.000 sønderjyder deltog.

Ved Klevings og hustrus guldbryllup i 1874 forærede Kleving Bertel Thorvaldsens Kristus-figur i formindsket størrelse, skåret af ham selv i træ og stående i en marmorniche til den danske Helligåndskirke i Flensborg. Desværre er figuren ikke blevet genanbragt i kirken efter dens restaurering i 1926-27. Men en i træ smukt udskåret døbefont, som endnu bruges, blev også skænket til den danske kirke af Kleving. Det er i dag ikke mere muligt at registrere alle hans arbejder. Men mange af dem vil stå i flere slægtled og berette om en dygtig dansk håndværker. »Han døde, som han havde levet«, skriver hans tyske dattersøn, professor og forfatter Ottomar Enking, Dresden, »nemlig som en god dansk mand.«

E. Sydslesvig

Fremtiden er vor

Af Sigfred Andresen, Bredsted

Politikerne siger ofte vigtige ting med fine ord. De er for det meste vigtige i øjeblikket, men de fleste bliver hurtigt glemt. Og så er der en gang imellem ord, der bliver stående, og det kan være ganske almindelige hverdagsord, som de ord statsminister Niels Neergaard brugte, da han ville trøste de bevidst danske sønderjyder, der boede i anden afstemningszone, da de ikke kunne samle et flertal for at komme med tilbage til Danmark. Han sagde til dem: »I skal ikke blive glemt!«

Der har nu levet ca. tre generationer siden afstemningsdagene i 1920 og stadig står ordene der klart og tydeligt. Det gør de, fordi der hele tiden har været mennesker, der har tolket dem og givet dem indhold.

De første var vandrelærerne, vandrepræsterne og andre, der søgte kontakt til mennesker i Sydslesvig, der ønskede det. De levedegjorde ordene ved indsats. Grænseforeningerne - De sønderjyske Foreninger - flyttede tildels deres støttende virke fra Nordslesvig til Sydslesvig. Mange højskoler og efterskoler formidlede eleverne en positiv holdning til grænselandsarbejdet i den del af Sønderjylland, der ikke kom hjem. Der var desuden personer fra vidt forskellige samfundslag, der aktiverede ordene.

»I skal ikke blive glemt« var sagt i anledning af sydslesvigerne, men det var ord til befolkningen nord for den ny grænse. Det var her, at der ikke skulle glemmes, og der er mange, der siden har aktiveret ordene, og således er det stadig.

Denne aktivitet ville være ebbet ud, hvis ikke der var fundet genklang i befolkningen syd for grænsen, men genklang var der. Ønsket om at bevare det danske blev efter grænseflytningen stærkere hos flere. Danmark var kommet nærmere, og mange turde nu igen tage positivt stilling for det danske og andre fik støtte til fortsat at være danske.

Den århundredlange påvirkning af tysk sprog og kultur i det danske hertugdømme Slesvig prægede mange hjem, men havde ikke formået, at tage hverdagens danske kultur fra landsbysamfundet. Sproget var mange steder blevet tysk, men kulturmønstret fulgte ikke med. I byerne og flækkerne var forholdene et andet, herfra trængte det tyske langsomt ud på landet. Indtil slutningen af 1700-tallet levede dansktalende og tysktalende fredeligt sammen i købstæder, flækker og landsbyer. Langt de fleste havde gennem deres skolegang lært at forstå og tale tysk. (Tysk var nemlig blevet det officielle Danmarks skolesprog i den sydlige del af hertugdømmet Slesvig). Der var derfor ingen vanskeligheder i samværet. Vanskelighederne begyndte først hen imod midten af 1800-tallet, da den tysknationale Slesvig-Holstenisme opreklamerede en tyskhed, der ikke havde hjemme i Sønderjylland (Slesvig). Det var den gruppe, der i gamle historiske gemmer fandt Christian d. I. ord til ejendomsbesidderne (adelen) i Slesvig og Holsten, der lød »Up ewig tosamende ungedelt«. Ordene havde intet med Slesvig-Holstenismen at gøre, men blev som »Up ewig ungedelt« et af deres dygtigt udnyttede slagord.

Som modspil mod den tysknationale opstod en dansknational bevægelse, og disse to skabte for første gang ufredelige tilstande i det sydslesvigske samfund. Hvad mere denne nationale bevægelse i Europa førte til, fortæller krigen i 1848 og 1864 om, og det fortsætter i 1866 og 1870. De to verdenskrige i vort århundrede er også børn af denne bevægelse.

Det røre, den angst og den utilfredshed i befolkningen disse krige førte med sig, vendte manges sind tilbage til det danske, og i de seneste generationer er antallet af dansksindede vokset i Sydslesvig. Der

kom ønsker om danske skoler og børnehaver, og de kunne oprettes, fordi ordene »I skal ikke blive glemte« stadig havde betydning for mange i Danmark. Grænseforeningen og andre støttede i 1920'erne og 30'erne oprettelsen af skoler i og omkring Flensborg, i Slesvig, i Tønning og i Ladelund. Senere - efter 1945 - blev mange skoleønsker opfyldt, børnehaver kom i gang, Sundhedstjenesten tog socialopgaver op, Den danske Kirke udvidede sit virke, foreninger samlede medlemmer og gæster, og det hele skete med dansk fortegn.

Fra national tysk side har der været megen modstand mod denne udvikling. Der er dog i de 70 år, der er gået siden afstemningen, sket store ændringer, og det særlig i de seneste årtier. Det nationale har fået en anden klang. Der er udviklet et demokratisk syn, der gør, at andres meninger og indstillinger anerkendes af de fleste. Det danske i Sydslesvig trædes der ikke så meget på som førhen.

Udviklingen mod et fælles Europa har også ændret så meget på forholdene, at Sydslesvig nu også er kommet med i det område, hvor rigsdanske borgere flytter til for at finde grundlaget for en eksistens. De danske skoler og institutioner gør, at det kan lade sig gøre uden at tabe kontakten til den danske kultur. Rigtig nok kan man ikke sprogligt begå sig på dansk i Sydslesvigs tyske samfund, men der findes mange, der forstår eller både forstår og taler dansk, så det er meget lettere at leve her som dansk end før.

Den demokratiske udvikling i Europa giver mange små grupper mulighed for at dyrke eget sprog og egen kultur, også der, hvor de har været forbudt eller undertrykt. I det ny europæiske fællesskab vil nationale grupper, som er blevet undertrykt af de statsdannende folk, leve op igen.

I Sydslesvig har der i lange tider ikke været så gode muligheder for at være dansk og leve med i dansk kultur. Nu afhænger det af os selv, om de gode muligheder skal bevares og forbedres ved, at vi lever et bevidst dansk liv i den stat, der regeres på tysk. Vi kan dog ikke klare det alene, men må stadig bygge på de mennesker i Danmark, der aktiverer Neergaards ord.

Den øjeblikkelige udvikling i Europa viser hen imod, at den dan-

ske befolkning - alle danske - skal være aktive for at bevare og forny både sprog og kultur efter tidens behov. Denne aktivitet vil komme helt af sig selv, og den vil naturligvis også indvirke på Sydslesvig.

Spændende er det, om frihedsbevægelserne i øst vil ændre på udviklingen. Et større Tyskland kan give bedre muligheder for vort danske samfund i Sydslesvig. Det kan godt gå således, at vort område bliver glemt, så vi selv med dansk hjælp må tage fat for at give menneskene her gode levedmuligheder. Vi ligger i forhold til Tyskland meget afsides.

De nye forhold i østlandene kan også ændre samarbejdet mellem de nordiske lande. Sverige behøver ikke længere tage særlige hensyn til Finland. Et mere enigt Norden kan også være med til at ændre på forholdene i Sydslesvig.

I et demokratisk fællesøkonomisk europæisk samfund må der være gode muligheder for en udvikling, der fører hen til, at vi kan leve ved siden af hinanden og med hinanden for at skabe de bedste levedmuligheder for den enkelte også ved at støtte den enkelte gruppes nationale behov.

Fremtiden er vor, hvis vi selv vil, også den danske fremtid i Sydslesvig - og vi må gerne gå og minde hinanden om Niels Neergaards ord »I skal ikke blive glemt!« Ordene er historiske, men de har sat gang i nutiden, en levende nutid.

U. V. 1812

H. H. 1812

1812

Kaptajn Hammerichs præludium i d-mol

Af Claes Johansen

Til Dannevirke

Oppasseren forklarede hvorfor han græd.

»Fordi hæren rømmer god dansk jord uden først at ha' til-til-til-føjet fjenden et en-eneste sværdhug.«

Han gør nar, tænkte kaptajnen. Han mente virkelig et øjeblik at Poul stod her og gjorde grin med regimentschefen. For nogle dage siden, inden afmarchen fra Rendsborg, havde den lille gråskæggede oberstløjtnant stillet sig op og talt om sværdhug og om den gode danske jord man nu forlod. Den gode danske jord var hertugdømmet Holsten, men Poul gjorde ikke grin, at gøre grin med noget lå ham lige så fjernt som selve det at grine. Pouls ansigt var gråt og trist og øjnene var blanke, området omkring dem var mørkt og opblødt.

Kaptajnen kiggede på ham og rystede på hovedet. De gik videre og de gik godt til for at få indhentet kompagniet. Poul slæbte sig tre skridt bagved kaptajnen og efterhånden holdt han op med at græde. Han tænkte ikke mere så meget på nationens skam som på hvor ondt han havde i fødderne og hvor koldt det var og hvor tungt det var at slæbe den store flettede kurv med kaptajnens ejendele.

De havde gået lige bag kompagniet en halv times tid, da vejen slog et sving igennem en mindre skov. Inde i skoven bed kulden endnu mere råt i kinderne end ude i det fri, for man var i skygge fra træerne, og vejen følte hårdere og glattere under støvlesålerne.

Midt inde i skoven gled en vogn, der havde kørt mellem kompagnierne, ud til siden og havnede i grøften. Kasser af uhøvlede brædder og lyseblå uniformsbukser i bundter gled ud under presenningen og ned i grøften. Hesten var snublet, den lå på siden med bagkroppen halvt nede i grøften og forbenene oppe på vejen. Den prustede og savlede. Det var en gammel tvangsudskrevet krikke, vant til at stå indendørs om vinteren. Kusken var en rødmosset og lavstammet mand med huen skubbet om i nakken, han satte sig på hug ved siden af sin hest og prøvede at få den overtalt til at rejse sig igen. Hesten gloede på ham med fortvivelse i sine store runde øjne. Den vippede fra side til side på sin opspilede mave men kunne ikke komme op.

Kaptajnen gik frem langs rækkerne i retning af næstkommaderende. Denne, en premierløjtnant, var ved at give folkene instruktioner og sætte dem i sving. Kaptajnen spurgte ham hvad det var der skete, men premierløjtnanten hverken hørte eller så sin chef, han lod til at have alt for travlt. Kaptajnen blev rød om ørerne og gik et stykke væk. Han gik omkring på stedet med armene over kors og så utålmodigt på folkene som under premierløjtnantens opsyn prøvede at få vognen skubbet sidelæns op af grøften og tøjbundterne og kasserne samlet sammen.

Det så alt sammen ud til at gå som det skulle, vognen var næsten oppe af grøften og det meste af læsset var samlet sammen, da hesten pludselig hvinede og satte af. Vognen fløj op af grøften, så flere træ-kasser og tøjbundter gled ud over ladets kant. Kusken løb med, han holdt fast ved bidslet, og et stykke henne ad vejen fik han hesten standset. Den stod og rykkede i seletøjet. Han strøg den over mulen og fik den beroliget.

Vognen blev læsset igen og tilbagoget fortsatte, ikke uden fest og sang. Allerede for flere dage siden i Rendsborg havde indbyggerne hængt deres flag og faner ud af vinduerne, da de så regimentet marchere af. Der var blevet sunget på tysk, og folk var gået op og ned ad gaderne med hinanden under armene, svingende deres huer og hatte, og de havde grinet ad de danske soldater.

Nu gik man gennem en landsby og passerede en lille eng af den

slags der bruges til markedsplads om sommeren. Poul kiggede hen over engen og kunne skimte to unge piger som lænede sig ud ad et gavlvindue på en førstesal og vinkede. På afstand var det ikke til at afgøre om de vinkede af glæde eller af sørgmødighed. Lidt efter gik man forbi en hel bondefamilie, der stod ved et havegærde på højre side af vejen og rakte tunge ad kolonnen.

»Fortsæt... fortsæt... gå forbi, lad som ingenting,« sagde premi-erløjtnanten i et træt tonefald. Han var ikke engang en person mere, men bare en stemme, der hang i luften.

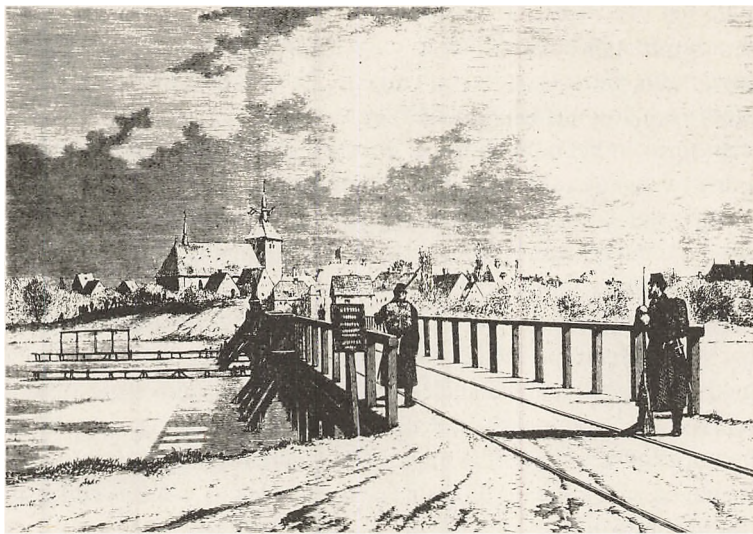
I forbifarten var det ikke til at se om der var tre eller fire generatio-ner ved havegærdet, men den yngste var i hvert fald en femårs dreng med et trægevær som han hele tiden pegede imod soldaterne, og den ældste var en gammel kone, der mindst var halvfems, og som stod så helt utroligt krumbøjet, at man måtte frygte for hende, at hun ville slå hagen mod knæene, når hun engang havde fået nok og vendte sig om for at gå ind.

Den soldat der gik lige foran Poul, sagde noget til sin sidemand om hvor fandens godt det ville gøre hvis man fik lov til at brænde et par skud af hen over de menneskers skadefro hoveder. Den samme mand lod sit gevær falde lidt ned af skulderen og ud til siden, så baj-onetten kom fejende gennem luften tæt på familien ved gærdet.

På dette tidspunkt var mørket begyndt at snige sig rundt mellem husene og hen over landevejen. Himlen var mørkegrå med hvide flænger. Mennesker blev reduceret til skikkelser, som efterhånden flød sammen og blev til en sort masse der humpede af sted gennem landskabet uden at ænse noget, heller ikke vagtbålene fra Dannevir-ke, som var begyndt at vise sig forude. Der blev kommanderet holdt, og folkene stod stille midt på vejen, med hængende hoveder. En lille rytter på en stor hest spankulerede forbi i vejkan-ten. Rytteren sad stift i sadlen, med højre hånd stukket ind på maven, let svajende fra side til side.

»Soldater... soldater...« råbte han med en tynd stemme, der ikke engang var skærende, bare spag. »Så er vi fremme,« sagde han.

»Åh, Gud ske lov,« var der én der mumlede.

Dansk forpost ved jernbanebroen over Ejderen til Rendsborg. Illustreret Tidende 31. januar 1864.

»Hér gør vi holdt sammen og vender om for at slås. Må Herren krone en retfærdig sag med sejr.«

»Må Herren gi' mig en seng at sove i.«

»Ti stille,« sagde premierløjtnanten.

Og regimentschefen holdt en tale.

*Når man kaster blikket over vor historie, da ser man rækker af be-
givenesser, der griber naturligt ind i hinanden som led i en kæde. Og
af og til føler man ligefrem at man kan skimte omridset af en plan. Så-
ledes ser vi at en dansk konge engang lod bygge et forsvarsværk, Dan-
nevirke, udfra bevæggrunde som vi nu kun kan gisne om. Men det
vigtige er egentlig at det netop er ligegyldigt om kong Gorm lod sig
drive af denne eller hine i daværende øjeblik praktiske hensigt, thi
hans byggeri handlede om noget han selv umuligt kunne forudse: hér
skulle, tusind år senere, ligge en hel rad af volde og strække sig gen-
nem Slesvig, som et af Gud udset værn imod syd.*

Regimentschefen red videre til det næste kompagni for at holde den samme tale. Kaptajnen stod og væmmedes ved sin mund. Der havde været så travlt i morges at han havde drukket kaffen alt for varm, og nu smagte hans mund som om han havde gnavet i en lakeret blyant.

Krigen er begyndt (igen)

Den dag krigen blev erklæret, sad kaptajnen ved sit skrivebord og Poul stillede sig helt hen til ham. Poul lagde sin pegefinger til underlæben og mumlede efter et par tunge vejtrækninger:

»Skal vi også ha' kaptajnens tallerken og bestik med?«

»Ja, det har jeg jo sagt vi skal,« sagde kaptajnen. »Vi skal ha' det hele med, var det ikke det jeg sagde.«

»Nå ja.«

Næstkommanderende sad på den anden side af skrivebordet. Han tænkte på at han ikke kunne begribe kaptajnens tålmodighed med hensyn til den oppasser. Ikke fordi hans egen oppasser var bedre, men en kaptajn havde større mulighed for at få udskiftet sådan en mand end man havde når man stadigvæk kun var af løjtnantsgrad. Det bildte premierløjtnanten sig i hvert fald ind.

Premierløjtnanten spurgte kaptajnen om han havde nogen idé om hvordan baronen havde reageret på Det tyske Forbunds krigserklæring. Som de fleste adelige familier på egnen var også herskabet på herregården hér tysksindet. Man havde set dem den allerførste dag og meddelt dem at stedet skulle bruges til indkvartering. Derefter låste baronen og hans frue sig inde i et par af stuerne tæt ved køkkenet og siden havde de ikke vist sig.

Kaptajnen rystede på hovedet. Heller ikke i dag havde han set sine værter, men han gættede på at de drak årgangsvin og festede, hvis de da ellers havde fået nyheden.

Kaptajnen spurgte så premierløjtnanten om han havde nogen fornemmelse af hvad der rørte sig blandt folkene, og hvor meget de vidste. Premierløjtnanten mente ikke at folkene vidste noget sikkert, men de var i hvert fald trætte af at gå og fryse ude på forposten og

hakke i frossen jord og alt for ofte ligge om natten under åben himmel som om det var midt om sommeren. Det var vanskeligt at opretholde disciplinen, men det var ikke vilje til at slås det skortede på, kun til at agere arbejdssoldater når man nu faktisk tilhørte infanteriet. Man var blevet indpodet, og det var tilsyneladende en vrangforestilling, at der skulle kæmpes imod tyskerne, der skulle skydes kugler i hovedet på dem og de skulle have en bajonet i maven. Det var hvad man havde øvet sig på og det var sådan far og onkel havde fordrevet tiden under forrige krig. På den baggrund var der al mulig grund til at vente det bedste når mandskabet fik besked om det tyske ultimatum og overkommandoens afvisende svar.

»Men et eller andet ved de jo selvfølgelig i forvejen,« sagde premierløjtnanten. »Der er selvsagt nogen rygter i omløb, men det er der jo altid.«

»Rygter og krig hører sammen som flæsk og ærter på hærens menukort,« sagde kaptajnen og slog en flad hånd i bordet. »Nå! Nu må vi så se hvem der kommer til at skåle for sejren i den sidste ende.«

»Det er der vist ingen tvivl om.«

»Jeg ved ikke,« sagde kaptajnen. »Man hører jo så meget modstridende. Men terningerne er under alle omstændigheder kastet.«

»Ja, tyskerne har kastet terningerne, men vi kaster dem tilbage igen, og denne gang bliver det helt ned til Wien.«

Kaptajnen hævede øjenbrynene og strammede læberne. Han følte kulde i mellemgulvet, men så lagde han hovedet på skrå og frembragte et smil.

»Det gør vi,« sagde han. »Vi sender dem hjem hvor de kommer fra. Men ved De hvad De og jeg gør allerførst? Vi skåler sgu også, ligesom herskabet, hvis de altså... nå, en lille én for, øhe... sejren. Poul!«

Han havde holdt en flaske portvin i reserve. De skålede fire eller fem gange og premierløjtnanten fik tungen mere og mere på gled. Sveden begyndte at bryde frem på hans lave rynkede pande og de små runde briller duggede let.

»Nu gi'r vi dem prygl nok engang,« sagde han. »Jeg synes på sin

vis at det er klogt at la' de andre angribe først. Det er der jo nok mange som vil være uenige med mig i, men det er nu engang sådan at den der angriber, han er altid usikker fordi han befinder sig i et fremmed landskab, og desuden får vi udlandets sympati med os fordi de andre står som angriberen. Men når først angrebet er slået tilbage, så er tiden inde til at slå igen med et udfald, dét så man også klart under sidste krig. Skanser er ikke noget hæren bør gemme sig bagved, men noget som man skal samle sine tropper i, øhem, i ly af, ikke sandt, og derefter skal man løbe ud og slå til. Det ved tyskerne forresten også godt hvis de kan huske Fredericia og Frederiksstad, men på den anden side så husker tyskerne åbenbart dårligt, jeg mener, de fik jo klø dengang, ikke sandt, og sådan efter noder at de... og så vil de altså prøve igen nu, men jeg er den der siger at de kan jo bare prøve hvis de har så megen lyst, så kan vi jo få at se hvad der sker, nå ja, det er altså hvad jeg siger. Måske får vi hjælp fra Sverige, men det mener jeg nu ikke vi får, for Sverige har sgu aldrig hjulpet andet end dem selv, har jeg ret? Der kommer nok nogen frivillige, men så kommer der heller ikke andre, så det bli'r nøjagtig ligesom sidste gang, men det får så være. Jeg mener, vinder vi alene, så er æren nemlig også alene vores, så kan svenskerne stå dér med en lang næse.«

Premierløjtnanten satte sit glas hårdt i bordet. Kaptajnen kiggede ud ad vinduet. Ovre på den anden side af gårdspladsen var der sat avispapir op for at tætnede hullerne i ruderne ind til de stuer som lå nærmest køkkenet. Det var ikke blevet opklaret hvem det var der havde hevet sten ind ad vinduerne natten til i går, men vist nok et par folk fra premierløjtnantens deling.

»Men et frygteligt besvær, det er det nu,« mumlede kaptajnen. Her tænkte han ikke så meget på selve krigen som på sin hustru, der havde været nødt til at flytte fra Rendsborg til en søster i København. Der stod alle deres møbler, og hvad de nu ellers havde haft, opmagasineret på et af hærens depoter.

Mens kaptajnen sad og kiggede ud, gik premierløjtnanten over for at beordre kompagniet trådt an i gården. Folkene var alle sammen kommet ud og havde stillet op, da premierløjtnanten sendte

dem tilbage til kvartererne. Han stod med hænderne i siden og gloede ondt efter dem, en tæt lille mand med busket overskæg og brillerne nærmest klistret fast oppe ved næseroden.

»Og så gør I det den onde ædeme ordentligt denne gang! Rask løb! Slæb ikke benene efter jer som gamle kællinger.«

Faktisk havde mandskabet trådt an nøjagtigt som de plejede.

Efter at de var gået ind, blev de kaldt ud igen. De stillede op delingsvis og kaptajn Hammerich rejste sig og tog kappen på og gik ud og ned ad trappen til gårdspladsen.

Folkene havde i de seneste uger ikke kunnet undgå at bemærke en vis forandring ved ham. Det var som om der var kommet noget vovseagtigt over kaptajnens ansigt. Det ellers så stive og vellejede fip-skæg var blevet tjavset og det voksede ud i ét med overskægget, så munden nu blot lod sig ane som en fordybning.

Hvad folkene til gengæld ikke kunne se var at langt inde under kappen gemte kaptajnen et gammelt sår, et langt ar som løb på højre side af kroppen, parallelt med ribbenene. En ung slesvig-holstensk *Leutnant* havde tilføjet ham et kraftigt sabelhug under et forspil til slaget ved Isted. Slesvig-holsteneren havde haft huen på sned og et ondt sammenbidt smil på læberne, da han svingede armen. Kaptajnen havde ligesom et lille gulnet fotografi af ham gemt i en afkrog af hjernen, og et andet billede af situationen et sekund senere, hvor han fjernede både hue og smil ved at skyde manden direkte i ansigtet. *Leutnant'en* sank langsomt ned på knæ, som til bøn, mens kaptajnen havde skreget på båretærere og blodet var løbet i en varm strøm ud over hans bukselinning.

Nu tænkte han, *Åhr for satan*, da han mærkede kulden krybe op under kappen.

»Meldinger!«

Delingsførerne gik ind foran deres respektive mandskaber og kommanderede dem ret. Kaptajnen trak et stort mønstret lommetørklæde frem og gav sig til at pudse næse.

Efter at have indhentet meldingerne gik premierløjtnanten hen foran kaptajnen. Han stod og smilede og videregav meldingerne.

Danske soldatertyper fra 1864. Illustrated London News 1864.

Kaptajnen nikkede og gjorde kraftige synkebevægelser. Han havde lige opdaget at han havde ondt i halsen.

Så blev ammunitionen udleveret, og han trådte et par skridt frem og stod dér med hælene samlet og brystet skudt op under kappen.

»Ja, hør så efter!« sagde han. »Preusserne, eller måske skulle jeg hellere sige *Det tyske Forbund*, har erklæret os krig fra i dag at regne. Nogen af jer ved det sikkert allerede, nu er det i al fald bekræftet herfra at der er krig. Der er altså begyndt, mine herrer...

Her gik han i stå. Han havde ikke forberedt sig på hvad han skulle sige, det plejede ikke at være nødvendigt, men nu stod han stum mens det svimlede for ham. Det opmarcherede kompagni flød for hans blik og bygningen bagved stod og dirrede som af kulde.

Feber, tænkte han og sank spyttet med besvær. Vidste ikke at det var så...

Kompagniet ventede tavst og anspændt. Det forekom ham at folkene trak vejret med fælles kæmpelunger, og at de udstødte et stort angstfuldt suk imod ham.

Bårerne drypper af blod, løb det gennem hovedet på ham. *I sol og sne og regn*.

»I skal...« fik han mumlet. »I må huske på... alt hvad jeg, hvad vi... hvad vi...«

Premierløjtnanten råbte:

»Femte kompagni, til højre... ret! Ja, ret ind efter sidemanden.« Han løb over og begyndte at gå op langs forreste geled. »Flytte, flytte, flytte, flytte,« sagde han. Folkene bevægede sig frem og tilbage med små hurtige skridt og korporaler og sergenter stillede sig op og viftede med armene for at rette dem ind. »Sådan,« sagde premierløjtnanten. »Klar! Kompagniet, se lige... yt! Afmarch delingsvis.«

En ad gangen blev delingerne kommanderet venstre om og derefter i march. Premierløjtnanten gjorde om på stedet, der var kommet et smæld og en spændstighed over folkene som aldrig før.

Kamplyst, tænke kaptajnen, og det var som om forbavelsen trak ham tilbage til det sted hvor han stod. Det lyste ud af ansigterne: folkene var fulde af kamplyst. Hvor fanden kom det fra? Han nægtede

at tro det kunne være nationalfølelse, han kendte de folk her for godt. Så snarere dyret i dem, i mennesket i det hele taget og navnlig i unge mænd. Og så almindelig uvidenhed og... uskyldighed. Han stod stille mens folkene marcherede forbi. Så gik han over mod trænkusken, som holdt klar med sin fladbundede vogn ved staldbygningens langside. Fyren sad og så stift frem for sig og rystede af kulde. Det dampede fra hestens næsebor. Kaptajnen satte sig op og trak dækket over benene og kusken så pludselig på ham og smilede.

»Ved kaptajnen nyt om min ansøgning?« sagde han.

»Hvad?«

»Kaptajnen husker måske min ansøgning .. om overflyttelse til geleddet,« sagde kusken. »Fatter ikke at jeg skal sidde her og køre med hestevogn.«

»Kør nu,« sagde kaptajnen.

»Jeg måler fem og en halv tomme mere over brystet end der forlanges.«

»Kør nu, for satan.«

Små tætte skyer drev som klumper af uld ind foran formiddagsso-len og dækkede den og forsvandt igen. Lyset var klart og stærkt. Noget nærmest buldrede i kaptajnens ører. Overalt på træer og buske sad der rimfrost og blinkede som tusindvis af spejlstumper og forude gik folkene til i et hurtigt trit. Blot endnu en forsamling unge mænd med tornystre og små blå huer.

Sneen knirkede under hjulene, mens vognen raslede af sted hen over Slesvigs hårde frose jord.

CLAES JOHANSEN er 32 år, debuterede som 17-årig i Gyldendals Magasin og siden fået udgivet tre novellesamlinger, et eventyr for børn og voksne samt tre romaner, senest »Smuk som døden I fik,« der ligesom ovenstående novelle henter sin handling i krigen 1864. Modtog i 1989 Statens Kunstfonds pris.

(M)

L. Kirkhistorie

E.
11. 12. 1984

Grænsepræst i en menneskealder

Af provst Hans Petersen, Hostrup (1910-1984)

(N, F) (C)

I nedenstående erindringsglimt, fortæller nu afdøde provst Hans Petersen, Hostrup, om et langt virke som grænsepræst, i et nationalt blandet sogn, med alle dets brydninger såvel nationalt som kirkeligt.

Hans Petersen var født i Varnæs den 1. marts 1910. Efter studietiden, i Sønderborg og København, var han i 1940 assistent ved Møltrup optagelseshjem, indtil han i 1941 tiltrådte kaldet som sognepæst i Hostrup sogn i Tønder provsti. Hans Petersen døde den 15. oktober 1984, i Hostrup.

I efteråret 1940, fem måneder efter de tyske troppers besættelse af Danmark, blev Hostrup præsteembede i Ribe stift opslået ledigt, da dets præst gennem 29 år, Jørgen Hansen, havde søgt sin afsked.

28 ansøgere meldte sig, og en del af disse har nok måttet have jyllandskortet frem for at finde ud af, hvor dette sogn lå. Af kortet kan man se, at der i luftlinie er 5 km mellem kirken og landegrænsen, men længe før grænsepælene i 1920 flyttedes fra Kongeåen mod syd, var Hostrup i egentlig forstand et grænsesogn. Her mødtes dansk og tysk sindelag, sprog, kultur og kirkeliv, det skabte spændinger.

De ansøgere, der udover at konstatere sognets geografiske beliggenhed, gjorde sig den umage at aflægge et besøg i Hostrup for at

præsentere sig for menighedsrådets formand og for at se kirke og præstegård, kunne ikke undgå at mærke grænsesognets særegne atmosfære.

En solfyldt oktoberdag var jeg i Hostrup og mødtes med menighedsrådets formand ved kirken. I den så jeg tre indskrifter, der sagde noget om det nationale. Den første står med forgyldte bogstaver på prædikestolen: »Salig er de som hører Guds ord og bevarer det«. Da prædikestolen er fra 1861, altså fra tiden mellem de slesvigske krige, taler den dansk.

I koret hænger en præstetavle med tysk inskription, den er fra 1827. Her står data for alle præster fra reformationstiden til den, der lige har taget sin afsked. Slår man op i Arends værk: »Gejstligheden i Slesvig og Holsten fra reformationen til 1864«, kan man læse, at alle præster i den periode var nordslesvigske præste- og bondesønner på nær den sidste, der var fra Fjellerad. De fleste havde fået deres uddannelse i Wittenberg, Rostock, Königsberg eller Kiel, kun tre havde eksamen fra Københavns universitet.

I nichen foran den tilmurede norddør står en mindetavle over de faldne i verdenskrigen 1914-18, på den møder vi den tredie indskrift, den er fra 1922. Her står blot årstallene 1914-18 og navnene på 26 unge mænd, danske og tyske, der satte livet ind i krigen. Foran fødselsdatoen er der en stjerne og ved dødsdatoen et kors. Dette viser en tredie indstilling, hverken dansk eller tysk, »overnational« kan man måske sige, hvis der hermed menes hævet over det nationale.

På salmebogshylden ved kirkedøren står både danske og tyske salmebøger. Vi er fremme ved nutiden. Her mødes som i årene før stadig dansk og tysk. Fra 1920, fortalte formanden mig, har den afgåede sognepræst hver søndag holdt dansk gudstjeneste, og en gang om måneden prædikede han desuden på tysk. I 1935 kom der en anden ordning, det er nødvendigt at ridse baggrunden for denne op for at få forståelse for spændingen i et grænsesogn.

Præstevalget i 1911 var foregået på følgende måde: Konsistoriet i Kiel udpegede tre af ansøgerne, og om disse skulle der stemmes. Alle mænd i sognet havde stemmeret. De tre ansøgere skulle hver holde

en prædiken på 20 minutter over samme tekst ved en gudstjeneste ledet af provsten. Efter hver prædiken var der en pause, i den kunne man så på kirkegården drøfte prædiken og ansøgeren.

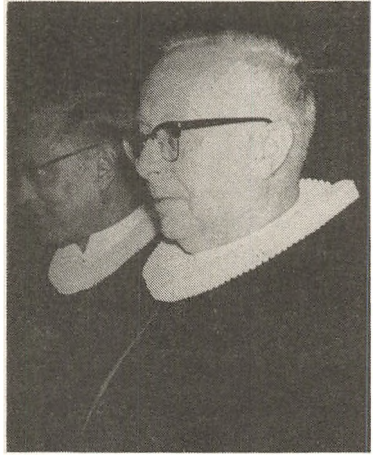
Valget stod til sidst mellem pastor Jørgen Hansen, Branderup og pastor Weiland, Emmerlev. Sidstnævnte var præstesøn fra sognet her og tysksindet. J. Hansen var ud af en dansk slægt og havde godt lov på sig i Branderup. Han var præget af indre mission og fik på valgdagen stemmer fra sognets danske og fra indre mission, lidt flere end modkandidaten.

I 1920 var der påny »præstevalg«, man skulle stemme, om man ønskede embedet opløst ledigt, så man eventuelt kunne få en præst fra »det gamle land«. I realiteten betød det for eller imod pastor Hansen. Denne gang fik han et langt større antal stemmer end i 1911, men nu kom de fra tysksindede og missionsfolkene samt fra mange danske, der ikke ville jage en mand ud af hans brød. Pastor Hansen fortsatte altså som tvesproget præst og kom efterhånden tilrette med en del af dem, der havde ønsket nyvalg. Dog var der en flok, der havde svært ved at tage hans indremissionske forkyndelse og ikke helt klare nationale stillingtagen.

I de første år efter afstemningen i 1920, hvor ca. 42% af den hjemlige befolkning stemte tysk, udglattedes afstemningstidens kampsituation. Man boede jo side om side i sognet og arbejdede sammen på de økonomiske områder f. eks. mejeriet. De danske følte trods forskel i sindelag et fællesskab med hjemmetyskeren, hvad klart mærkedes i nød og død.

Midt i tyverne kom den økonomiske krise med urobevægelser, jordkampen og nazismen. Sidstnævntes fremtrængen aktiverede den danske nordslesviger ikke alene nationalt, men også kirkeligt, der skulle bygges bolværk. Kredse i sognene langs grænsen drøftede den kirkelige situation, man ønskede en danskuddannet præst, en der var 100% dansk indstillet.

Pastor N. P. Nielsen, Vedsted, var villig til at tage den vanskelige opgave på sig. Han blev udnævnt til res. kapl. i Højer med pligt til at betjene de beboere i Burkal og Hostrup, der måtte ønske det. For-

Provst Hans Petersen, Hostrup.

inden denne udnævnelse fandt sted, havde 45 beboere i Hostrup ansøgt de kirkelige myndigheder om at få en dansk uddannet præst. Ved forhandling i menighedsrådet ønskede fem medlemmer, hvoraf de fire var danske, ikke at anbefale en sådan ansøgning.

I efteråret 1940, da pastor Hansen tog sin afsked, blev situationen en anden. N. P. Nielsen blev nu løst fra sine forpligtelser overfor Hostrup, og den nye sognepræst her skulle kun holde danske gudstjenester, da indehaveren af et nyoprettet embede som res. kapl. i Burkal skulle tage sig af de tyske gudstjenester i Hostrup.

Sådan var stillingen, da de 28 ansøgninger kom til menighedsrådet i Hostrup. Indstillingsmødet med biskoppen fandt sted den 6. dec. 1940, her viste det sig at jeg og to andre fik hver fem stemmer (to blanke), henholdsvis som nr. 1, 2 og 3. Inden dette møde havde de to tyske medlemmer lovet at indstille mig som nr. 1, så formanden foreholdt dem efter indstillingen deres løftebrud. De begrundede deres ændrede indstilling med at den tyske ledelse havde undersøgt mine nationale forhold og henstillet, at de ikke stemte på mig, men på en, der hørte til mindretallet. De gik mellemvejen, de blanke stemmer »talte det tredie sprog«.

Jeg blev udnævnt, og den 22. januar 1941 blev jeg ordineret i Ribe domkirke. Nogle dage derefter flyttede vi ind i præstegården. Jeg blev spurgt af »Dansk Samfund«, om jeg ville modtage et flag og en flagstang, mit svar blev et »ja«, og flagstangen blev rejst. Det kommenteredes i den tyske presse med ordene: »Vi tyskere vil vide at rette os derefter«.

Indsættelsesgudstjenesten den 2. februar blev en festgudstjeneste for sognet og ikke mindst for mig. Derefter begyndte hverdagen, og de udviklede forhold gav problemer. Ville det lykkes at samle de to danske menighedsgrupper? Med frygt og bæven gik jeg igang, men jeg havde jo ungdommens mod.

Sognepræst Hansen havde anvendt den righoldige sønderjyske liturgi, og pastor N. P. Nielsen den almindelige danske. Ved indsættelsesgudstjenesten bestemte provsten, at der den dag skulle bruges den danske liturgi, og han tilrådede mig at bruge den fremover, da nogle sogneboere havde rettet henvendelse til ham herom. Jeg fulgte provstens råd, og der kom heller ikke klager over det, men senere har jeg spekuleret på, om det var det rette valg.

Det fremgik af dåbsregisteret, at ikke nær alle dåb foregik i kirken, hjemmedåb var mindst ligeså almindeligt, men i løbet af nogle år lykkedes det gennem samtaler med forældrene at vinde forståelse for, at dåben hører hjemme ved gudstjenesten i kirken, hvor døbefonten står som brugsgenstand. I den tyske menighed bruger man stadig oftest hjemmedåb.

Ved pastor N. P. Niensens gudstjenester, der samlede både folk fra sognet og grundtvigianere fra naboerne, blev der som regel holdt altergang ved formiddagsgudstjenesterne. Sognepræsten fulgte den sønderjyske skik med altergang nogle søndage i foråret og igen ved efterårstid. Af konfitementenregistret fremgik det, at antallet var faldende gennem årene, og i 1940 var tallet meget lavt. Jeg fik menighedsrådets billigelse til at holde altergang den første søndag i hver måned, og dette er senere blevet til hveranden søndag, da altergæsternes tal var stigende.

Som salmebog anvendtes den sønderjyske salmebog fra 1925 med

Hostrup præstegård, der er fra 1734, var oprindeligt et firlænget anlæg. Kun stuehuset står tilbage – smukt restaureret.

tillæg. Nogle af salmerne deri havde temmelig mange vers, men man må erindre, at man ofte i sønderjyske kirker kun sang nogle vers af en salme. Efter at jeg var blevet præst, sagde en kirkegænger en dag, at nu behøvede man ikke mere at tage salmebogen med i kirke, jeg valgte dog kun salmer fra tillægget, det var nu en overdrivelse. En anden mente, jeg måtte være grundtvigianer, eftersom der nu blev sunget mange flere salmer af Grundtvig. En ting er givet, jeg prøvede at få så stort et salmeudvalg som muligt ved gudstjenesterne, det var der også mange der værdsatte. Da den danske salmebog udkom, var Hostrup menighed en af de første, der tog den i brug.

Det var en stor lykke for en ung begynder at have gode rådgivere og medarbejdere i gerningen, og jeg nævner i denne forbindelse de to menighedssygeplejersker, der i min præstetid havde deres arbejde i sognet, den ene i kort tid i starten, den anden resten af årene. Begge var lukassøstre, og begge har gjort et strengt og opofrende arbejde i vort udstrakte sogn, plejet de syge, læst for dem af biblen og

bedt for og sammen med dem. De underrettede præsten, når nogle var syge, eller af anden grund ønskede at tale med præsten. Det tyske mindretal har en sygeplejerske fra Wohlfahrtsdienst.

Sognet var rigeligt forsynet med skolebygninger, ialt syv med hver sin lærer. I alle fire landsbyer var der en dansk skole, i Jejsing yderligere en forskole og to tyske kommuneskoler var beliggende henholdsvis i Jejsing og Solderup. Læreren i Hostrup var degn, og de andre lærere var kirkegængere og altid villige til at hjælpe med råd og dåd.

I mange sogne i Nordslesvig holdt præsterne i vinterhalvåret bibellæsninger i skolerne onsdag eftermiddag. Den tyske ledelse gik ind for disse for at sprede kendskab til bibelen. Ofte erstattede de kirkegangen, der jo nok kunne være besværlig ad de dengang dårlige veje. I 1941 var eftermiddagsmøderne flyttet til om aftenen, og i Jejsing, Rørkær og Solderup blev bibellæsningerne afholdt hver tredje uge. I Jejsing var de dårligt besøgt, så jeg fortsatte kun den gamle tradition i Rørkær og Solderup. Af og til holdt jeg i stedet bibelske foredrag. Tilslutningen var i besættelsestiden god, men i 50-erne tog den af, og da de gamle landsbyskoler blev nedlagt og erstattet af centralskolen i Jejsing, holdt bibellæsningerne op. Tit tænker jeg tilbage på det hyggelige samvær i de gamle lavloftede klasseværelser med efterfølgende kaffe i lærerhjem eller andre steder. I Solderup var der dengang ikke elektrisk lys, vi måtte klare os med petroleumslamper eller stearinlys, ja, en overgang havde vi en karbidlampe, der blev altid fundet en udvej. Det var aftener, der knyttede præst og menighed sammen.

Vækkelserne er altid gået udenom Hostrup sogn, dog var der nogle hjem, der var åndeligt berørt, disse familier afholdt samtalemøder. Kredsen var ikke homogent præget af indre mission. Nogle havde været i berøring med Gemeinschaftsbewegung (svarende nærmest til luthersk mission), andre havde tilknytning til det gamle budskabs indre mission, og enkelte var nærmest frimissionske. Der måtte i kredsen hverken tales om dåb eller nadver eller om noget, der kunne opfattes nationalt. Der var mange brydninger, det mundede

ud i, at vi skiltes i god forståelse, og kredsen bad indremissionæren i Tønder indlede ved deres samtalemøder. De fleste fra kredsen sad dog stadig på kirkebænken søndag efter søndag.

Ved min ankomst var der en D.M.S. kvindekreds, der samledes rundt om i hjemmene til symøder, det var stort set samtalekredsens hjem. Man bad os i præstegården om at holde alle møderne for om muligt at få en bredere berøringsflade, hvad det også fik.

Min kone startede en yolakreds, der havde møde hver 14. dag i præstegården, gennem årene har der kunnet samles en god flok piger. Denne børnekreds var årsag til en mødre-kreds, der i dag er en sudankvindekreds, der samles på skift i hjemmene.

I 1941 var der ungdom i sognet, og vi indbød til ungdomsmøder. Tilslutningen var god til hen i 50-erne, så forsvandt ungdommen fra landsbyerne, og der blev færre vi kunne samle, de månedlige ungdomsmøder måtte holde op. Gennem nogle år er der dog på anmodning fra ungdomsforeningen i efteråret blevet holdt en ungdomsgudstjeneste med efterfølgende samvær i præstegården.

Som mange andre steder har vi også holdt menighedsmøder af forskellig art i vinterhalvåret. Desuden har vi samlet de ældre et par gange om året, holdt sammenkomst for konfirmandforældre, og hverandet år var der basar til fordel for sudanmissionen.

Til festdagene i et sønderjysk sogn hører guldbryllupperne. Der begyndes kl. 17 i kirken, som er smukt pyntet med levende lys, når guldbrudeparret og gæsterne indfinder sig. Højtideligheden former sig med salmesang og tale af præsten og slutter som oftest med altergang. Derefter fortsætter festen i forsamlingshuset, og efter middagen kører alle gennem landsbyen, hvor der er levende lys i samtlige vinduer. Ikke mindst første gang virker det betagende på en.

I flere sogne langs grænsen indbydes der til guldkonfirmation med nogle års mellemrum. Hos os er det foregået på følgende måde: Man samles i præstegården, hvor der er tid til at få kigget lidt på hinanden og få vekslet et par ord, ofte er der gået lang tid, siden man sidst har set hinanden. Hver guldkonfirmand bliver pyntet med en guldsløjfe, og efter at fotografen har taget billeder af konfirman-

Hostrup kirke.

derne, går hele flokken i procession med den danske og den tyske præst i spidsen op til kirken til gudstjeneste. Begge præster prædiker, og der synges både danske og tyske salmer, og der slutes med altergang. Det er virkelig en festgudstjeneste. De udensogns indkvarteres til middag, mange er kommet langvejs fra, nogle fra udlandet især fra Tyskland. Kl. 14 samles alle igen i præstegården til et vel-dækket kaffebord, og nu går snakken, der er meget, der skal opfriskes. Der har været særdeles god tilslutning til disse guldkonfirmationer.

I 1956 skete tre ting af betydning i sognet, præstegården blev restaureret, i kirken gik man i gang med en restaurering, og der blev dannet en tysk frimenighed.

Den forandring der skete med præstegården gjorde den mere bekvem og behagelig at bo i, der skete en modernisering og en isolering. Ude fra bevarede den sit ansigt og var stadig den smukke, gamle, fredede vestslesvigske præstegård fra 1734.

I kirken omfattede restaureringen væsentlig murene, bænkerne, varmeanlægget og orglet. Inventaret var der ikke råd til at gøre noget ved, og det var heller ikke så tiltrængt. Nationalmuseet var naturligvis med i tilsynet. En konservator afdækkede et felt i nordpulpituret for at se, om der var noget under marmoreringen, og et orlogsskib med vajende Danebrog kom frem, det var spændende at sidde i kirken og følge med i afdækningen. Hvornår er dette skib malet? Hvad mon der gemmer sig under malingen i de andre felter? En ny restaurering vil jo vise det. Pulpituret er bygget i 1725. Hostrup hørte i 1721 under Gottorp, men blev i dette år indlemmet under den danske krone. I årene inden havde der været adskillige søslag mellem den danske og den svenske flåde, svenskerne støttede Gottorp. Mon billedet gengiver et af disse søslag? Det er forståeligt, at eftertiden har overmalet de danske orlogsskibe.

I min præstetid har jeg haft samarbejde med 3 tyske præster. Det er forløbet gnidningsløst ud fra devisen: »Enhver passer sit«. Vi aftalte straks ikke at gå hinanden i bedene, så vidt det kunne undgås. Ved visse specielle lejligheder har der været tale om samarbejde som f.eks. ved de omtalte guldconfirmationer.

Pastor C. F. Bruhn flyttede i 1947 til København, og hans embede blev nedlagt. Senere blev pastor H. E. Petersen, Nordschleswigsche Gemeinde, præst for den tyske menighed, men først i 1956 kom det til dannelse af en tysk frimenighed. Der var ca. 115 personer der meldte sig ud af folkekirken. I nogle tilfælde har en tysksindet familie bedt mig medvirke ved begravelse, da jeg engang viste min forundring herover, fik jeg til svar: »Den præst, der bor i præstegården, er sognets rette præst. Den tyske præst har vi kun på grund af omstændighederne.«

Ved et guldbryllup, hvor man kunne være i tvivl om, hvem af præsterne, der skulle have tjenesten, blev det den tyske, for som guldbrudeparret sagde: »Det er Frauenverein, der betaler kaffen i kroen, og de har ordnet det alt sammen.« Vi i præstegården skulle da med til kaffebordet, og det blev en aften med afvekslende danske og tyske salmer og sange og taler på begge sprog. Efter afslutningen ved den

tyske præst, rejste degnen sig op og sagde, at alle guldbryllupper i Hostrup plejede man at slutte med at synge »Under dine vingers skygge«, den sang vi så, hvorpå degnen hviskede til mig: »Fik vi ikke det store ord, så fik vi da det sidste«.

Min første bibellæsning fik et dramatisk skær. Lige foran katederet havde 2 unge mænd i naziuniform anbragt sig, og jeg spekulerede lidt over, hvad der kunne være deres ærinde. Vi indledte med at synge »Har Hånd du lagt på Herrens plov«, og da vi kom til linien »Tilbagegang er dødens vej«, fik jeg et begejstret smil fra dem begge. Andet skete der ikke, og jeg har ikke set dem siden. Skulle den danske præst ses an?

Natten til den 24. september 1942 blev en engelsk bombemaskine jaget af en tysk jager og blev nødt til at kaste sine bomber. Uheldigvis faldt de i udkanten af Rørkær, hvor et hus blev totalt ødelagt, og to mennesker, en far og hans unge datter blev dræbt. De fleste huse i landsbyen blev beskadiget, og alle beboerne var naturligvis på benene og hjalp hinanden, så godt de kunne. Denne nat bliver ikke glemt af dem, der har oplevet den. Danske og tyske sluttede op om de efterladte, og i mange år derefter samledes en stor flok, når enken indbød til møde i sit hjem med en indremissionær og mig som talere.

Den 1. marts 1945 blev konfirmandstuen og et par værelser beslaglagt af den tyske værnemagt. Der lå ca. 40 soldater i præstegården, en af dem sagde flere gange til mig, når vi mødtes: »Lykkelige lille Danmark med dets kong Christian«. Da jeg sidst i april blev arresteret af Gestapo og ført til Kolding, kom flere af soldaterne til min kone for at fortælle, at de ikke var skyldige i min arrestation. Ligeledes ringede den stedlige tyske fører for at meddele, at det ikke var ham, der havde angivet mig. Begge parter talte sandt. Jeg kom hjem den 5. maj om aftenen, og den 6. holdt vi befrielsesgudstjeneste med overvældende tilslutning. Det var festdage, men mørke skygger faldt ned over dem. Ca. 35 mænd fra sognet blev afhentet og interneret i Fårhuslejren, blandt dem den tyske leder, læreren fra Jejsing. Da han kom hjem efter et par års fængsel, havde jeg en lang samtale med ham. Vi havde det tilfælles, at vi begge var af alsisk

bondeslægt, men han var født så mange år før mig, at hans uddannelse var foregået på tyske læreanstalter, han var også løjtnant fra krigen 1914-18. Under samtalen pegede han på mig og sagde: »Den- negang mig – næste gang dig!« Bonden lever videre i sognet også i nationale omvæltningstider, men lærer og præst! Ja, i 1851 var Hostrups præst i forhør i Tønder, anklaget for at have agiteret for sle- svigholstenismen. Han klarede frisag, men lod sig kort efter pensio- nere. I 1864 blev præsten udvist med 48 timers varsel p.gr. af dansk sindelag. I 1920 var man mere human, men præsten, der var rettelig kaldet til embedet, måtte på ny på valg. I 1945 blev det den tyske læ- rer, der interneredes. I brydningstider begås der ofte uret.

Dagen efter at jeg i 1963 var blevet udnævnt til provst, var jeg på besøg i et hjem i sognet. Jeg blev ønsket tillykke af værten, men også en hjemmetysker, der var tilstede, tog til orde og sagde, at den tyske menighed glædede sig over, at valget var faldet på mig. En anden har senere givet forklaringen ved at sige: »Først er vi Hostrupere, der- næst er vi så enten danske eller tyske.«

I februar 1941 rykkede vi ind i Hostrup præstegård, i marts 1976 drog vi derfra. Præst i en menneskealder i dette grænsesogn! Det er som om hjernen ikke kan fatte, at der virkelig er gået så mange år, si- den man kom hertil. På en afskedstur gennem have og stuer fortæl- ler planter og træer om begivenheder i årenes løb, og indenfor hvi- skes der meget til os fra væggene i den historiske præstegård. På vej hen til vor aftægtsbolig kommer vi forbi vor kære kirke, hvis klokke har ringet så mange gange i min tjenestetid, ringet når der var glæde i sognet, ved bryllupper, ringet når der var sorg i et hjem, den gamle sjæleringning. Men altid har klokken sagt, hvad der står på den: »Levende kalder jeg til omvendelse, døde kalder jeg til hvile«. Gen- nem tiderne har den talt det samme sprog, ligesom præsterne, dan- ske eller tyske, alle har villet bringe det samme glædelige budskab til menigheden.

Ollemoes Pue

Af Sigfred Andresen, Bredsted

Ollemoes stoe pue lø oltins åh æ sjesselong å det blev brught a ol'l dem, dæh såt åh den. Hvæ mæhr, vinjne far søv mæhrsøvn, haj han det unjne æ hoj.

Det vå et hækelt pue a uldgarn i manne kaløer. Vi børn lejt mæ det, å lav vi blev stør, smée vi ætte ænahn mæ't. Det måt vi natyrle injt, å vi gøe't å kun, vinjne moe å far injt vå hjem'm. Han haj enle lyk, mon broe, få han haj snar draffen den stoe glasvås, moe haj ståhn åh æ komoe. Hva et væh det haj blevn, vinjne den vå gavn i stykke.

Vi haj fåt radio, å vinjne vi skuld væh sjell hjem'm, funjd vi gern en stasjon, dæh speel fin musik. Å så danjset vi. Tit høe vi Kønigs-wusterhausen. Æ hæ tit griffen den stoe pue å danjset runjt mæ den. Min broe dansjet mæ min fætte. Pighe? - æ do tombe, sorn nave kunj en danjt røe ve. Å dæh vå å slenjne pighe. Dæh vå kun voss tre. En gång æmell pehf æ radio så skrækle - å nave mærkle sprogh kunj en høe, vinjne en drejet æ hele vej runjt. Vi fåstav injt mye, men æ musik kunj vi da fåståh, å vi danjset, vinjne dæh kom en snejdigh melodi.

Far å moe høe å oltins, vinjne Hitle å anjne hyh personne snakket i æ radio. Få å fåh nave mée å vée høe far å tit England. Så blev dæh skruet helt née, så en snar injt kunj høe, det dæh »Dum dum dum«! »Kom mæ ollemoes pue, vå gern fars oe, vinjne han viil te å høe, å så blev den stoe tyk pue put æmell æ radio å æ mue. Dæh måt injne urnfå kunj høe, te han høe England.

Nave gång ve den tid, hvo England snakket te Danmark, list far ue om æ hjørn te æ synjne sii a æ hus få å se, om dæh stav nave å luert, få vinjne di opdavet det, kunj far blyv meldt, å di sø, te folk så kom i arbeslåghe, å det haj han no injt mye lust te.

Men ollemoes pue vå tyk nok å æ radio skruet så lånjt née, te en måt ligh æ øe helt te æ apperåt få å kunj høe.

Vinjne det så vå fåbi, blev den tysk senjne funjnen enjde å Køffen-havn-Kalundborg, å så kunj æ pue kom hen å æ sjesselong ægen. Far vidst go beskéen å moe å. Lidt a det fik vi å mæ, sjell om di mén, te det vå bedst, vinjne vi injt vidst nave. Så kom vi ånjt te å fåsnak voss.

Når krigen er forbi skal jeg ned og være byfoged i Tønder

Af Hakon Gjessing (1867-1951)

(S)

I 1968 udgav Historisk Samfund for Sønderjylland Hakon Gjessings erindringer »Drengear og manddomsvirke i Tønder« (ved fhv. landsarkivar Peter Kr. Iversen), nedskrevet i årene 1938-39. Som det fremgår af bogens titel koncentrerer Gjessing sig her om sine to Tønderperioder: Barndomsårene 1867-1879 og tiden efter sin tilbagekomst til fødebyen som dommer (1920-1937). I nedenstående erindringsglimt, der er skrevet i 1923, antagelig som kladde til en biografi i forbindelse med hans udnævnelse til Ridder af Dannebrog i 1923, udfylder Gjessing hullet i erindringsbogen med beretningen om hans »udlændighedstid« fra 1879-1920.

Manuskriptet er skånsomt tilpasset moderne sprog og retskrivning.

Jeg er født den 26. januar 1867 i Tønder, hvor min fader J. G. Gjessing virkede som advokat og notar. Jeg fik min første skoleundervisning sammen med nogle andre børn af danske forældre hos en frk. Asmussen, men da der ikke måtte holdes dansk privatskole, og da mine forældre ikke ville sende os børn i den tyske skole, blev jeg sammen med nogle af mine 5 søskende undervist af en privatlærer, der boede hos os, først i et år af en seminarist J. C. Christensen, der senere blev en meget kendt mand i Tyskland, idet socialistloven blev

praktiseret på ham, der var bleven valgt som socialdemokratisk rigsdagsmand i Altona, med det resultat, at han måtte rejse til Amerika, hvor han i 90'erne døde i Chicago, og derefter i et par år af den senere redaktør og landdagsmand Jens Jessen af Flensborg Avis.

Tønder var dengang en meget lille afsides liggende by uden videre forbindelse med omverdenen, der var, bortset fra de tyske embedsmænd, kun kommet ringe tilgang fra Tyskland, og den indfødte befolkning levede under ret primitive forhold, den var overvejende tysksindet men omtrent ublandet dansktalende. I den daglige omgang mærkedes nationale modsætninger ikke, og fandt der undertiden på festdage eller lignende nationale tilkendegivelser sted, var det altid under førelse af tyske embedsmænd, navnlig lærerne ved seminariet, der spillede en betydelig rolle, idet eleverne derfra boede rundt omkring hos byens borgere. Jeg selv og de fleste af mine søskende færdedes overmåde meget i byen med jævnaldrende, og vi var så at sige aldrig udsat for forfølgelse eller krænkelse, trods det, at det var notorisk, at vi var ubetinget danske.

Da jeg var 12½ år gammel, kom jeg i sommeren 1879 sammen med en ældre broder på latinskolen i Ribe, hvor vi boede hos postmester Wolf, vi boede der til 1882, da min fader døde ret pludselig 57 år gammel, hvorpå min moder med min ældre søster og mine to yngre brødre flyttede til Ribe.

Min fader havde været særdeles dygtig og flittig en mand, der nød stor anseelse i hele Slesvig og havde et stort klientel, men han havde nogle år før sin død mistet en væsentlig del af sin formue, og han havde ofret meget på alle sine børns uddannelse, han kunne ikke efterlade så meget, at det blev nogen let sag for moder at sørge for os alle, af hvilke den ældste var student, og den næstældste kom ind i Telegrafvæsenet som elev. Min moder var i besiddelse af en ubøjelig energi og opfyldt af en ukuelig vilje til at føre vor uddannelse videre, således som det havde været vore forældres hensigt, og ved hendes utrættelige anstrengelse og arbejde, hvorunder hun tilsidesatte ethvert hensyn til sin egen person og velvære, lykkedes det hende at gennemføre sit mål, uden at hun havde kunnet bevemme sig til at

påkalde hjælp fra slægtninge eller lignende, og trods det at hun led pekuniære tab ved slægtninge, som hun ikke burde have lidt.

Jeg blev student i året 1885 fra Ribe og begyndte straks at studere jura. Jeg havde fået fri skolegang i Ribe og en del legater, og de første to studenterår fik jeg en del oplagte legatpenge fra skolen, så at jeg klarede mig ret godt med penge, særlig da min moder altid var villig til at hjælpe mig, jeg fik senere en understøttelse fra Kulturministeriet, og de sidste 3 år af min studentertid boede jeg på Regensen og havde kommunitet.

I 80'erne gik de politiske bølger højt og ikke mindst i studenterkredse, jeg var medlem først af Studenterforeningen og senere af Studentersamfundet, men jeg følte mig ikke videre tiltalt af nogen af delene, og jeg har senere i livet ikke kunnet føle videre interesse for politik eller slutte mig til noget parti. Jeg blev kandidat i januar 1892, den sidste gang man kunne tage den gamle eksamen – vi var lidt over 40 kandidater, og der var ca. 15 pladser ledige, jeg var så heldig at få en plads som fuldmægtig på Gørding Malt Herreds kontor i Holsted med en årlig gage af 800 kr., og jeg blev der til efteråret 1893, da jeg fik plads som byfogedfuldmægtig i Hasle på Bornholm og senere som amtsfuldmægtig i Rønne til 1898, da jeg fik plads som byfogedfuldmægtig i Randers, hvor jeg blev til slutningen af 1903, da jeg flyttede til Viborg og blev byfogedfuldmægtig der. Jeg havde i denne periode en stærk uafhængighedstrang og ulyst til at binde mig eller slå sig til ro – vistnok en særlig egenskab hos mange slesvigere – så at jeg egentlig kun følte mig knyttet til min moder, der nu boede i København, og efter at alle børnene var blevet voksne og vel forsørgede, kunne tage mod besøg af dem og altid var rede til at hjælpe den, der trængte til det. Hun bevarede til det sidste sin urokkelige vilje til at ville leve uafhængig og at ville hjælpe sig selv, hun var ret tilbageholdende og yderst frisindet i religiøse og politiske spørgsmål, men hun lod sig ikke imponere eller slog af på sine meninger om, hvad der var ret, og hvad man kunne gøre. Min moder var datter af overpræsident Lassen i Flensborg, som døde i 1854, hun døde i 1907 ganske pludselig af lungebetændelse, 73 år gammel;

Hakon Gjessing, fot. ca. 1920.

hun havde indtil sit 14. år kun talt tysk, og medens vi under opvæksten aldrig havde mærket nogetsomhelst dertil, kom hun i de sidste år ofte til at tale på tysk eller bruge enkelte tyske vendinger, hun havde altid elsket Frankrig og fransk sprog, og lige til det sidste, selv i de trangeste år for hende, vedblev hun at læse fransk.

I Viborg slog jeg mig til ro og oparbejdede, da byen pludselig kom i fremgang, en betydelig forretning og kom i forbindelse med de fleste af byens og omegnens beboere, jeg blev i 1909 gift med min hustru Christine Rahbek, datter af ritmester Rahbek, Sparkær, og vi befandt os såre vel i Viborg, så at jeg tænkte på at blive der, men i 1914 søgte jeg embedet som byfoged i Kalundborg og kom derover lige efter verdenskrigens udbrud. Kalundborg var en lille stille havneby, der væsentlig levede af handel og fiskeri, og det første krigsår var der meget stille og roligt, men snart kom der liv i skibsfarten, og havnen blev stærkt besøgt af skibe fra Tyskland og alle mulige skibe fra de neutrale lande, og livligt blev der, da ingeniør og skibsreder Henschel pludselig blev en hovedrig mand og begyndte at starte store dampskibsselskaber og anlægge skibsværft; der var intet, der var for stort for ham, og de allerfleste mennesker blev blændede af ham, trods det at han var umådelig enerådig og gik ganske planløst frem. Da der opstod en vis ængstelse i visse dele af befolkningen, og den

daværende borgmester ikke evnede at holde kommunens administration oppe under de nye sociale love eller modstå Henschels forsøg på at få kommunen engageret i hans forskellige foretagender, skete der sidst i 1918 henvendelse til mig fra byrådet, og først i 1919 blev jeg efter valg af byrådet udnævnt til borgmester. Det lykkedes mig med nogen besvær, og først efter at jeg havde fået en dygtig yngre mand knyttet til kontoret, at få orden på administrationen; det var ikke altid så nemt eller behageligt altid at skulle sætte mig imod Henschels planer, da stemningen i det hele var stærkt optimistisk, og Henchel havde både den borgerlige og den socialdemokratiske presse på sin side, men da Henchel aldrig havde en plan, lykkedes det at komme udenom ham, så at vi i den tid, jeg var borgmester, undgik at optage nye lån og ikke blev engageret i nogen nævneværdig grad i hans byggeforetagender, så Kalundborg stod ret godt i økonomisk henseende og kunne klare sig i den vanskelige tid, da alle Henschels foretagender i 1921 brød sammen.

Verdenskrigen påvirkede mig naturligvis stærkt, aldrig glemmer jeg stemningen i Viborg de første uger efter krigens udbrud, den var den gang en stor garnisonsby, og alle hovedtog bragte strømme af værnepligtige til byen, hvor de skulle ekviperes og derefter sendes videre bort, jeg ønsker blot at notere, at vi ikke fra en af de indkaldte hørte et ord, der kunne udlægges som misfornøjelse eller utilfredshed med indkaldelsen. Da en ven af mig, lige inden jeg skulle rejse til Kalundborg, spurgte mig om jeg gerne ville dertil, svarede jeg, ja nu rejser jeg dertil, men når krigen er forbi, skal jeg ned at være byfoged i Tønder; det var jo nok en spøg, men tanken var der da, og jeg har under krigen ikke en eneste gang, selv når det så dårligst ud, tvivlet på, at det ville gå omtrent, som det gik. Kort efter verdenskrigen fik jeg tilsagn om at komme til Tønder som dommer; jeg var ikke blind for, at det ikke altid er nogen let eller taknemlig opgave at virke i en befolkning, der i 50 år har været undertrykt og i mange henseender er bleven dårligt behandlet og har gennemgået en verdenskrig og dens følger, og jeg har jo også måttet gøre visse erfaringer, men jeg har ikke et øjeblik fortrudt, at jeg tog herved, og det er mig daglig

Tønder. Slotsgade
Familien Gjessings hjem på Frigrunden (t.v.).

en glæde at mødes med den hjemlige befolkning, ligesom byen og dens omgivelser stadig beholder sin tiltrækning for mig, og til min glæde også for min hustru og datter.

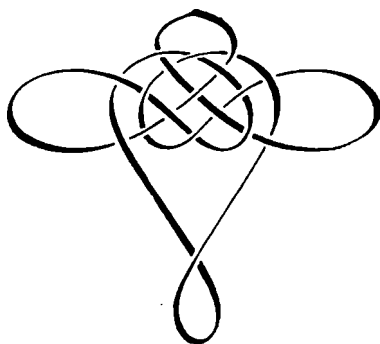
Jeg havde det held at få den ualmindelig dygtige og samvittighedsfulde dommer Gredsted til kollega, og vi måtte mange gange bryde vore hoveder med at finde ud af dansk ret og tysk ret og kæde retterne sammen, men det gik, og vi nåede at komme igennem det uden at forsynde os i nævneværdig grad; der er jo den fordel ved sådanne overgange, at ingen er forberedt tilstrækkelig på dem, og at man skal have en løsning på problemerne.

Det var mig en skuffelse, at vi hverken fik Flensborg eller nogen af sognene fra 2. zone, min moder havde tilbragt nogle af sine ungdomsår i Flensborg og havde ofte fortalt om sine oplevelser, jeg havde flere gange været i Flensborg med min fader, og byen stod for os i en egen glans med sin størrelse, havn, rester af Duborg m.m., vore lege foregik i reglen syd for byen, og mange af mine jævnaldrende stammede og havde slægtninge i byerne i 2. zone, hvor jeg ofte

havde været på besøg og på køreture med min fader, men efter de erfaringer, jeg har gjort, er jeg tilbøjelig til at tro, at det, således som forholdene udviklede sig, var det bedste, at det gik, som det gjorde.

Tønder den 19. december 1923.

Den 31. januar 1937 trak Hakon Gjessing sig tilbage fra embedet som dommer i Tønder. Han valgte, i lighed med moderen i hendes tid, at tilbringe sit otium i København, hvor han døde den 6. september 1951 i en alder af 84 år. Med ønsket om at blive begravet i sin fødeby viste han endnu engang denne sin sidste hengivenhed.

Broderfreden på Kliplev Herredsting

Af Peter Petersen, Ny Skovbøl

Tegninger: Stinne Teglhøus

Som eger i et hjul - fra hjulringen til hjulnavet - førte stier i hele Sønderjylland til det samlende midtpunkt, Urnehoved tingsted. Fra ældgammel tid var Urnehoved hovedtinget for Sønderjylland. Derfor førte de gamle tingstier fra for eksempel Varnæs, Bovrup, Blans, Broager og Rinkenæs, og fra de andre landsbyer i øst, nord, vest og syd, til Urnehoved.

En tidlig forårsdag i 1250 gik red bønder i stort tal ad de mange tingstier mod Urnehoved. De veg dog til slut bort fra stien og drog ikke til Urnehoved, men til herredstinget i Kliplev. ,

Kong Erik Plovpenning og hertug Abel ville slutte fred på Kliplev herredsting, og denne for hele landet så vigtige begivenhed ville folket overvære.

Bønder og borgere måtte uvilkårligt sammenligne tiden nu med Valdemar Sejrs tid.

Valdemar havde allerede som ung hertug i Slesvig indtaget Holsten, så Danmarks riges sydgrænse blev Elben.

Alt så ud til at lykkes for Valdemar, der som konge fik tilnavnet Sejr. Men så begik han i 1223 den utilgivelige letsindighed at tage på jagt på Lyø - uden tilstrækkelig beskyttelse. Han blev, sammen med kronprins Valdemar, taget til fange af Sorte grev Henrik af Schwerein, og landet mellem Ejderen og Elben tilbageerobredes af tysker-

ne. Efter sin hjemvenden fra fangenskab ville Valdemar Sejr erobre det tabte igen. Sejren syntes som sædvanligt at følge ham - men ved ditmarskernes forræderi ved Bornhoved 1227 tabte Valdemar. Han mistede synet på det ene øje og måtte flygte. -Danmarks storhedstid var forbi.

Valdemar Sejr blev derefter en fredens konge og skabte storværket Jydske Lov.

Efter Valdemar Sejrs død i 1241 blev hans ældste søn, Erik, konge i Danmark, og den næstældste, Abel, blev hertug i Slesvig. Abel giftede sig med Mechtild, datter af grev Adolf af Holsten, og han sluttede sig så stærkt til holstenerne, at han kom i strid med kong Erik. Der blev broderstrid og borgerkrig. For første gang i lange tider kæmpede danskerne indbyrdes.

Kong Erik førte en hær til Kolding og brændte byen af.

Abel indtog Riberhus og brændte Ribe og Odense.

Erik brændte Haderslev, Åbenrå, Flensborg og Slesvig.

Alle forsøg på at få brødrene til at slutte fred mislykkedes. Særligst gik det for brødrenes søster, Sofie. Hun var gift med markgreven af Brandenburg. Ved juletid rejste hun, skønt hun var højgravid, til Danmark for at stifte fred mellem sine brødre. Det lykkedes ikke, og hun døde i barselseng sammen med barnet, hun fødte. De blev begge begravet i Slesvig.

Men nu ville brødrene endelig slutte fred - til usigelig glæde for befolkningen, især i Sønderjylland.

Ingen var vel gladere ved udsigten til fred end Inger på Holmgård ved Kliplev. Hos hendes far, Tor Helgesen, boede kong Erik i de dage, hvor fredsslutningen drøftedes.

På Stenhøjgård, en anden gård i Kliplev, boede hertug Abel i disse dage, hos Vagn Vogensen.

Og Inger var hemmeligt trolovet med Vagn Vogensens søn, Tage. Men hendes far havde hidtil på det bestemteste sat sig imod denne forbindelse. Ikke skulle hans datter giftes med en, som stod i tjeneste hos hertug Abel, der skabte ufred i landet, lod sine mænd overfalde og dræbe landsmænd - ja, stræbte sin bror, kongen, efter livet. Det

var kongen, og kongen alene, der skulle styre og bestemme i Danmark.

Og Tage var i tjeneste hos hertug Abel. - Ingers bror, Iver, tjente kong Erik.

»Men,« havde Ingers far lovet, »hvis brødrene enes - hvis de virkelig vil holde fred, så skal din trolovelse med Tage fejres.«

Og derfor stod Inger sammen med sin far og hundreder af bønder og fulgte afslutningen af forhandlingerne på Klipleve herredsting, som lå på en bakke lidt sydvest for Søgård Sø. Tingstedet lå uden for byen, så folk ikke kunne drikke sig fulde i værtshusene og møde berusede på tinge.

Kong Erik var høj og slank, klædt i en fornem rød dragt, guldspænder holdt klædningen sammen. På hovedet bar han en blå, gul og rød baret, prydet med to vajende fjer, en hvid og en rød. Guldet funkede i hans sværdhæfte og i spænderne til sværdsmeden. Hans ansigt var smalt og meget smukt. Han var lyshåret, og de stærke, blå øjne vidnede om mod og kraft. - En herlig kongeskikkelse.

Hertug Abels dragt var blå fra top til tå. Han var mørkhåret, som sin mor, dronning Bengerd. Han var lige så høj og statelig som kongen. Bestemt og kæk og rolig så han på sin bror. Begge stod de højt på tingbakkens sten, synlige for alle. En højtstående gejstlig læste de vedtagne fredsbeslutninger op. Brødrene gav hinanden hånd. -Der var fred mellem de to brødre, kongen og hertugen - fred for alt folket.

Hyldestråbene klang glade og kraftige op mod brødrene, som smilede til hinanden og vinkede til de jublende bønder.

Kongen og hertugen tog afsked med hinanden og drog med følge til hver sin bondegård.

Bønder og borgere stod længe i småklynger og snakkede om den gyldne fred, som nu ville komme til at herske i landet.

Inger og Tage strålede af glæde.

Både kongen og hertugen tog efter et måltid afsked med deres værter. Hertug Abel drog ad Hærvejen til Slesvig. Kong Erik tog til Varnæskøbing for med færgen derfra at sejle til Assens. Han agtede at tage ophold i Odense.

Men på Holmgård havde man ekstra travlt. Samme aften skulle Ingers og Tages trolovelse fejres. Betingelserne for trolovelsen var jo opfyldt med broderforliget. Slægt og venner var blandt tingets tilhørere. Tage havde fået en uges orlov af hertug Abel, og Iver havde fået samme antal dage fri for kongens tjeneste.

Alt var klart til festen. En del madvarer var levnet efter kongens ophold, og en del mad og drikke blev sendt fra Stenhøjgård til Holmgård. Det blev et glimrende trolovelsesgilde, som der taltes om i lang tid. - Og på årsdagen skulle brylluppet stå.

Som en del af forliget i Kliplev måtte Abel udlevere grænsefæstningen Rendsborg til kong Erik, som derved fik en vigtig udfaldsport mod holstenerne, hvis de ville angribe Danmark.

Kong Eriks besiddelse af Rendsborg spærrede tillige forbindelsen mellem Abel og hans tyske venner. Da holstenerne blev klar over dette, samlede de en stor hær syd for Ejderen og truede med at angribe Rendsborg.

Kong Erik ilede til Sønderjylland for at afværge faren, og i tillid til det indgåede forlig tog han ind til sin bror i Slesvig.

På Holmgård havde man i flere dage set kong Eriks krigere drage sydpå ad Hærvejen, men ikke været særlig urolig. Holstenerne skulle nok blive sønden for Ejderen, nu da kongen og hertugen enedes som brødre.

Inger og hendes far stod den 11. august 1250 på gårdspladsen og så ud over Hærvejen, hvor der de sidste to dage ikke havde været færdsel af krigere. Det tydede på, at der var fred ved Ejderen og i Rendsborg. - Det var en vidunderlig smuk og stille aften. Solen gik på hæld, alt åndede fred og ro.

Pludselig så de en rytter komme i voldsom fart og med en ekstra hest i en line. Rytteren drejede fra Hærvejen ad sidevejen ind mod Holmgård.

»Det er jo Iver,« sagde Inger. »Hvad vil han mon her - og hvorfor har han så travlt?«

Da Iver nåede dem, holdt han hesten så voldsomt op, at den stejlede og slog forbenene op i luften, og den anden hest løb linen ud.

»Kong Erik er død!« råbte Iver. »Han er myrdet. I morges fandt man kongens lig ved Mysunde i Slien!«

»Kong Erik myrdet!« råbte Tor Helgesen. »Hvem har vovet at myrde kongen?«

»Man beskylder Abel for mordet,« svarede Iver, »men han hæveder, at han er uskyldig.«

»Men hvordan er den forfærdelige udåd sket?« udbrød Tor. »Hvorfor vogter I, kongens krigere, ikke jeres herre?«

»Vi havde ingen mulighed for at beskytte kongen.« Iver åndede dybt et par gange, og så fortalte han hurtigt: »Kongen tog i går fra Rendsborg til Abel i Slesvig med kun fire ledsagere. Abel modtog ham venligt som sin gæst. Sent om aftenen sad kongen og hertugen og spillede skak. De blev uenige, og Abel bebrejdede kongen, at under dennes angreb på Slesvig havde Abels datter måttet flygte barfodet i nattemørket for at skjule sig for kongens krigere.

»Jeg har da råd til at give hende et par sko,« sagde kongen. Der-

over blev Abel så vred, at han sprang op og væltede skakbordet over mod kongen. Så sprang kongen op og sagde nogle bebrejdende ord, men Abel sagde til sine mænd: »Grib ham, og før ham til et sikkert sted!« - og så gik han. Hans mænd greb kongen og førte ham ud af salen - og så vidste man ikke mere om kong Erik. - Men nu til morgen fandt nogle fiskere kongen - dræbt - myrdet! - Liget blev fundet langt fra Slesvig, i Slien ud for Mysunde. Hovedet var næsten skilt fra kroppen. Flere stålhelme var bundet til liget - de skulle have tynget det til bunds, i skjul. - Men det var gledet ned i fiskernes net. Derfor blev mordet så hurtigt kendt.«

»Har Abel lumskeligt brudt forliget her fra Klipleve og myrdet sin bror?« udbrød Tor vredt og bekymret. »Hvordan går det dog med vore konger? Dette er jo endnu værre end Valdemar Sejrs tilfangetagelse på Lyø. - Men hvorfra ved du alt dette - og så hurtigt?«

»Så snart det i nat blev klart, at kong Erik var forsvundet, red der ilbud til Rendsborg. Jeg var blandt de 100 ryttere, der blev sendt til Slesvig, og der hørte vi det, jeg her har fortalt.«

»Tage! Har du set Tage?« spurgte Inger angst.

»Tage!« udbrød hendes far vredt. »Ham kan du godt slette af dit sind. Du bliver ikke gift med ham, hvis hertug Abel har det mindste med dette uhyrlige mord at gøre.«

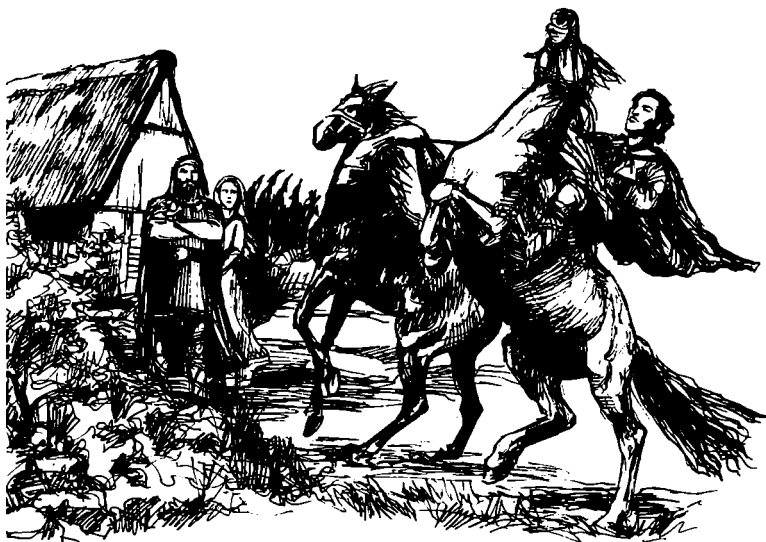
»Jamen far! Du hørte jo, at hertug Abel sagde sig fri for mordet. - Og Tage har bestemt intet med denne afskyelige gerning at gøre!«

»Som herren er, er hans svende,« sagde Tor. »Du ved, jeg har i flere år advaret ham mod tjenesten hos Abel. Nu ser han, men for sent, følgerne!«

»Tage har ingen del i dette,« udbrød Inger grædende.

»Vi får se!« svarede Tor. »Men Iver! Kom dog af hesten, og kom ind og få noget at spise!«

»Ja tak! Jeg føler det næsten, som er jeg vokset sammen med hesten,« svarede Iver og steg stivbenet og vakkende af sadelen. »Men jeg har ikke megen tid. Jeg har redet fra sidste nat. Jeg rider med bud til kronens borge i Østjylland. Det sørgelige bud om kong Eriks død. Om et par timer skal jeg videre nordpå.«

»Tag jer af hestene, karle!« råbte Tor. »Gnid dem tørre og giv dem vand og foder! - Og Iver, kom ind og hvil dig.«

Langsomt gik det forfærdelige, mordet på kong Erik, op for det danske folk.

Men hvem var morderen?

Abel svor sig fri. Han havde kun givet ordre til fængslingen af sin bror - aldrig til drab på ham.

Folket troede ikke rigtig på Abel. Men han gavnede Danmark ved at formå holstenerne til at trække sig tilbage. Rendsborg var reddet - men var nu i Abels besiddelse.

Undersøgelser, anklager mod og forsvar af Abel varede et fjerding år. Han svor, sammen med 24 riddere, på sin uskyld i drabet på kong Erik. Og på Viborg landsting blev han kåret til Danmarks konge. 1. november 1250 blev han og hans holstenske hustru, Mechtild, kronet til Danmarks kongepar i domkirken i Lund.

Men skyggen af det uhyggelige mord på Slien vedblev at hænge over Abel.

Tor Helgesen troede vel på Tages højtidelige forklaring på, at han intet som helst havde at gøre med mordet på Slien. Men Tage var stadig i tjeneste hos Abel. Og bryllup mellem Abels mand og Inger - nej! Det ville Tor Helgesen ikke vide af.

I to år skete der ingen forandring i disse forhold.

Iver ville ikke tjene kong Abel. Han blev hjemme og fik styret på sin fars gård.

En sen aftenstund kom Tage ridende til Tor Helgesens gård.

»Jeg kommer med en sørgelig tidende, som dog sikkert vil glæde jer, Tor Helgesen. Kong Abel er blevet dræbt under forsøg på at opkræve skat hos friserne. Kongen havde ikke mange mænd med sig. Han var frygtløs og dristig som altid. Men ditmarskerne drev kongen og hans mænd på flugt. I nærheden af Mildeneborg, på Husumbro, blev kong Abel bagfra dræbt med et øksehug.«

Tor grublede: »Var kong Abels tidlige og mærkelige død en straf? Var han dog skyldig i sin brors mord? -Nå! - Fred være med ham nu, da han er død. - Hvem skal nu være vor konge?«

»Abels søn, Valdemar, sidder fængslet hos den slyngel af ærkebispens i Köln. Efter Abels død er der ingen løsepenge. Valdemar bliver siddende som fange. Derfor bliver Valdemar Sejrs tredje søn, Kristoffer, valgt til konge.«

»Og du går i tjeneste hos ham, Tage?«

»Nej, jeg har fået nok af kongetjeneste. Nu vil jeg overtage fars gård og blive bonde, hvis I, Tor Helgesen, vil give mig Inger til hustru.«

Tor så på Inger, som var kommet ind i storstuen og havde hørt samtalen. »Ja, Tage! Hvis Inger ikke snart bliver gift med dig, syner hun helt hen.« Han greb Ingers hånd, lagde den i Tages og sagde: »Til lykke, børn! Om 14 dage skal jeres bryllup stå her på Holmgård. Gud give lykke og gode dage til jer to - og til den nye konge - til Danmark!«

O. Friis

Brev fra Q. Landtby

Herr. fra Q

Dansk Slægtsgårdsforening

Af Torp Friis Møller, Aarslev

Gennem de senere år har Dansk Slægtshistorisk Forening markeret sig stadig kraftig i et ellers rigt sønderjysk foreningsbillede. Almanakken har derfor bedt foreningens sønderjyske dynamo, hovedbestyrelsesmedlem Torp Friis Møller, om her at give et billede af foreningens historie og virke.

Foreningen startede i 1941 og kan således holde 50-års jubilæums-møde næste år. Foreningen, der er landsdækkende, har i øjeblikket godt 2400 medlemmer fordelt over hele landet. Den er organiseret med en lang række lokalkredse, som selv afholder egne møder og sammenkomster i årets løb. Hver kreds er repræsenteret i en lands-hovedbestyrelse, der så vælger landsformand og forretningsudvalg samt en lang række andre udvalg, hvoraf kan nævnes bladudvalg og arkivudvalg. Foreningen udsender et medlemsblad »Slægtsgården« hver anden måned.

Som medlemmer optages i første række ejere af slægtsgårde, og for at en gård kan regnes som slægtsgård, skal tredie generation have påbegyndt landbrugsgerningen på gården. Men foreningen er absolut ingen lukket forening, idet alle, der har interesse for foreningen og dens arbejde, kan optages som medlemmer. Her tænkes i første række på, at på en slægtsgård kan jo kun een ud af en børneflokk få hjemmet, men der kan let være andre af søskendeflokken, der er mere slægtsinteresserede end den, der fik slægtsgården.

Foreningen ønsker på ingen måde at gå de almindelige landboorganisationer i bedene og må derfor mere betragtes som en kulturel

Abildgård i Sillerup nord for Haderslev, fotograferet 1929. Gården har siden århundredskiftet hørt til blandt egnens store gårde. Den har i dag et jordtilliggende på 135 ha.

forening. Kun hvor det drejer sig om ejerskifte, og her særlig slægtsgårde, prøver foreningen at gøre sig gældende ved forhandlinger med de lovgivende myndigheder om lettelse af forskellig karakter. Mens slægtsgårdene tidligere mere var slægtens, end den øjeblikkelige skadeindehavers, er disse i højere grad i den nyere tid mere blevet en almindelig handelsvare. Ved ejendomsoverdragelser har landboorganisationerne ganske vist gode kræfter, der kan være behjælpelige, men disse tager ikke altid højde for særlige forhold ved slægtsgårdsoverdragelse, og derfor har foreningen besluttet at alliere sig med en særlig konsulent på området. Der kan også komme ting som fredninger og andet, hvor foreningen kan være behjælpelig. Og desuden er det af stor værdi for medlemmerne at lære ligestillede og ligesindede at kende og nyde samværet med dem. Som sit motto har foreningen: Lær af fortiden – Lev i nutiden – Virk for fremtiden.

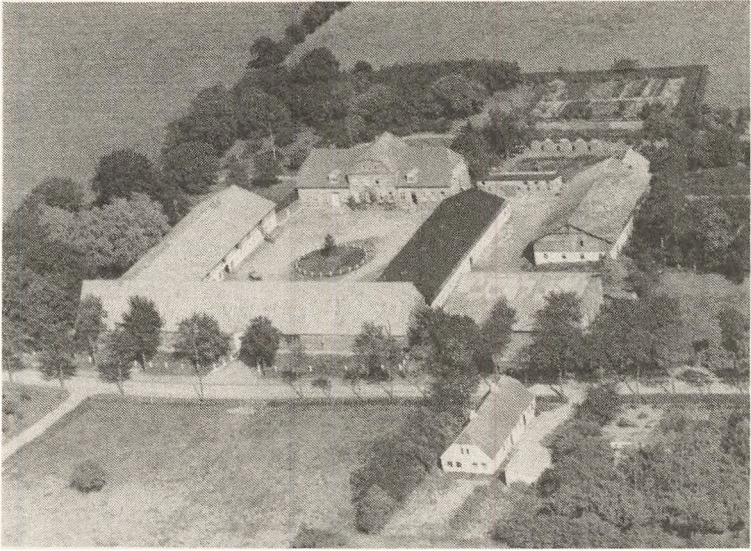
Den egentlige årsag til foreningens opståen kom fra Sønderjyl-

land. Det var i de mørke år under besættelsen, at vore tysksindede medborgere tvunget af omstændighederne fik vældig travlt med at bevise, at de nu var rigtige arier og derfor i stor udstrækning måtte foretage vidtgående slægtsundersøgelser af den grund. Derfor ansporede det en kreds af dansksindede til på lignende måde at eftervise, at vi var danske, og at vore aner havde levet og virket her i Danmarks tusindårige rige og mange endda på de samme gårde gennem århundreder. Med de samme tanker havde journalist Christian Dam, Sønderhav, skrevet en lang række artikler i Familie-Journalen om gamle slægtsgårde fra hele landets forskellige egne, og her gennem undersøgelser kommet frem til, at der særlig på Als fandtes mange gårde, der havde været i samme families eje gennem 150-400 år.

Det hele mandede så ud i, at en kreds tog initiativ til at holde det første slægtsgårdsmøde på Danebod højskole den 5. april 1941. Der mødte ca. 250 mennesker, og det blev en strålende fest med en storartet stemning. Der blev holdt foredrag af medl. af folketinget gdr. Ernst Christiansen fra Als og seminarielærer Claus Eskildsen fra Tønder.

Mødet må have givet genklang over hele landet, for allerede samme år den 7. juli stiftedes i Odense en landsforening under navnet: Foreningen til bevarelse af danske slægtsgårde. Foreningens motto blev: »Fædrene jord og fædrene arv værnes må til eget tarv.« Af mere praktiske årsager blev navnet senere forkortet til »Slægtsgårdsforeningen.«

Som foreningens første sekretær blev Christian Dam nu ansat, og hans opgave blev i første række at samle flere medlemmer ud over hele landet. Det lykkedes over al forventning, og allerede ved slutningen af 1942 kom man op på et medlemstal på omkring 4000, takket være hans store indsats. Som bindeled i foreningen oprettedes et medlemsblad »Slægtsgården«, og endvidere oprettedes et slægtsgårdsarkiv, som modtog materiale og oplysninger om danske slægtsgårde, og man regnede den gang med, at der på dette tidspunkt i alt var ca. 15.000 slægtsgårde i Danmark. Slægtsgårdsar-

Abildgård som den ser ud i dag. Siden 1928 har gården været i familien Bagge-Hansens eje, hvor nu 4. generation står på spring.

kivet fik senere noget af en omflakkende tilværelse, men har nu fået fast bosted i forbindelse med landbrugsmuseet i Ringsted. Her er der ansat en arkivar og det er åbent flere dage om ugen og tilgængeligt for besøgende. Men Chr. Dams arbejde, der begyndte så lovende, fik en brat afslutning, og årsagen var hans deltagelse i modstandsbevægelsen. Den 30.12.1943 blev han alvorligt såret ved et attentat udført af den samme gruppe, som dræbte Kaj Munk. Trods 3-4 kugler i hovedet og en i låret, overlevede han på mirakuløs vis, men han mistede det ene øje, og en kugle i nakken kunne ikke fjernes.

Efter krigen var det ligesom interessen for foreningen kølnedes, og skønt hovedledelsen forblev intakt, gik arbejdet ude i kredsen mange steder i stå, og medlemstallet faldt vist nok til omkring 1200. I det sønderjydske område standsedes arbejdet i amterne Aabenraa, Sønderborg og Tønder, mens det vist nok holdtes lidt i gang i Ha-

derslev. I 1961 genoptoges arbejdet imidlertid igen i Sønderborg på initiativ af Jørgen Bromand fra Almsted på Als, og i 1963 kom der også gang i arbejdet i Aabenraa amt på min foranledning.

Foreningerne i Sønderborg og Aabenraa amter indledte straks et samarbejde, der senere resulterede i en sammenlægning, men derimod kom der ikke noget i gang i det gamle Tønder amt. I dag tæller foreningen i Sønderjylland ca. 400 medlemmer. Men medlemmerne er ikke jævnt fordelt idet langt de fleste er fra Als og Sundeved, mens der stadig kun er få medlemmer i Tønder området. I betragtning af, at broderparten af vore medlemmer tilhører de ældre årgange, er der en ret stor afgang af naturlige årsager, dels ved død og dels ved, at mange ikke har afløsere til deres ejendomme.

Da strukturudviklingen for landbrugets vedkommende stadig går i retning af færre og større ejendomme er det dog glædeligt, at vort medlemstal takket være nye tilmeldinger kan fastholdes og endda forøges. Måske er årsagen den, at jo færre landbrugere, der bliver, jo mere kommer man hinanden ved. Vi er nu inde i en tid, hvor de nye fremskridt stormer frem og med en vis brutalitet tvinger nutidens landbrugere til at blive mere og mere materialistisk indstillede og dermed arbejde på kortere og kortere sigt for at klare dagen og vejen. Her er det nødvendigt, at nogle standser op, for at vi ikke skal miste forbindelsen bagud og sætte den kulturarv på spil, som det har taget århundreder for vore forfædre at bygge op. Vi ser meget gerne, at nye medlemmer slutter op i vore rækker, og da vi også ved, at der ud over Sønderjylland findes mange slægtsgårde, som er i det tyske mindretals besiddelse og disse givetvis må have de samme slægtsmæssige interesser, ser vi nu også gerne dem som medlemmer. I den afslappede atmosfære som nu råder på praktisk taget alle områder må det være på sin plads, at alle med de samme interesser søger sammen for at bibeholde vore slægtsmæssige traditioner.

Artiklens billedmateriale er udlånt af Haderslev Museum og Museet på Koldinghus, der p. t. har en spændende undersøgelse løbende, der vil sætte fokus på haderslevegns og »de otte sogne«s store gårde.

Da de store gårde har præget hele egnen mellem Kolding og Haderslev, er det et mål for undersøgelsen i sig selv at beskrive dem som en for egnen karakteristisk og betydningsfuld gruppe. Undersøgelsen vil omfatte såvel landbrugets driftsmønstre som den livsform og kultur, der er knyttet til disse gårde.

Projektet udføres under ledelse af etnologen, mag. art. Nina Fabricius, som inden for de senere år har arbejdet med tilsvarende opgaver bl. a. i Århus amt, i Vestjylland og i det vestlige Sønderjylland. Resultatet af det fælles museumsprojekt vil bl. a. blive særudstillinger på de to museer i løbet af det kommende år.

V. N. N. N.

Havet

Af Tove Pilgaard, Tønder

Lone får syet en lang, mørklilla nederdel. Hun har den på til en fest. Hun drikker vin.

Da de er kommet hjem, sidder hun på briksens tæppe med benene trukket op under sig.

Der står radiatoren på sine små fødder og er hvid med kompakte grå skygger mellem tremmerne. Der på væggen reproduktionen af Cézanne. Store flader af mørkegrønt løv, og solstrefjene, der finder vej derind, er brunlige, stofagtige masser.

Blyantstegningen af Vesterhavet, grå, sort. Hun skrev en novelle om havet. Et blad antog den, og hun lod den, der illustrerede, vide, at hun syntes om det. Og han sendte hende originalen.

Og der i vandet går Kristian. I forgrunden af billedet ligger gummibåden, som han næsten har opgivet at nå. For det er Kristian. Det er hans holdning, hans brede skuldre. Hans tøj er rigtigt. Er det tilfældigt?

Han var kommet udmattet hjem. Og hun havde skrevet hans historie med en følelse af, at hun havde spioneret.

Og alligevel – når hun så på tegningen syntes hun, at den gengav noget, der ellers var gået tabt. Jo, den var god.

Ved lavvande kl. 7.45 havde Kristian begivet sig ud i vadehavet for at hente en flad gummibåd med påhængsmotor.

Det var endnu halvt nat. Han fulgte retningen udad efter de pfløkke, han og en medhjælper nogle dage før havde brugt til niveller-ring.

Eftermiddagen før var båden stødt på grund i novembertågen. De

havde måttet lade den ligge for anker (et lille anker) og gå de fem kilometer til land. Båden indeholdt dyre instrumenter, nivelleringsapparat og sekstant. Kristian, der siden august havde arbejdet inden for sit nye fag, pejlede dybder. Båden var vandbygningsvæsenets.

Når det lyste, skulle hans medhjælper komme efter og tælle pløkkene. Kristian var iført varmt tøj, yderst gummioverall, der gik i et med lange søstøvler, så han var vandtæt til op under armene. Han bar på en mappe, der indeholdt tegninger, notesbøger, madpakke og termoflaske.

Efte en times gang mod vest i blød bund med modvind og med småbølger plaskende omkring støvlerne var han gennemblødt af sved.

Sigtbarheden var nu blevet en smule bedre, han kunne skimte båden.

Vandet nåede ham til knæene. Hen regnede ud, at det ville tage et kvarter at nå den.

Han så sig tilbage. Medhjælperen var ikke at se. Han tænkte: Nå, det er ligemeget, og derefter: Hvad nu, hvis vandet stiger mere end normalt? Hvad nu hvis det bliver tåge?

Han var ca. fire kilometer fra land. Vandet var steget til over knæene og gjorde modstand for hvert skridt. Hvor båden befandt sig, var havbunden ca. tyve centimeter lavere. Vandet ville stige to centimeter for hver fem minutter.

Han, der aldrig har kendt til angst, blev grebet af panik. Hans sunde fornuft sagde: Tag det roligt, men angsten var stærkere. Den rystede hans krop, som en kat ryster en mus. Den lod hjerte og lunger arbejde hårdt. Den udmattede ham. Han gik fremad, men det var, som om han ikke kom båden nærmere. Ja, som om den blev *mindre*.

Ja, den bliver mindre, sagde angsten.

Tiden syntes at være gået i stå.

Selv om du kommer til at gå i vand til livet, vil du nå båden, sagde fornuften.

Han tænkte igen på sin arbejdskammerat ved forlandskanten, så

sig om. Kun vand, vand overalt, og det nåede ham til midt på lårene.

At gå tilbage var ikke muligt.

Om han blot kunne sætte sig et øjeblik.

Prøv, sagde bølgerne og sendte klask på klask imod ham.

Han syntes, afstanden til båden øgedes.

Han tænkte på folk, der blev forvildede i snestorm og til sidst lagde sig til at sove i sneen.

Himlen var mørk endnu. Havets hidsige bølger grå.

Skridtene og tankerne blev langsomme, mareridtsagtige.

Var der to hundrede meter til båden?

Han syntes, han havde nået den, han sad i den, og motoren var startet, men han opdagede, at det var hans eget hjerte, han hørte dunke, og at han stod foroverbøjet med mappen dybt i vandet.

Havet –

Med års mellemrum kan mennesker, der længe har boet ved vadehavet fornemme, at nu er det roligt på en ildevarslende måde.

Skyerne begynder da også at blive svovlgule og betændte, og stormen kommer, vokser i stadig hårdere kast, indtil den hamrer en lukket terrassedør op, smider et par billeder ned fra væggen og løfter et gardin vinkelret – husenes termoruder går ind og ud som flankerne på flygtende dyr – indtil den knækker store træer. Indtil et tag på et udhus løftes af, sejler gennem luften og lander i en have, og så falder dets mure, bum, bum, bum, og æbletræet med den store let hældende krone krummer rødderne fastere i jorden.

Hvordan vil havet komme? Med frådende bølger væltende ind over gader og huse. Eller kan man køre fra lange, slikkende dønninger i bil?

Og når stormen lægger sig – er det så kun kirketårnet, der rager op?

TOVE PILGAARD, født 1930. Har arbejdet som tjenestepige, kontorhjælp, landhusmor. Begyndte at læse HF i 1972. Derefter uddannelse ved Århus Universitet og Ålborg Universitetscenter. Forfatter til romanerne »Brudstykker af et pigeliv« 1982, og fortsættelsen »Modsætninger« 1985, novellesamlingen »Korsangeren« 1988. I 1985 udkom tillige en afhandling om den finsk-svenske lyriker Edith Södergran.

1. 0 1/2

Skyerne

Af Hans Christian Fogtmann Lauridsen, Tønder

Skyerne skylder ikke vejret noget
de flyver dovent rundt i verden
ser menneskene humpe i cirkler
mennesker kan virkelig
være plagsomme
mange nægter at blive voksne

Skyerne skyer ingen midler
skygger solen væk
store mænd falder ned i mørket
og giver plads til andre store mænd
så gentager det hele sig selv
sådan har det altid været

Skyerne spæner af sted
som om de skal nå noget bestemt
jeg er fuld af skyer
min personlige mening om skyer
er ven med solens gang
jeg tanker fastgroet i skyer
en ubehagelig følelse
af tilsidesat pligt
klør mig i skyerne

Skyernes hemmeligheder
pisser jorden grøn
masserer mine tunge øjenlåg
så drømmene sprøjter som regn

Skyerne tegner jordens tanker
to elskende skyer
glider ind i hinanden
bliver til et
før de forsvinder
i hver sin retning

Skyerne er himlens rynker
udforsker verden fra oven
men råder ikke over tiden

Skyerne er som narkotiske dyner
støder mod hinanden
bliver gale
slynger om sig med katastrofer

Jeg læner mit hoved
mod månens kolde ende
og tænker mit
mens skyerne vælser i takt
med vinden

HANS CHRISTIAN FOGTMANN LAURIDSEN, født 1941 i Tønder, har siden sin debut 1970 udsendt 16 bøger, og været flittigt benyttet i antologier, tidsskrifter, radio, dagblade m.v. Ikke mindst med sin seneste digtsamling »Under Tiden« (1989) har han markeret sig som en af vor tids førende danske lyrikere.

G.

Da kongen rakte hånden over grænsen

Ved Ingolf Haase, Møgeltønder

(F)

Der eksisterer et utal af historier og anekdoter om kong Christian X, s færd mellem sønderjyderne i 1920 og de første år efter genforeningen. De er ikke allesammen lige pålidelige, og en del er ganske sikkert uden det mindste hold i virkeligheden. Nedenstående hører dog til de vidnefaste, her genfortalt af tidl. lokalredaktør ved Flensborg Avis i Sønderborg og Tønder, Poul Hansen (1887-1964), senere redaktør på henholdsvis Nationaltidende og Berlingske Tidende.

Egentlige demonstrationer fra tyskeres side i Nordslesvig var kong Christian X egentlig aldrig ude for. Tyskerne modtog ham med samme respekt og ærbødighed som danskerne, selv om ganske vist flere af dem foretrak at holde sig hjemme og inden døre, når der var kongebesøg i landsdelen. Kun i et tilfælde forefaldt der noget der kunne minde om noget i retning af en demonstration, men da den foregik på den tyske side af grænsen, og da den var af en sådan art der kun fremkaldte træk på smilebåndene, gik også tyskerne bagefter stille med historien. Her er den:

Endnu til efter Genforeningen boede der nord for landsbyen Rens, i Tinglev kommune, en meget kras hjemmetysker Carsten Petersen. Han kunne ikke tænke sig at leve i Danmark, og solgte derfor gården i Rens og flyttede over grænsen hvor han købte en anden

Veteraner og Dannebrogsmænd hilser på Christian X, ved det årlige kongebesøg i 1937, i Sønderborg. (Foto: Lokalthistorisk Arkiv for Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg).

umiddelbart syd for grænseovergangen Pebersmark. Et par år efter kom kongen på besøg, og han ville da også besøge Pebersmark, se på grænsen og kikke ind i Tyskland. Det havde Carsten Petersen hurtigt fået nys om, og han skulle nok være mand for at give den danske konge en særlig hilsen. Da de kongelige biler standsede et halvt hundrede meter fra grænsen, var der på den anden side allerede forsamlet en halv snes, hovedsagelig tyske murersvende der var beskæftiget ved opførelsen af den nye tyske grænsekontrolbygning på stedet, nogle få børn, en enlig tysk gendarm samt selvfølgelig Carsten Petersen. Da majestæten af de danske gendarmere fik at vide, hvem han havde for sig på den tyske side, gik han uden videre hen til tyskerne og sagde goddag. Stående på dansk side rakte kongen hånden ind over grænsebommen og gav de tyske arbejdere, gendarmen og Carsten Petersen et almindeligt dansk håndtryk. Tyskerne var lidt betuttede. Det havde de ikke ventet.

Men den danske konge skulle have Carsten Petersens tyske hilsen, og han fik den. Da majestæten havde sagt nogle venlige ord til farvel og derefter vendte sig og gik hen mod bilerne, istemte tyskerne med Carsten Petersen på fløjen »Schleswig-Holstein meerumschlungen« og lod den gamle oprørssang klinge ind over grænsen som deres farvel til Danmarks konge. Der var såmænd ingen, der tog deres specielle hilsen fortrydeligt op. »Nå«, sagde kongen med et stort smil, »syngte kan de da også«.

(5)

Modtagelsen på den tyske kommuneskole i Tønder, da kongen første gang gæstede denne, forløb ikke så lidt festligere. Kongen blev modtaget af skolens leder, overlærer Hansen, og det var meningen, at majestæten straks skulle ovenpå og se ind i en af de øverste klasser. Men da man kom forbi de åbne vinduer (det var i den varme juli måned) i stueetagen, kunne kongen ikke undgå at få øje på en klasse smådreng, der sad helt stille med øjnene rettet op mod deres lærer ved katederet. »Hvad er det for børn«, spurgte kongen overlærer Hansen. »Det er nogle af de mindste«, svarede overlæreren, »de har fået besked på, at de ikke må se ud, derfor sidder de så rolige, de må

Kong Christian X og følge modtages på Tønder Torv den 12. juli 1920.

ikke forstyrre Deres majestæt!« Næppe havde kongen fået denne oplysning, før han trådte hen til et vindue og råbte med kommandostemme: Auger links! Samtlige drenge røg i vejret som raketter, og alle hoveder drejede sig lynsnart mod kongen. »Der vil jeg ind, dem vil jeg snakke med«, sagde kongen. Efter at have hilst på klasselæreren placerede kongen sig på et af de øverste borde, lod benene ugenert dingle ned og så sig om. Børnene var helt betagne. Der var så stille i klassen, at legenden om den til jorden faldende knappenål godt kunne have pakket sig selv ind og sagt farvel. Pludselig får kongen øje på en sætning, der stod skrevet oppe på den sorte tavle. Der stod kun Alexander der Grosse. Og så begyndte han en overhøring, der forløb således:

-Na, was wisst ihr von Alexander dem Grossen?

(Lydløs stilhed).

-Hatte er Bart?

(Fortsat dyb stilhed).

-Hatte er vielleicht einen Helm af dem Kopf?

(Stadig tavshed. Samtlige børn havde nok at gøre med at stirre eller skæve til kongen).

-Aber du (til en lille dreng ved siden), was weisst du von ihm?
(Drengen tier forlegen og benovet).

-Na, was weisst du, Junge?

-Ich, ich.... ich habe ihn nie gesehen! kom det endelig befriet fra purken, og så lød der en munter dansk-tysk fællesjubel fra store og små, og til denne jubel sagde kongen farvel til sine tyske børn.

Et af de sidste medlemmer i følget var et fremtrædende tysk byrådsmedlem. Da kongen gik, bøjede han sig hen til en af de ledsagende danskere og sagde: »Han er den bedste agitator, I kan sende herved!«

Når kongen kom til Sønderborg de første år efter genforeningen, var han altid sikker på et bestemt besøg. Det var en gammel veteran fra 64, der gik under navnet Jens Korporal. Han havde været med i hele krigen og havde gjort tjeneste som korporal, og titlen var altså god nok. Men det var gået en smule tilbage for gamle Jens med årene, sådan som det jo undertiden sker med enlige, gamle mennesker. Han så ikke altid helt »moderne« ud i tøjet, og han kunne måske også have været lidt mere soigneret. Men han kom i hvert fald i absolut direkte forbindelse med majestæten en af de første gange, »Danebrog« kom til Sønderborg. Det endte med, at kongen gav ham en tikkone og sagde, at Jens altid var velkommen, når kongen kom til byen. Han kunne bare stille ved havnen, så ville resten gå af sig selv. Det gjorde det også. Jens Korporal var i denne henseende pålideligheden selv, og han fik altid sin tikkone.

Men et af de sidste år, han stillede, havde han nær ikke fået den. Sandt at sige så Jens ikke godt ud den dag. De mange honoratiorens med de gallaklædte embedsmænd i spidsen, der stod inde på kajen foran folkemængden og børnene mente ikke, at Jens Korporal denne gang burde gå uden om mængden og hen til kongen, og de holdt ham da lidt forsigtig tilbage. Det passede ikke Jens. Han lod sig ikke

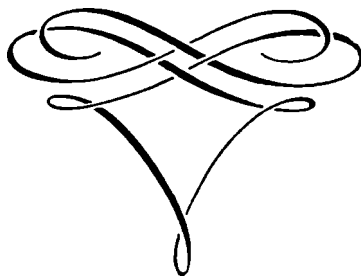

Kongemodtagelse på Sønderborg havn i 1936. (Foto: Lokalhistorisk Arkiv for Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg).

imponere af officerernes fine paradeuniformer eller af amtmandens guldpauletter og trekantede hat med den store fjerbusk. Det endte med, at Jens alligevel blev en af de første, der sagde goddag til kongen. Men majestæten skulle have at vide, at adgangen til ham ikke havde været så let, som den plejede. »Det var særlig ham med alle kokkefjerene i hatten, der var slem,« oplyste Jens og pegede hen på amtmanden. »Men De kommer da igennem,« svarede kongen. Og så fik Jens Korporal sin tikrone og vandrede videre.

I tiden omkring genforeningen blev der fra velmenende forretningsfolk og privatmennesker sendt adskillige ting til Sønderjylland, som absolut ikke skulle have været herved. Til en række skoler kom der således nogle tryk af kongen og dronningen bestemt til ophængning i skolerne. Enkelte steder fik disse billeder en beskedent plads på væggen. I Tønder amts skoler f.eks. foretrak man at stuve dem væk

i stilhed. Men en dag, da kongen kom til Tønder, havde han alligevel set dem og overfor amtsskolekonsulent Nikolaj Svendsen udtrykte han sin mening om kunstværkerne ved at spørge, »om Hr. Svendsen syntes de var værd at hænge op, dersom de jo slet ikke lignede.« »Det synes jeg heller ikke,« svarede Svendsen, »og derfor hænger der heller ingen i Tønder amts skoler!« Om eftermiddagen besøgte kongen skolen i Bredebro, ledsaget af bl.a. Nikolaj Svendsen. Da kongen kom ind i skolens bibliotek, gik han øjeblikkelig hen til et bord, bukkede sig og tog et stort billede frem af sig selv, der stod sammen med nogle andre ting under bordet. Han holdt det op i højde med sit ansigt og sagde til Hr. Svendsen: »Se nu på det og på mig, synes De, det ligner?« »Nej,« svarede amtsskolekonsulenten, »men jeg sagde jo også til Deres majestæt, at vi gemmer billederne i Tønder amt, vi hænger dem ikke op i skolerne!« »Lad dem så endelig blive liggende,« føjede kongen til.

Kampberedt kommandant i Haderslev

Af Lauge Bock

Myterne om det, der gik forud for den tyske besættelse af Danmark den 9. april 1940 lever stadig og vil leve, så længe visse dele af rigsarkivets samlinger er lukkede. Det står dog fast, at Danmark militært var uforberedt og hærens kampe blev symbolske. Selv i de sidste døgn, da det var helt klart, at det nazistiske Tyskland ville invadere Danmark for at fortsætte til Norge, fik styrkerne ikke lov til at forberede sig ved anlæg af selv de mest primitive stillinger.

En ubeslutsom og vægelsindet regering, der vel for sent erkendte sin fejlslåede militærpolitik, overså og overhørte alle indberetninger såvel de officielle fra militærattachéer i Berlin som udenrigskorrespondenter og de private men ikke mindre alarmerende oplysninger fra chauffører og andre rejsende, der i de sidste dage før invasionen kom gennem Nordtyskland.

Det skabte usikkerhed i hæren, og både officerer og soldater følte sig svigtet. Forståelsen mellem regeringen og hærledelsen kunne ligge i spidsen af en lille piges fingerbøl. Det gav usikkerhed og brist i forbindelsen mellem hærledelsen og enhederne – og Danmark blev taget på sengen, selv om mange havde ligget vågne.

Overalt, hvor der alligevel blev kæmpet, var kampviljen større end både mandskabsstyrken og materiellet realistisk berettigede til. Det hele var ganske vist for sent, men det var svært at erkende for de officerer og det mandskab der lå på de udsatte steder først og fremmest i Sønderjylland.

Ved alle garnisoner var der kampvilje, men netop i 50-året for den 9. april har en af veteranerne fra kampene ved Haderslev stillet det spørgsmål, om kommandanten i Haderslev, oberst A. Hartz, alligevel ikke i sin kampiver overskred sin kompetence og benyttede den almindelige forvirring til at påtage sig beføjelser, der hørte hjemme hos regering og generalkommando.

Den nu 70-årige pensionerede politiassistent Sigvald Ejsing, Frederikshavn, der også deltog i mindehøjtideligheden i Haderslev i 1990, lå som 19-årig værnepligtig ved et kanonkompagni i Haderslev. Dagen efter kampene fyldte han 20 år, og nu har han som pensionist begyndt en systematisk undersøgelse af, hvad der skete minut for minut under kampene i Haderslev, hvor fire danske soldater og tre civile blev dræbt og flere såret.

Det er dybt beklageligt, finder Sigv. Ejsing, at en del af beretningerne gennem 50 år har været præget af mange fortielser og direkte usandheder.

Han har som gammel politimand benyttet politimæssige metoder i sin efterforskning. Foruden de vidneudsagn han har indhentet – ganske vist et halvt århundrede efter begivenhederne – har han studeret Haderslev politis rapporter med angivelse af klokkeslet for en række af begivenhederne.

Derved afsløres nogle steder store forskelle i tidsangivelsen for både kampene og ordrer om at indstille skydningen, og Ejsing er foreløbig kommet til det resultat, at garnisonskommandanten – sagt med en historisk vending – »satte kikkerten for det blinde øje«, da der blev givet ordre til at stoppe kampene i den sydlige del af Haderslev.

Så vidt som Sigv. Ejsing er nået i sine undersøgelser, er det hans opfattelse, at oberst A. Hartz allerede dagen før invasionen havde besluttet sig for at kæmpe i Haderslev længst muligt, og skulle han følge Jydske Divisions senere ordre om at gå til en stilling bag Vejle å, så ville det blive med stumperne af garnisonen.

Da han befandt sig i kampzonen ved Slotsmøllen den 9. april, rejste han ubegrundet tvivl om de telefoniske meldinger, der indløb om

at standse kampene, og han gav personlig ordre til mobilisering i Haderslev.

Samtidig stiller Ejsing det spørgsmål, om oberst Hartz er medskyldig i, at kampene blussede op omkring kasernen, da han ikke sendte melding tilbage om overgivelse. Mandskabet på kasernen havde fået direkte besked, men han orienterede ikke en styrke fra Søgaard lejren, som han havde fået placeret i byens nordlige del, hvorfra de formentlig gik til angreb mod de fremrykkende tyske kampvogne.

Beviserne for, at oberst Hartz i forvejen og under den videre udvikling havde besluttet sig for at kæmpe, finder Sigv. Ejsing bl.a. i oberstens egen bog »– og således måtte det gå« udgivet i 1945 på grundlag af dagbogsoptegnelser. Desuden har han sammenlignet med breve i bogen »9. April« redigeret af Arne Stevns og udgivet i 1940, ligesom han har talt med andre vidner blandt veteranerne.

Optakten til den 9. april i Haderslev lignede udviklingen andre steder i Sønderjylland. Oberst Hartz var mandag den 8. april blevet ringet op kl 8 om morgenen af grænsegendarmeriets chef, oberst Paludan-Müller, Gråsten, der meddelte, at en tysk panservognsdivision stod opmarcheret på Flensborgvejen syd for grænsen ved Padborg, ligesom flere betydelige styrker var observeret syd for grænsen.

Paludan-Müller havde allerede meddelt det til Jydske Division i Viborg, og oberst Hartz fortæller i sin bog, at han straks ringede divisionen op og bad om at få trukket 13. bataljon, der lå i kantonnement i Vejle, tilbage til Haderslev. Divisionen svarede, at den skulle spørge generalkommandoen i København. Kort efter kom der ordre fra divisionen til »forhøjet beredskab«.

På kasernen brugte man eftermiddagen til at klargøre våben og ammunition, og vagten blev forstærket, skriver Ejsing i sin rapport, som han stadig udbygger og eventuelt senere vil udgive i bogform.

Oberst Hartz skriver, at han gav ordre til at samle 13. bataljon, der lå i kantonnement ved Vejle, på fire gårde i området, så den hurtigt kunne indlades på jernbane.

Når man tænker på den tyske hærs styrke og mobilitet, virker ideen håbløs og naiv, men det var de muligheder, man fra regeringens side havde givet hæren.

Nu fik det ingen betydning, for kl. 16 om eftermiddagen – otte timer efter anmodningen – meddelte divisionen, at der ikke måtte foretages flytning af tropper. Kl. 20 fik oberst Hartz melding fra chefen for 13. bataljon, oberstløjtnant From, at det forhøjede beredskab var hævet for alle styrker nord for Kongeåen, og han havde fået ordre til at gå i de gamle kvarterer med styrkerne spredt i kantonement.

– Mit humør havde ikke været det bedste hele dagen, og jeg følte mig svigtet af mine foresatte. Division, generalkommando og krigsministerium havde kun reageret negativt – skriver oberst Hartz og fortsætter: – Nu kom denne nye divisionsordre, og den bragte bægeret til at flyde over, således at jeg begik noget lovstridigt, idet jeg sagde: »jeg annullerer divisionens ordre – Bataljonen forbliver i forhøjet beredskab, klar til øjeblikkelig afmarch.«

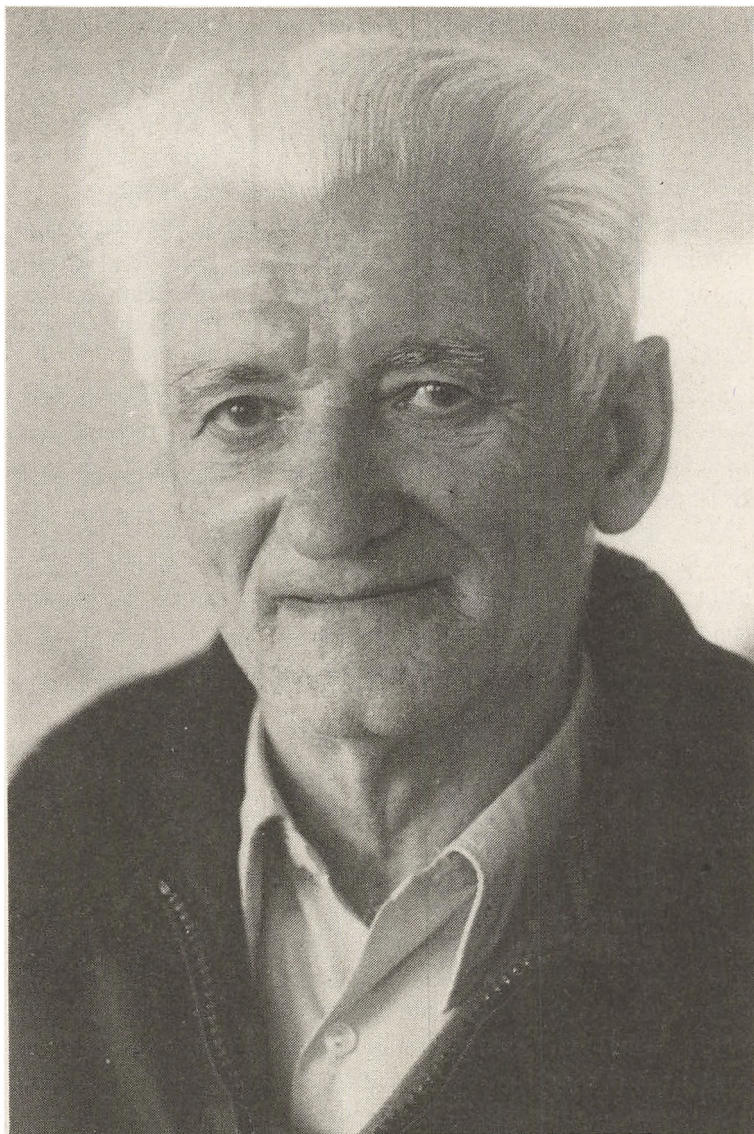
Man måtte heller ikke forberede stillinger eller flytte mandskab og materiel til allerede planlagte stillinger syd for Åbenrå, skriver Ejsing i sin rapport og fortsætter:

– Jo, forberedelserne til, at Danmark kunne tages på sengen den 9. april var grundige nok. En stormagt som Tyskland har overvældende fordele i en kamp med en lille nation. Nu forærede vi dem flere ved intet forud at måtte foretage os.

Da det så den 9. april kom til kamp, sørgede man yderligere for, at de våben, der kunne gøre skade af nogen betydning, ikke blev indsat.

– Jeg kunne intet foretage mig af betydning, dertil manglede jeg beføjelser, skriver oberst Hartz. Først når en fjende går over grænsen, får jeg myndighed til at træffe dispositioner, der strider mod de for fred fastsatte love. –

Efter afslag på alt havde oberst Hartz om eftermiddagen givet chefen for 3. bataljon, oberstløjtnant Elmgren, ordre til sammen med sine to kompagnichefer, kaptajnerne Bosse og Olsen, at rekog-

Fhv. politiassistent Sigvald Ejning, Frederikshavn.

noscere en stilling i sydkanten af Haderslev i forbindelse med en spærring af de veje, der fra syd og vest førte ind i byen.

Der forelå en beredskabsplan for styrkerne i Sønderjylland, men alt kom til at gå anderledes. Oberstløjtnant S. E. Clausen, chef for 4. bataljon ved Søgård, skriver i en lille publikation »Begivenhederne i Sønderjylland 8.-9. april 1940« og udgivet i 1940:

- Der var truffet bestemmelse om, at styrkerne i Sønderjylland, hvis der fandt et pludseligt angreb sted på grænsen, skulle gøre modstand under samlet kommando af garnisonskommandanten i Sønderborg, oberst H. E. Christensen, der i givet tilfælde tillige havde grænsegendarmeriet underlagt.

Planen for denne modstand var, at 4. bataljon og afværgekompaniet på Søgård under min kommando til det yderste skulle fastholde en række punkter, der strakte sig over en front på ca. 35 km fra Rønshoved ved Flensborg fjord til Korsbro.

Mens dette skete, skulle styrkerne fra Sønderborg og Haderslev føres til terrænet syd for Åbenrå, hvor oberst Christensen ville overtage kommandoen og lede kampen. Styrken i Tønder skulle holde igen i den vestlige del af Sønderjylland.

Styrken i Haderslev, hvoraf halvdelen var rekrutter, talte i alt ca. 400 mand. -

Med garnisonen i alarmberedskab lagde oberst Hartz sig kl. 1 natten til den 9. april fuldt påklædt og udrustet på en sofa. Han blev vækket af telefonen kl. 4.15, da grænsegendarmeriet meldte, at tyskerne nu gik over grænsen.

Cyklisterne er i kamp, hedder det i meldingen, og oberst Hartz lægger ikke skjul på sit raseri i de følgende linjer:

- Jeg ringede straks divisionen op samtidig med, at jeg lod adjutanten alarmere. Forbindelsen kom hurtigt, kl. 4.20 havde jeg divisionen, fik fat i den vagthavende officer, bad om at tale med generalen; svar: »han er i seng«. Er stabschefen til stede? svar: »han er i seng«. Er souschefen til stede? svar: »han er gået hjem«. Den vagthavende officer var den eneste tilstedeværende på dette tidspunkt, jeg orienterede ham derfor om situationen og bad ham melde gene-

Tyske soldater i kamp i Nørregade den 9. april kl. 7.45 om morgenen. Foto: Haderslev byhistoriske Arkiv.

ralen det. Derefter spurgte jeg, om der var nogen forholdsordre. Nej, svarede han, det var der ikke. Jeg lagde røret på og sagde til min adjutant, at efter dette fandt jeg ikke anledning til atter at ringe divisionen op.–

Og så gik obersten i krig, Generalstaben og divisionen kunne passe sig selv. Kamppladsen ved Haderslev var hans, – eller som Sigtv. Ejsing mener: – han skulle vise vatnisserne, hvordan det her skulle klares.

Under alle omstændigheder handlede obersten dog korrekt efter de forholdsordrer, der var gældende som de overordnede, og han fulgte rigsdagens officielle udtalelse fra januar samme år: – Vi vil med alle midler, der står til vor rådighed, forsvare vort land. –

Det var bare småt med midlerne, og i de følgende timer udviklede alt sig anderledes end forudset i beredskabsplanen. Efterhånden som meldingerne om tyskernes fremrykning indløb, besluttede oberst Hartz sig helt tydeligt for at handle på egen hånd. Han skriver selv, at han underrettede oberstløjtnant Elmgren, der havde etable-

ret kommandostation på Slotsmøllen, om divisionens senere ordre om med hele styrken at gå tilbage bag Vejle å.

Derefter tilføjede han, at han havde besluttet at blive i stillingen, afvente resterne af cyklistbataljonen og panserværnskompagniet fra Søgård, derefter tage kampføling, og så handle efter omstændighederne.

Om tidspunktet for ordren til tilbagetrækning kan der også være tvivl. I »Generalkommandoens Beretning om Begivenhederne ved Hæren den 6.-9. april 1940« – skrevet i maj 1940 – står der, at Jydske Division udsendte ordren kl. 5.30, men i samme beretning står der om styrkerne ved Haderslev, at man her modtog ordren kl. 6.30.

På det tidspunkt var alle forberedelser til forsvar af indfaldsvejene til Haderslev truffet. Der var indløbet meldinger om, at en tysk styrke var gået over Lillebæltsbroen mod Fredericia – altså i ryggen – og tyskerne rykkede frem ad Åbenråvejen, mens de sprængte styrker fra Søgård var på vej mod Haderslev med tyskerne i hælene. Desuden var en tysk panserbrigade nået frem til Bredevad og truede den vestlige flanke.

På den baggrund fandt oberst Hartz det umuligt at følge ordren om at gå tilbage bag Vejle å, – og han tilføjer: – jeg følte det desuden som en skam at skulle opgive Haderslev uden kamp. Dertil kom, at mine to kammerater (oberstløjtnanterne fra Søgård) ventede, at jeg dækkede deres tilbagetog gennem Haderslev. Jeg besluttede derfor at blive og tage kampen op. Hvad der blev tilbage af mine folk, kunne så, hvis de nåede til byens nordkant, anvende de rekvirerede lastbiler og tage chancen for at slippe bort mod nord. –

Det er i sig selv en klar erkendelse af, at han modsætter sig divisionens ordre og handler »efter omstændighederne«. Han overdrager nu kommandoen over kasernen til sin næstkommanderende, oberstløjtnant Hansgaard.

– Jeg sagde farvel til min kone og kørte ned til min kommandostation ved vandmøllen, skriver oberst Hartz. Nu var det alvor!

Da chefen for rekrutkompagni af 8. artilleriafdeling fra Århus, der var udstationeret i Haderslev, meldte, at han havde fået ordre til

at støde til sin afdeling i Århus, beordrede oberst Hartz som garnisonskommandant ham til at blive og gå i stilling i terrænet om Vesterkov nord for kasernen og være klar til at dække et tilbagetog fra Haderslev.

Tidligere havde oberst Hartz været på politistationen, hvorfra han ringede politimester Hartmann op og fortalte, at tyskerne var gået over grænsen og var i kamp med cykliststyrkerne.

– Under disse forhold er jeg den øverste myndighed, jeg har befale mobilisering, vil De hjælpe mig? – skriver oberst Hartz.

Det ville politimesteren, der sendte en radiobil rundt, og det lykkedes på kasernen at iklæde og udruste 20 mand, inden kampene blev stoppet.

Mens de tyske styrker var godt orienteret om situationen over deres radionet, gik det trægt med den danske kommunikation.

Beslutningen om at standse kampene blev truffet af regeringen hos kongen kl. 6 om morgenen. Ordren fra generalkommandoen til Jydske Division kom først igennem kl. 7.00.

I de følgende minutter udviklede kampene i Haderslev sig. Om de tidlige morgentimer og de efterfølgende begivenheder skriver Sigv. Ejsing:

– Mellem kl. 4.30 og 5 bliver mandskabet purret med ordre til at stille fuldt feltmæssig udrustet på kasernepladsen.

Jeg hjalp min stuekammerat, 108 Hansen, med at få hans udrustning på, og han hjalp mig med min, for det skulle gå stærkt. To og en halv time senere blev han dræbt bag sin maskinkanon. –

Straks efter at de første var trådt an på kasernepladsen, blev kornet Vesterby med fire mand først sat til at pansersikre den sydlige adgangsvej til kasernen med en 37 mm kanon. Kort efter fik de ordre til at køre kanonen til Sønderbro og gå i stilling der.

Mens vi endnu stod og ventede omkring kl. 5.15, dukkede en eskadrille fly op ude over fjorden med kurs mod kasernen. Jeg stod i min store naivitet og talte dem til 27, for vi havde endnu ikke fået at vide, at vi var i krig, men pludselig gik der panik i officerne.

Vi stod 500-600 mand i tætte kolonner på kasernepladsen og uden

dækningsmuligheder. Det var alene fjendens afgørelse, at der ikke i dag står en mindesøjle på kasernepladsen med vore navne.

En time efter alarmen har vores chef handlet, som om fjenden ikke havde et luftvåben.

Da faren var drevet over, blev der givet ordre til afgang, og det formede sig nærmest som en vild flugt fra kasernen over Gammelting og sydpå gennem byen.

I min gruppe manglede vi bl.a. skytten, som var sat på kasernevagt, og under løbet udnævnte korporal Frandsen mig til skytte. Vi fortsatte mod syd ad Nørregade, hvor fly kastede et bundt flyveblade ned, men vi havde ikke tid til at samle noget op. Vagtmandskabet, der nu var afløst, indhentede os, og skytten i vores gruppe indtog sin plads.

I sin rapport omtaler Ejsing videre garnisonskommandantens kørsel mellem kasernen, Slotsvandmøllen og retur over politigården til kasernen, hvor han kl. 6.45 overdrager kommandoen til oberstløjtnant Hansgaard og selv kører til Slotsvandmøllen.

Der er indtil dette tidspunkt ikke afgørende forskelle mellem beretninger og de breve, som både menige og officerer skrev umiddelbart efter til bogen »9. April«.

Til gengæld er der betydelige forskydninger i oplysningerne om både klokkeslet og handlingsforløb inden for den næste times tid.

Haderslev-garnisonen havde etableret en solid spærring med tipvogne over vejen nedenfor Slotsmøllen, og lidt længere fremme ad Åbenråvejen lå kornet Vesterbys gruppe med den 37 mm kanon, der først kom til at optage kampen med tyskerne.

Mellem kl. 7 og 7.05 kom dele af styrken fra Søgaardlejren gennem vejspærringen ved møllen, skriver Ejsing. De havde fået ordre til at gå i stilling bag Vejle å, men oberst Hartz overtaler officererne til midlertidig at parkere en deling ved Christiansfeldvej til forstærkning af kasernen.

Cheferne for de to afdelinger, oberstløjtnanterne S. E. Clausen og P. F. Hintz har imidlertid en anden opfattelse af begivenhederne i deres beretninger skrevet umiddelbart efter.

Hintz skriver i slutningen af april 1940 i et kapitel til bogen »Fem år« redigeret af Chr. Refslund, at man under tilbage-toget ad Åbenråvejen møder en motorordonnans, der afleverede en skriftlig ordre fra Jydske Division ekspederet over Haderslev.

Ordren rummer den generelle befaling om at gå til en stilling bag Vejle å men med tilføjelsen »dog skulle 3. bataljon indtil videre fastholde Haderslevs udkant.« Oberstløjtnant S. E. Clausen skriver i sin beretning »Begivenhederne i Sønderjylland 8.-9. April 1940« om ankomsten til Haderslev sydkant: – Det lykkedes os ved at flytte lidt på en af spærringerne at skaffe nødtørftig gennemgang, så vi slap igennem med både personel, materiel og train. Jeg aftalte med oberst Hartz, at jeg ville gå i stilling i den nordlige del af Haderslev med mine kanoner for om muligt senere at kunne støtte oberstens styrker, når de gik tilbage.

Ingen af de to bataljonschefer nævner klokkeslet for deres ankomst til Haderslev, men oberst Hartz angiver tiden til at være kl. 7.30 – eller en halv time senere end Ejsing anfører. I Generalkommandoens beretning anføres klokkeslettet til 07.35. Til gengæld er der enighed om, at umiddelbart efter kom tyskerne.

De to kaptajner, der lå med deres styrker i byens sydkant, angiver derimod klokkeslet for nogle af begivenhederne. Kaptajn Bosse, 3. bat. 5. komp., skriver i sit bidrag til bogen »9. april«, at styrkerne fra Søgård ankom kl. ca. 7, og kl. ca. 7.15 begyndte skydningen. Generalkommandoen anfører klokkeslettet 07.50.

Chefen for 2. regiments kanonkompagni, kpt. E. Nielsen skriver: – kl. ca. 7 begyndte Søgård styrken at ankomme. Jeg talte med oberstløjtnant Clausen, oberstløjtnant Hintz, kaptajn Buch og kaptajn Schack. Meget hurtigt efter at Søgård styrken var passeret, faldt det første skud fra kornet Vesterbys kanon.

Menig 310 Robert Christensen, kanonkompagniet, skriver om arbejdet med at etablere spærring og videre: – Men da klokken blev ca. 7.30 begyndte skydningen, og vi så da de tyske tanks komme, og de blev beskudt fra den kanon, hvor kornet Vesterby blev dræbt sammen med min kammerat, menig 108 Hans Hansen.

Efter de oplysninger om forløb og klokkeslet, som Sigv. Ejsing har indsamlet, skulle alle kamphandlinger have været afblæst, inden de tyske tanks nåede frem til Haderslev. Det hedder i Ejsings rapport:

– Præcis kl. 7.10 er der telefon til oberst Hartz i en forretning lige over for møllen. Han sender sin adjutant til telefonen og denne kommer tilbage og melder, at det var en ordre om, at modstanden skulle ophøre. Oberst Hartz afviser med en henvisning til, at det kan være en falsk melding fra en hjemmetysker. Da man 10 minutter senere på kasernen ikke har fået melding tilbage fra obersten, blev der igen ringet til forretningen, der melder, at der er telefon til obersten fra krigsministeriet.

Denne gang modtager oberstløjtnant Elmgren meldingen fra sin adjutant, og han giver ordre til at indstille skydningen.

Inden det sker er dog endnu en dansk soldat dræbt, idet menig 108 Hansen, der blev såret og ville gå i dækning, bliver ramt af et projektil gennem stålhjælmen.

Oberst Hartz skriver i sin bog, at da styrkerne fra Søgård lejren var kommet gennem spærringen, var klokken ca. 7.40, og først derefter kom de tyske styrker. Da kornet Vesterbys kanonstilling var nedkæmpet, gik kampvogne og motorskytter til angreb på stillingen ved møllen. De tyske flyvere fløj til stadighed over området og kastede flyveblade ned. Efter begivenhedernes udvikling skal man nu være nået frem til ved 8-tiden for det tidspunkt, hvor obersten skriver:

– Min adjutant, kaptajn løjtnant Nergaard blev nu kaldt til telefonen i en forretning, der lå lige overfor vandmøllen. Til trods for at tyskerne bestrøg gaderne med maskingeværild og 20 mm granater, nåede han uskadt frem og tilbage, meldte at der var telefonisk ordre til at ophøre med modstanden. Jeg spurgte, hvorfra ordren kom, men det kunne han ikke oplyse, i spændingen havde han glemt at spørge derom. –

Oberst Hartz afviser med henvisning til, at ordren er anonym, og det kan være hjemmetyskere, der er på spil.

Obersten fortsætter beskrivelsen: – Nogen tid efter kom 3. bataljons adjutant, kaptajnløjtnant Jørgensen, med en lignende telefonordre, også han havde sat sit liv i vove for at hente den, men ligeledes glemte at spørge, hvorfra ordren kom.

Kampen måtte fortsættes.

Klokken var nu ca. 8.15, og jeg så da min gamle regimentsskriver, stabsofficiant Hansen, siddende bag motorordonnansen komme ned ad hovedgaden, der var under tyskernes ild, mod vandmøllen. Mellem to fjendtlige ildbygger nåede de i dækning bag vandmøllen og afleverede regeringens ordre til at indstille kampen, dikteret ham telefonisk af Jydske Division. –

I bogen »9. April« skriver korporalselev 76 Petersen bl.a., at kl. ca. 7.30 kom de første tyske tanks, og han fortæller kort om kampen ved kornet Vesterbys kanongruppe. Selv lå han længere tilbage ved en 20 mm kanon, og han skriver om kampen ved vandmøllen:

– Vi havde lige fået skudt med 20 mm kanoner, da min kammerat 108 Hansen lige ved siden af mig blev ramt i armen og blødte stærkt. Han ville skifte skyttepladsen med nr. 87, men da han hævede sig lidt, blev han ramt i kanten af hjelmen og fik siden af hovedet flængt. Det var et trist syn, som jeg aldrig glemmer, at se min kammerat blive dræbt og tilmed have kone og et barn, men det æggede os op, og vi gjorde vort bedste, men vi kunne ikke holde stand mod de motoriserede. –

Han skriver kort om tilbagetoget mod møllen og fortsætter: – Udenfor mødte jeg oberstløjtnant Elmgren, der straks råbte på mig og sagde, at vi skulle over og parlamentere. Jeg fik da bajonetten på og et håndklæde sat på og ville gå men nåede lige over fortovet, da kuglerne sprøjtede hen ad gaden. –

Lidt efter nåede han dog frem og begyndte at vifte med flaget og omsider ophørte skydningen. Han gik frem sammen med oberstløjtnant Elmgren, og på den anden side spærringen mødte de en feldwebel, der spurgte efter obersten, hvorefter han blev ført frem til obersten. Samtidig kørte de tyske tanks uden om spærringen, gennem et plankeværk og fortsatte op i byen.

Kornet Vesterbys fremskudte kanonstilling, der først blev nedkæmpet, var bemandedet med skytten 305 Hansen, og hjælpere 313 Georg Hansen, 308 Bonde og 391 Bertel Lygum Bertelsen, der i »9. April« fortæller om de tyske tanks ankomst og kampen:

- Vi kom hurtigt på plads ved kanonen. Omtrent samtidig slog maskingeværkuglerne ind i væggen bag os, og vi faldt straks ned på plads på skudsæderne. Vi fik øje på de fjendtlige kampvogne, der beskød os, og skytten 305 tog roligt sigte og affyrede det første skud. Vor gruppefører, kornet Vesterby, der stod på højre side af kanonen, sprang bag om os for at komme i dækning, blev ramt af et fjendtligt projektil og faldt om. Han slæbte sig ud på gaden, således at han kom i dækning, men han var på dette tidspunkt dødeligt såret. Vi lå i en forfærdelig kugleregn, men vi var alligevel meget rolige, og skytten afgav næste skud.

Jeg husker, jeg faldt ned af kanonen ved dette skud, og da jeg kravlede på plads igen, gik der en kugle gennem min feltflaske, så vandet løb ud af de to huller, den frembragte. Derefter blev 313 Hansen ramt i skinnebenet, så benet brækkede og kuglen fortsatte ned i hælen, hvor den blev siddende. Foruden dette skud blev han ramt i højre skulder og lår. Han blev slæbt i dækning og var altså ukampdygtig. Jeg fik en kugle gennem højre fod, jeg mærkede det knap nok, men jeg var klar over det. Så afgav vi tredje skud, og omtrent samtidig blev 305 dødelig såret og 308 Bonde fik en kugle gennem venstre arm og jeg fik en i højre lår.

305 Hansen slæbte sig i dækning, og jeg indtog hans plads, da 308 blev ramt af nogle splinter, antagelig fra skjoldet på kanonen. En af splinterne ramte ham i højre øje men ikke i selve øjeæblet. Han fik slæbt sig i dækning, og jeg var efterhånden blevet ene tilbage. Hvis nogen spørger, hvorfor jeg ikke sørgede for at komme i dækning, kan jeg ikke svare derpå, jeg var på det tidspunkt ramt i foden og låret, men jeg blev ved kanonen måske i håb om, at jeg selv kunne skyde eller, ja, jeg ved ikke, jeg var ikke dengang så hårdt såret som mine kammerater. Kort efter blev jeg ramt af et strejfskud i højre hånd og lidt efter af en kugle, der gik ind i højre arm lige over albuen,

Den 1. tyske garnisons indmarch i Haderslev efter kapitulationen i 1940. Foto: Haderslev byhistoriske Arkiv.

den fortsatte ned gennem leddet og gik ud lige under albuen. Jeg var nu udelukket fra at komme i dækning og havde kun at håbe på, at kuglerne ville gå uden om mig, men jeg fik endnu en, den femte og sidste, en pansergranat i skulderen, den ramte heldigvis ikke knoglen, men den lavede et stort kødsår. Skydningen hørte efterhånden op, og jeg kunne få bedre tid. Kampvognene var efterhånden kørt ned mod spærringen på Sønderbro. Pludselig lød der et forfærdeligt brag, og jeg så vor gode kanon blive fuldstændig ødelagt af kampvogne, der var kørt imod den. Jeg betragtede det som et mirakel, at jeg ikke ved samme lejlighed blev fuldstændig massakreret, men jeg blev overhovedet ikke ramt af hverken kanon eller kampvogn. –

Efter skydningens ophør ved vandmøllen fortsatte de tyske kampvogne ind i byen, og om den videre udvikling omkring kasernen skriver Sigv. Ejsing med angivelse af klokkeslet, at kl. 7.30, da de tyske tanks var ud for Nørregade 42, åbner delingen fra Søgård ild med et

rekylgevær og to maskinkanoner mod tyskerne. En tysk motorcyklist i spidsen for kolonnen bliver dræbt, og larvekæden bliver skudt af den forreste tank, der stopper.

Tyskerne åbner derefter ild mod de ubevæbnede vagter på en platform, og menig 780 Niels Schmidt, bliver dræbt.

Fra kasernens hovedindgang sendes en mand ud med et parlamentærflag, men nu stoler tyskerne ikke på det og skyder mod alt. En korporal får et strejfskud gennem hjelmen og hovedbunden.

Kl. 7.33 erfarer oberstløjtnant Hansgaard muligvis, at det er fra Christiansfeldvej, tyskerne er bleve beskudt, og han lader vinke med et parlamentærflag ved porten ud til vejen. Oberstløjtnanten går nu ud på fortovet, og to håndværkere kommer løbende ned til ham. Han må vel have råbt til motorskytterne fra Søgård, at de ikke måtte skyde mere. Der findes et billede, der viser situationen, hvor han står ude på fortovet sammen med de to håndværkere. Sekunder senere forsvinder delingen fra Søgård nord på.

Oberstløjtnant Hansgaard vil nu gå frem mod tyskerne, og de to håndværkere følger efter. Få meter fremme bliver de beskudt, og de to håndværkere bliver dræbt. Hansgaard får et strejfskud i kappen og går i dækning bag en stabel mursten.

Tyskerne tror formentlig, at det hvide flag er misbrugt for at give motorskytterne mulighed for at undslippe, og de beskyder nu kasernen på syd- og østsiden for at forhindre nogen i at slippe ud.

Der hersker efterhånden forvirring på kasernen. Chefen sidder ude på Christiansfeldvej bag en stabel mursten, og hvordan skal man få tyskerne og de fremrykkende styrker overbevist om, at man vil overgive sig?

Herefter citerer Sigv. Ejsing fra politirapporten:

– Omkring kl. 7.30 blev vi fra politgården opmærksom på to tyske tanks i Nørregade ud for ejendommen nr. 42 – og næsten samtidig åbnede de tyske tanks ild mod kasernen. Hvorvidt der samtidig blev skudt fra kasernen, tør jeg (overbetjent A. N. Jensen) ikke sige med bestemthed, men i hvert fald fortsatte ildkampen, og der blev skudt med småkalibret kanoner fra den ene tank. For ikke at blive ramt af

kuglerne fra de tyske tanks – idet politigården lå i skudlinje på kaser-
nen – trak vi os tilbage til de bageste værelser.

Efter 10-15 minutters forløb kom der telefonisk besked til politi-
mesteren, der hele tiden opholdt sig på politigården, at skydningen
skulle indstilles, idet der ikke mere fra dansk side ville blive ydet
modstand.

Jeg fik fat i et hvidt håndklæde, og med dette anbragt på en stok
gik jeg ud sammen med landsretssagfører Vogelgesang, der i anden
anledning opholdt sig på politigården. Jeg henvendte mig til den ty-
ske løjtnant, som var fører af de tyske tanks og bad ham indstille
skydningen, hvilket skete.

Da skydningen indstilles, går oberstløjtnant Hansgaard tilbage til
kasernegården og efter at have givet ordre til at hente de to dræbte
håndværkere, går han igen ud på gaden, hvor han mødes af en tysk
kampvogn, der svinger sine våben mod kasernegården.

Selv fortæller oberstløjtnant Hansgaard i »9. April« om arbejdet
med at pakke vogne på kaserne, hvor man fik melding både fra
Jyske Division og krigsministeriet om at indstille kampene. Han
beskriver kampen om kaserne og fortæller om den sidste situation,
at han fik forhindret kampvognen i at skyde, og en tysk kaptajn kom
hen og præsenterede sig. Hansgaard forklarede ham, at han var på
vej til sin chef ved vandmøllen med ordre til kampens ophør, og den
tyske kaptajn kørte ham frem.

Sigv. Ejsing konkluderer i sin rapport, at kornet Vesterby og 305
Hansen bliver dræbt, før regeringens ordre når frem til oberst
Hartz, 108 Hansen og 780 Schmidt og tre civile blev dræbt på grund
af, at oberst Hartz ikke ville indstille kampen. –

Såvidt Sigv. Ejsing, og det er bekræftet af obersten selv, at han
ikke følger telefonordrene, mens den anden tilsyneladende er blevet
fulgt af oberstløjtnant Elmgren, selv om Hartz mener, at han ind-
stiller kampen, da regimentsskriveren kommer.

Om der gik ordre tilbage til kaserne synes imidlertid betydnings-
løst, da de i forvejen – og først – havde ordren. Til gengæld synes det
klart, at delingen fra Søgaard, der skulle have støttet et tilbagetog,

ikke havde modtaget ordren, og det var dem, der åbnede ild mod de tyske styrker ved kasernen, inden de fortsatte mod nord.

Uklarhed er der dog også om det, for chefen for Søgaard styrken, oberstløjtnant S. E. Clausen, skriver i sin beretning.

– Vi hørte, at kamplarmen ophørte, og pludselig så vi en svær tysk kampvogn køre op foran kasernen.

Jeg måtte derfor få den opfattelse, at Haderslevstyrken var nedkæmpet, og at tyskerne derefter havde genoptaget fremrykningen.

Sandheden var imidlertid, at regeringens ordre til ikke at gøre modstand nu var nået oberst Hartz, og at han derefter havde standset kampen og var kørt frem til den tyske divisionsgeneral. Imens var de forreste tyske kampvogne gået gennem spærringen, hvor modstanden var befalet ophørt, og var nået frem til kasernen.

Afværgeafdelingen kunne ikke komme til at skyde på den tyske kampvogn uden at forårsage betydelige tab på den civile befolkning, der med utrolig letsindighed opfyldte gaden omkring kampvognen, og vi gik derfor meget hurtigt tilbage mod nord. –

Efter S. E. Clausens oplysning fik styrken først oplysning om, at kampen skulle indstilles, da man var nået nord for Kolding.

Sigvald Ejsing slutter med at beskrive tilbagetoget fra Sønderbro til kasernen:

– der var en knugende tavshed, – ingen mælede et ord. Enhver gik med sine tunge tanker og med sin egen dybe sorg over Danmarks skæbne.

Styrkerne smed deres våben og ammunition i store dynger på kasernegården samtidig med, at to sygepassere gik over kasernegården med en overdækket bære med den dræbte 108 Hansen.

Udenfor havde hjemmetyskerne samlet sig i stort antal for at hylde de tyske tropper, der kørte gennem byen mod nord.

† MINDEORD †

G.

Ejnar Ramsing Lorenz **Flensborg**

Den 4. maj døde pensioneret redaktionssekretær ved Flensborg Avis, Ejnar Ramsing Lorenz 67 år gammel. Han blev født ind i en god dansk, flensborgsk værftarbejder-familie, og hans skolegang toppede på Duborg-skolen. Ejnar Ramsing Lorenz blev håndværkeruddannet, men skiftede hurtigt over til journalistik, idet han i årtier dækkede store som små begivenheder for Flensborg Avis i Tønder-området. Siden blev han udnævnt til redaktionssekretær på hovedredaktionen i Flensborg, hvor han kom til at sætte sit præg på bladet.

Han elskede alt dansk, han elskede Sydslesvig og Flensborg Avis. Som »nåleøje« i redaktionen havde han travlt. Men ikke så travlt at han ikke også kunne tage fat på andet kulturelt arbejde inden for den sydslesvigske danskhed. Ejnar Ramsing Lorenz blev Knudsbroder med liv og sjæl, aktiv i bestyrelsesarbejdet for Flensborgs danske Journalistforening, bestyrelsesmedlem i Grænsepresselogen, bestyrelsesmedlem i Borgerforeningen, hvor han de seneste mange år var formand, samt i bestyrelsen og formandsstolen for Sprogforeningen i Sydslesvig. Derudover havde også det kirkelige arbejde hans store bevågenhed.

Ejnar Ramsing Lorenz ville gerne være blevet på avisen, da han nåede pensionsalderen. Som et plaster på såret fik han børne- og ungdomssiden, som han var ansvarlig for på freelance-basis i de to år, han nåede at nyde sit otium.

G.

Hans Ebbesen Skærbæk

89 år gammel døde pastor Hans Ebbesen den 22. februar 1990 på Tønder sygehus.

Han var født i Harreby ved Hygum den 18. september 1900 i et vågent, dansk hjem, der var tilsluttet frimenigheden i Rødding. Han yndede at fortælle ironisk og humoristisk om den præjsiske kadaverdisciplin, han som 6-årig mødte hos den tyske lærer i skolen i Kamtrup, og som var i stærk modsætning til den ånd, han kendte hjemmefra. Han sluttede gerne beretningen med at sige, at den danske folkeskole var måske den største gave til sønderjyderne efter Genforeningen.

Efter endt skolegang kom han på Skibelund efterskole og senere på Ryslinge højskole, hvorefter han tog studentereksamen fra Ribe katedralskole. Under 1. verdenskrig opholdt han sig i Danmark, da han ikke ville være tysk soldat. 1929 blev han teologisk kandidat fra Københavns universitet. Allerede som studerende var han aktiv i ungdomsarbejdet både som forstander for en søndagsskole og som leder af Ungdomsforeningen i St. Stefans sogn i København.

Sit første embede fik han i Obbekær, og i 1936 blev han sognepræst i Døstrup, hvor han var i 31 år, og hvor han fandt sin hustru, Gerda. Men allerede i 1937 var han blevet ulønnet hjælpepræst for pastor Jørgensen i Skærbæk frimenighed, og efter Jørgensens død blev han frimenighedens faste præst helt til dens nedlæggelse i 1979. I de 82 år, Skærbæk frimenighed eksisterede fra grundlæggelsen i 1897, havde kirken således kun to præster. Frimenighedskirken blev senere til forsamlings- og kulturhuset Emanuel, hvilket glædede pastor Ebbesen meget, og han deltog med iver og glæde i arrangementerne her indtil kort før sin død.

Pastor Ebbesen var altid den danske ungdoms mand. Igennem mange år

var han i ledelsen for De danske Ungdomsforeninger, bl.a. som formand for Skærbæk hovedkreds 1941-1958, ligesom han var formand for Højer ungdomsskole. Desuden var han en meget benyttet og inspirerende foredragsholder.

I 1930'erne var han aktiv i kampen mod nazismen og opnåede i 1939 den uvisnelige hæder at få sin dør tilsvinet af nazistiske ballademagere, der sporenstregs flygtede, da præsten viste sig i natskjorte og forfulgte dem gennem det nattestille Døstrups gader. Han opnåede også at få udstedt forbud – fra de danske myndigheder! – mod at tage rundt i sønderjyske forsamlingshuse for at læse op af Kaj Munks skuespil »Han sidder ved smeltediglen«. Det var for udæskende mod tyskerne, mente man. Både Munk og Ebbesen tog det som et tegn på, at de var på rette vej. Og fortsatte.

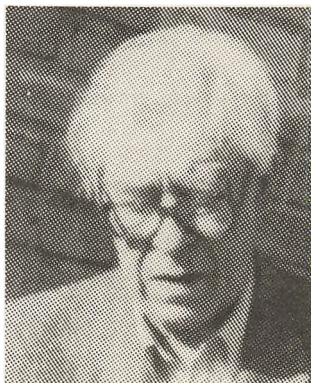
Hans Ebbesen var en stor fortæller. Hans spændende erindringer blev i 1984 offentliggjort i ugeavisen »By og Land« i Skærbæk.

H. E. Sørensen

G.

Urban Schrøder

Varnæs

Sommeren 1950 kom et nyt præstepar til Varnæs sogn, Grethe og Urban Schrøder. Den nye – yngre – præst stammede fra Københavns omegn (Rødovre), men sognets befolkning opdagede snart, at man ikke havde fået en »københavn« til præst, der intet begreb havde om, hvad der lå vest for Valby bakke, endsige Slesvigs Land.

Efter syv år i det lille jyske sogn Hvilsted gik et ønske i opfyldelse, at få lov til at virke i et sønderjysk sogn. Pastor Schrøder havde i sin ungdom gennem flere sommerbesøg lært en sønderjysk landsby at kende (Strandel-

hjørn), hvilket var medvirkende til en dyb forkærlighed for landet mellem Kongeå og Ejder, og dets righoldige historie. Heraf fulgte omfattende studier på flere områder, hvoraf bør nævnes Varnæs sogns historie og især Sønderjyllands kirkehistorie og trosliv, og heraf blev pastor Schrøder en meget fin kender.

Fra præstegårdens studereværelse med et meget omfattende bibliotek udgik mange afhandlinger og artikler, til lokalhistoriske skrifter, Sønderjysk Månedsskrift, Kirkehistoriske Samlinger o.m.fl. Altid grundige, sikkert skrevne, interessante besvarelser på de spørgsmål, pastor Schrøder havde stillet sig i forbindelse med fx et gammelt håndskrift, en salmebog eller et jordfund, sat i relief til en omfattende baggrundsviden. Af senere arbejder: redaktion af den nordslesvigske udgave af »Dansk Præste og Sognehistorie«, herunder selvfølgelig en artikel om Varnæs sogn – og udarbejdelsen af fyldige noter til »Danmarks og Norgis Kirke-Ritual«.

Ved siden af forskningen formidlede pastor Schrøder sønderjysk historie ved mange foredrag – og lokalt ved hjemstavnsaftener, i Historisk Samfunds regi. Vi husker foredragene som gedigne fremlæggelser af udforsket historisk stof, serveret vedkommende og med liv, tilsat humor og lune. Fra en slesvigske salmedigter over »Kirkens spor i folkets liv« til »Lich øvve for e pump«.

Allerede få år efter ankomsten til Varnæs påbegyndte pastor Schrøder at arrangere hjemstavnsaftener, som ikke sjældent samlede 150 deltagere. Gennem oplysningsarbejdet om sognets historiske minder styrkedes interessen for lokalhistorie, så marken var vel gødet, da siden en historisk forening påtog sig at dyrke det historiske felt. Et stort arbejde lå forud, inden en hjemstavnsaften kunne løbe af stablen. Uforglemmelig er 250 års jubilæet for Varnæssalmebogen i 1967 med start i kirken og fortsættelse i skolen overfor med foredrag og udstilling. Og præstegårdens 200 års jubilæum i 1979, med god tilslutning i strålende solskinsvejr, hvor der i haven opførtes et lille historisk spil, hvori nogle af præstegårdens tidligere beboere dukkede op.

Her skal ikke nævnes tillidshverv og lignende, alene at pastor Schrøder helt naturligt kom til at sidde i Åbenrå amtskreds styrelse for Historisk Samfund gennem mange år. Uundgåeligt blev historiske emner draget frem ved bestyrelsesmøder. Så kunne aftenens egentlige formål let blive glemt for en stund til fordel for Knud Jensens opdagelse »De dødes sogn«, eller Senius Tiedemanns spændende samling, eller et fund på Varnæs kirkegård. Pastor Schrøder fortællende med et lunt glimt i øjet; en vinteraften, hvor timerne var alt for få.

Ib Andersen

G.

Christian Andresen

Augustenborg

Efter et kort sygeleje døde Chr. Andresen den 13. okt. 1989, 90 år gammel. Han var fra Helved, Notmark sogn og fik efter konfirmationen en landbrugsuddannelse, der dog blev af kortere varighed, idet han som 18-årig indkaldtes som tysk soldat i 1. verdenskrig. I 1917 kom han til vestfronten og deltog i de hårde kampe i Flandern, Soisson i Frankrig, bl.a. også den tyske storoffensiv i foråret 1918. I sept. 1918 toges han til fange af de franske tropper og transporteredes sydpå for endelig at lande i fangelejren »Aurillac« i Sydfrankrig, beregnet for de dansksindede fra Nordslesvig.

Foråret 1919 kom han med en fangetransport via Dunkergue til København, og i begyndelsen af april md. 1919 nåede han hjem til Als. Her havde man hejst dannebrog i hjemmet, og det var efter mange trængsler et bevægende gensyn.

Blandt de største øjeblikke for ham var afstemningsdagen, hvor et overvældende antal danske stemmer gjorde dagen særlig festlig.

Efter hjemkomsten fra krigen overtog han sit fødehjem, og han blev en flittig og dygtig landmand, som i 1962 gik på aftægt. I 1976 flyttede han til Augustenborg.

Han var en overgang medlem af bestyrelsen for Pomose mejeri og den lokale brugsforening. Desuden en aktiv mand i Dansksindede sønderjydske krigsdeltagere.

Hans oplevelser om krigen har han fortalt til Radio Syd samt i flere avisartikler. Hans stærke nationale følelser fik han ind med modermælken, og han svigtede aldrig, når der kaldtes på ham. Respekten for andre og hans ærefrygt var noget fundamentalt i hele hans færd.

Hans Lind

G.

Stiftamtmand Jens Pinholt Haderslev

En måneds tid før sin 87 års fødselsdag sov tidligere stiftamtmand Jens Rosendahl Pinholt, Haderslev, stille hen. Det var en stor og vanskelig opgave, Jens Pinholt fik, da han som 41-årig blev udnævnt til amtmand over Haderslev Amt og stiftamtmand over Haderslev Stift. Det var i det mørke krigsår 1944, hvor ingen kunne forudse, hvordan krigen ville ende og hvilke problemer, Sønderjylland ville møde. Den danske regering var blevet tvunget væk og den daglige administration var overdraget til departementcheferne. Et særligt ansvar påhvilede statens repræsentanter, amtmændene, landet over, men lykkeligvis sluttede krigen foran den danske grænse.

For Jens Pinholt blev den sønderjyske opgave ikke en midlertidig opgave. Den i Vestjyllands mere barske klima fødte klitinspektørsøn faldt hurtigt, sammen med hustruen Ruth, godt til i det sønderjyske, hvor også de opgaver der var ham overdraget, inspirerede ham. Det gjaldt ikke alene opgaverne som stiftamtmand og amtmand, men også de øvrige opgaver, han påtog sig at løse. Det var fx formandskabet for Invalidenævnet i Sønderborg, hvor problemerne fortsat var mange. Det var medlemskabet af bestyrelsen for Kronprinsesse Ingrid's Feriehem og det efterfølgende formandskab for J. P. Nielsen Hjemmene og den mere tekniske opgave som medlem af Grænssevandløbskommissionen.

Hans vidtspændende interesse for sønderjyske forhold ses også af, at han var medlem af Sønderjyllands Erhvervsråd, og den første formand for henholdsvis Sparekassen Sydjylland og Arbejdsmarkedsnævnet for Sønderjylland.

Det var ikke mærkeligt, at Jens Pinholt fik mange opgaver tildelt, for man nærrede i vide kredse stor tillid til ham og hans rolige og besindige dømmekraft. Han interesserede sig da også levende for sine mange gøremål, må-

ske mest for de mennesker, de angik, og for de mennesker han kom til at arbejde sammen med. Og Jens Pinholt kunne huske dem alle, fortalte gerne om dem og om fælles oplevelser. Ikke mærkeligt, at det han var mest ked af ved kommunalreformen i 1970, var at han ikke mere skulle være formand for amtsrådet, hvorigennem han havde plejet kontakt med mange.

Jens Pinholt nød stor respekt for sit omhyggelige arbejde, men vi holdt også af ham, når der var lejlighed til at mødes ved et godt bord. Da kunne humøret sprudle og erindringer skyde frem og vore sange lyde med Jens Pinholt som et naturligt midtpunkt.

Jens Pinholt måtte leve hele livet med et svært handicap, men han lod sig ikke mærke med det, og stillede ingen krav. Og vi andre glemte, at det var der.

Med Jens Pinholts død har Sønderjylland mistet en god og varmhjertet søn, der har været med til at skrive en del blade af grænselandets historie. Mindet om denne stoute Jens Pinholt og hans omfattende gerning vil leve længe.

Erik Jessen

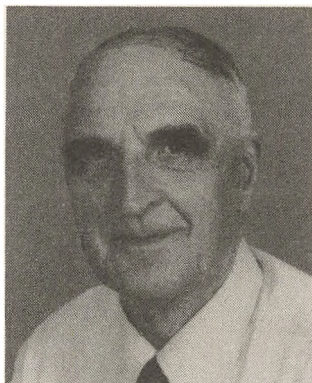
G.

Bruno Gerckens

Husum

En af de viljestærke frontkæmpere i Husum er død. Den 21. juni 1990 sov Bruno Gerckens stille ind på byens hospital, 71 år gammel. Bruno Gerckens er både født og opvokset i Husum. Allerede fra barnsben blev han knyttet til det danske og lærte sig sproget ved flittigt at læse Flensborg Avis og Familiejournalen. Mange af naboerne var nemlig kommet nordfra, da Nordslesvig atter var blevet dansk. For eksempel måtte de ansatte ved den tyske jernbane flytte sydpå for at beholde deres arbejde, og mange af dem havde giftet sig med danske piger. Det var disse familier Bruno Gerckens kom i kontakt med og det prægede på mange måder hans liv. Her lærte han nemlig ikke kun det danske at kende, men også arbejderklassens trængsler i en uretfærdig verden. Bruno Gerckens var livet igennem meget social bevidst, og derfor vil mange i Husum også huske ham som en meget aktiv og engageret debattør.

G.

Fhv. højskoleforstander Hans Haarder Rønshoved

Hans Haarder døde den 1. april 1990.

Hans Haarder var landmandssøn fra Vestjylland, studerede historie og tysk på Københavns Universitet og blev cand.mag. I Studenterkredsen mødte han Agnete Geismar, og de giftede sig snart derefter. Sammen flyttede de til Askov Højskole, hvor Hans Haarder blev lærer, og hvor de fik seks børn.

I 1941 købte Agnete og Hans Haarder Rønshoved Højskole af den kendte Aage Møller. At drive højskole i grænselandet opfattede Hans Haarder som en særlig udfordring. Som én af de få havde han en fast tro på, at den danske grænse engang igen skulle flyttes tilbage til Ejderen. På grund af denne ide var han meget engageret i den sydslesvigske sag. At Rønshoved Højskole lå ved Flensborg Fjord med udsigt til Sydslesvig gjorde, at han betragtede højskolegerningen på Rønshoved som sit kald. Sammen med Agnete formåede Hans Haarder at gøre den kendte skole til et kulturelt midtpunkt.

Selv om det var en møjsommelig begyndelse i krigens første år viste Hans Haarder sin stærke tro og vilje, der gennem hele hans virke førte til en reel fremgang for skolen.

Det var et meget stort tab for Hans Haarder at miste Agnete midt i deres fælles arbejde for den folkelige sag. Dog førte Hans Haarder højskolen videre med sønnen Oscar som medforstander. Hans aktive gerning som højskoleforstander på Rønshoved sluttede i 1979.

Hans Haarder formåede at føre den grundtvigske højskoles tradition videre, selv i en brydningstid. Måske derfor nød Rønshoved så stor respekt og havde så stor en tilstrømning især fra landbougdommen i Hans Haarders tid som forstander.

Hans Haarder var en meget markant og stærk personlighed, der som

mange af disse havde såvel kritikere som varme beundrere. Johannes Møllehave skrev i Hans Haarders gæstebog:

»Der findes mennesker af mange sorter, vismænd, avismænd, baroner og lordere. Desuden findes der altså Hans Haarder, hvis frækhed slår simpelthen alle rekorder.«

Hans Haarder vil blive husket som den person, han var, og for sin store indsats i grænselandet.

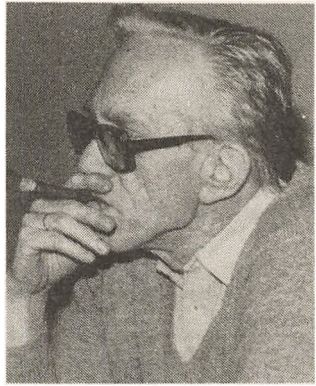
Kirsten Bech

G.

Frieda Nissen Skovlund

Med Frieda Nissens død den 2. april 1990 er en af Skovlunds markante kvinder gået bort efter et langt og begivenhedsrigt liv. Faderen Andreas Clausen var en kendt dansk tillidsmand, og hjemmet i Østerby fik besøg af mange kendte danske personer, der besøgte vor landsdel for at opmuntre den dansksindede befolkning. I mange år var Frieda Nissen meget aktiv inden for foreningslivet. I 1922 var hun som 27 årig ung landmandskone på Skovlundmark blandt de seks kvinder fra Mellemslesvigs landdistrikter, der på et møde i Flensborg startede Den Slesvigske Kvindeforening. Frieda Nissen blev foreningens første sekretær, og lige siden har Kvindeforeningen været hendes hjertebarn. I 1972, da Den Slesvigske Kvindeforening kunne fejre sit 50 års jubilæum blev Frieda Nissen udnævnt til æresmedlem.

Jens Svendsen Slesvig

»Manden med leen« synes at have haft en forstemmende stor høst det sidste års tid både i Syd- og Nordslesvig. Et af de mange smertelige tab var, da det erfarede, at pastor Jens Svendsen, Slesvig, efter en håbløs sygdom afgik ved døden den 5. september.

Jens Svendsen, der var født i Rødding den 14. november 1924, havde 38 års præstegerning bag sig i Sydslesvig, hvor hele hans præstevirke blev forøvet.

Efter teologisk embedseksamen i 1950 var Jens Svendsen en kort tid ansat i Sydslesvigs Danske Ungdomsforeninger, hvorefter han i 1952 blev konstitueret som præst i Flensborg. To år senere blev han præst i Rendsborg, hvor han var i 12 år. En begivenhedsrig og ofte stormfuld periode, som kendere af denne del af Sydslesvigs nyere historie erindrer alt om i forbindelse med de mange interne stridigheder omkring Sydslesvigsk Udvalg og professor Hansen Larsen. Det ville ikke ligne Jens Svendsen at forholde sig neutral her, men i 1966 flyttede han til Slesvig, hvor han i yderligere 24 år slog sit navn fast som respekteret præst, der kunne sige til og sige fra, når det skulle være. En mand med sine meningers mod og det fornødne format til at vedstå en holdning.

Jens Svendsen blev kendt i så mange sammenhænge. Med hele sit rige talent gjorde han sig gældende på mange områder i folkelig, national og kirkelig henseende, men først og fremmest var Jens Svendsen præst. Det var denne gerning, der fyldte hans liv, og herudfra han markerede sig i alle sammenhænge.

Fra 1960 til 1968 var Jens Svendsen medlem af SDU's ledelse, fra 1963 til 1968 og igen fra 1972 til 1977 var han medlem af Sydslesvigsk Kirkeråd. Fra 1978 til 1984 var Jens Svendsen med i Dansk Skoleforenings ledelse, men

næsten ud over alt andet vil han blive husket som formand for den hæderkronede Sydslesvigsk Selvhjælp helt fra 1969. Her har han hjulpet mange på stilfærdig vis, og især vil »Bennetgård« i Københoved i Nordslesvig mindes Jens Svendsen for hans aldrig svigtende interesse for dette skønne opholdssted for så mange danske sydslesvigere.

Der blev tavst i mange danske hjem i grænselandet og også nord for Kongeåen, da Jens Svendsen døde. En tavshed, hvor man lod tankerne gå til den i overført forstand rige livsgerning, som Jens Svendsen på så prægtig en måde udførte i Sydslesvig – i troskab mod barndomshjemmets atmosfære af flid, nøjsomhed og gudsfrugt.

Æret være mindet om denne helstøbte personlighed, der til sene tider vil blive husket for sin uselviskhed i dansk kirkeligt og folkeligt arbejde i hele vort grænseland.

Arne G. Larsen

G.

Ida Büchert

Munkvolstrup

Efter flere års tiltagende svagelighed døde Ida Büchert, født Krag, Sophiegården, Munkvolstrup den 3. maj 1990 80 år gammel. Ida Büchert var født og opvokset i København. Efter studentereksamen gennemgik hun en bibliotekaruddannelse i København og besluttede som 28-årig, at hun ville tage en gerning op i Sydslesvig. Her kom hun til at virke på Flensborghus' bogsamling i to år. I mellemtiden havde hun truffet gdr. Karl P. Büchert, der netop havde overtaget slægtgården i Munkvolstrup. Parret blev gift i 1938 og Ida blev bondekone på Sophiegården. Med beundringsværdig energi klarede hun overgangen til det ny miljø, og hun havde endda overskud af kræfter til at gå ind i det danske foreningsarbejde i Jaruplund, hvor hun i 20 år var kvindeforeningens energiske formand.

Sammen med sin mand hørte Ida lige indtil helbredet svigtede til de trofaste støtter i det danske arbejde, der altid var rede til at give et nap med, hvor det kneb. Mens manden var indkaldt under Anden verdenskrig stod Ida alene med arbejdet på gården og opdragelsen af parrets fire børn. Ved sit eksempel var hun med til at holde modet oppe hos mange i de vanskelige krigsår, og hun havde altid et venligt ord til dem, hun kom i berøring med.

G.

Krista Krarup

Løgumkloster

Den 13. oktober omkom Krista Krarup, Løgumkloster, selv ganske uforkyndt, ved en trafikulykke, næppe 54 år gammel. Da vi fik meddelelsen, stod tiden stille. Et travlt og utrætteligt virke var bragt til ophør.

Skønt født og opvokset i Himmerland kom Krista Krarup til at betyde så meget for os her i det sønderjyske. Interessen for medmennesket var nok den egentlige årsag til, at hun valgte at blive sygeplejerske.

Efter en tid som praktiserende blev hun og ægtefællen, Jens Kristian Krarup, forstanderpar på Haslev udvidede højskole. Her var parret glad for at virke, men efter en årrække blev ægtefællen opfordret til at blive forstander på Løgumkloster højskole. Her blev der i rigt mål brug for Krista Krarups værdifulde egenskaber til gavn for skolens elever af alle årgange, døgnet rundt, året rundt. Opgaven som skolens lederpar løste Krista og Jens Kristian Krarup på smukkeste vis. Også på den måde, at skolen ikke skulle være et lukket samfund, men åben ud mod byen og landsdelen udenfor. Da parret på et tidspunkt mente, at skolen havde godt af et lederskift, blev ægtefællen lektor på Præstehøjskolen, og Krista Krarup blev igen praktiserende sygeplejerske.

Hun talte ikke antallet af arbejdstimer, altid var hun virksom, men altid havde hun tid. Ikke alene var der overskud til hjemmet, manden, sønnen og de to døtre, men også til omverdenen. Krista Krarup var med til at oprette historisk forening for Løgumkloster kommune og var gennem alle årene foreningens sekretær. I foreningens livsnerve, det lokalhistoriske arkiv, ydede hun en prisværdig indsats. Også museet Holmen nød godt af Krista Krarups historiske interesse. Her var hun sin mands trofaste og altid interesserede medarbejder, oftest i det stille i den sene aftenstund.

Bogen »Løgumkloster før og nu«, som Jens Kristian Krarup skrev, og

som udkom i 1974, blev kun til takket være et nært samarbejde med hustruen.

Krista Krarups virke lyste op i nutiden og vil på flere områder være til gavn for eftertiden. Derfor var hun en personlighed.

Peter Madsen

G.

Anna Schrøder

Tønder

Forhenværende bestyrer af Ungdomskollegiet i Flensborg, overlærer Anna Schrøder døde den 25. juni i Tønder 70 år gammel. Anna Schrøder var født og opvokset i Sønderjylland. Interessen for det danske arbejde i Sydslesvig førte efter et kortere virke som lærer i Danmark til at Anna Schrøder i 1946 blev ansat som skoleleder i Aventoft, hvor hun virkede ind til 1970. Herefter bestred hun frem til sin pensionering i 1986 ledelsen af Ungdomskollegiet. I årene mellem 1969 og 1973 var Anna Schrøder tillige pædagogisk skolekonsulent for Dansk Skoleforening for Sydslesvig, og fra 1973 til 1986 fungerede hun desuden som foreningens kursussekretær.

Da Anna Schrøder kom til Aventoft gled hun hurtigt ind i det danske mindretalsarbejde. Hendes hjertensbarn var ungdomsarbejdet, som hun var med til at etablere i det gamle Sydtønder amt. I SdU's hovedstyrelse var Anna Schrøder med til at sætte sit helt personlige præg på udformningen af de danske fritidshjem i Sydslesvig, som blev etableret i disse år. I 1958 blev hun konstitueret formand for Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger. Selv om hun helst havde set en sydslesviger på formandsposten, tog Anna Schrøder endnu en formandsperiode frem til 1961. Efter sin pensionering bosatte Anna Schrøder sig i Tønder, men hun bevarede interessen for det sydslesviske og opretholdt en nær kontakt med kollegaer og venner.

G.

Werner Christiansen

Tønder

Efter flere års tiltagende svaghed døde lokalhistorikeren fhv. viceskoleinspektør Werner Christiansen, den 11. juli 1990, 85 år gammel.

— Som købmandssøn fra Hjerpsted, hvor faderen desuden var sognefoged og sognerådsformand, gik vejen ikke unaturligt til Tønder, hvor han kom i manufaktur lære. Lysten gik dog hurtigt i en helt anden retning, og året efter sadlede han om for, gennem præparandklassen, at komme ind på seminariet.

Efter dimissionen i 1925 fik han ansættelse som tredielærer i Bylderup, blev i 1930 enelærer i Vennemose, 1936 førstelærer i Jejsing og endelig i 1947 lærer og senere viceskoleinspektør ved kommuneskolen i Tønder.

Gennem seminarielærer Claus Eskildsen blev spiren til W. Christiansens store lokalhistoriske interesse allerede vakt i seminarietiden. Da Eskildsen, sammen med amtslæge dr. Lausten Thomsen, udsendte det første nr. af Sønderjysk Månedsskrift, var W. Christiansen blandt skriftets første bidragsydere. Gennem årene blev det heri til mere end 80 større og mindre artikler. Fra 1953 til 1980 var han tillige medredaktør af Månedsskriftet. Ved siden af hans mange lokalhistoriske arbejder blev det også, især i de tidlige år, til en lang række børnefortællinger, digte og historier i bl.a. Dansk Børneblad, Sprogforeningens Almanak og i forskellige julehæfter.

Foruden de mange artikler i dagblade og tidsskrifter, har han også lagt pen til en lang række bøger, jubilæums- og småskrifter hvoraf her kan nævnes: »Tønder Landmandsbank«, »Tønder Handelen gennem 75 år«, »Tønder huse – Tønder slægter« samt senest medforfatter til bøgerne »Inden for byens pæle« og »Nystaden«.

Med Werner Christiansen har landsdelen mistet en af sine flittigste lokalhistoriske skribenter og Tønder og Vestslesvig sin mest indsigtssrige kender

og fortolker af egnens særlige væsen og historie. Objektivt og samvittighedsfuldt tog han arven op efter lokalhistorikere som Ludvig Andresen, Nicolai Svendsen, H. Lausten Thomsen og Claus Eskildsen. – Arven efter Werner Christiansen løfter i dag ingen enkeltperson alene.

Ingolf Haase

G.

Nikolaus Thorsen **Flensborg**

I en alder af 75 år er den tidligere formand for Dansk Skoleforening og SSV-politiker, dr. med. Nikolaus Thorsen afgået ved døden den 14. januar 1990. Nikolai Thorsen, som afdøde normalt kaldtes, var født i Kiel. Efter sin medicinske eksamen fra universitetet i Freiburg blev han indkaldt til to års militærtjeneste i Rusland.

Efter krigen etablerede han sig som praktiserende læge i Angel, men i 1948 flyttede familien til Frederiksstad. Fra 1956 til 1964 repræsenterede Nikolai Thorsen SSV i Frederiksstad byråd, men hans helt store virkefelt for det danske mindretal kom til at ligge indenfor Dansk Skoleforening. I 20 år frem til 1970 var Nikolai Thorsen medlem af Skoleforeningens forretningsråd, og fra 1965 til 1970 var han formand for Dansk Skoleforening. Det var i hans formandsperiode at alle Sydslesvigs danske skoler blev samlet under Dansk Skoleforening for Sydslesvig.

Som anerkendelse for sit store arbejde for danskheden i Sydslesvig blev Nikolai Thorsen slået til Ridder af Dannebrog. 1966 flyttede familien til Flensborg, hvor Thorsen fortsatte sit virke som praktiserende læge.

G

Andreas Brink

Rørkær

Født 1. 4. 1913 og død 22. 6. 1990 blev han altså godt 77 år gammel. Og hermed har et bemærkelsesværdigt og særpræget levnedsløb taget sin ende, modsætningsfyldt i næsten enhver henseende. En hjemstavnsbunden kosmopolit. Han vågede ømt over sæd og skik og var stærkt bundet af sin slægts og sin hjemegns tradition. Samtidig brød han med mange af de uskrevne love, som holder sammen på den slags.

Faderen, Hans Brink, havde stået stærkt i egnens folkelige og nationale liv og arbejde. Men det blev moderen, Ellen, der kom til at tage sig af de tre børns opdragelse, sammen med slægtens andre stærke kvindepersoneheder. Dette blev uden tvivl skæbnebestemmende for Andreas. Fra disse kvinders ord og eksempel erhvervede han sig et aldrig svækket eller svigtet kendskab til kristendom, danskhed og huslig kvindesysse. Hans kendskab til – og håndslag for kniplinger gik der ry af blandt kendere.

Slægtsgårdens tarv fik ham til at afbryde et teologistudium i København, efter fuldendt filosofikum. Inden han overtog gårdens drift nåede han at få et læreår hos Hans Bejer på Åsgård, en Askovvinter og en vinter på Gråsten Landbrugsskole. Trods en del skepsis fra mange, skulle det hurtigt vise sig at Andreas forstod sig på landbruget, og forstod at omsætte teori til praksis. Men landbruget kunne ikke i længden alene være hans livs fylde. Erkendetrangen havde han i blodet. Noget af et sproggeni var han også og kunne begå sig på samtlige europæiske hovedsprog. På sine ældre dage lærte han sig hollandsk ved selvstudium.

Skal det lykkes at give et rimeligt dækkende billede af Andreas, sådan, som han var kendt og respekteret af venner og uvenner, så hænger det sammen med hans egen hunger efter at forstå, formulere og møde respons hos andre. Han var et folkeligt menneske, der dog havde sværere ved at forklare

sig for sine bysbørn på modersmålet, end på fransk, tysk, engelsk og hollandsk for sine akademiske venner i disse udlande.

Hvis det med rette kan siges om nogen, at de var beredte til døden, så må det gælde for Andreas Brink. Fra sin barndom havde han måttet strides med sin astma. »Gå op imod det«, plejede han at kalde det. Ved således at have været lysvågent, stridende og altid flittig til stede i sit liv og dermed have givet livet et godt vidnesbyrd, kunne han nu gå til ro efter 77 års tjeneste.

Erling Pallesen

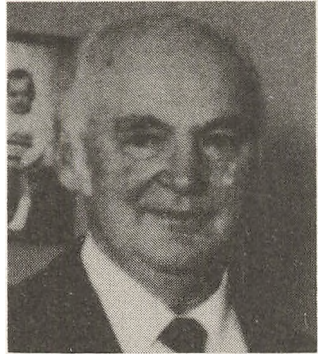
Hans Busch-Alsen

Flensborg

Flensborg-maleren Hans Busch-Alsen, der var kendt langt ud over landsdelen, døde den 13. juni 1990. Busch-Alsen stammede fra Als, deraf tilnavnet og fik sin uddannelse i Köln, Düsseldorf og Sydfrankrig. Under 2. verdenskrig, som han tilbragte på østfronten, udbombedes hans atelier i Berlin, og med det gik mange af hans værker tabt. Hans Busch-Alsen forsøgte efter krigen at komme tilbage til sin hjemegn på Als, men grænsen var i de kaotiske efterkrigsår lukket, så han bosatte sig i Flensborg.

Hans Busch-Alsen vandt stor anerkendelse og var livet igennem meget flittig. Mange af hans værker findes i dag i offentligt eje på institutioner udover hele Slesvig-Holsten og endnu længere ud. Blandt andet kan nævnes det store værk der findes i Landdagen, ligesom han for et par år siden påtog sig den store opgave at dekorere kantinen i Flensborg Avis' nye bladhus. Så sent som i februar havde han sin sidste udstilling i Borgerhuset i Harreslev, hvor han udstillede nyere og ældre værker, som han høstede stor anerkendelse for.

G.

Hans Kjær Skærbæk

Ganske pludselig og uden forudgående sygdom døde Hans Kjær i sit hjem natten til den 9. marts 1990. Han var født i december 1915 og blev således 74 år.

Hans Peder Kjær var gårdmandssøn og landmand med liv og sjæl. Efter ophold på Rødding højskole og Gråsten landbrugsskole overtog han i 1944 fødegården Lundkjær i Gånsager, som han drev til 1977, hvor han overlod driften til en søn og sammen med sin hustru Asta flyttede de til Skærbæk. Han slap dog aldrig helt landbruget, idet han fortsatte med at drive en mindre ejendom, ligeledes i Gånsager. Så sent som dagen før sin død havde han været derude for at se til bedriften.

Som en meget udadvendt og kulturelt vågen person deltog han aktivt i egnens liv. Han var i en periode omkring 1960 formand for Landboforeningen for Skærbæk og Omegn, ligesom han var i bestyrelsen både for kvægavlforeningen og Skærbæk Eksportstald. Hjemme i Gånsager var han i ledelsen af forsamlingshuset og ungdomsforeningen, ligesom han i en årrække sad i bestyrelsen for sin gamle højskole i Rødding.

Hans store interesse var korsang og amatørteater, hvilket han især efter afståelsen af gården fik tid til at dyrke. Også historien, ikke mindst Sønderjyllands og den nære hjemstavns historie, havde hans store interesse, og han var en trofast deltager i Historisk Forenings arrangementer i Skærbæk, ligesom han hørte til museets faste støtter. I sine meget interessante erindringer, som han skrev o. 1980, og som findes i kopi i det lokalhistoriske arkiv, har han på levende og varm måde skildret hjemmet og dets nærmeste omgivelser. Kun få dage før sin død afleverede han et manuskript om mennesker og forhold i Gånsager i tiden efter genforeningen.

Han var en mand med stærke rødder i dansk folkelig kultur.

H. E. Sørensen

G.

Anna Kjems Harreslev

Søndag den 5. august 1990 døde Sydslesvigs grand old lady, Anna Kjems 97 år gammel. Anna Kjems var født i Ballum i Nordslesvig og uddannet folkeskolelærer. Sammen med sin mand Niels Kjems kom hun i 1922 til Sydslesvig, hvor Niels Kjems optog sin gerning som vandrelærer. Sammen byggede de Husflidsgården i Harreslev, hvor Anna Kjems samlede egnens kvinder for at dygtiggøre dem i husflid og håndarbejde. Anna Kjems store kærlighed til kniplingekunsten betød, at mange kvinder på egnen kom til at stifte bekendtskab med denne ædle form for husflid. Anna Kjems arbejdede med husflid til det sidste. Da synet svigtede tog hun grovere materialer i brug, bl.a. flettede hun høstbindegarn, hvilket der kom rene kunstværker ud af.

Anna Kjems var en inspirerende kvinde, der kunne give til andre af sin rigdom på ideer og tanker og af sin styrke. Hun havde ualmindelige evner på det skabende område, som hun kunne udnytte gennem hele sit liv til glæde for sine medmennesker. Disse evner har været en stor inspiration for arbejdet i Den Slesvigske Kvindeforening. Her var Anna Kjems formand fra 1933 til 1953. Det var to årtier der stillede store krav til dem, der ikke lod sig rive med af nazismen. Der var brug for et fast ståsted, næstekærlighed, mod og sammenhold. Alt dette magtede Anna Kjems samtidigt med at hun holdt utallige foredrag både her og i Danmark. Anna Kjems var åndsfrisk lige til det sidste. Hun fik læst nyhederne højt fra Flensborg Avis og fulgte livligt med i tiden.

G.

Peter Kragelund Frederiksberg

Formanden for Slesvig-Ligaen i en menneskealder, overlærer Peter Kragelund, Frederiksberg, Ridder af Dannebrog døde den 29. maj 1990, 80 år gammel. Med hans død har den danske folkedel i Sydslesvig mistet en af sine allerbedste venner. Peter Kragelund var gårdmandssøn fra Sommersted og voksede op i et dansk hjem i den tyske tid. Han tog lærereksamen fra Tønder Seminarium. I København tog han studentereksamen og læste tysk på universitetet. Fra 1939 til sin pensionering i 1980 var han ansat ved Københavns Skolevæsen.

I seminarieårene havde han stiftet bekendtskab med Claus Eskildsen og blev i 1945 medlem af Slesvig-Ligaen. To år senere blev han dens formand og varetog dette hverv helt frem til sin død. Slesvig-Ligaens og Peter Kragelunds navne vil for altid være knyttet til det danske skolearbejde i området syd for Slien-Dannevirke, dengang kaldet Sydslesvigs 38. breddegrad, hvor den danske stat ikke ville yde økonomisk støtte til mindretalsformål. Her nede satte Slesvig-Ligaen sine tydelige spor på Sydslesvigkortet. Den fik bygget den danske skole i Egernførde, den medvirkede ved bygningen af skolen i Risby og senere en børnehave sammesteds. Det var også Slesvig-Ligaen, der sørgede for købet af Paludanushuset i Frederiksstad.

Overlærer Peter Kragelund har altid anset det danske virke i Sydslesvig som en kulturel styrkeprøve, som en bastion mod tysk indflydelse sydfra. Under hans ledelse medvirkede Slesvig-Ligaen til meget synlige fremskridt til værn for dansk kultur ved sydgrænsen, ligesom den på hjemmefronten spredte oplysning om Sydslesvig i Danmark. Peter Kragelund og hans hustru, der døde få måneder tidligere, levede med i alt hvad der skete inden for det danske mindretal. Begge havde de en stor berøringsflade ud mod det danske Sydslesvig, og begge opfattede de deres regelmæssige besøg i landsdelen som årets højdepunkter.

G .

Chresten Findahl

Skærbæk

Efter lang tids tiltagende sygdom døde Skærbæks tidligere borgmester, fabrikant Chresten Findahl, den 16. januar 1990. 69 år gammel.

Findahl, der oprindeligt hed Findahl Brodersen, blev født på Kastrup Fælled ved Gram den 20. august 1920. Efter konfirmationen kom han i snedkerlære. I 1938 var han udlært, og året efter flyttede han til Skærbæk, hvor han blev svend hos Magnus Christensen. Under krigen deltog han i modstandsbevægelsen.

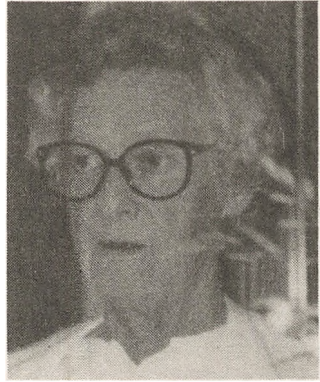
I 1946 oprettede han en selvstændig snedkervirksomhed, og samme år blev han gift med Hansigne. Forretningen flyttede fra Tøndervej til Storegade, hvor Findahl drev møbelforretning og snedkeri.

I 1961 flyttede virksomheden til de nye fabriksbygninger på Tøndervej, hvor Findahls spisestuestole produceres. Der laves over 100.000 stole om året, hvoraf de fleste går til eksport. Fabrikken drives nu af sønnen Orla Findahl.

Chresten Findahl var formand for Håndværker- og handelsstandsforeningen fra 1957 til 1965. I 1962 blev han som konservativ valgt ind i sognerådet, hvor han straks blev formand. Ved kommunesammenlægningen i 1970 blev han den første borgmester i Skærbæk kommune, og den post beholdt han til 1974. I de følgende fire år var han formand for teknisk udvalg. 1962-70 var han tillige medlem af Tønder amtsråd.

Han gik ud af politik i 1978. To år senere blev han ramt af sygdom, og derefter førte den tidligere så aktive mand en stille tilværelse.

H. E. Sørensen

Karen Knudsen

Bylderup-Bov

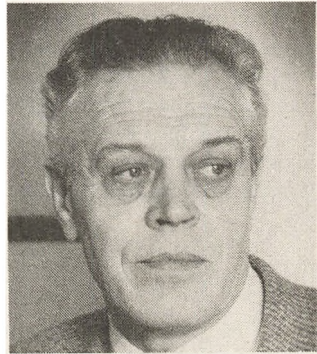
Karen Knudsen, født Thomsen, fødtes i Vilsbæk, Holbøl sogn den 3. april 1920 og døde i Bylderup-Bov den 30. juni 1990.

Hun tog realeksamen fra Tinglev realskole, blev uddannet som lærer på Tønder Statseminarium 1937-41 og supplerede uddannelsen med et kursus på Snoghøj gymnastikhøjskole. Karen Knudsen virkede som vinterlærer i Plovstrup, umiddelbart nord for Kongeåen og ved Frøslev-Padborg skole 1942-46, hvorefter hun blev gift med agronom Hardy Knudsen i Store Jyndevad 1946. Her virkede hun som vikar ved skolen og var lærer i Eggebæk 1948-55 og blev afholdt af såvel forældre som elever, som en dygtig, venlig og samvittighedsfuld lærer. Da ægtefællen blev forstander for Statens Forsøgsgård i Borris og leder af landbrugsskolen dér, tog hun sin afsked og blev husmoder på skolen i Vestjylland. Ægteparret vendte tilbage til Store Jyndevad i 1959 og mens Hardy Knudsen virkede som borgmester i Tinglev kommune 1982-89, virkede Karen Knudsen som lærer på Tinglev skole. Afdøde havde flere tillidshverv, bl.a. var hun i en årrække et særdeles aktivt medlem af bestyrelsen for Slogs Herreds Husholdningsforening. De seneste år var Karen Knudsen plaget af sygdom, men bar modgangen med oprejst pande og stilfærdig resignation. Hun fik lov til at tjene sit hjem og sit folk til det sidste – en lykkelig lod for en kvinde med så gode evner.

J.K.L.

G.

Hans Bonde Møller Skærbæk

Ganske pludselig døde Skærbæks borgmester, Hans Bonde Møller, på sit kontor på Skærbæk rådhus den 17. januar 1990, kun få dage efter at han havde indledt sin tredje periode som kommunens førstemand.

Bonde Møller, der kun blev 56 år, fødtes den 28. marts 1933. Han var landmandssøn fra Gejlbjerg i Vodder sogn, og efter landbrugsuddannelse, bl.a. på Kærgård landbrugsskole, overtog han efter brylluppet med Thilde fødegården i forpagtning i 1960 og to år senere som ejer.

I 1966 blev den aktive og opvakte unge landmand indvalgt i Vodder sogneråd, og efter kommunesammenlægningen i 1970 kom han i 1974 i Skærbæk byråd, valgt af Venstre. Her var han 1978-82 formand for teknisk udvalg, hvorefter han overtog borgmesterposten efter Johannes Hamann. Han stod for en samarbejdslinie mellem byrådets forskellige grupper og forstod at skabe både sammenhold og et godt arbejdsklima i byrådet, hvilket også blev stærkt fremhævet i mindeordene ved hans død.

Han betragtede borgmesterhvervet som et fuldtidsjob, der ikke nødvendigvis sluttede ved arbejdstids ophør. Talrige er de møder, han deltog i også om aftenen, hvilket måske var med til at slide ham op alt for tidligt. Arbejdet levnede ham derfor ikke megen tid til fritidsinteresser, men han holdt af hyggelige sammenkomster og et spil skat i gode venners lag. Men først og fremmest var han et familiemenneske. Kort før sin død havde han givet gården videre til næste generation og selv opført »aftægtshuset« ved landevejen et par hundrede meter derfra.

Bonde Møller var historisk interesseret ud over det almindelige. Derfor var han også sammen med Thilde en hyppig gæst ved Historisk Forenings arrangementer ligesom han fra første færd gik aktivt og energisk ind for oprettelsen af Skærbækegnens Museum. Han var med i det forberedende udvalg og senere i bestyrelsen til sin død.

I 1985 udtalte han, at oprettelsen af museet var det glædeligste, han havde været med til som borgmester.

Han havde altid sat sig godt ind i sagerne, og han forstod med små tørt humoristiske bemærkninger at sætte tingene på plads. Man behøvede ikke at være enig med Bonde Møller for at være ven med ham, men man vidste, hvor man havde ham. For ham var et ord et ord, og man kunne altid komme til ham. Kontordøren stod åben, og telefonen svarede også uden for arbejdstid.

H. E. Sørensen

ALMANAKKENS HÅNDBOG

Sønderjysk vejviser

Forslag til supplering af vejviseren modtages gerne.

*Sprogforeningens Almanak:
Ingolf Haase, Slotsgaden 28, 6270 Tønder.
Telefon 74 73 85 69*

DET DANSKE KONGEHUS

MARGRETHE II, Danmarks Dronning, født 16. april 1940, succederede 14. januar 1972, gift 10. juni 1967 med prins *Henrik* af Danmark, født greve de Laborde de Monpezat, født 11. juni 1934.

Sønner: 1) *Frederik André Henrik Christian*, født 26. maj 1968. 2) *Joachim Holger Waldemar Christian*, født 7. juni 1969.

Søstre: 1) *Benedikte Astrid Ingeborg Ingrid*, født 29. april 1944, gift 3. februar 1968 med *Richard Casimir Karl August Konstantin*, prins til Sayn-Wittgenstein-Berleburg, født 29. oktober 1934. Børn: a) *Gustav Frederik Philip Richard*, født 12. januar 1969. b) *Alexandra Rosemarie Ingrid Benedikte*, født 20. november 1970. c) *Nathalie Xenia Margareta Benedikte*, født 2. maj 1975. 2) *Anne-Marie Dagmar Ingrid*, født 30. august 1946, gift 18. september 1964 med Hans Majestæt *Konstantin*, forhen Hellenernes konge, født 2. juni 1940.

Moder: Dronning *Ingrid Victoria Sofia Louise Margareta*, født Sveriges prinsesse, født 28. marts 1910, gift 24. maj 1935 med *Kong Frederik IX*, født 11. marts 1899, død 14. januar 1972.

Farbroder: Arveprins *Knud Christian Frederik Michael*, født 27. juli 1900, død 14. juni 1976, gift 8. september 1933 med *Caroline-Mathilde Louise Dagmar Christiane Maud Augusta Ingeborg Thyra Adelheid* (se nedenfor). Datter: *Elisabeth Caroline-Mathilde Alexandrine Helena Olga Thyra Feodora Estrid Margarethe Désirée*, født 8. maj 1935.

Farfaders broders børn: a) *Caroline-Mathilde Louise Dagmar Christiane Maud Augusta Ingeborg Thyra Adelheid*, født 27. april 1912, gift 8. september 1933 (se ovenfor), b) *Gorm Christian Frederik Hans Harald*, født 24. februar 1919.

Farfaders farbroders børn: 1) *Axel Christian Georg*, født 12. august 1888, død 14. juli 1964, gift 22. maj 1919 med *Margaretha Sofia Lovisa Ingeborg*, født Sveriges prinsesse, født 25. juni 1899, død 4. januar 1977. Søn: *Georg Valdemar Carl Axel*, født 16. april 1920, gift 16. september 1950 med *Anne Fereolith Fenella*, født Bowes-Lyon, født 4. december 1917, død 26. september 1980. 2) *Margrethe Francoise Louise Marie Helene*, født 17. september 1895, gift 9. juni 1921 med *Renatus Karl Maria Joseph*, prins af Bourbon-Parma, født 17. oktober 1894, død 30. juli 1962.

REGERING OG FOLKETING

Ministeriet Poul Schlüter

Statsminister	<i>Poul Schlüter (K)</i>
Udenrigsminister	<i>Uffe Ellemann-Jensen (V)</i>
Finansminister	<i>Henning Dyremose (K)</i>
Økonomiminister	<i>Niels Helveg Petersen (R)</i>
Skatteminister	<i>A. Fogh Rasmussen (V)</i>
Forsvarsminister	<i>Knud Enggaard (V)</i>
Undervisnings- og forskningsminister	<i>Bertel Haarder (V)</i>
Justitsminister	<i>Hans Engel (K)</i>
Indenrigsminister og minister for nordisk samarbejde	<i>Thor Pedersen (V)</i>
Boligminister	<i>Agnete Laustsen (K)</i>
Landbrugsminister	<i>Laurits Tørnæs (V)</i>
Energiminister	<i>Jens Bilgrav-Nielsen (R)</i>
Kulturminister	<i>Ole Vig Jensen (R)</i>
Miljøminister	<i>Lone Dybkjær (R)</i>
Socialminister	<i>Aase Olesen (R)</i>
Kirke- og kommunikationsminister	<i>Torben Rechendorff (K)</i>
Trafikminister	<i>Knud Østergaard (K)</i>
Fiskeriminister	<i>Kent Kirk (K)</i>
Arbejdsminister	<i>Knud E. Kirkegaard (K)</i>
Industriminister	<i>Anne Birgitte Lundholt (K)</i>
Sundhedsminister	<i>Else Larsen (V)</i>

Folketingsvalget den 10. maj 1988

Stemmeprocent 85,8

Socialdemokratiet	992.682	stemmer	55	mandater
Radikale Venstre	185.707	stemmer	10	mandater
Konservative Folkeparti	642.048	stemmer	35	mandater
Socialistisk Folkeparti	433.261	stemmer	24	mandater
De Grønne	44.960	stemmer	0	mandater
Kommunistisk Parti	27.439	stemmer	0	mandater
Centrum Demokraterne	155.464	stemmer	9	mandater
Fælles Kurs	63.263	stemmer	0	mandater
Kristeligt Folkeparti	68.047	stemmer	4	mandater
Venstre	394.190	stemmer	22	mandater
Venstresocialisterne	20.303	stemmer	0	mandater
Fremskridtspartiet	298.132	stemmer	16	mandater
Udenfor partierne	3.633	stemmer	0	mandater
Blanke	18.222	stemmer		
Ugyldige	5.300	stemmer		
<hr/>				
I alt	3.352.651	stemmer	175	mandater
Færøerne			2	mandater
Grønland			2	mandater
			<hr/>	
			179	mandater

Stemmetal i Sønderjyllands amtskreds den 10. maj 1988

Stemmeprocent 85,3

Socialdemokratiet	46.124	stemmer	3	mandater
Radikale Venstre	7.071	stemmer	0	mandater
Konservative Folkeparti	33.382	stemmer	2	mandater
Socialistisk Folkeparti	10.961	stemmer	1	mandater
De Grønne	1.607	stemmer	0	mandater
Kommunistisk Parti	538	stemmer	0	mandater
Centrum Demokraterne	6.058	stemmer	0	mandater
Fælles Kurs	2.278	stemmer	0	mandater
Kristeligt Folkeparti	4.200	stemmer	0	mandater
Venstre	26.340	stemmer	1	mandater
Venstresocialisterne	387	stemmer	0	mandater
Fremskridtspartiet	19.481	stemmer	1	mandater
I alt	158.427	stemmer	8	mandater

Valgt i Sønderjyllands amtskreds

Socialdemokratiet: J. K. Hansen, fhv. minister
Poul Qvist Jørgensen, afdel.led.
Svend Taanquist, labor.mest.

Konservative Folkeparti: Kaj Ikast, major
Jens P. Rønholdt, gårdejer

Socialistisk Folkeparti: Inger Harms, kontorassistent

Venstre: Peder Sønderby, gårdejer

Fremskridtspartiet: Jan Køpke Christensen, lærer

Undervisningsministeriets udvalg vedrørende danske kulturelle anliggender i Sydslesvig

(Beskikkelse af 11. december 1987 – efter folketingsvalget den 8. september 1987)

V	folketingsmedlem, gårdejer
Peder Sønderby (formand),
Ørderup,
6520 Toftlund	S	folketingsmedlem
J. K. Hansen
Dybbøløstenvej 23,
6400 Sønderborg
SF	viceamtsskatteinspektør
Rolf Lütken,
Vodroffstværgade 5 C,
1909 Frederiksberg C	R	seminarielektor
Niels Erik Tyge,
Carstensgade 22,
6270 Tønder
C	direktør, cand. polit.
E. Haunstrup Clemmensen,
Gl. Vartovvej 19,
2900 Hellerup		sekretær:
kontorchef C. E. Laurrup,
Undervisningsministeriet,
Direktoratet for de videre-
gående uddannelser,
Frederiksholms Kanal 26,
1220 København K.
tlf.: 31 92 54 37.
Z	landbrugstekniker
Bernd Carstensen,
Nørrevej 32,
6280 Højer		

AMT OG KOMMUNER

Sønderjyllands statsamt

Statsamtmand

Ole Perch Nielsen
H. P. Hanssensgade 42,
6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 12 36. Kontortid: 10-14.30.
torsdag dog 10-17. Lørdag lukket.

Tilsynsrådet for Sønderjyllands amt

H. P. Hanssensgade 42,
6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 12 36. Kontortid: 10-14.30,
torsdag dog 10-17. Lørdag lukket.

Sønderjyllands amtskommune

Amtsgården, Skelbækvej 2,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 50 50.

Amtsborgmester: Kresten Philipson.
Amtskommunaldirektør: Finn Hansen.

Kort over Sønderjyllands amt

Amtsrådsmedlemmer pr. 1. januar 1990

- V Kresten Philipson, amtsborgmester, gårdejer, »Lundtoftbjerg«, 6200 Aabenraa.
- V Helge Jensen, 1. viceamtsborgm., overlærer, Landevejen 34, Døstrup, 6780 Skærbæk.
- A Dycke Hoff, 2. viceamtsborgmester, distriktsmontør, Farversmøllevej 125, 6200 Aabenraa.
- A Heine Andersen, lærer, Birkevænget 2, Abild, 6270 Tønder.
- Z Svend Aage Bek, campingpladsejer, Arnbjergvej 49 6430 Nordborg.
- A Karen Bertelsen, sygehjælper, Frejasvej 12, 6070 Christiansfeld.
- V Arne Buhrkal, gårdejer, Vråvej 4, Øster Lindet, 6630 Rødding.
- V Jens Børsting-Andersen, reg. revisor, Vinkølvvej 15, Rørkær, 6270 Tønder.
- A Per Friis, lærer, Færgevej 71, 6100 Haderslev.
- Q Knud Erik Hansen, forstander, Talind 1, I, 6560 Sommersted.
- A Knud Tejlgård Jensen, skoleinspektør, Rosenvej 29, Ullerup, 6400 Sønderborg.
- S Hans Christian Jepsen, landmand, Almstrupvej 71, Almstrup, 6360 Tinglev.
- A Christian P. Johannsen, skoleinspektør, Nyboder 41, 6520 Toftlund.
- C K. M. Laursen, major, Grønlandsvej 39, 6100 Haderslev.
- V Regnar Liboriussen, borgmester, Almstedskov 7, 6440 Augustenborg.
- A Hans Egon Madsen, toldbetjent-formand, Gammel Aabenraavej 31, 6400 Sønderborg.
- V Tage Madsen, lærer, Surrerøj 18, 6372 Bylderup Bov.
- C Eva Nielsen, rektor, Jørgensgård 36, 6200 Aabenraa.
- F Jan Nøjsen, overassistent, Simmerstedvej 62, 6100 Haderslev.
- A Erik Oksborg, konsulent, Egevej 6, Hammelev, 6500 Vojens.
- V Anton Madsen Paulsen, førstelærer, Ribelandevej 32, Enderupskov, 6510 Gram.
- A Bent Krogh Petersen, skolepsykolog, Pileløkke 36, 6310 Broager.
- Z Inge Refshauge, lokalredaktør, Klør-fire 14, Brunsnæs, 6310 Broager.
- A Erik Schmidt, formand, Gramsmosevej 23, Asserballekov, 6440 Augustenborg.
- C Sven Tarp, installatør, Jernbanesvinget 7, 6392 Bolderslev.
- A Bente W. Tietlje, distriktssekretær, Skovtoften 2, Havnbjerg, 6430 Nordborg.
- V Asger Tygesen, lærer, Engeriis 26, 6534 Agerskov.
- V Grete Zachariassen, husmor, Mølmark 27, 6310 Broager.
- V Edith Aalling, husmor, Selskærvej 5 6560 Sommersted.

Amtsprogramrådet 1990

*Liberalt Oplysnings Forbund,
Løgumkloster*

Hans Erik Jensen, Mølleparken 25,
6240 Løgumkloster.

Socialistisk Folkeparti, Sønderjyllands amt
Erik Kristensen, Kærvej 9, Sommersted,
6500 Vojens.

Bund Deutscher Nordschleswiger
Gerhard Mammen, Søndervænget 68,
Hellevad, 6230 Rødekre.

Konservativ Ungdom i Sønderjylland
Kim Lykke Sørensen, Mølby 17,
6400 Sønderborg.

LO Sønderjyllands amt
Agnes Nielsen, Møllebakken 22,
Svenstrup, 6430 Nordborg.

*Arbejdernes Oplysningsforbund,
Sønderjyllands amt*
John Lauridsen, Bjerndrup Bygade 4,
6070 Christiansfeld.

Sydslesvigsk Forening
Ernst Vollertsen, Seekamp 19,
D-2381 Lürschau.

FOF-Sønderjylland
Marie Olsen, Kyshøj 12, 6470 Sydals.

De danske Husmandsforeninger m.fl.
Elisabeth Prah, Tønder Landevej 12,
6240 Løgumkloster.

*Det Konservative Folkeparti
Sønderjylland*
Karlo Christensen, Nygade 13,
6270 Tønder.

Arbejdernes Radio- og Fjernsynsforbund
V. P. Leonhardt, Carstensgade 90,
6270 Tønder.

Kristelig Lytter- og Fjernseerfond
Gerda Skov, Røddingvej 5,
Brændstrup, 6510 Gram.

*Idrættens Samarbejdsudvalg
for Sønderjyllands amt*
Ingolf Skousen, Mågevej 2, 6500 Vojens.

Socialdemokratiet, Aabenraa kommune
Ena Drimer, Brunbjergvej 60,
Løjt Kirkeby, 6200 Aabenraa.

Amtsrådsmedlem
Grete Zachariassen, Mølmark 27,
6310 Broager.

Amtsrådsmedlem
Bent Krogh Petersen, Pilelykke 36,
6310 Broager.

Kommuner i Sønderjyllands amt

- Augustenborg kommune,**
6440 Augustenborg. Tlf. 74 47 15 82.
Borgmester: Regnar Liboriussen.
Kæmner: Martin Thomsen.
- Bov kommune, 6330 Padborg.**
Tlf. 74 67 00 67.
Borgmester: Preben Johannsen.
Kommunaldirektør: Bent Sørensen.
- Bredebro kommune, 6261 Bredebro.**
Tlf. 74 71 16 50.
Borgmester: Lauge Jepsen.
Kommunaldirektør: Gert Hörn.
- Broager kommune, 6310 Broager.**
Tlf. 74 44 10 33.
Borgmester: Jørn Lehmann Petersen.
Kæmner: Knud Møller.
- Christiansfeld kommune,**
6070 Christiansfeld.
Tlf. 74 56 14 05.
Borgmester: Holger Hansen.
Kommunaldirektør: Else Mariegaard.
- Gram kommune, 6510 Gram.**
Tlf. 74 82 21 31.
Borgmester: Hans Peter Geil.
Kommunaldirektør:
Keld Bræchner Nielsen.
- Gråsten kommune, 6300 Gråsten.**
Tlf. 74 65 12 30.
Borgmester: Peter Friis Brodersen.
Kommunaldirektør: Ejner Stølling.
- Haderslev kommune,**
6100 Haderslev. Tlf. 74 22 23 24.
Borgmester: Gunnar Nielsen.
Kommunaldirektør: Poul Johansen.
- Højer kommune, 6280 Højer.**
Tlf. 74 78 23 27.
Borgmester: Knud Hansen.
Kæmner: Thomas Uhre Knudsen.
- Lundtoft kommune, Felsted,**
6200 Aabenraa. Tlf. 74 68 55 11.
Borgmester: P. M. Buus Madsen.
Kommunaldirektør: Jens Bundesen.
- Løgumkloster kommune,**
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 45 11.
Borgmester: Hans Jessen Hansen.
Kommunaldirektør: Hans Holt.
- Nordborg kommune, 6430 Nordborg.**
Tlf. 74 45 46 47.
Borgmester: J. Møller Madsen.
Kæmner: Anton Nielsen.
- Nørre-Rangstrup kommune,**
6520 Toftlund. Tlf. 74 83 19 34.
Borgmester: Birte Thyssen.
Kommunaldirektør:
Mathias M. Achner.
- Rødding kommune, 6630 Rødding.**
Tlf. 74 84 21 61.
Borgmester: Peter Holst.
Kommunaldirektør:
Normann Pedersen.
- Rødekro kommune, 6230 Rødekro.**
Tlf. 74 66 28 75.
Borgmester: Erik Larsen.
Kommunaldirektør: Ervin Mølgård.
- Skærbæk kommune, 6780 Skærbæk.**
Tlf. 74 75 22 11.
Borgmester: Peter A. Petersen.
Kommunaldirektør: H. Thomasen.
- Sundeved kommune, Avnbølvej 12,**
Ullerup, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 46 12 16.
Borgmester: Ruth Jørgensen.
Kæmner: Erik Petersen.
- Sydals kommune, Skovsholm 1,**
Hørup, 6470 Sydals.
Tlf. 74 41 52 20.
Borgmester: Jens Peter Kock.
Kæmner: Poul-Erik Johansen.
- Sønderborg kommune,**
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 93 00.
Borgmester: Ingolf Winzor.
Kommunaldirektør:
cand. jur. Henning Neerhøj.

Tinglev kommune, Tinglev Midt 2,
6360 Tinglev. Tlf. 74 64 40 39.
Borgmester: Thorkild Dahl Nielsen.
Kommunaldirektør:
cand. jur. Morten Knudsen.

Tønder kommune, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 18 10.
Borgmester: Kurt Johansen.
Kommunaldirektør: Egon Nielsen.

Vojens kommune, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 07 54.
Borgmester: Nis Mikkelsen.
Kommunaldirektør: Mogens Olsen.

Aabenraa kommune, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 12 00.
Borgmester: Jørgen Witte.
Kommunaldirektør: Ehlerl B. Nielsen.

Kommuneforeningen
i Sønderjyllands amt.
Kommunekontoret, 6630 Rødding.
Tlf. 74 84 21 61.
Formand: Borgmester Nis Mikkelsen.
Sekretær:
Fhv. kommunaldirektør Carlo Jensen.

*Hele dette område af
Sønderjylland får
Deres annonce at se
hver torsdag.*

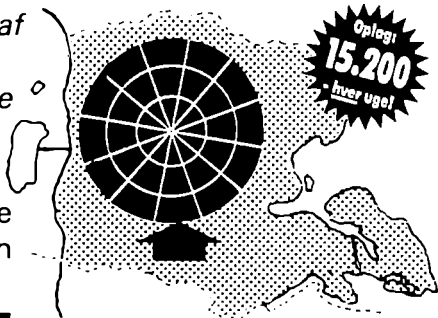
– Det er én af
grundene til, at flere
og flere ser fordelene
ved at annoncere i

ugeavisen

for MIDTSØNDERJYLLAND

Vestergade 35 · 6520 Toftlund

Telefon 74 83 19 90 – Telefax 74 83 20 91

FORENINGER, ORGANISATIONER, INSTITUTIONER M. V.

Nationale og historiske foreninger m. v.

Sprogforeningen

Folkeshjem, Haderslevvej 7, Aabenraa.

Tlf. 74 62 11 50.

Kontortid: Tirsdag 13-17.

Sekretær: Lis Mågård.

Bestyrelse:

Formand: O.bibliot. Jørgen Mågård,
Svangkærvej 9, Smedeby, 6340 Kruså.
Tlf. 74 67 21 14 eller 74 67 34 54.

Skoleleder Sigfred Andresen,
Mühlendamm 7, D-2257 Bredstedt
(Sydslesvig). Tlf. 009 49 4671 - 42 57.

Sognepræst Th. Heick,
Kirkepladsen 3, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 12 27.

Lektor Klaus Eggert Hansen,
Havgyden 41, Bæk, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 56 92 69.

Vandrelærer Volker Bock,
Meiereistrasse 7,
D-2381 Thumby.
Tlf. 009 49 462 - 37 189.

Dommer Ditlev Nielsen,
Sundquistsgade 36, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 43 01 81.

Adjunkt Karen Margrethe Pedersen,
Tjørnevej 8, 6780 Skærbæk.
Tlf. 74 75 13 20.

Skoleforeningen

Formand: Gdr. Hans Schmidt,
»Sandet« 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 41 08.

Næstformand: Elsebeth Schmidt,
Tanderupgård, 6760 Ribe.

Kasserer: Bankass. Hanne Clausen,
Sydbanks afdeling, 6270 Tønder.

Sekretær: Fhv. gdr. Jens Friis Styrk,
Catharinasvej 22, Visby,
6261 Bredebro. Tlf. 74 78 32 81.

Grænseforeningen

Kontor: Peder Skrams Gade 5,
Postadr.: Postboks 1530,
1020 København K. Tlf. 33 11 30 63.

Formand: Amtsskolekonsulent
Viggo Witt-Hansen, Rugvænget 16,
6600 Vejen. Tlf. 75 36 06 12.

Direktør Niels Henriksen.

Haderslev Vestre kreds:
Formand: Sigrud Andersen,
Rangstrupvej 20, 6534 Agerskov.
Tlf. 74 83 31 56.

Haderslev Østre kreds:
Formand: Driftsleder Aage Madsen,
Langkær 11 a, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 16 24.

Aabenraa kreds:
Formand: Skoleinspektør Ove Nissen,
Dalsmark 3, Rinkenæs,
6300 Gråsten. Tlf. 74 65 07 45.

Sønderborg kreds:
Formand: Revalideringschef
Sv. A. Hellesen, Kastanieallé 24 a,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 49 13.

Tønder kreds:
Formand: Bagermester Chr. Buch,
Vinklen 12, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 51 64.

Grænseegnens Arbejdsudvalg

Formand: Lærer Knud Nielsen,
Toften 4, 6261 Bredebro.
Tlf. 74 71 12 31.

Sekretær: Lærer Tage Madsen,
Surrerøj 18, Bylderup.
6372 Bylderup. Tlf. 74 76 21 27.

Slesvigsk Samfund

Formand: Læge Frode Gam,
Valhøjsalle 34, 2610 Rødovre.
Tlf. 31 70 38 38.
Kontor: Kapelvej 17, 3. th.,
2200 København N. Tlf. 31 35 63 37.

Den Nordslesvigske Kvindeforening

Formand: Fru Mette Julius,
Algade 68, Frifelt, 6780 Skærbæk.
Tlf. 74 75 72 34.
Næstformand: Lis Lydixen,
Københoved Skovvej 12, 6600 Vejen.
Kasserer: Ingrid Wind,
Fennevej 5, 6270 Tønder.
Sekretær: Ester Jessen,
Bovlundbjergvej 10, 6535 Branderup J.
Hvilehjemmet: Havnebyvej 119,
6791 Kongsmark, Rømø.
Tlf. 74 75 52 14.

Historisk Samfund for Sønderjylland

Sekretariat og ekspedition:
Landsarkivet, Haderslevvej 45,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 46 83.
Åbningstid: 9-13, lørdag lukket.
Forretningsudvalg: Formand: landsarkivar Hans H. Worsøe, Aabenraa.
Næstformand: rektor Knud Fanø, Flensborg.
Kasserer: afdelingsleder Rasmus Callesen, Aabenraa.
Sekretær: Redaktør Jørn Buch, Haderslev.
Redaktionsadresser:
Sønderjyske Årbøger:
Artikelforfatter: Lars N. Henningsen,
Studieafd. Dansk Centralbibliotek,
6340 Kruså. Tlf. 009 49 461 17953.
Øvrige stof: Knud Fanø, Gertrudens-
strasse 1, Postboks 147,
6340 Kruså. Tlf. 009 49 461 52 795.
Sønderjysk Månedsskrift:
Henrik Fangel, Institut for sønderjysk
lokalhistorie, Haderslevvej 45,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 58 60.

Skriftrækken:

Hans Schultz Hansen, Landsarkivet,
Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 58 58.

Amtsudvalgsformænd:

Lærer Aksel Gyldenkærne,
Hjerndrup (Haderslev amtskreds).
Lærer Peter Madsen, Løgumkloster,
(Tønder amtskreds).
Overlærer Hans H. Bang, Bov
(Aabenraa amtskreds).
Regnskabschef Henning Mathiesen,
Sønderborg (Sønderborg amtskreds).
Dr. Johann Runge, Flensborg
(Sydslesvig).

Øvrige medlemmer af styrelsen:

Stiftamtmand O. Perch-Nielsen.
Museumspædagog Inge Adriansen,
Sønderborg.
Arkivar Bjørn Poulsen,
Flensborg.
Højskolelærer Erik Lindsø,
Danebod Højskole.
Arkivar Henrik Becker-Christensen,
Aabenraa.

Historisk Samfund for Als og Sundeved

Formand: Forstander Boye Andersen,
Storegade 84, 6430 Nordborg.
Tlf. 74 45 46 63.
Sekretær: Museumsinspektør
J. Slettebo, Sønderborg Slot,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 25 39.

Dansk Slægtsgaardsforening

v/ Torp Friis Møller,
Aarslevvej 4, Aarslev,
6230 Rødekro. Tlf. 74 66 66 97.

Det unge Grønseværn (D. N. U.)

Formand: Revalideringschef
Sv. A. Hellesen, Kasianie Allé 24 a,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 49 13.
Næstformand: Gdr. Poul la Cour Møller,
Højbjerggaard, Fjordvej 7, Bækken,
6300 Gråsten. Tlf. 74 65 81 65.

Sønderjydske Forsamlingshusforening

Formand: Hans Christian Hansen,
Havstedvej 33, Ravsted,
6372 Bylderup-Bov. Tlf. 74 64 74 71.

Næstformand: Boy Nissen,
Sønderbyvej 14, Møgeltønder,
6270 Tønder. Tlf. 74 73 83 50.

Kasserer: Holger Bonde,
Lysmosen 34, Marstrup,
6100 Haderslev. Tlf. 74 57 52 74.

Sekretær: Karen Christensen,
Bøgevangen 9, 6541 Bevtoft.
Tlf. 74 54 43 49.

Landsforeningen af Forsamlingshuse i Danmark

Formand: Lars Barkholdt,
Gåsemosen 7, Snave 5683 Hårby.
Tlf. 64 77 14 40.

Næstformand: Hans Chr. Hansen,
Havstedvej 33, Ravsted,
6372 Bylderup-Bov. Tlf. 74 64 74 71.

Institut for Grænseregionsforskning

Persillegade 6, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 55 50.
Direktør Johan Peter Noack.

Humanistisk forskningsleder:
mag.art. Henrik Becker-Christensen

Samfundsvidenskabelig forskningsleder:
cand.polit. Christian Hansen.

Naturhistorisk Forening for Sønderjylland

Formand: Cand. scient. Vagn Heckmann,
Rosenbakken 109, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 27 65.

Dansk Kvindesamfund

Kontakt: Marie Nissen,
Lembckesvej 33, 3, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 46 81.

Slægtshistorisk Forening Sønderjylland

Formand: Jørgen Wangel,
Mosevang 29, Ulkebøl,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 75 33.

Sønderjydske Idrætsforening

Formand: Ingolf Skousen,
Mågevej 2, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 28 48.

1. næstformand: Henning Balle,
Skovby Lundvej 1, Vedsted,
6500 Vojens. Tlf. 74 54 51 64.

2. næstformand og formand for
Fælles kursusudvalg: Svend
Kristiansen, Østerbyvej 32, Østerby,
6280 Højer. Tlf. 74 76 32 15.

Formand for skydning: Kurt Brommann,
Havretoften 21, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 16 20.

Formand for gymnastik:
Anne Grethe Cornelsen,
Bøgelhusvej 7, 6360 Tinglev.
Tlf. 74 64 81 80.

Formand for folkedans:
Jørgen H. Nissen, Hjartbro Byvej 8,
6541 Bevtoft. Tlf. 74 51 43 92.

Formand for idrætsudvalget:
Ole Jørgensen, Løgumklostervej 4,
6261 Bredebro. Tlf. 74 71 18 37.

Foreningen er delt i 5 hovedkredse.

Formænd:
Midsønderjyllands hovedkreds:
John Petersen, Bovlund
Nymarksvej 1, 6534 Agerskov.
Tlf. 74 83 35 55.

Haderslev østeramt:
Helge Moosmann,
Hjort Lorensensvej 47, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 14 43.

Aabenraa hovedkreds:
Lyng Kjeldsen, Højskolevej 4 D,
Rønshoved, 6340 Kruså.
Tlf. 74 60 85 51.

Sønderborg hovedkreds:
Niels Nielsen, Nørremark 20,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 82 51.

Tønder hovedkreds:
Svend Kristiansen, Østerbyvej 32,
Østerby. 6280 Højer. Tlf. 74 76 32 15.

Røddingegnens Gymnastik- og Ungdomsforening

Formand: Folmer Pedersen,
Nyvej 16, 6660 Lintrup.
Tlf. 74 85 51 22.

Forretningsfører: Anna Bruun,
Skovvænget 17, 6630 Rødding.
Tlf. 74 84 10 17.

Formand for håndboldudvalget:
Svend Åge Ricksen, Bakkevænge 20,
Ø. Lindet, 6630 Rødding.
Tlf. 74 84 61 30.

Formand for folkedanseudvalget:
Ole Sørensen, Lauenborgvej 11,
Stenderup, 6630 Rødding.

Formand for gymnastikudvalget:
Kirsten Madsen, Skodborgvej 7,
Langetved, 6630 Rødding.
Tlf. 74 83 72 63.

Formand for volleyballudvalget:
Jørgen Mølgård, Stahøjvej 1, Hjerting,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 29 93.

Formand for svømmeudvalget:
Joan Andersen, Holtevej 16,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 26 45.

Formand for klub- og mødeudvalg:
Ejgil Christensen,
Landboelsgade 4, Ø. Lindet,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 63 26.

Bund deutscher Nordschleswiger

Deutsches Generalsekretariat,
Vestergade 30, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 38 33.

Formand: Landmand Gerhard Schmidt,
Ladegårdskov, 6300 Gråsten.
Tlf. 74 65 18 90.

Generalsekretær: Peter Iver Johannsen.

Deutscher Jugendverband für Nordschleswig

Vestergade 30, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 38 45.

Formand: Lærer Carl Fr. Tåstensen,
Holmevej 15, Øster Højst,
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 77 51 53.

Forretningsfører: Knut Lippert.

Deutscher Schul- und Sprachverein für Nordschleswig

Jørgensgård 5, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 41 03.

Formand: Landmand Andreas Bucka,
Hostrupvej 32, 6270 Tønder.
Tlf. 74 73 43 12.

H. E. Sørensens bog om
ALS eller **SUNDEVED**

smukke gavebøger - pr. stk. **120,00**

CIMBRIA

Byggemarked

CIMBRIA TØMMERHANDEL A/S . 6200 AABENRAA TLF. 74 62 20 00
VOLLERUP, 6400 SØNDERBORG . TLF. 74 43 17 17

**padborg
boghandel**

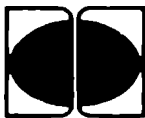
v Launi Pedersen

Tlf. 74 67 31 08

BOGCENTRET VED GRÆNSEN

Sønderjysk litteratur i stort udvalg

**Thomsens
Boghandel**

STORETORV 2 . Aabenraa . Tlf. 74 62 37 20 . 74 62 22 29

Musik – Teater – Kunst

Sønderjyllands Symfoniorkester

Institutionens bestyrelse:

Stiftamtmand Ole Perch-Nielsen,
formand.

Administration:

Jytte Rasmussen, forretningsfører.

Programudvalg:

Oboist Jørgen Frederiksen,
cellist Palle Christensen,
violinist Karsten Dalsgård Madsen.

Adresse:

Musikhuset, Skovvej 16,
DK 6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 61 61.
Telefax 74 42 61 06.

Den sønderjyske Duo

Elin Bruun, Dybbølbjerg 16,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 58 86.
Thomas Jensen, Ertebjergvej 28,
6473 Tandslet. Tlf. 74 44 75 18.

Duo Klassik

Arne Møller Jørgensen, violin
Elin Bruun, klaver.

Henv.: Dybbølbjerg 16,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 48 68 86.

Collegium danicum

Thomas Jensen, fløjte
Arne Møller Jørgensen, violin
Johan Korsfeldt, bratsch
Finn Sigfusson, cello
Elin Bruun, piano/cembalo.

Henv. bedes rettet til:

Wilhelm Hansen Koncertdirection,
Gothersgade 9-11, DK-1123
København K. Tlf. 31 11 78 88
eller til: Collegium danicum,
Dybbølbjerg 16, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 48 68 86.

Sønderjydsk Teaterforening

Formand: Preben Rasmussen, Viben 75,
6270 Tønder. Tlf. 74 72 12 26.

Næstformand: Ole Berg, Bjerggade 25,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 45 61.

Sekretær: Helge Rosenblad,
Chr. Winthersvej 4, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 09 21.

Dansk Amatør Teater Samvirke

Landsformand: Thomas Hauger,
Præstegade 20, 6760 Ribe.
Tlf. 75 13 98 99.

Forretningsfører: Asger Hulgaard,
Blegevej 7, 8300 Odder.
Tlf. 86 54 08 31.

Redaktør af »Rampelyset«:

Bent Jacobsen, redaktionens adresse:
Ladegårdskov 14, 6300 Gråsten.

Landssekretariat: Ladegårdskov 14,
6300 Gråsten. Tlf. 74 65 11 03.

Forlaget DRAMA,
Ladegårdskov 14, 6300 Gråsten.
Tlf. 74 65 11 41.

Christiansfeld Kunst- og Museumsforening

Formand: Fru Ilse Søgaard,
Lystestøbervej 3, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 74 56 16 73.

Haderslev Kunstforening

Formand: H. O. Boysen,
Solvang 31, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 09 14.

Sekretær: Elsebeth Schmidt-Hansen,
Jeppe Aakjærvej 1, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 55 17.

Sønderborg Kunstforening

Formand: Lektor Karen Løvig,
Peter Graus Vej 5, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 18 16.

Sydslesvigs danske Kunstforening

Formand: Advokat Steen Schröder,
Norderstrasse 59, D-2390 Flensborg.
Tlf. 009 49 461 - 1 79 53.

Teatret Møllen

Møllepladsen 4, 6100 Haderslev.
Administrator: Carsten Wittrock.
Tlf. 74 52 66 79 mellem kl. 10 og kl. 14.

Tønder Festival Fond

Postboks 113, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 54 00 - 74 72 46 10.

Bøger & Papir? så 74 65 1-2-3-4

Gråsten Boghandel ApS

v/ Ingelise Johansen

Nygade 1 6300 Gråsten Tlf. 74 65 1-2-3-4

Husholdningsforeninger

De samvirkende danske Husholdningsforeninger

Landsformand: Valborg Nielsen,
Borregården, Kulbyvej 18, 4270 Høng.
Tlf. 53 55 24 66.

Sekretariat: Dronning Emmasvej 11,
4000 Roskilde. Tlf. 42 35 02 86.

Medlem af bladudvalget: Karen Emilie
Hansen, Ribevej 91, Fæsted,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 55 25.

Sønderjyllandskredsen af
D. S. D. H.:

Formand: Karen Margrethe Schultz,
Mads Jensens Vej 1,
6660 Lintrup. Tlf. 74 85 53 08.

De Sønderjyske Husholdningsforeninger

Formand: Sonja Hansen,
Vollum Øst 12, 6261 Bredebro.
Tlf. 74 71 11 92.

De samvirkende sønderjydske Husmandsforeningers husholdningsudvalg

Amtsformand: Helga Nissen,
Skovlunde, Rurup, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 51 53.

Konsulent: Inga Boldt, Guldagervej 2,
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 30 51.

Lokalforeningernes formænd:
Gram-Rødding: Ruth Gram,
Brombærvej 7, 6510 Gram.
Tlf. 74 82 16 99.

Haderslev amt: Inge Lise Schmidt,
Sommerstedvej 29, Bjærndrup,
6070 Christiansfeld. Tlf. 74 55 44 99.

Nørre Rangstrup: Else Larsen,
Kærmossevej 6, Stenderup,
6520 Toftlund. Tlf. 74 83 14 82.

Rise: Marie Asmussen,
Sivkær v. Søest Mark,
6230 Rødekro. Tlf. 74 66 20 61.

Sønderborg amt: Ellen Marie Christensen,
Lundhøjgård, Bøgevej 2, Nybøl,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 48 69 99.

Tønder: Marie Hansen,
Grøngårdvej 24, Sæd Østermark,
6270 Tønder. Tlf. 74 72 23 47.

Aabenraa amt: Birthe Clausen,
Nr. Ønlevvej 21 A, 6230 Rødekro.
Tlf. 74 66 69 01.
Knud Strøm, Ø. Løgumvej 63,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 69 87 41.

Haderslev Amts Landbohusholdningsforening

Formand: Sonja Besendahl,
Ribevej 43, Skrydstrup,
6500 Vojens. Tlf. 74 54 20 05
eller tlf. 74 54 22 66.

Nørre Rangstrup Herreds Husholdningsforening

Formand: Hanne Petersen,
Tohedevej 10, Roost,
6535 Branderup.

Det blandede distrikts Husholdningsforening

Formand: Gerda Sørensen,
Guldhornsvej 3, Møgeltønder,
6270 Tønder.

Aabenraaegnens Husholdningsforeninger

Kredsformand: Ingeborg Staugaard,
Torp Bygade 12, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 66 30 34.

Lokalformænd:

Bedsted Lø: Hanne F. Brodersen,
Hellevadvej 12, 6240 Løgumkloster.
Bjolderup: Inger Hjørnsen,
Bolderslevskovvej 44, 6392 Bolderslev.
Tlf. 74 64 61 84.

Egvad: Elisabeth Østerby Nielsen,
Hydevadvej 12, Hønkys, 6230 Rødekro.
Tlf. 74 66 92 14.

Ensted: Ingeborg Staugaard,
Torp Bygade 12, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 66 30 34.
Genner: Rita Fallesen,
Nørreskovvej 31, Genner,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 69 87 13.
Hjordkær: Inger M. Thaysen,
Nybøl Bygade 6, 6230 Rødekro.
Hovslund: Alida Jørgensen,
Foldingbrovej 14, Hovslund,
6230 Rødekro. Tlf. 74 68 45 58.
Kassø: Jytte Katborg, Kassøvej 46,
Kassø 6230 Rødekro.
Tlf. 74 66 64 96.
Løjt: Kirstine Andersen, «Lilleholt»,
Nørbyvej 88, Løjt, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 66 73 73.
Vis Herred: Karen Hansen,
Ryttervad 2, Gejlå, 6330 Padborg.
Tlf. 74 68 76 76.

Kegnæs Husholdningsforening

Formand: Ingrid Nielsen,
Kongshoved 2, 6470 Sydals.
Tlf. 74 40 52 81.

Sundeved Husholdningsforening

Formand: Ulla Madsen,
Kalvetoft 15, Ullerup, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 46 75 76.

Slogs Herreds Husholdningsforening

Formand: Rigmor Lauridsen,
Agertøften 18 Jejsing, 6270 Tønder.
Tlf. 74 73 43 58.

Dybbøl Sogns Husholdningsforening

Formand: Fru Marie Jørgensen,
«Solbakkegård» Porsdam 9, Dybbøl,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 48 55 20.

Lysabild Husholdningsforening

Formand: Fru Lis Jensen,
Svennesmølle 36, Mømmark,
6470 Sydals. Tlf. 74 40 77 52.

Turistforeninger

Samvirkende danske Turistforeninger

c/o Turismens Fællesråd,
Admiralgade 24, 1066 København K.
Tlf. 33 93 17 18.

Formand: Direktør Chr. R. Hunderup,
Bella Centret, Center Boulevard,
2300 København S. Tlf. 31 51 88 11.

Sekretariat: Anni Christophersen.

Samvirkende jydsk Turistforeninger

„Skeelslund“, 9440 Åbybro.
Tlf. 98 24 47 33.

Formand: Skolekonsulent Ole Bisp,
Adelgade 33, 8400 Ebeltøft.
Tlf. 86 34 58 57.

Sekretariatsleder: I. Trøst Hansen.

Turist Marketing Sønderjylland

Formand: Erik Oksborg, Hammelev.

Turist Marketings kontor:
Kirkepladsen 4, 6200 Åbenrå.
Amtsturistchef: Bente Færgemand.
Tlf. 74 63 01 30.

Augustenborg Turistforening

Bureau: Storegade 28,
6440 Augustenborg. Tlf. 74 47 17 20.

Formand: Hanne Lund,
Mommarkvej 17, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 39 90.

Turistforeningen for Broagerland

Formand: Chr. Caspersen,
Gammelmark Camping,
6310 Broager.

Bureau: Ihle's Papirhandel,
Storegade 23, 6310 Broager.
Tlf. 74 44 11 00.

Turistforeningen for Christiansfeld og Omegn

Formand: Direktør Viggo Bunkenborg,
Kongensgade 22, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 74 56 18 04.

Bureau: Kongensgade 5,
6070 Christiansfeld. Tlf. 74 56 16 30.

Gram Turistforening

Formand: Advokat Erik Høgh,
Kirkeallé 3, 6510 Gram.
Tlf. 74 82 33 11.

Bureau: Alli Andersen,
Kiosken, Torvegade 13,
6510 Gram. Tlf. 74 82 13 35.

Højer og Omegns Turistforening

Formand: Lis Langelund-Larsen,
Mellemgade 7, 6280 Højer.
Tlf. 74 78 20 23.

Bureau: Højer Mølle. Tlf. 74 78 29 11.

Haderslev Turistforening

Formand: Paul Deleuran,
Chr. Winthers Vej 2, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 53 28 92.

Bureau: Sønderbro 3, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 55 50.

Turistchef: Svend Aage Mattson.

Turistforeningen for Rødding Kommune

Formand: Overlærer O. Finnemann,
Barsbøl Markvej, Jels, 6630 Rødding.
Tlf. 74 55 23 56.

Bureau: Den Gamle Mølle, Jels,
6630 Rødding. Tlf. 74 55 21 10.

Leder: Conni Tetens.

Nord-Als Turistforening

Formand: Disponent Arne Asmussen,
Tranebærvej 5, 6430 Nordborg.
Tlf. 74 45 19 65.

Bureau: Nord-Als Turistbureau,
Stationsvej 8, 6430 Nordborg.
Tlf. 74 45 05 92.

Turistchef: Michael Hansen.

Turistforeningen for Røme-Skærbæk og Omegn

Formand: Sparekassedirektør
Bent Petersen, Gartnervænget 2,
6780 Skærbæk. Tlf. 74 75 18 20.

Bureau: Tvismark, 6791 Kongsmark.
Tlf. 74 75 51 30.

Turistchef: Rita Asmussen.

Turistforeningen for Sønderborg og Omegn

Formand: Revalideringschef
Sv. A. Hellesen, Kastanie Allé 24a,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 49 13.

Bureau: Sønderborg Turistbureau,
Rådhusstorvet 7, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 35 55.

Turistchef: Per Christensen.

Nørre-Rangstrup Turistforening

Formand: Gårdejer Aage Birk,
Povlskrovej 1, Arrild, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 43 04.

Bureau: Toftlund Bog- og Papirhandel,
Bente Born, Søndergade 5,
6520 Toftlund. Tlf. 74 83 11 19.

Tønder og Omegns Turistforening

Formand: Olaf Knudsen,
Torvet 1, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 01 07.

Bureau: Østergade 2a, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 12 20.

Turistchef: Ulla Füchsel.

Vojens Turistforening

Bureau: Vojens Bibliotek,
Rådhuscentret 5, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 06 00.

Formand: Sven Bork, Topmejsvej 18,
6500 Vojens.

Turistforeningen for Aabenraa og Omegn

Formand: Bankdirektør Bjarne Kock.
Tlf. 74 62 20 30.

Bureau: Turistforeningen for
Aabenraa og Omegn
H. P. Hanssensgade 5, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 35 00.

Turistchef: Birte Rasmussen.

Forskellige

Løgumkloster Refugium,

Refugievej 1, 6240 Løgumkloster.

Tlf. 74 74 33 01.

Forstanderpar

Martha og Kurt Andersen.

Den Sønderjydske Forening af

Menighedsrådsmedlemmer:

Formand: Viceskoleinspektør Bent F.

Petersen, Parkvej 11, Brøns,

6780 Skærbæk. Tlf. 74 75 34 39.

Næstformand: Sognepræst Uffe Bjerre,

Trøjborgvej 1, Visby, 6261 Bredebro.

Tlf. 74 76 31 27.

Sekretær: Overlærer Peder Sørensen,

Parkvej 38, 6100 Haderslev.

Tlf. 74 52 11 66.

Sdj. landsstyrelsesmedlem:

Sygehjælper Karen Margrethe

Jørgensen, Søndergade 7, Hundslev,

6440 Augustenborg. Tlf. 74 47 32 20.

Landsforeningen af Menighedsråds-

medlemmer:

Formand: Landssekretær Flemming

Kramp, Klaksvej 17, 4262 Sandved.

Foreningens kontor: Vesterbro Torv 1-3,

8000 Århus C.

Leder: Forretningsfører Anker Honoré.

Tlf. 86 19 70 77.

Amnesty International,

Frederiksborggade 1,

1360 København K. Tlf. 33 11 75 41.

Dansk Kirke i Udlandet,

Nørrevænget 43 B, Postboks 83,

5100 Odense C. Tlf. 66 13 95 31.

Postgiro 9 00 13 95. Telefax 66 13 96 69.

Præsident: Biskop Johs. W. Jacobsen,

Nytorv 2, 3. tv., 8800 Viborg.

Tlf. 86 61 18 12.

Formand: Sognepræst

Christian Dickmeiss, Platanvej 10,

5230 Odense M. Tlf. 66 12 56 78.

Generalsekretær og kasserer:

Egon Christiansen, Store Klaus 39,

5270 Odense N. Tlf. 66 18 20 17.

Landssekretær: Poul Fabricius,

Rørmaen 10, 5270 Odense N.

Tlf. 66 18 04 05.

Bestyrelsesmedlem i Sønderjylland:

Fru Gerda Dørflinger,

Lembckesvej 43, 2. tv., 6100 Haderslev.

Tlf. 74 52 51 35.

Den danske Israelmission

Nørregade 14, 6070 Christiansfeld.

Tlf. 74 56 22 33.

Landssekretær: Peter Schmidt,

Sejrsvej 92, Rinkenæs,

6300 Gråsten. Tlf. 74 65 03 30.

Dansk Ethioper Mission

Nørregade 14, 6070 Christiansfeld.

Tlf. 74 56 22 33.

Generalsekretær: Keld Kobborg Andersen.

Brødremenighedens Danske Mission

(BDM), Nørregade 14,

6070 Christiansfeld. Tlf. 74 56 22 33.

Missionssekretær: Alex Dahl Nielsen.

Dansk Forenet Sudan Mission

Nørregade 14, 6070 Christiansfeld.

Generalsekretær: Gunnar Haunstrup.

Tlf. 74 56 22 33.

Det Danske Missionsselskab (DMS)

Strandagervej 24, 2900 Hellerup.

Tlf. 31 62 99 11.

Generalsekretær: Anders Mielke.

Landsformand: Lektor Jens Kr. Krarup,

Østergade 24, 6240 Løgumkloster.

MUSEER, BIBLIOTEKEER, LOKALHISTORISKE SAMLINGER OG ARKIVER

Museer

- Brødremenighedens Museum,**
Enkehøsel, 6070 Christiansfeld.
Åben: 1.6.-31.8.: 10-11.30, 14-17, mandag lukket. Besøg uden for disse tider efter aftale med Arne Christoffersen, Nørregade 16, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 74 56 25 73.
- Museet for Frøsløvlejren og Dansk Røde Kors Museum. – Åbningstider:**
1. febr.-24. juni: 9-16, mandage lukket
25. juni-10. aug.: 10-17
11. aug.-30. nov.: 9-16, mandage lukket
December-januar: lukket.
- Bov Museum,**
»Oldemorstoft«, Bovvej 2,
6330 Padborg. Tlf. 74 67 16 18.
Åbent 1/4 til 30/9 – onsdag og lørdag 15-17. 15/6 til 15/8 åbent hver dag (undtagen mandag) 15-17. (Besøg af grupper udenfor disse tider eller efter P. Fejerskov, tlf. 74 67 13 27 eller H. H. Bang, tlf. 74 67 16 18).
- Højer Mølle- og marskmuseum,**
6280 Højer. Tlf. 74 78 29 11.
Åben: 1.4.-31.10.: 10-16, fredag lukket.
Lejrskole- og gruppebesøg uden for åbningstiden kun efter aftale.
Tlf. 74 78 29 11 eller 74 78 25 13.
- Midtsønderjyllands Museum,**
Gram Slot, 6510 Gram.
Tlf. 74 82 10 00, aften evt. 74 82 24 24.
Åbent palmesøndag -11: Tirsdag-fredag 10-12 og 13-17. Lørdag, søn- og helligdage 10-17. 1. 11. - palmesøndag efter aftale. Mandag lukket.
- Haderslev Museum, Dalgade 7,**
6100 Haderslev. Tlf. 74 52 75 66.
Åbningstid:
Sommer (1/6-31/8): mand.-fred. 10-17, lørd., søn- og helligd. 12-17.
Vinter (1/9-31/5): tirsd.-sønd. og helligd. 13-16, mand. lukket.
- Ehlers samlingen,**
Slotsgade 20, 6100 Haderslev.
Åbningstider:
15/6 til 15/8: alle dage kl. 14-17.
16/8 til 14/6: tirsdag, torsdag, lørdag og søndag samt alle helligdage kl. 14-17.
Besøg eller studier herudover kan aftales på tlf. 74 53 08 58 – Slotsgade 20.
- Museet Holmen, Østergade 13,**
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 41 65.
Åben: Palmesøndag til 31. oktober: tirsdag-lørdag kl. 10-17, søn- og helligdage kl. 14-17.
1. nov. til palmesøndag: tirsdag-lørdag kl. 11-16, søn- og helligdage lukket.
I øvrigt efter aftale.
- Nationalmuseets Kommandørgård,**
Juvrevej 60, Rønmø, 6791 Kongsmark.
Tlf. 74 75 52 76.
Åben 1/5-30/9 fra kl. 10.00-18.00.
Åben oktober fra kl. 10.00-15.00.
Mandage lukket.
- Sønderjyllands Kunstmuseum og Tønder Museum, Kongevej 55,**
6270 Tønder. Tlf. 74 72 26 57.
Åben: Sommerhalvår: 10-17. Vinterhalvår: 13-17. Mandag lukket hele året.

Museet på Sønderborg Slot,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 25 39.
Kontortid: Mandag-torsdag 8-16.
Fredag 8-15.
Åben: 1.5.-30.9.: 10-17. 1.10.-31.10: 10-16
1.11.-31.3.: 13-16. 1.4.-30.4.: 10-16.

Aabenraa Museum,
H. P. Hanssens Gade 33,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 26 45.
Åben: 1.6.-31.8.: 10-16, mandag lukket.
1.9.-31.5.: 13-16, mandag lukket.

Skærbækegnens Museum
Storegade 47, 6780 Skærbæk.
Tlf. 74 75 20 52. Leder: H. E. Sørensen,
Melbyvej 27. Tlf. 74 75 17 04.

Landbrugsmuseet Hygum
Hjemstavns gård
Ollingvej 1. Sdr. Hygum,
6630 Rødding.
Henv. om besøg tlf. 74 84 53 39 eller
74 84 51 22.

Museer i Sydslesvig (udvalg)

FLENSBORG:

Bymuseet, Lutherplatz 1,
D 2390 Flensburg.

Åbent: tirsdag-lørdag 10-13 og 15-17,
søndag 10-13.

Naturhistorisk Museum,
Süderhofenden 40-42.
D 2390 Flensburg.

Åbent: 10-12, 15-17, søndag 10-13,
mandag og lørdag lukket.

Flensborg Søfartsmuseum
Schiffbrücke 39, D 2390 Flensburg.

Åbent: tirsdag-lørdag 10-17,
søndag 10-13.

HEDEBY:

Vikingsmuseum i Hedeby,
Ved Hedeby (hovedvej 76).
Adr. Schloss Gottorf,
D 2380 Schleswig.

HUSUM:

Nissen-Haus - Nordfrisisk Museum,
Herzog Adolf-Str. 25, D 2250 Husum.
Åbent: april til oktober hverdage 10-12,
og 14-17, søndag 10-17.
Om vinteren lukker museet kl. 16.

Husum slot

D-2250 Husum.
Åbent april til oktober tirsdag til
søndag 10-12 og 14-17.
Resten af året tirsdag, torsdag og
lørdag 15-17.

Theodor Storm-huset

Wasserreihe 31, D-2250 Husum.
Åbent april til oktober tirsdag til fredag
10-12 og 14-17, lørdag-søndag 14-17,
november til marts, tirsdag, torsdag
og lørdag 15-17.

Ostenfeldhuset

Nordhusumer Str. 13, D-2250 Husum.
Åbent juni til august daglig 10-12
og 14-17, maj-september tirsdag
til søndag 10-12 og 14-16.

Røde Hauberg

Roter Hauberg, D2251 Witzwort.
Åbent dagligt fra 10-22.

ISTED:

Isted-mindehallen.
D-2381 Istedt üb. Schleswig.
Åbent april-september tirsdag til
søndag 8-18, oktober til marts
tirsdag til søndag 9-17.

KEITUM/SILD:

Det friske Hus.
D-2286 Keitum/Sylt.
Åbent maj til november onsdag til
mandag 10-12 og 14-17.

Hjemstavnsmuseumet på Sild

Sylter Heimatmuseum,
D-2286 Keitum/Sylt.
Åbent april til oktober tirsdag til
søndag 10-12 og 14-17.30.

LYKSBORG:

Lyksborg Slot.
Schloss Glücksburg,
D-2393 Glücksburg.
Åbent 15. maj til september tirsdag
til søndag 10-16.30.

NIBØL:

Naturhistorisk hjemstavnsmuseum.
Hauptstr. 108, D-2260 Niebüll.
Åbent 15. maj til 15. august,
daglig 10-12 og 14-17,
16. august til 14. maj daglig 14-17.

RENDSBORG:

Hjemstavnsmuseumet.
Alter Markt, D-2370 Rendsburg.
Åbent: tirsdag til søndag 10-12,
fredag til søndag også 15-17.

Kunststøbejernsmuseet (Carlshütte).

Glück-Auf-Allee 4,
D-2370 Rendsburg-Büdelndorf.
Åbent tirsdag til lørdag 15-18,
søndag 10-12, eller efter aftale.

Det jødiske museum for kunst og kultur.
Dr. Bamberger-Haus.
Prinzessinstr. 8, D-2370 Rendsburg.
Åbent: tirsdag til lørdag 11-13 og
15-18, søndag 14-18.

SLESVIG:

Det slesvig-holstenske Landsmuseum
for forhistorie.
Schloss Gottorp, D-2380 Schleswig.
Åbent april til oktober 9-17,
november til marts 9.30-16.
Mandag lukket (Nydamhallen åben).

Det slesvig-holstenske Landsmuseum
for kunst- og kulturhistorie.
(se ovenfor)

Slesvig bymuseum.

Frederichstr. 7-9, D-2380 Schleswig.
Åbent mandag, onsdag til lørdag 9-17,
søndag 9-13.

SKT. PETER-ORDING:

Ejdersted hjemstavnsmuseum.
Olstdorfer Str. 6, D-2252 St. Peter-Ording.
Åbent april til september tirsdag til
lørdag 10-12 og 15-17, søndag 10-12,
oktober til marts tirsdag til lørdag
15-17, søndag 15-17.

SØBØL:

Nolde-museet.
Neukirchen, Seebüll,
D-2261 Neukirchen.
Åbent marts til november daglig 10-18.

VYK/FØR:

Haeberlin-museet.
Rebbelstieg, D-2270 Wyk/Föhr.
Åbent juni-august tirsdag til søndag
10-12 og 14-18, maj-september tirsdag
til søndag 10-12 og 15-16.

Biblioteker

Augustenborg, Augustenborg Kommunebibliotek, 6440 Augustenborg.
Tlf. 74 47 16 71. Filialer i Asserballe, Fynshav, Notmark.

Bredebro, Bredebro Bibliotek, 6261 Bredebro. Tlf. 74 71 14 28.
Filialer i: Ballum, Visby.

Broager, Broager Bibliotek, 6310 Broager. Tlf. 74 44 16 13.
Filial i: Egernsund skole.

Christiansfeld Bibliotek, Nørregade 12, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 74 56 18 37.
Filialer i: Fjølstrup, Hejls, Stepping, Vejstrup.

Deutsche Bücherei, Åstrupvej 9, 6100 Haderslev. Tlf. 74 52 15 29.

Felsted, Lundtoft Kommunes Biblioteker, 6200 Aabenraa. Tlf. 74 68 53 20.
Filialer i: Bovrup, Klipleve, Søgård.

Gram, Gram Bibliotek, Østergade 10, 6510 Gram. Tlf. 74 82 19 70.
Filialer i: Arnum, Fole.

Gråsten, Gråsten Bibliotek, 6300 Gråsten. Tlf. 74 65 13 75.

Haderslev, Haderslev Bibliotek, Bispegade 15-17, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 55 33.
Åbent 9-19 på hverdage, 9-13 på lørdage.

Højer, Højer Bibliotek, Digeskolen, 6280 Højer. Tlf. 74 78 26 86.

Hørup, Sydals Kommunebibliotek, Holtvej 2, Hørup, 6470 Sydals.
Tlf. 74 41 54 29.
Filialer i: Lysbild, Tandslet, Kegnæs.

Løgumkloster, Løgumkloster Bibliotek, Storegade 16, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 30 42. Filialer i: Bedsted, Nr. Løgum, Ø. Højst.

Nordborg, Nordborg Bibliotek, Løjtertoft, 6430 Nordborg. Tlf. 74 45 03 36. Filialer i: Guderup, Havnbjerg.

Padborg, Bov Bibliotek, Bovvej 4, 6330 Padborg. Tlf. 74 67 34 54.
Filial i: Kollund.

Rødding, Rødding Bibliotek, Kongevej 6, 6630 Rødding. Tlf. 74 84 12 88.
Filialer i: Hygum, Jels, Lintrup, Skodborg, Skrave, Øster Lindet.

Rødekro, Rødekro Bibliotek, Vestergade 20, 6230 Rødekro. Tlf. 74 66 26 23.
Filialer i: Genner, Hellevad, Hjordkær, Hovslund.

Skærbæk, Skærbæk Bibliotek, Falckvej 19, 6780 Skærbæk. Tlf. 74 75 17 80.
Bibliotekssamarbejde mellem Skærbæk og Tønder kommuner. Bogbus med 12 holdsteder i kommunen uden for Skærbæk by.

Sønderborg, Sønderborg Kommunes Biblioteker, Kongevej, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 26 31. Telefax 74 43 09 18.
Filialer:
Ulkebøl bibliotek (Torvet, Ulkebøl).
Tlf. 74 42 82 58.
Dybbøl bibliotek (Gl. Aabenraavej 20).
Tlf. 74 48 84 88.

Sønderborg Tekniske Bibliotek, Voldgade 5, (Indg.: Blegen 9) 6400 Sønderborg.
Åbn.tider: man.-tor. 8-15.30, fre. 8-14.30 (1/9 - 30/4).

**UNION
BANK**

i Flensborg siden 1875

GROSSE STRASSE 2
FLENSBORG
Telefon (00949461) 84 14 0
Telefax (00949461) 1 77 56
Teletex (2627) 46 13 21

SÜDERSTRASSE 89
HARRESLEV
Telefon (00949461) 7 13 35

Banken for erhvervslivets nord-syd-kontakter!

**Mange danske virksomheder benytter sig af
DM - KONTI
hos os. - Det bringer store fordele for firmaet og dets kunder!**

Handelshøjskole Syd
Biblioteket - Sønderborg
Grundtvigs Allé 150,
6400 Sønderborg.

Deutsche Bücherei, Rønhaveplads 12,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 57 65.

Tinglev, Tinglev Bibliotek, 6360 Tinglev.
Tlf. 74 64 41 69. Filialer i: Bolderslev,
Bylderup-Bov, Ravsted, Rens.

Tønder, Tønder Bibliotek, Richtsensgade
10, 6270 Tønder. Tlf. 74 72 33 26.
Bibliotekssamarbejde mellem Tønder
og Skærbæk kommuner. Bogbus med
12 holdsteder uden for Tønder.

Deutsche Bücherei, Popsensgade 6,
6270 Tønder. Tlf. 74 72 33 59.

Toftlund, Nørre Rangstrup Bibliotek,
Torvegade 1, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 13 03. Filialer i: Agerskov,
Arrild, Bevtoft.

Vester-Sottrup, Sundeved Bibliotek,
Skolevej 21, Vester-Sottrup,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 46 72 42.
Filial i: Nybøl.

Vojens, Vojens Bibliotek, Rådhuscentret
5, 6500 Vojens. Tlf. 74 54 16 80.
Filialer i: Hammelev, Jegerup,
Maugstrup, Nustrup, Over Jerstal,
Oksenvad, Skrydstrup, Sommersted,
Vedsted.

Aabenraa, Det sønderjydske
Landsbibliotek,
Haderslevvej 3, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 25 62. Filial i:
Løjt Kirkeby, Skolegade 23.
Tlf. 74 61 75 28.

Deutsche Zentralbücherei Apenrade,
Vestergade 30, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 11 58.

Lokalhistoriske samlinger og arkiver

Landsarkivet for de sønderjyske Landsdele

Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 58 58.
Åben hverdage 9-16, lørdag 9-17.
Fra 15. 6.-15. 8. dog lukket om lørdagen.
Landsarkivar Hans H. Worsøe.
Arkivarer: Hans Schultz Hansen
og Bjørn Poulsen.

Institut for sønderjysk lokalhistorie

(Historiske Samlinger)
Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 58 60.
Åben: Mandag til torsdag, kl. 10-14
og efter aftale.

Formand: Landsarkivar Hans H. Worsøe.

Leder: Lokalhistorisk konsulent
Henrik Fangel.

Hjemmeværnsregion III's historiske udvalg

v/ Mette M. Andersen,
Gl. Toftlundvej 13, Rurup,
6520 Toftlund. Tlf. 74 83 15 37.

Augustenborg

Lokalhistorisk Arkiv for Augusten-
borg kommune
Slotsallé 10, 6440 Augustenborg.
Tlf. 74 47 18 08.
Åben onsdag 9-12 og første
mandag alten i hver måned.

Bov

Bov Biblioteks lokalhistoriske samling
Bovvej 4, 6330 Padborg.
Tlf. 74 67 34 54.

Historisk forening for Vis herred
v/ overlærer H. H. C. Bang,
Padborgvej 27, Bov 6330 Padborg.
Tlf. 74 67 16 18.

Bredebro

Lokalhistorisk samling
Bredé Bygade 14, 6261 Bredebro.
Tlf. 74 71 14 28.

Broager

Lokalhistorisk Arkiv for Broagerland.
Møllegade 5, 6310 Broager.
Tlf. 74 44 16 13.
Åbent tirsdag kl. 16-18.

Christiansfeld

Christiansfeld lokalhistoriske arkiv
Biblioteket, Nørregade 12,
v/ Ole Sørensen. Tlf. 74 56 25 98.

Lokalhistorisk Arkiv for Hejls/Hejlsminde
Trappendalvej 29, 6094 Hejls.
Tlf. 75 57 47 54.
Åbent tirsdag kl. 15.30-17.30.

Vejstrup lokalhistoriske Forening
og arkiv
v/ Ole Strandby Lindskov,
Gammelbyvej 6, 6093 Sjølund.
Tlf. 75 57 42 02.

Gram

Lokalhistorisk arkiv for Gram kommune
v/ Karl Gunnar Gregersen,
Åvej 14, 6510 Gram.

Gråsten

Gråsten kommunes lokalhistoriske arkiv
Biblioteket, Ahlmannsparken,
6300 Gråsten. Tlf. 74 65 13 75.
Åben mandag 14-16, torsdag 17-19.

Haderslev

Haderslev byhistoriske arkiv
Biblioteket, Bispegade 15-17,
6100 Haderslev. Tlf. 74 52 55 33.
Åbent onsdag 13-17.

Halk-Hejsager Lokalhistoriske
Forening og Arkiv
Halk Skole, Hejsagervej,
6100 Haderslev. Tlf. 74 56 13 64.

Højer

Højeregns Lokalhistoriske Arkiv
v/ Folmer Christiansen,
Strandvej 16, 6280 Højer.

Lundtoft

Lokalhistorisk samling for Kliplev sogn
v/ gårdejer Jørgen Hansen,
Liliegade 3, Kliplev, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 68 76 28.

Bovrup-Varnæs sognekirke
Bytoften, Bovrup, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 68 06 18.
Åben torsdag kl. 18-20 (sept.-maj).

Historisk Forening og Arkiv
for Felsted Sogn
Rådhuset, Graastenvej 1,
Felsted, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 68 52 52.

Løgumkloster

Lokalhistorisk arkiv for Løgumkloster
kommune
v/ lærer Frede Gotthardsen,
Ringgade 15, 6240 Løgumkloster.

Nordborg

Lokalhistorisk arkiv
Løjtetoft 32, 6430 Nordborg.
Tlf. 74 45 08 29.
Åbningstider:
Mandag-torsdag kl. 10-14 samt
mandag 17-20 i tiden 1. sept. - 1. maj.

Nørre Rangstrup

Nørre Rangstrup lokalhistoriske Arkiv
Søndergade 56, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 14 58.
Åben mandag 16-18.

Branderup-Rurup Lokalhistoriske Arkiv
Tingvej 1, 6536 Branderup.
Tlf. 74 83 15 37.
Åben torsdag 19-20 (sept.-april).

Lokalhistorisk Arkiv for Bevtoft sogn
Bevtoft Skole, Krügersvej 45,
6541 Bevtoft.

Rødding

Brændstrup Hjemstavnsforening
v/ Anne Roos, Låsledvej 22,
Brændstrup, 6510 Gram.
Åbent første mandag i hver måned
15-17.

Hjerting sogns lokalhistoriske forening
v/ Jes Friis, Hjerting Skovvej 1,
Hjerting, 6630 Rødding.

Hygum Hjemstavnsarkiv
Ribevej 45, tlf. 74 84 51 79,
6630 Rødding.
Åben første tirsdag i hver
måned 15-17.

Lokalhistorisk forening for Jels sogn
v/ Margit Ottosen,
Jelsvej 39, Grønnebæk, 6630 Rødding.

Lintrup lokalhistoriske udvalg
Skolen, Kirkepladsen 1,
6660 Lintrup.

Rødding lokalhistoriske Arkiv
v/ bibliotekar Niels H. Kragh-Nielsen,
Biblioteket, Kongevej 6,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 12 88.

Skodborg Hjemstavnsforening og Arkiv
Skodborg Bibliotek.
6600 Vejen.
Åben onsdag 14-16.

Skrave Hjemstavnsforening
v/ Hans J. Matthesen,
Skravevej 17, Skrave,
6600 Vejen.

Lokalhistorisk Forening
for Øster Lindet Sogn
v/ gdr. Helge Holst, Kulsviervej 8,
Øster Lindet, 6630 Rødding.

Rødekre

Lokalhistorisk forening for Rødekre
kommune
v/ Thomas Heisel,
Horsbyggårdevej 1, 6230 Rødekre.

Skærbæk

Historisk Samfund i Brøns
v/ hr. Godtfred Degn,
Astrupvej 68, 6780 Skærbæk.

Rejsby-arkivet
Formand: Ejendomsmægler Niels L.
Petersen, Hovedvejen 33,
Kærbølling, 6780 Skærbæk.
Tlf. 74 75 33 64.

Historisk forening for Skærbæk
og omegn
Storegade 47, 6780 Skærbæk.
Tlf. 74 75 20 52.
Åben tirsdag-fredag 14-17.

Sundeved

Nybøl Hjemstavnsforening og Arkiv
Nybøl gamle skole, Nybøl,
6400 Sønderborg.
Åben mandag fra 19.30-(?).
Tlf. 74 48 74 82.

Lokalhistorisk Forening og Arkiv
for Sottrup Sogn.
Vester Sottrup Gl. Skole,
Skolevej 21, Vester Sottrup,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 48 72 11.

Historisk Forening og Arkiv
for Ullerup
Bakkensbro 12, Ullerup,
6400 Sønderborg.
Åben hveranden onsdag 18.30-20.
Tlf. 74 46 11 22.

Selskabet for Nydamforskning.
Nydamskolen, Skolevej 2,
V. Sottrup, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 61 95.

Sydals

Lokalhistorisk forening og arkiv
for Kegnæs sogn
Kegnæs skole, 6470 Sydals.
Tlf. 74 46 51 10.
Åben første mandag i
måneden 18-20.

Lokalhistorisk Arkiv for Tandslet sogn.
v/ Sven Iversen, Østkystvej 117,
Etebjerg, 6470 Sydals.
Tlf. 74 44 77 85.

Lysabild sognehistorisk forening
og arkiv.
Lysabild Skole, 6270 Sydals.
Tlf. 74 44 79 95.
Åbent første torsdag i hver
måned 18-20.

Lokalhistorisk Forening og Arkiv
for Hørup sogn.
Hørup centralskole, Vestervej 42,
Kirkehørup, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 41 52 15.

Sønderborg

Lokalhistorisk Arkiv for
Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg
Kirkegade 8, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 43 27 10.
Åbningstider:
Mandage kl. 9.00-12.00
Onsdage kl. 15.00-17.00
Torvet 2, Ulkebøl
6400 Sønderborg.
Åbningstider:
Tirsdage kl. 10.00-12.00
Onsdage kl. 19.30-21.00

Tinglev

Lokalhistorisk Arkiv for Tinglev
kommune
Bylderup Bov Bygade 17,
6372 Bylderup Bov,
Åbent tirsdage 10-12. Desuden
1. lørdag i hver måned 14-17
fra 1. oktober til 30. april.

Tønder

Lokalhistorisk arkiv
Biblioteket, Richtensgade 10, Tønder.
Tlf. 74 72 33 26.
Åben tirsdag 14-17 samt lørdag 10-12
(lukket i juli)

Vojens

Lokalhistorisk Forening og Arkiv
for Vojens kommune.
Herredsfoged Holms Hus,
Tørning Mølle, Tørningvej 6,
Hammelev, 6500 Vojens.
Tlf. 74 75 00 83.
Åben tirsdag 19.30-21.30
(lukket i skoleferier)

Lokalhistorisk Forening og Arkiv
for Jegerup sogn.
Jegerup skole, Bygaden,
Jegerup, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 29 80.

Lokalhistorisk Forening og Arkiv
for Oksenvad Sogn og Omegn.
Øster Lindelvej 5, Oksenvad,
6500 Sommersted.
Tlf. 74 55 46 07.

Aabenraa

Ensted sogns lokalhistoriske forening
og arkiv.
Skolegade 1, Stubbæk,
6200 Aabenraa.
Tlf. 74 66 35 21.

Løjt lokalhistoriske Forening
(Billedarkiv)
v/ Jørgen Lundby, Søndervang 21,
Løjt Kirkeby, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 66 73 76.

Hvor intet andet er nævnt har arkiverne i reglen åbent efter aftale, hvilket også er tilfældet i vid udstrækning for arkiverne med faste åbningstider.

Clausen-bøger

ANDR. CLAUSEN BOGHANDEL ApS.

Tlf. 74 42 38 00 - 6400 Sønderborg

Skoler og undervisning

Ungdoms- og efterskoler

Agerskov Ungdomsskole, 6534 Agerskov.

Tlf. 74 83 33 15.

Forstanderpar: Inger og
Johs. Svenningsen.

Højer Ungdomsskole, 6280 Højer.

Tlf. 74 78 21 40.

Forstander Bodil og Wolfgang
Dibbern..

Kongeådalens Efterskole,

Dover, 6660 Lintrup. Tlf. 74 85 53 33.

Forstander Jes Imer.

Luthersk Missionsforenings Efterskole,

6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 36 52.

Forstander H. P. Mogensen.

Nordborg Slots Efterskole,

6430 Nordborg. Tlf. 74 45 15 28.

Forstander Arley D. Bastiansen.

Rens Ungdomsskole, 6372 Bylderup-Bov.

Tlf. 74 64 83 70.

Forstander Olav Velds.

Rinkenæs Ungdomsskole,

Rinkenæs, 6300 Gråsten.

Tlf. 74 65 13 08.

Forstander Erling Mølgaard.

Skamlingsbanke Ungdomsskole,

6093 Sjølund. Tlf. 75 57 40 26.

Forstander Johannes Larsen.

Sommersted Ungdomsskole,

6560 Sommersted. Tlf. 74 50 41 68.

Forstanderpar:

Birgitte og Knud Erik Hansen.

Sundeved Ungdomsskole, Bovrup,

6200 Aabenraa. Tlf. 74 68 03 11.

Forstander Kr. Kristensen.

Vojens Ungdomsskole, 6500 Vojens.

Tlf. 74 54 11 29.

Forstander Bjarne Friis Pedersen.

Åbæk Efterskole, 6200 Aabenraa.

Tlf. 74 62 50 63.

Forstander Jørgen Kusk.

Deutsche Nachschule, 6360 Tinglev.

Tlf. 74 64 68 20.

Forstander Claus Lobsien.

Foreningen af Frie Ungdoms- og
Efterskoler:

Formand: Forstander Knud Brusgaard

Nielsen, Nr. Ørslev Ungdomsskole,

Nykøbingvej 266, Nr. Ørslev,

4800 Nykøbing F. Tlf. 53 86 80 30.

Sekretariat: Vartov, Farvergade 27,

opg. K, 1463 København K.

Tlf. 33 12 86 80.

Højskoler og landbrugsskoler

Danebod Højskole, Fynshav,

6440 Augustenborg. Tlf. 74 47 41 12.

Forstander Mogens Hemmingsen.

Gråsten Landbrugsskole,

6300 Gråsten. Tlf. 74 65 10 24.

Forstander Gunnar Kjer Hansen.

Hoptrup Højskole, 6100 Haderslev.

Tlf. 74 57 52 13.

Forstanderpar:

Maja og Arne Bechmann.

Løgumkloster Højskole,

6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 40 40.

Forstander Harald Nielsen.

Rødning Højskole, 6630 Rødning.

Tlf. 74 84 22 84.

Forstander Dorthe Esbjørn Holck.

Rønshoved Højskole, 6340 Kruså.

Tlf. 74 60 83 18.

Forstander Laurits Kjær Nielsen.

Idrætshøjskolen i Sønderborg,

6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 18 48.

Forstander Hans Jørgen Nielsen.

Højskolen Strand,

6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 21 60.

Kontor daglig 8-15.

Forstander Mogens Pagh Vestergaard.

Volkshochschule Tingleff,

6360 Tinglev. Tlf. 74 64 48 20.

Forstander Claus Lobsien.

Uge Folkehøjskole, Den nordisk-

europæiske folkelige højskole,

Uge, 6360 Tinglev. Tlf. 74 64 30 00.

Forstandere Myrna og Carl Vilbæk.

Kvindehøjskolen,
Visby, 6261 Bredebro. Tlf. 74 78 34 93.
Kollektivt ledet.

Tønder Landbrugsskole
Gørrismark 2, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 41 00.
Forstander Aksel Kjær Rasmussen.

Den Sønderjyske Højskole for
musik og teater,
Hørstedgade 6-8, 6520 Toftlund.
Telefon 74 83 01 04.
Forstander Henrik Svane.

Løgumkloster Kirkemusikskole
Vestergade 13, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 40 70.
Rektor Peter Langberg,
træffes: ti-on-to 11-12 på tlf. og
personligt ti-on-to 10-11
sekretæren træffes personligt og på
telefon: ti-on-to 12-16 samt fr. 9-12.
Bagsværd afd.
Tlf. 44 44 20 66, ma-ti-on 11-13.

Husholdningsskoler

Søgårdhus, Husholdningsskolen på
Flensborg Landevej 23,
6200 Aabenraa.
Forstander: Dorte Bindel.
Tlf. 74 68 78 29.

Sønderjyllands Husholdnings- og
Håndarbejdsskole,
Præstegårdsvej 11, 6630 Rødding.
Forstander: Anna Pedersen.
Tlf. 74 84 25 00.

Andels - Kartoffelmelsfabrikken

»Sønderjylland«

Tøndervej 3 - 6520 Toftlund

Tlf. 74 83 13 43

Land- og skovbrug

Jordbrugsdirektoratet

Sankt Annæ Plads 19,
1250 København K. Tlf. 33 15 61 31.
Direktør J. Priemé.

Kontor i Tønder: Allégade 24,
6270 Tønder. Tlf. 74 72 13 80.

Jordbrugskommissionen for Sønderjyllands amtskommune:

Formand:
Marianne Hinsby,
Skelbækvej 2, Amtsgården,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 50 50.

Medlemmer:
Gårdejer Torben Bagge Hansen,
Fjelstrupvej 118, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 56 61 44.

Husmand Niels Nielsen,
Sofiedalsvej 33, 6360 Tinglev.
Tlf. 74 67 66 89.

Tiltrædende formand i henhold
til jordfordelingsloven:
Dommer Ib Lind Larsen,
Haderslev civilret.

Realkreditkyndigt medlem:
Landmand Thomas Rodenberg,
Vester Terpvej 10, Vester Terp,
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 33 83.

Landbrugsraadet

Kontor: Axelborg, Axeltorv 3,
1609 København V. Tlf. 33 14 56 72.

Præsident: Proprietær H. O. A. Kjeldsen,
Lerkenfeldt, 9600 Års. Tlf. 98 63 10 33.
Adm. direktør: Asbjørn Børsting.
Direktør: Klaus Aa. Bustrup.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab

Rolighedsvej 26, 1958 Frederiksberg C.
Tlf. 31 35 02 27. Telefax 31 35 09 49.

Ledende præsident: (f.1990/91)
Godsejer Peter Skak Olufsen,
R. Quistrup, Hjørnvej 59, 7600 Struer.

Bestyrelsesmedlem i Sønderjylland:
Gårdejer Thorkild Dahl Nielsen,
Stormsgårdsvej 38, 6372 Bylderup Bov.

Det danske Hedeselskab

Hovedkontor: Klostermarken 12,
postboks 110, 8800 Viborg.
Tlf. 86 67 61 11.
Direktion: Anders Pedersen, adm.
direktør.

Formand: Hofjægermester, kammerherre
O. von Lowzow, R.,
Estruplund, 8950 Ørsted.

Miljøteknisk afdeling
Viborg: Klostermarken 12,
postboks 110, 8800 Viborg.
Tlf. 86 67 61 11.
Afdelingschef K. E. Bornhardt.
Rødekro: Miljøteknisk afdeling,
Skånevej 13, 6230 Rødekro.
Distr.chef N. Ravnskjær.

Skovbrugsafdelingen
Viborg: Postboks 110, 8800 Viborg.
Tlf. 86 67 61 11.
Afdelingschef Chr. Als.

Sønderjyllands skovdistrikt:
Skånevej 13, 6230 Rødekro.
Skovrider F. Lærke.

Grønseforeningens Landbrugsudvalg

Formand: Fhv. forstander Filt Jensen,
Langager, Stenderup,
6400 Sønderborg.

Landboforeninger

De danske Landboforeninger

Kontor: Axelborg, Vesterbrogade 4 A4,
1620 København V. Tlf. 33 12 75 61.

Formandskab:

Formand: Proprietær H. O. A. Kjeldsen,
Lerkenfeldt, Østrup, 9600 Års.
Tlf. 98 63 16 90.

1. viceformand: Gdr. Lars J. Larsen,
Vestermarie, 3720 Åkirkeby.
Tlf. 53 97 21 71.

2. viceformand: Gdr. Axel Ladegaard
Jensen, Grønvang, Børkopvej 11,
Pjedsted, 7000 Fredericia.
Tlf. 75 95 41 14.

Sønderjyder i bestyrelsen:

Gdr. Tøge Tychsen,
Krammark, Dynt,
6310 Broager. Tlf. 74 44 17 46.

Gdr. Thorkild Dahl Nielsen,
Stormsgårdsvej 38, 6372 Bylderup Bov.
Tlf. 74 64 73 57.

Foreningen af Jydske Landboforeninger

Kontor: Udkærsvvej 15, 8200 Århus N.
Tlf. 86 10 90 88.

Formand: Proprietær H. O. A. Kjeldsen,
Lerkenfeldt, 9600 Års. Tlf. 98 63 16 90.

Sønderjyder i bestyrelsen:

Gdr. Tøge Tychsen,
Krammarksvej 22, Krammark,
6310 Broager. Tlf. 74 44 17 46.

Gdr. Thorkild Dahl Nielsen,
Stormsgård, Stormsgårdsvej 38,
6372 Bylderup-Bov. Tlf. 74 64 73 57.

Fælleslandboforeningen for Nordslesvig

Formand: Gdr. Thorkild Dahl Nielsen
Stormsgårde, 6372 Bylderup-Bov.
Tlf. 74 64 73 57.

Sekretær: Gunnar Fink, Landbogården,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 01 01.

Den nordslesvigske Landboforening

Formand: Gdr. Niels Skau,
Tøndervej 9, Øster Lindet,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 63 82.

Sekretær: Kristian R. Poulsen,
Sdr. Tingvej 6, 6630 Rødding.
Tlf. 74 84 17 65.

Haderslev Amts Landboforening

Kontor: Åstrupvej 36, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 04 31.

Formand: Gdr. Thomas Lauritsen,
Højgårdsvej 6, Stubbum,
6070 Christiansfeld.

Sekretær: Konsulent N. P. Bladt,
Åstrupvej 36, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 04 31.

Nr. Rangstrup Herreds Landboforening

Formand: Carsten Juelsgård Madsen,
Skovbjergvej 5, Stenderup,
6520 Toftlund. Tlf. 74 83 14 77.

Sekretær: Thea Lauridsen,
Ørderup Kirkevej 50, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 22 11.

Aabenraa Amts Landboforening

Formand: Gdr. Johan Andresen,
Perbølvej 5, Perbøl, 6200 Aabenraa.

Sekretær: Konsulent Hans Lausten
Hansen, Landbogården,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 01 01.

Vis Herreds Landboforening

Kontor: Nederbyvej 1a, Hokkerup,
6340 Kruså. Tlf. 74 60 82 12.

Formand: Gdr. Arne Nielsen,
Hesselgård, Krusåvej 6,
6300 Gråsten.

Sekretær: Konsulent
Bent Laue Petersen,
Melskovvej 15, Rinkenæs,
6300 Gråsten. Tlf. 74 65 03 12.

Landboforeningen for Als og Sundeved

Formand: Gdr. Tøge Tychsen, Krammark,
6310 Broager. Tlf. 74 44 17 46.

Sekretær: Planteavlkskonsulent
Helge Lorenzen, Landbocentret,
Stenager 2, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 46 46.

Det bl. distrikts Landboforening

Formand: Jørgen Rode Andersen,
Ribe Landevej 79, 6270 Tønder.

Sekretær: Per Silius Emdal,
Vestslesvigs Landbrugscenter,
Aabenraavej 22, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 42 88.

Landboforeningen for Skærbæk og Omegn

Formand: Gdr. Per Frandsen,
Store Kæpslund, Øster-Gasse.
6780 Skærbæk. Tlf. 74 75 16 03.

Sekretær: Landbrugsled. Ejner Nielsen,
Kr. Olesensvej 1 A, Brøns,
6780 Skærbæk.

Vestslesvigs Landbrugscenter

Aabenraavej 22, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 42 88.

Formand: Gdr. Jørgen Rode Andersen,
Ribelandevej 79, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 33 89.

Sekretær: Konsulent Per Silius Emdal.

Slogs Herreds Landboforening

Formand: Gdr. Thorkild Dahl Nielsen,
Stormgårdsvej 38, 6372 Bylderup Bov.
Tlf. 74 64 73 57.

Sekretær: Konsulent Per Emdal,
Vestslesvigs Landbrugscenter,
Aabenraavej 22, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 42 88.

Landwirtschaftlicher Hauptverein für Nordschleswig

Formand: Gdr. Fedder P. Hindrichsen,
Tøndervej 1, 6280 Højer.
Tlf. 74 78 23 51.

Sekretær: Pl.kons. Claus Erichsen,
Skibbroen 6 II, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 30 07.

Kort- og Matrikelstyrelsen – sønderjysk afdeling

Afdelingskontor i Aabenraa:
Bjerggade 6, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 08 73.

Afdelingschef: Jøns Wolters.
Herunder hører:
Teknisk sektion i Toftlund, Skovvej 8,
6520 Toftlund. Tlf. 74 83 10 22.

De sønderjyske
landinspektørkontorer:
Aabenraa: Bjerggade 6, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 37 55.

Statslandinspektør: Bjarne Albinus.
Område: Aabenraa, Rødekro,
Lundtoft og Bov kommuner.

Haderslev-Toftlund: Moltrupvej 1,
6100 Haderslev. Tlf. 74 52 16 11.

Statslandinspektør: Jes Ryttersgaard.
Område: Haderslev, Christiansfeld
(bortset fra Hejls, Taps og
Vejstrup sogne), Vøjens, Nørre Rang-
strup, Gram og Rødding kommuner
samt Hviding, Roager og Spandet
sogne i Ribe kommune.

Daglig leder af Toftlund-kontoret:
Landinspektør H. Marolt Poulsen,
Skovvej 8, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 10 22.

Sønderborg: Ringridervej 23,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 36 36.

Statslandinspektør: vakant.
Område: Nordborg, Augustenborg,
Sydals, Sønderborg, Sundeved,
Broager og Gråsten kommuner.

Tønder: Ribe Landevej 30, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 10 34.

Statslandinspektør: Per Bonde.
Område: Tønder, Højer, Bredebro,
Skærbæk, Løgumkloster og
Tinglev kommuner.

Husmandsforeninger

Danske Husmandsforeninger

Kontor: Vester Farimagsgade 6,
1606 København V. Tlf. 33 12 99 50.

Formand: Husmand Chr. Sørensen,
Tirslundvej 11, Tirslund, 6670 Holsted.
Tlf. 75 39 25 57.

Sønderjyder i bestyrelsen:
Husmand Peter Petersen,
Tørvebjergvej 2, Ellum Mark,
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 31 69.

De samvirkende sønderjydske Husmandsforeninger

DSH - Faglig Center
Guldagervej 2, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 30 51 - Fax 74 74 54 40.
Centerleder: Mogens W. Birch.

Formand: Husmand Peter Petersen,
Tørvebjergvej 2, Ellum Mark,
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 31 69.

Sekretær: Økonomikonsulent
Jørgen Hansen, Guldagervej 2,
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 30 51.

Haderslev Østeramts Husmandsforeninger

Formand: Arne Nielsen,
Tapagervej 40, Knud, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 56 63 60.

Sekretær: Husmand Svend Aage Peter-
sen, Christiansfeldvej 124,
6100 Haderslev. Tlf. 74 52 10 99.

Haderslev Vesteramts Husmandsforeninger

Formand: Husmand Ole Brink,
Hælleskovvej 3, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 17 12.

Sekretær: Husmand Hans Chr. Danielsen,
Hennekesdamvej 16, Jels Mark,
6630 Rødding.

Familiebruget Als og Sundeved

Formand: Kristian Stådsen Petersen,
Dybbøl-Banke 33, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 48 69 99.

Tønder Amts Husmandsforeninger

Formand: Landmand Carl A. Stenger,
Kærmarksvej 28, Birkelev.
6780 Skærbæk. Tlf. 74 75 73 17.

Husmandsforeningerne

Aabenraa-kredsens:
Formand: Husmand Knud Strøm,
Øster Løgumvej 63,
Genner, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 69 87 41.

Husdyrbrugsorganisationer

Sønderjysk Avlsforening for sortbroget dansk Malkekvæg

Formand: Gdr. Eskild Wind,
Nørregård, Hjerting, 6630 Rødding.
Tlf. 74 84 14 66.

Kreatureksportforeningen for Nordslesvig

Formand: Gdr. Adolf Lund, Byvang,
6280 Højer. Tlf. 74 78 22 62.

Salgsdirektør: Gdr. A. M. Lund, Poppen-
bøl, 6280 Højer. Tlf. 74 73 81 11.

Salgsdirektør: Søren Nicolaisen,
Kummerlev 3, Kumled.
6261 Bredebro. Tlf. 74 71 12 86.

Avlsforeningen Den jyske Hest

Kontor: Landbrugets Rådgivningscenter,
Udkærsvej 15, Skejby, 8200 Århus N.
Tlf. 86 10 90 88.

Formand: Gdr. Niels Busk,
Kolstrupvej 4, 8581 Nimtofte.

Bestyrelsesmedlem fra Sønderjylland:
Thorkild Thomsen, Vilstrup Næsvej 25,
6100 Haderslev.

Sønderjysk Fællesledelse af Kvægavl

Kontor: Østergade 11,
6500 Vejens. Tlf. 74 54 00 00.

Formand: Jens Chr. Hansen,
Nejs Mølleård, 6310 Broager.
Tlf. 74 44 15 57.

Landsudvalget for Fjerkræ

Konsulenttjenesten:
Øster Hougvej 50, 5500 Middelfart.
Tlf. 64 41 02 00. Telefax 64 41 11 02.

Mejeriforeninger

Danske Mejeriers Fællesorganisation

Kontor: Frederiks Allé 22, 8000 Århus C.
Tlf. 86 13 26 11.

Formand: Gdr. Knud Erik Jensen,
Dolmer, 8500 Grenå.
Tlf. 86 32 16 70.

Direktører: A. Tirsgaard (adm.)
og L. Raun.

Slagterier

Andelsslagterier

Slagteriregion SYD, 6300 Gråsten.
Tlf. 74 65 12 11.
Formand: Gdr. Kresten Bonefeld,
Langagergård, Pøl, 6430 Nordborg.
Tlf. 74 45 14 12.
Direktør: Gert S. Haurum.
Afdelinger:
6372 Bylderup-Bov. Tlf. 74 76 23 11.
6300 Gråsten. Tlf. 74 65 12 11.
Blans, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 46 16 11.
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 39 23.

Vestjyske Slagterier A. M. B. A.,
Hovedkontor:
7600 Struer, P.O.Box 506.
Tlf. 97 85 07 00.
Formand: Gdr. Egon Kristensen,
Nørlundvej 9, Kjærgaard Mark,
6740 Bramming.
Adm. direktør: Svend Sønnichsen
Afdelinger:
Gimsing, 7600 Struer. Tlf. 97 85 07 00.
Nopa, 7600 Struer. Tlf. 97 85 07 00.
6701 Esbjerg. Tlf. 75 12 55 00.
7760 Hurup Thy. Tlf. 97 95 18 77.
7620 Lemvig. Tlf. 97 82 12 22.
6630 Rødding. Tlf. 74 84 11 24.
6823 Ansager. Tlf. 75 29 70 44.
6270 Tønder. Tlf. 74 72 23 56.

Skærbæk Eksportslagteri A. M. B. A.
6780 Skærbæk. Tlf. 74 75 19 11.

Danske Slagterier

Axelborg, Axeltorv 3, 1609 København V.
Tlf. 33 11 60 50.
Formand: Gdr. Bent Sloth,
Sønderkær,
Agersted,
9330 Dronninglund.
Tlf. 98 85 41 92.
Adm. direktør: A. Toft Fensvig,
Lundtoftevej 271, 2800 Lyngby.
Tlf. 42 87 65 57.

Det jyske Haveselskab

Åby Bækgårdsvej 6, 8230 Åbyhøj.
Tlf. 86 15 56 88.

Regionalsammenslutning IV Sønderjylland

Formand: Bent Maybom,
Munkeparken 57, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 49 75.

Konsulenter i området

Erik Kiel, Sandager 8, Hovslund,
6230 Rødekro. Tlf. 74 66 41 65.
Olav J. Nissen, Kystvej 2, Ballum,
6261 Bredebro. Tlf. 74 71 62 29.

Skovbrug

Sydøstjysk Skovdyrkerforening

Formand: Propr. Jens Otto Gæmelke,
»Røjlund«, Kronborgvej 2, Veerst,
6600 Vejen. Tlf. 75 55 50 10.

Konsulent: Skovrider T. W. Stranddorf,
Klovtoftvej 8, Jels, 6630 Rødding.
Tlf. 74 55 28 07.

Småskovenes Salgsforening

Formand: Gdr. Nis Jessen, Årslev,
6230 Rødekro. Tlf. 74 66 67 42.

Skovdyrkerforeningen Sønderjylland

Formand: Grd. Jens Peter Madsen,
Stevningnorvej 19, Stevning,
6430 Nordborg. Tlf. 74 45 86 08.

Skovrider Edv. Hvidt,
Landbogården, Peberlyk 2,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 01 01,
lok. 216.

HANDEL, HÅNDVÆRK OG INDUSTRI

Handel

Det Danske Handelskammer

Formand: Grosserer Klavs Olsen,
København. Tlf. 31 29 09 07.

Sekretariat: Børsen,
1217 København K. Tlf. 33 91 23 23.

Lokalkontorer: Ny Banegårdsgade 45,
8000 Århus C. Tlf. 86 13 53 55.

Boulevarden 20, 9000 Aalborg.
Tlf. 98 16 06 00.

Albani Torv 4, 5000 Odense C.
Tlf. 66 14 47 14.

Madevej 19, 2., 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 49 62.

Sønderjyske medlemmer af
bestyrelsen:

Direktør Jens Terp-Nielsen, Sækko A/S,
Egelund, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 18 18.

Indkøbsforeninger

Dansk Landbrugs Grovvarereselskab.
Hovedkontor: Axelborg,
1503 København V. Telex 2 29 68.
Tlf. 33 15 11 13.

Formand: Gdr. Martin Nielsen.

Sønderjyske medlemmer af
repræsentantskabet:

Gdr. Hans Skøtt,
Rovstrup 61, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 54 25.

Gdr. Jens Chr. Christensen,
Gejlager 14, Skodborgskov,
6600 Vejen. Tlf. 74 84 85 67.

Gdr. H. Lembke Jensen,
Stendetgårdvej 20, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 53 19 06.

Gdr. Peter Hanquist,
Bovlundbjergvej 38, Vellerup,
6535 Branderup. Tlf. 74 83 51 97.
Gdr. Knud Kristensen,
Kummerlev 19, Kumled, 6261 Bredebro.
Tlf. 74 71 12 72.

Brugsforeninger

FDB's hovedkontor:
Roskildevej 65, 2620 Albertslund.
Formand: Bjarne Møgelhøj.

FDB's bestyrelsesmedlem
i Vejen regionen:
(Næstformand) Oberstløjtnant
Aage Christensen,
Hejmdals Brovej 9, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 10 70.

Kredsformænd:

Kreds 36, Ribe-Tønder:
Gdr. Jørgen Bjerrum, Bjerrumvej 16,
6760 Ribe. Tlf. 75 42 03 64.
Tillige formand for repræsentant-
skabet.

Kreds 37, Aabenraa:
Gårdejer Thorkild Fink,
Nr. Hostrup Bygade 15, 6230 Rødekro.
Tlf. 74 56 25 62.

Kreds 38, Sønderborg:
Gitte Hohwü Christensen,
Saxagergård, Gl. Kirkevej 11,
Rinkenæs, 6300 Gråsten.
Tlf. 74 65 19 27.

Handelsstandsforeninger og handelsforeninger i Sønderjylland (formænd)

Gråsten Handelsstandsforening:
Bente Damkjær,
Boks 18, 6300 Gråsten.

Haderslev Handelsstandsforening af 1844:
Købmand Preben Petersen,
Gravene 1, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 60 33.

Sønderborg Handelsstandsforening:
Direktør Henning Schmidt-Petersen,
Servodan A/S,
Stenager 5, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 47 26.

Toftlund Handels- & Håndværker-
forening:
Tekstilkøbmand Claus Frej,
Tøjeksperten, Østergade 4-6,
6520 Toftlund

Tønder Handelsstandsforening:
Detailhandler Bente Kirchheiner,
Vestergade 7, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 20 45.

Vojens Handelsstandsforening:
Kaj Kragballe,
Margrethevej 25, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 00 63.

Aabenraa Handelsstandsforening:
Direktør Erik Skifter Andersen,
Skifter Andersen Bil A/S.
Tlf. 74 61 31 33. Lundsbjerg
Industrivej 1. 6200 Aabenraa.

De samvirkende købmandsforeninger i Danmark

Hovedkontor – Sekretariat:
Svanemøllevej 41, 2900 Hellerup.
Tlf. 31 62 16 16.

Formand: Købmand Preben Høyen,
S&E, Frederikssundsvej 5,
2400 København NV.
Tlf. 31 81 22 00.

Centralorganisationen for Jylland:
Formand: Købmand Henning Mark,
Ballerumvej 113, 7700 Thisted.
Tlf. 97 98 14 29.

Derunder De sønderjydske Købmands-
foreningers Sammenslutning:
Formand: Købmd. Laue Hansen.
Huginsvang 89, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 32 12.

Købmandsforeningen Sønderjylland Øst
Formand : Købmand Eluf Nielsen,
Stationsgade 9, Vester-Sottrup,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 46 71 41.

Haderslev og Midtsønderjyllands
Købmandsforening:
Formand: Købmand Laue Hansen,
6500 Vojens.

Tønder Amts Købmandsforening:
Formand: H. M. Hansen,
Kirkevej 2, Bylderup,
6372 Bylderup Bov. Tlf. 74 76 23 28.

Håndværk og industri

Håndværksrådet

Organisation for små og mellemstore virksomheder i Danmark.

Kontor: Amaliegade 15,
1256 København K. Tlf. 33 93 20 00.

Formand: Oldermænd, malermester
Klaus Bonde Larsen, København.

Jyllands-afdeling:
Lille Sct. Hansgade 20, 8800 Viborg.
Tlf. 86 62 77 11.

Bestyrelsesmedlemmer i Sønderjylland:
Malermester Jes Christiansen,
Allegade 33-37, 6500 Vojens.
Murermester Erik Sørensen,
Postboks 142, 6200 Aabenraa.

Sønderjyllands Erhvervsråd

Kirkeplads 2, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 23 84. Fax 74 62 67 60.

Formand: Statsaut. revisor Arnt Sørensen,
Ringgade 6, 6300 Gråsten.

Næstformand: Borgmester
Lauge Nielsen Jepsen,
Møllevej 5, Visby, 6261 Bredebro.

Amtsborgmester Kresten Philipsen,
Sønderjyllands Amt,
Skelbækvej 2, 6200 Aabenraa.

Direktør Iver Askholm Madsen,
B & W Energi A/S,
Papegøjevej 7, 6270 Tønder.

Direktør Hans J. Gustavsen,
Danfoss A/S, 6430 Nordborg.

Adm. direktør Carsten Andersen,
Sydbank Sønderjylland A/S.
Kirkeplads 2, 6200 Aabenraa.

Forretningsfører Andreas Warncke,
Langelandsvej 2, Starup,
6100 Haderslev.

Sekretær: Cand.oecon Tyge Korsgaard,
6200 Aabenraa.

Eksport-rådgivning:

Eksportkonsulent Flemming Nødskov,
Broager.

EF-rådgivning:

Journalist Jakob Bork, Aabenraa.

Lokale erhvervsråd

Erhvervsrådet for Sønderborg-området
Nørrebro 1, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 92 22. Fax 74 42 92 33.

Padborg-Kruså Erhvervsråd:
Sekretariat: Hærvejen 9, Bov,
6330 Padborg. Tlf. 74 67 27 02.
Telefax 74 67 27 30.
Formand: Direktør Hans Raun.
Padborg Godsregistrering a. m. b. a.
Erhvervschef: John Holmstrøm.

Haderslev Erhvervsråd:
Erhvervschef Finn Bagger,
Norgesvej 51, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 53 00 53.

Rødding Erhvervsråd:
Formand: Ole Sindberg,
Industrivej 12, 6630 Rødding.
Tlf. 74 84 10 32.
Sekretær: Erhvervschef
Jørgen Andersen,
kommunekontoret, Østergade 28,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 21 61.

Nørre-Rangstrup Erhvervsråd:
Østergade 2, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 00 99.
Telefax 74 83 02 18.
Erhvervschef Steen Andrés.

Tønderegnens Erhvervsråd:
Formand: Paul Erik Jensen,
Postboks 106, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 55 60.

Erhvervsrådet for Tinglev Kommune:
Erhvervsdirektør Villy Andersen,
Industriparken 1, 6360 Tinglev.
Tlf. 74 64 40 51. Telefax 74 64 30 69.

Vojens Erhvervsråd:

Erhvervschef F. Graven-Nielsen,
Rådhuset, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 07 54. Telefax 74 54 39 19.

Christiansfeld Erhvervsråd:

Erhvervschef Poul Hededam,
Lindegade 58, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 74 56 14 05, lokal 261.

Håndværker- og industriforeninger

Gråsten Håndværkerforening:

Formand: VVS-install. Bent Pedersen,
Sundsnæs 21, 6300 Gråsten.
Tlf. 74 65 18 65.

Højer Handels- og Industriforening:

Formand: Direktør Hans Lagoni,
Sparekassen Højer, Storegade 10,
6280 Højer. Tlf. 74 78 26 33.

Løgumkloster Handels- og Håndværkerforening:

Formand: Revisor Jacob Sørensen,
Møllegade 3, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 40 25.

**Sønderborg Håndværker- og
Industriforening:**

Formand: Isoleringsmester
Aage Land Hansen,
Nørre Kettingsskov 7,
Blommeskøbel. 6440 Augustenborg.
Tlf. 74 47 46 55.

Tønder Håndværkerforening:

Formand: Bygmester Jens Boutrup,
Viben 29, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 29 16.

LOKALHISTORISKE BØGER:

Schmidt Petersen: <i>Optegnelser fra en bevæget tid</i>	kr. 60,00
Anders Johnsen: <i>Fra et sønderjydsk arbejderhjem</i>	kr. 51,00
Mikkel Lund: <i>Om Stinne Wind og Julle Præst</i>	kr. 35,00
H. V. Gregersen: <i>Eggen omkring Vojens (indb.)</i>	kr. 194,50
Chr. Seeberg: <i>En jenne kaels jul. Digte i Røddingmål</i>	kr. 19,75

P.J. SCHMIDT A/S
BOGHANDEL/VESTERGADE 14
6500 VOJENS / TELEFON 74 54 12 26

Finansiering

Sønderjyllands Lånekasse

Sekretariat: Kirkepladsen 4,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 23 84,
telefondtid – alle ugens dage,
kontortid fredage fra kl. 10-12.

Sekretær: Erhvervsrådgiver
Viggo Brodersen.

Bestyrelse: Sparekassedirektør
Hans Lagoni (formand), Højer.
Fhv. dir. cand. jur. Ib Frederiksen,
Bakkevænget 42, 8600 Silkeborg.
Kontorchef Kirsten Kleist,
Kongeriget Danmarks Hypotekbank
og Finansforvaltning, København.
Sparekassedirektør
Mogens Jørgensen, Haderslev.
Skoleinspektør
Christian P. Johannsen, Toftlund.

Sønderjyllands Investeringsfond

Kirkepladsen 4, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 23 84.

Formand: Fhv. direktør
K. Sandahl Sørensen, Anne-Marievej 5,
6270 Tønder.
Fhv. direktør Ib Frederiksen,
Bakkevænget 42, 8600 Silkeborg.
Forretningsfører Andreas Warncke,
Langlandsvej 2, Starup,
6100 Haderslev.
Kontorchef Kirsten Kleist,
Kongeriget Danmarks Hypotekbank
og Finansforvaltning, Landgreven 4,
1301 København K.
Direktør Oskar Tygesen,
Sydbank Sønderjylland,
Perlegade 18, 6400 Sønderborg.
Direktør Poul Hansen,
Den Danske Bank A/S,
Perlegade 26, 6400 Sønderborg.
Statsaut. revisor Arnt Sørensen,
Ringgade 6, 6300 Graasten.

Sekretær: Sekretariatschef
cand. oecon. Tyge Korsgaard,
6200 Aabenraa.

Nykredit

Formand:
Fhv. amtsborgmester Erik Jessen,
Aabenraa.

Hovedkontorer:
6100 Haderslev: Åstrupvej 13.
Tlf. 74 52 70 00.
1503 Kbh. V. Box 333:
Otto Mønstedts Plads 11.
Tlf. 33 91 34 34.
5100 Odense C: Mageløs 2.
Tlf. 66 11 77 77.
6950 Ringkøbing: Herningvej 3.
Tlf. 97 32 01 11.
8800 Viborg: Sct. Mathiasgade 1-3.
Tlf. 86 62 33 33.
9100 Aalborg: Boulevarden 43.
Tlf. 98 12 38 77.
8100 Århus C: Bispegade 2.
Tlf. 86 76 01 00.

Lokalkontor Sønderborg:
Tlf. 74 43 11 66.

Lokalkontor Aabenraa:
Tlf. 74 63 01 66.

Lokalkontor Tønder:
Tlf. 74 72 10 66.,

Dansk Landbrugs Realkreditfond

Nyropsgade 21, 1503 København V.
Tlf. 33 15 11 00.

Direktion:
Direktør, cand. agro. J. Fløystrup
Jensen, adm.

Formand for repræsentantskab og
bestyrelse: Bankdirektør
Bent Hansen, Himmerlandsbanken,
Adelgade 31, 9500 Hobro.
Tlf. 98 52 10 00.

Kreditforeningen Danmark

Regionskontoret i Herning,
Viborgvej 1, 7400 Herning.
Tlf. 97 12 53 00.

Direktion:
Ingeniør Helge Nielsen.

Distriktschef for Sønderjyllands amt:
Tommy Jensen, Storegade 31,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 53 00.

Sønderjysk medlem af bestyrelsen:
Gdr. Arne Kindberg, Nybølgård,
Hjordkær, 6230 Rødekro.

Næstformand: Gdr. Arne Kindberg,
»Nybølgård«, Nybøl Bygade 3,
6230 Rødekro. Tlf. 74 66 66 17.

Sekretær: Gdr. Thomas Rodenberg,
Vester Terpvej 10, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 33 83.

Forretningsfører: Souschef
Andreas N. Burgwald, 6360 Tinglev.

Landeværnet

Kontor: Jernbanegade 4, 6360 Tinglev.
Tlf. 74 64 40 54.

Formand: Gdr. Bahne Nicolaisen,
Bøgelhusvej 4, St. Jydevad,
6360 Tinglev. Tlf. 74 64 83 81.

Andels - Kartoffelmelsfabrikken

»Sønderjylland«

Tøndervej 3 - 6520 Toftlund

Tlf. 74 83 13 43

DANSKE OG FRISISKE INSTITUTIONER I SYDSLESVIG

Sprogforeningen

Sydslesvigafdeling.

Formand: Sigfred Andresen,
Mühlendamm 7,
D-2257 Bredstedt. Tlf. 04671/4257.

Kgl. dansk Generalkonsulat

Nordergraben 19, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/23305. Telefax 0461/17928.

Generalkonsul: Jørgen Peder Hansen.

Konsul: Herluf Hansen.

Vicekonsul: Hanne Eder.

Sydslesvigsk Forening (S S F)

Formand: Heinrich Schultz,
Tönninger Strasse 29, D-2256 Garding.
Tlf. 04862/512.

Flensborg by:

Formand: Dieter Matthiesen,
Richard Wagner Strasse 17,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/62788.
Sekretariat: Schiffbrücke 42,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/24766.
Sekretær: Manfred von Domarus.

Flensborg amt:

Formand: Helmut Loher,
Birkenweg 4, D-2391 Oeversee.
Tlf. 04630/261.
Sekretariat: Norderstrasse 74,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/25827.
Sekretær: Monika Jansen.

Gottorp amt:

Formand: Preben Vognsen,
Steenstraat 1, 2341 Rabenkirchen.
Tlf. 04642/2114.
Sekretariat: Lollfuss 69, D-2380
Schleswig. Tlf. 04621/23888.
Telefax 04621/21105.
Sekretær: Gudrun Schulz.

Husum amt:

Formand: Uwe Hardt,
Königsberger Strasse 30,
D-2251 Schwabstedt. Tlf. 04884/285.
Sekretariat: Neustadt 95, D-2250 Husum.
Tlf. 04841/2612. Telefax 04841/63618.
Sekretær: Peter Johannsen.

Rendsborg/Egernfærde amt:

Formand: Joachim Martin,
Gartenstr. 24, D-2371 Borgstedt.
Tlf. 04331/32950.
Sekretariat: »Amtsmandsgården«,
Torstrasse 4, D-2370 Rendsborg.
Tlf. 04331/23376 (tirsdag og torsdag
kl. 9-12) og Noorstrasse 18, D-2330
Eckernfærde. Tlf. 04351/2527 (onsdag
og fredag kl. 9-12). Telefax 04351/5183.
Sekretær: Friedrich Thomsen.

Sydtønder amt:

Formand: Johann Mikkelsen,
Flensburger Strasse 109,
D-2262 Leck. Tlf. 04662/3185.
Sekretariat: Lorenz Jannsen Strasse 1,
D-2260 Niebüll. Tlf. 04661/2755.
Telefax 04661/2432.
Sekretær: Uwe Petersen.

Ejdersted amt:

Formand: Peter Jacob Alberts,
D-2251 Osterhever. Tlf. 04865/836.
Sekretariat: Am Hafen 30,
D-2253 Tönning. Tlf. 04861/5493.
Telefax 04861/1607.
Sekretær: Sven Lekkal.

»Dannevirkegården«

Museum og forsamlingshus
Ochsenweg 5, D2381 Dannewerk.
Museumsleder: Jørgen Kühn.
Tlf. 04621/37814.

Dansk Generalsekretariat

Flensborghus, Norderstrasse 76,
Postfach 2664, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/17821 - 17822 - 26329.
Telefax 23654.

Generalsekretær: Gert Wiencke.

Regnskabsafdelingen:
Petra Erichsen.

Kulturafdelingen:
Fuldmægtig Marianne Wulff.

Dansk postadresse: Postbox 90,
6340 Kruså.

Dansk Kirke i Sydslesvig

Dansk Kirkekontor,
Wrangelstrasse 14, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52925.

Provst C. B. Karstoft,
Wrangelstrasse 14, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52565.

Forretningsfører: Detlev Lorenzen.

Dansk Skoleforening for Sydslesvig

Formand:
Gerd Pickardt,
Annenweg 11, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/75900.

Skoledirektør:
Hans Andresen,
Kontor: Stuhns Allee 22,
Postfach 1461, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/5801-0. Telefax 0461/51975.
Dansk postadresse: Postboks 99,
6340 Kruså.

Feriekontoret: Marienhölungsweg 41,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/56664.

Skolepsykologisk kontor:
Waldstrasse 43, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52055.

Duborg-Skolen

Ritterstrasse 27, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/22331.

Privat dansk gymnasium og realskole.
Rektor: Erik Jensen.
Dansk postadr.: Box 100, 6340 Kruså.

Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig

Norderstrasse 59, D-2390 Flensborg.
Dansk postadresse: 6340 Kruså.
Tlf. 0461/17953 - 17954.
Telefax 0461/17988.

Åbningstider:

Sommerhalvåret 1. 4.-1.9. 10-18,
lørdag 9-13.

Vinterhalvåret 10-19, lørdag 9-13.

Overgangsdatoer mellem halvårene
meddeles i Flensborg Avis.

Overbibliotekar Jørgen Hamre.
Studieafdelingen: Bibliotekslektor,
dr. Johann Runge.

Den slesvigske Samling.
Jane Bossen.
Arkiv: Arkivar Lars N. Henningsen.

Det danske Bibliotek i Husum,
Neustadt 81, D-2250 Husum.
Tlf. Husum 04841/2292.
Leder: Bibliotekar
Keld Klemith Madsen.

Det danske Bibliotek i Slesvig,
Lollfuss 69, D-2380 Slesvig.
Tlf. Slesvig 04621/24263.
Leder: Bibliotekar Carsten F. Reyhe.

Dansk Sundhedstjeneste for Sydslesvig

Waldstrasse 45, D-2390 Flensborg,
Tlf. 0461/52071.
Dansk postadresse: Box 119,
6340 Kruså.

Formand for sundhedsrådet og
forretningsudvalget:
Pastor Paul Tappe, Osterstrasse 5,
D-2262 Leck. Tlf. 04662/2443.

Kontorchef: Hasso Petersen.

Ledende sygeplejerske: Søster Asta
Bogh. Tlf. 0461/52072.

Dansk alderdomshjem

Neerongsallee 27, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/51311.

Lyksborghjemmet

Dansk Børnehjem, Grosse Strasse 54,
D-2392 Glücksburg. Tlf. 04631/2456.

Bestyrer: Ulla og Carl Sauer-Petersen.

Dansk Sygeplejeforening, Flensborg

Formand: Bibliotekar Kirsten Fabricius,
Norderstrasse 59, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/17953.

Dansk Menighedspleje, Flensborg

Waldstrasse 45, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52071.

Dansk Menighedspleje, Slesvig

v/ pastor Hans Parmann,
Bismarckstrasse 18A, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/25815.

Dansk Menighedspleje, Tønning

v/ pastor Preben Kortnum Mogensen,
Herrrengaben 3, D-2253 Tønning.
Tlf. 04861/453.

Gamles Værn

Formand: Pastor Elsebeth Villadsen,
Ahornweg 13, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/95271.

Sønderjysk Arbejderforening (S A F)

Formand: Hans Hinrichsen,
Carstensstr. 32, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/29671.

Den slesvigske Kvindeforening

Formand: Edith Sigaard-Madsen,
Harden-Eiche 8, D-2381 Strukstrup.
Tlf. 04623/690.

De sydslesvigske Husmoderforeninger

Formand: Karen Vollertsen,
Seekamp 19, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4795.

Sydslesvigske Erhvervsfond

Formand for tilsynsrådet:
Rolf Dieter Duschner, Grosse Strasse 9,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/22060.

Kontor: Norderstrasse 76 III,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/26621.

Dansk Erhvervsforening i Sydslesvig

Formand: Direktør Preben Bjerregaard,
Emanuel-Geibel-Str. 12,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/51121.

Sekretariat: v/ Bruno Kramer,
Union-Bank, Grosse Strasse 2,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/17757.

Union-Bank A/S

Grosse Strasse 2, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/17757.
Süderstrasse 89, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/71335.

Direktion: Hans Erik Hansen,
Uwe Axen.

Slesvigske Kreditforening

Formand for tilsynsrådet:
Hans Jacob Asmussen,
Holming, D-2381 Havetoft.
Tlf. 04603/228.

Kontor: Süderstrasse 89,
D-2398 Harrislee. Tlf. 0461/71975.

Forretningsfører: Nis Hansen.

Det sydslesvigske Samråd

Formand: Edith Sigaard Madsen,
Harden-Eiche 8, D-2381 Struxdorf.
Tlf. 04623/690.

Næstformand: Pastor Paul Tappe,
Osterstrasse 5, D-2262 Leck.
Tlf. 04662/2443.

Sekretær: Paul Weede,
Wittenberger Weg 19,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/580517.

Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger

Formand: Tove Vynne,
Neuer Weg 5, D-2381 Neuberend.
Tlf. 04621/5951.

Dansk Ungdomssekretariat:
Moltkestrasse 20a, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/51051.

Forretningsfører: Ingolf Julius.

Dansk Gymnastikforening Flensburg

Formand: Heinz Dieter Franz,
Nikolaiallee 1-3, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/55836.

Klubhuset: Marienhölungsweg 62,
D-2390 Flensburg. (Frueskovens
Idrætspark). Tlf. 0461/54819.

Det lille Teater

Hjemmet, Mariegade 20, Flensburg.
Tlf. 009-49-461-24835.

Post til: Sonja Lehfeldt,
Twedter Mark 74, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/37207.

Sydslesvigske Folkedansere

Formand: Inge-Marie Christensen,
Rudekamp 36, D-2392 Glücksburg.
Tlf. 04631/2800.

Idrætshallen

Moltkestrasse 20c, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/51053.

Inspektør: John Larsen.

„Tydal« Spejdergård

D-2382 Eggebek.
Tlf. 04609/263.

Bestyrer: Helmuth Werth.

„Christianslyst«

Lejrskole- og kursushjem.
D-2347 Nottfeld, Post Süderbrarup.
Tlf. 04641/2229.

Forstander: Vagn Porsmose Andersen.

Lejrskolehjemmet »Skipperhuset«

Am Hafen 30, D-2253 Tönning.
Tlf. 04861/5493.

Bestyrer: Sven Lekkat.

Jaruplund Højskole

Forstander: Egon Rasmussen,
D-2390 Jaruplund-Weding.
Tlf. 04630/382.

Flensburg Avis

Wittenberger Weg 19, D-2390
Flensburg. Tlf. 0461/5805-0.

Chefredaktør: Paul Weede.

Direktør: Uffe Mayland.

Flensburg danske Journalistforening

Formand: Jens Høyer,
Wittenberger Weg 19,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/5805-26.

Sydslesvigsk Vælgerforening (S S V)

Formand: Wilhelm Klüver,
Probst Nissen Weg 55, D-2262 Leck.
Tlf. 04662/2403.

Landssekretariat: Norderstrasse 741,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/17421.

Landssekretær: Rolf Lehfeldt.

Landdagsmand: Karl Otto Meyer,
Buchauweg 2, D-2391 Schafflund.
Tlf. 04639/517.

Dansk Lærerforening for Sydslesvig

Formand: Hans Jensen,
Johannisstrasse 52, D-2390.
Tlf. 0461/13683.

KFUM og KFUK i Sydslesvig

Formand: K. H. Zeuch,
Nordergraben 26, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/23165.

Dansk Spejderkorps Sydslesvig

Formand: Hans Christian Paulsen,
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445.

Korpschef:

Helga Hansen, Neuer Weg 8,
D-2381 Neuberend. Tlf. 04621/51287.

Foreningen »Norden«, Sydslesvig afdeling

Formand: Svend Kohrt,
Am Polldamm 2, D-2395 Husby.
Tlf. 04621/9732.

Sekretariat: Norderstrasse 76,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/17821.

Frivilligt Dreng- og Pige forbund i Sydslesvig

Distriktsleder: Knud Morsing,
Südergraben 36, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/54676.

Lærskoler og hytter: »Trenehyten«,
D-2399 Tarp. Tlf. 04638/527.

Udlejning v/ Arne Hou,
Emmerlev, DK-6280 Højer.
Tlf. 74 78 25 93.

»Kongenshus«, D-2251 Tetenbüll.
Udlejning v/ Ole Hübertz Knudsen,
Yurian-Oven-Strasse 19,
D-2253 Tönning. Tlf. 04861/476.

Sydslesvigs danske Kunstforening

Formand: Advokat Steen Schrøder,
Waldstrasse 13, Ellund,
D-2397 Handewitt. Tlf. 04608/1346.

De unges Kunstkreds i Sydslesvig

Formand: Mucki Kvist,
Marienalle 49, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/51673.

Torsdagskoret

v/ Kirsten Krienke,
Michelsenstr. 16, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/45408.

Dirigent: Else Rasmussen,
Jaruplund Højskole, D-2391
Jaruplund. Tlf. 04630/382.

Forlning for nationale Frilske (Friserforeningen)

Formand: Momme J. Nommensen,
Christian Albrechts-Koog,
D-2260 Golmsbüll. Tlf. 04661/8298.

Sekretariat: Bensmor 29,
D-2255 Oster-Bargum.
Tlf. 04672/1677.

Sekretær: Manfred Nissen.

Nordfrilsk Institut

Osterstrasse 63, D-2257 Bredstedt.
Tlf. 04671/2360.

Sct. Georgs-Gildet

Gildemester: Roland van Oettingen,
Zum Dorfteich 7, D-2395 Husby.
Tlf. 04634/9647.

Sct. Knuds-Gildet

Oldermand: Ole Olesen,
Alt Frösleer Weg 18,
D-2398 Harrislee. Tlf. 0461/75713.

Ungdomskollegiet

Marienhölungsweg 66,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/52444.

Forstander: Uwe Becher.

Historisk Samfund

Sydslesvigs Amtskreds.

Formand: Dr. Johann Runge,
Schlossberg 9, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/73246.

Fælleslandboforeningen for Sydslesvig

Kontor: Süderstrasse 89,
D-2398 Harrislee. Tlf. 0461/71975.

Formand: Janne Markussen,
Dorfstrasse 40, D-2264 Braderup.
Tlf. 04663/224.

Landbrugskonsulent: Hans Chr. Paulsen
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445..

**Landboforeningen for Flensborg
og Omegn**

Formand: Gdr. Søren Andresen,
Bredstedter Strasse 46,
D-2397 Hüllerup. Tlf. 04608/6677.
Konsulent: Jes Simonsen,
Süderstrasse 89, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/75016.

Landboforeningen for Sydangel

Formand: Hans Jacob Asmussen,
Holming, D-2381 Havetoft.
Tlf. 04603/228.
Konsulent: Christen Møller,
Schleswiger Strasse 38, D-2347
Süderbrarup. Tlf. 04641/2249.

Landboforeningen for Gottorp amt

Formand: Preben Holl, Lehmrade,
D-2372 Brekendorf/Owschlag.
Tlf. 04353/581.
Konsulent: Hans Chr. Paulsen,
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445.

**Landboforeningen for Sydtønder amt
(geest)**

Formand: Janne Marcussen,
Dorfstrasse 49, D-2264 Braderup.
Tlf. 04663/224.
Konsulent: Joachim Spitz,
Bavnehøj, Hauptstr. 7, D-2264 Humtrup.
Tlf. 04663/7495.

**Den nordfrisiske Landboforening
(marsken)**

Formand: Arnold Klint,
Nordergotteskoog, D-2260 Niebüll.
Tlf. 04661/3493.
Konsulent: Joachim Spitz,
Bavnehøj, Hauptstr. 7, D-2264 Humtrup.
Tlf. 04663/7495.

**Landboforeningen for Husum og
Ejdersted amter**

Formand: Gdr. Peter Jakob Alberts,
D-2251 Osterhever. Tlf. 04865/836.
Konsulent: Hans Chr. Paulsen,
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445.

Sydsløvigs Museumsforening

Formand: Hans Werner Hansen,
Norderalle 23, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/56385.

Æ Amatør

Formand: Johann Mikkelsen,
Flensburger Strasse 109,
D-2262 Leck. Tlf. 04662/3185.

Dansk Sportsfiskerklub Sydsløvig

Formand: Heinz Boehme,
Kappelner Strasse 3,
D-2391 Sterup. Tlf. 04637/275.

Dansk Tunghøreforening

Formand: Pastor Martin Nørgaard,
Flurstrasse 5, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/53524.

Duborg-Samfundet

Formand: Elva Thorup Nielsen,
Teichweg 2, Kupfermühle,
D-2398 Harrislee. Tlf. 0461/75668.

Flensborg Y's Mens Club

Formand: Ulla Steenild,
Christiansgang 9, Kupfermühle,
D-2398 Harrislee. Tlf. 0461/72396.

Heimdal Blæserorkester

v/ Karin Jessen,
Teichweg 1, D-2390 Harrislee.
Tlf. 0461/73876.

I. C. Møller-Fonden

v/ Nis Petersen,
Molsenkoppel 40, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/56590.

Radioklubben Duborg

v/ Klaus Thordsen,
Ihlseeweg 8, D-2397 Handewitt.
Tlf. 04608/577.

Slesvig Y's Mens Club

Formand: Kristen Iver Kristensen,
Lutherstrasse 3, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/51522.

Sydslesvigs Skakkreds

v/ Valler Madsen,
Marien Strasse 44, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/13428.

**Voksenundervisningsnævnet for
Sydslesvig**

Formand: Orla Møller,
Erdbeerenberg 34, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/31642.

Sekretær: Ernst Vollertsen,
Seekamp 19, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4795.

JAGT OG VILDTFORVALTNING

MILJØMINISTERIETS VILDTFORVALTNING

Kalø, 8410 Rønde.

Tlf. 86 37 25 00.

Telefax 86 37 24 35

Administrator, kst. Søren Eis.

Miljøministeriets Vildtforvaltning
er sekretariat for:

Jagtrådet og Vildtforvaltningsrådet.

JAGTRÅDET består af 5 medlemmer:

Formand: Prof. dr. agro. Per Ole Olesen,
Skovbrugsinstituttet, Landsformand Kristian Runkjær, Landsjagtforeningen af 1923, Landsformand Gustav Rønholt, Dansk Jagtforening, Ingeniør Jørgen Vesterdahl, Dansk Strandjagtforening, Lærer Chr. Hjorth, Dansk Ornithologisk Forening, og er rådgivende med hensyn til jagttekniske spørgsmål.

VILDTFORVALTNINGSRÅDET

har 11 medlemmer: Jagtrådets fem medlemmer samt repræsentanter for Friluftsrådet, Danmarks Naturfredningsforening, Dansk Ornithologisk Forening, Naturfredningsrådet, De samvirkende danske Landboforeninger, Danske Husmandsforeninger, Tolvmandsforeningerne og Dansk Skovforening. Jagtrådets formand er formand for vildtforvaltningsrådet.

Formålet med rådet er at danne forum for drøftelser af principielle spørgsmål vedrørende landets vildtbestand.

VILDTFORVALTNINGSRÅDETS

RESERVATUDVALG har 9 medlemmer.

Formand: Administrator, kst. Søren Eis.

Palle Uhd Jepsen, VRK. Karsten Laurzen, VBS. Chr. Ebbe Mortensen, Danmarks Naturfredningsforening. Hans Meltofte, DOF. Poul Hald Mortensen, Skov- og Naturstyrelsen. Erik Meyer Pedersen, vildt.f.konsul. Kristian Raunkjær, Landsjagtforeningen. Gustav Rønholt, Dansk Jagtforening. Jørgen Vesterdahl, Dansk Strandjagtforening.

Under Miljøministeriets Vildtforvaltning
sorterer endvidere:

JAGTTEGNSKONTORET, Kalø, 8410 Rønde. Tlf. 86 37 18 55 (9-12).

Kontoret varetager udstedelse af jagt-tegn og besvarer spørgsmål desangående.

VILDTRESERVATKONTORET

Kalø, 8410 Rønde. Tlf. 86 37 25 00.

Leder: Reservatinspektør P. Uhd Jepsen.
Kontoret varetager forvaltningsmæssige og administrative opgaver i forbindelse med oprettelse og drift af vildtreservater.

VILDTFORVALTNINGENS SKOLE

Molsvej 34, 8410 Rønde.

Tlf. 86 37 25 00.

Leder: Magister Jørgen Fog.

KALØ GODS

Godset ejes af Jordfonden ved Statens Jordlovsudvalg. Det er forpagtet af Jagtfonden med det formål at sikre arealer til vildtbiologisk forskning og til uddannelse af vildtforvaltningskonsulenter. I øvrigt drives godset efter sædvanlige økonomiske principper for land- og skovbrug.

KALØ LANDBRUG

Inspektør Chr. Stilling.

Tlf. 86 37 22 76.

KALØ SKOVDISTRIKT

Skovfoged Eigil Møller.

Tlf. 86 37 25 00.

VILDTBIOLOGISK STATION

Kalø, 8410 Rønde. Tlf. 86 37 25 00.

Forskningsleder: Dr. phil. H. Strandgaard.
Videnskabelig forskningsinstitution under Miljøministeriets Vildtforvaltning. Foretager vildtbiologiske undersøgelser over danske fugle og pattedyr specielt med henblik på arternes talrighed, formering og omsætning samt deres tilpasning til omgivelserne. Forskningsresultater publiceres fortrinsvis i »Dansk Vildtforskning«, »Danske Vildtundersøgelser« og »Danish Review of Game Biology«.

ADRESSELISTE OVER VILDT-FORVALTNINGSKONSULENTER

Peter Have, Grønnerupvej 48, 9760 Vraa.
Tlf. 98 98 14 14.

Anders Wulff, Landtingvej 31,
7830 Vinderup. Tlf. 97 44 18 08.

Frode S. Petersen, Suldrupvej 2,
Skivum, 9240 Nibe. Tlf. 98 66 64 58.

L. Ahlmann Olesen, Jægerbo, Sdr. Kær,
6990 Ulfborg. Tlf. 97 49 15 01.

Erik Meyer Pedersen,
Agnetevej 20 B, 8680 Ry.
Tlf. 86 89 32 55.

M. E. Pape, Ryomvej 49,
8410 Rønde. Tlf. 86 37 96 60.

Sv. Lerke-Møller, Morsbølvej 68,
7200 Grindsted. Tlf. 75 32 15 23.

Søren Essendrop, Dybvighoved,
6200 Åbenrå. Tlf. 74 66 73 63.

Peter Bjerremand, Egelandvej 65,
Øster Starup, 6040 Egtved.
Tlf. 75 86 31 46.

M. Jessen Holm, Grønnevang 21,
5750 Ringe. Tlf. 62 62 20 49.

Ole Daugaard-Petersen,
Æbleallé 75, Strandhuse,
4500 Nykøbing Sj. Tlf. 53 42 87 00.

Per Leth Sørensen,
Esrum Hovedgade 27, 3230 Græsted.
Tlf. 42 29 09 65.

Anders Walther Hansen,
Skovvej 2, Nyrup 4747 Sandved.
Tlf. 53 75 95 15.

Finn Jensen, Orebyvej 307,
4990 Saksøbing. Tlf. 53 89 50 80.

Jes Kramer, Langager 10,
8543 Hornslet. Tlf. 86 99 47 44.

Bent Junker-Hansen, Kloftoftvej 6,
Jels, 6630 Rødding. Tlf. 74 55 27 01.

LANDSJAGTFORENINGEN AF 1923

Hovedkontor:

Frydendalsvej 20, 1809 Frederiksberg C.
Tlf. 31 31 11 35.

Formand: Kr. Raunkjær.

Medlemsblad: Jagt og Fiskeri.

DANSK JAGTFORENING

Formand:

Gustav Rønholt, Kruusesmindevej 3 E,
4220 Korsør. Tlf. 53 57 74 95.

Generalsekretær:

Forstkandidat Sv. E. Jacobsen,
Einer Jensens Vænge 1,
2000 Frederiksberg Tlf. 38 33 29 11.

Medlemsblad: Dansk Jagt.

DANSK STRANDJAGTFORENING

Hovedkontoret

Formand: Jørgen Vesterdahl,
Mosegårdsvej 4, Bramdrupdrum,
6000 Kolding. Tlf. 75 56 80 78.

Forretningsfører- og kassererkontor:

Rita Ingwersen, Agtrupvej 49,
6000 Kolding. Tlf. 75 53 23 11.
Alle ugens hverdage fra kl. 8.00-11.00,
dog ikke lørdag, samt mandag
kl. 19.00-21.00.

Uddrag af Lov om jagt og vildtforvaltning:

§ 13. Jagt må ikke finde sted fra solnedgang til solopgang. Dog må gæs, ænder og måger samt blishøns skydes på træk i tiden fra 1½ time før solopgang til 1½ time efter solnedgang. I november og december måned må den nævnte beskydning dog kun foretages i tiden fra 1½ time før solopgang til 1 time efter solnedgang.

§ 20. Jagt fra motorbåd og andet maskindrevet fartøj må ikke finde sted:

- på søer og andre ferske vande og
- i den danske del af farvandet øst for Sjælland mellem breddegraderne ved kronborgpynten og Aflandshage (56° 02,4' N og 55° 33,3' N).

Stk. 2. Uden for de områder, der er nævnt

i stk. 1, må jagt fra maskindrevet fartøj ikke finde sted i tiden 1. marts - 30. september.

Stk. 3. Landbrugsministeren kan efter forhandling med miljøministeriet (fredningsstyrelsen) og vildtforvaltningsrådet forbyde jagt fra motorbåd og andet maskindrevet fartøj i nærmere angivne områder på fiskeriterritoriet, herunder indre farvande, som fastlagt ved lov om saltvandsfiskeri.

§ 20 a. Til jagt må ikke benyttes maskindrevet fartøj, der kan fremføres med en hastighed på mere end 18 km/t (ca. 9,7 knob). Under jagtudøvelsen må fartøjet kun fremføres med højst 5 km/t (ca. 2,7 knob).

JAGTTIDER OG FREDNINGSBESTEMMELSER

§ 26. Pattedyr og fugle, for hvilke der ikke er fastsat jagttid, er fredede hele året.

Stk. 2. Pattedyr og fugle, for hvilke der er fastsat jagttid, er fredede uden for jagttiden.

Stk. 3. Landbrugsministeren kan efter indstilling fra vildtforvaltningsrådet fastsætte jagttider for de i bilag 1 nævnte pattedyr og fugle. Fredning af en vildtart omfatter, hvor ikke andet er angivet, tillige artens yngel samt reder og æg.

Stk. 4. Ministeren kan tilsvarende opheve jagttiden for en vildtart.

Stk. 5. Jagttider kan fastsættes som gældende for:

- hele landet,
- dele af fiskeriterritoriet,
- landsdele,
- øer,
- amter,
- kommuner og
- velarronderede lokalområder, såfremt $\frac{3}{4}$ af de lodsejere, der hver ejer mindst 1.400 m² af området, og som tilsammen har jagtret på $\frac{3}{4}$ af områdets samlede areal, fremsætter begæring herom.

Den obligatoriske jagtprøve:

Tilmelding til jagtprøven, der afholdes i 2 perioder hvert år, sker ved indbetaling af et af landbrugsministeren nærmere fastsat gebyr til Landbrugsministeriets Vildtforvaltning.

Indbetaling skal ske ved anvendelse af særlige giroindbetalingskort, der fås ved henvendelse til Landbrugsministeriets Vildtforvaltning eller ved Vildtforvaltningens lokale konsulenter.

Ønskes prøven aflagt i årets første prøveperiode (1. april - 30. juni), skal tilmelding ske inden udgangen af februar måned. Ønskes prøven aflagt i årets anden prøveperiode (1. september - 31. oktober) skal tilmelding ske inden udgangen af juli måned.

Bekendtgørelse om jagttid for visse pattedyr og fugle

I henhold til § 26, stk. 3 og § 51, stk. 3 i lov nr. 221 af 3. juni 1967 om jagt og vildtforvaltning, jf. lovbekendtgørelse nr. 801 af 11. december 1987, fastsættes:

§ 1. GENERELLE JAGTTIDER:

a. Hovdyr:

Kronhjort	01.09-31.01
Kronhind og kalv	01.10-31.01
Dåhjort	01.09-31.01
Då og kalv	01.10-31.01
Sikahjort	01.09-31.01
Sikahind og kalv	01.10-31.01
Råbuk	16.05-15.07
	og 01.10-31.12
Rå og lam	01.10-31.12
Mulflonvædder	hele året
Mulflonfår og lam	01.10-31.01
Vildsvin, orne	hele året
Vildsvin, so og grise	01.10-29.02

b. Rovdyr:

Mink, der anses som vildt i h. t. Lov om mark- og vejfred	hele året
Ræv	16.06-15.02
Husmår	16.06-15.02
Grævling	01.10-15.02
Mårhund	hele året
Vaskebjørn	hele året

c. Gnavere:

Hare	01.10-18.12
Vildkanin	hele året

d. Andefugle:

Grågås	01.08-31.12
Blisgås	01.09-31.12
Sædgås	01.09-31.12
Kortnæbbet gås	01.09-31.12
Canadisk gås	01.09-31.12
Gråand	01.09-31.12
Atlingand	01.09-31.12
Krikand	01.09-31.12
Spidsand	01.09-31.12
Pibeand	01.09-31.12
Skeand	01.09-31.12
Taffeland	01.10-29.02
Troldand	01.10-29.02
Bjergand	01.10-29.02

Hvinand	01.10-29.02
Havlit	01.10-29.02
Ederfugl	01.10-29.02
Sortand	01.10-29.02
Fløjsand	01.10-29.02
Stor skallesluger	01.10-29.02
Toppet skallesluger	01.10-29.02

e. Hønsfugle:

Agerhøne	16.09-31.10
Fasanhane	01.10-15.01
Fasanhøne	16.10-30.11

f. Vandhøns:

Blishøne	01.09-29.02
----------	-------------

g. Vadefugle:

Stor regnspove	01.09-31.12
Lille regnspove	01.09-31.12
Dobbeltbekkasin	01.09-31.12
Enkeltbekkasin	01.09-31.12
Skovsneppe	01.10-31.12

h. Mågefugle:

Hættemåge	01.09-29.02
Stormmåge	01.09-29.02
Sildemåge	01.09-29.02
Sølvmåge	01.09-29.02
Svartbag	01.09-29.02

§ 2. LOKALE JAGTTIDER:

I Sønderjyllands amt:

Stor skallesluger	ingen jagttid
Toppet skallesluger	ingen jagttid

Øen Als:

Råbuk	16.05-15.07
	og 01.11-31.12
Rå og lam	01.11-31.12
Hare	01.11-18.12
Fasanhane	01.11-31.12
Fasanhøne	16.11-30.11

Halvøen Kegnæs:

Råbuk, rå og lam	ingen jagttid
------------------	---------------

Øen Rømø:

Rå og lam	01.12-18.12
-----------	-------------

I den danske del af fiskeriterritoriet, der ligger syd for breddegraden 55° 40' N:

Stor skallesluger	ingen jagttid
Toppet skallesluger	ingen jagttid

§ 3. Skov- og Naturstyrelsen kan i hele landet, uanset lokale fredninger, i forbindelse med brugs- og vinderklasseprøver for stående jagthunde lillade, at fasanhøne jages i tidsrummet 01.10-20.10.

§ 4. Overtrædelse af bekendtgørelsen straffes med bøde. Under skærpende omstændigheder kan straffen dog stige til hæfte eller fængsel i indtil 2 år, jf. § 51, stk. 3 i lov om jagt og vildtforvaltning.

§ 5. Bekendtgørelsen træder i kraft den 1. april 1990.

Stk. 2. Samtidig ophæves Landbrugsministeriets bekendtgørelse nr. 257 af 5. maj 1987 om jagttid for visse pattedyr og fugle.

MARKEDSFORTEGNELSE

Sønderjyllands amtskommune

Arnum, første lørdag i maj og tredje lørdag i september, heste.

Gram, pinselørdag, heste.

Højer, 6., 7. og 8. september, fåremarked.

Høruphav, pinselørdag, heste.

Kliplev, anden lørdag i juni, heste.

Løgumkloster, 27. april og 17. august, heste.

Ravsted, 15. juni, heste.

Skærbæk, hver onsdag marked med heste og slagtekvæg.

Vollerup, sidste lørdag i juni, heste.

Åbenrå, hver tirsdag eksportmarked med slagtekvæg.

Ribe amtskommune

Brørup, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg. 16. januar, 20. februar, 20. marts, 3., 10. og 24. april, 15. maj, 17. juli, 21. august, 4. og 18. september, 2., 16. og 23. oktober, 6. og 20. november, 4. og 18. december levekvæg samt 13. marts, 1. maj og 25. september heste og levekvæg.

Bække, tredje lørdag i juni marked med heste.

Esbjerg, 1. lørdag i juli, hestemarked (Korskroen).

Grindsted, hver mandag marked med heste og slagtekvæg. Torvedag samt grisemarked hver torsdag.

Ho, 31. august heste- og fåremarked.

Vorbasse, næstsidste fredag i juli, heste.

Vejle amtskommune

Horsens, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg; hver fredag marked med levekvæg. Torvedag hver onsdag og lørdag; landboauktion og grisemarked hver fredag.

Kolding, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg, får og søer.

Vejle, hver torsdag marked med levekvæg.

Ringkøbing amtskommune

Herning, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Torvedag hver tirsdag og lørdag, grisemarked hver torsdag.

Holstebro, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Hver torsdag marked med levekvæg og grisemarked.

Lemvig, hver tirsdag marked med heste og slagtekvæg.

Skjern, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Hver fredag marked med levekvæg.

Ulfborg, 28. august, heste og levekvæg.

Århus amtskommune

Hammel, hestemarked 1. lørdag i september. Grisemarked hver torsdag, hvis helligdag søgnedagen før.

Kolind, 2. onsdag i september, heste.

Randers, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg; hver lørdag marked med heste og levekvæg.

Salten, 21. og 22. juni, heste.

Skanderborg, torvedag hver fredag; grisemarked hver tirsdag.

Århus, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg på kvægtorvet.

Viborg amtskommune

Bjerringbro, lørdag den 8. og søndag den 9. juni, heste.

Hurup (Møllekroen), første lørdag i august og den følgende søndag heste.

Kjellerup, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Skive, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Thisted, hver torsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Hver tirsdag marked med levekvæg.

Viborg, fjerde lørdag i april og september marked med heste.

Vildsund, 4. onsdag og den følgende torsdag i juli, heste.

Nordjyllands amtskommune

Brovst, første lørdag i august marked med heste.

Brønderslev, anden mandag i hver måned (i marts og september den første mandag), heste.

Flauenskjold, 9. september, heste.

Hjallerup, sommermarked med heste den første fredag i juni, med forprang dagen før.

Hjørring, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Hobro, hver mandag marked med heste og slagtekvæg.

Jerslev, lørdag den 29. juni og søndag den 30. juni, heste.

Nibe, hver mandag marked med heste og slagtekvæg.

Pandrup, anden lørdag i september, heste.

Ålborg, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Hver torsdag marked med levekvæg og grisemarked.

Års, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Øerne øst for Storebælt

Holbæk, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Højby Sj., pinselørdag, heste.

Jægerspris, 29. juni, heste.

Ringsted, sidste lørdag i februar, anden lørdag i april, juni og oktober samt første lørdag i august, heste.

Ny Toftegård pr. Ølstykke, 23. februar, heste.

Øerne vest for Storebælt

Egeskov, 18. september, heste og kreaturer.

Odense, hver mandag (eller hvis helligdag den påfølgende tirsdag) eksportmarked med heste og slagtekvæg; 25. juni (St. Knud), heste; hver onsdag marked med levekvæg og grisemarked.

Svendborg, hver tirsdag eksportmarked med slagtekvæg.

Ørbæk, 2. lørdag i juli og den følgende søndag, heste, slagtekvæg, får og geder.

© Sprogforeningens Almanak

Citater - med tydelig kildeangivelse - tilladt i henhold til gældende regler.

ISBN 87-85122-20-3

**Tekster til næste udgave må - såfremt anden aftale ikke foreligger - være indsendt inden 1. juni.
Manuskripter til mindeord modtages dog indtil 1. oktober.**

SPROGFORENINGENS ALMANAK

Redaktion Ingolf Haase, Slotsgaden 28,
6270 Tønder. Telefon 74 73 85 69

Ekspedition: Dy-Po Tryk, Søndervang 4, 6400 Sønderborg

Tlf. 74 42 26 75

At vælge en økonomikonto er ikke kun et spørgsmål om renten

Økonomikontoen er den mest fleksible lønkonto og god indgangsnogle til hele Deres økonomi. Og med automatiske overførsler til andre konti er økonomikontoen med til at skabe sammenhæng

og overblik i familieøkonomien - foruden at give Dem en højere rente end andre lønkonti.

Kom ind i Den Danske Bank og få mere at vide om økonomikontoen.

 DEN DANSKE BANK

